IZABRANE POSLANICE

SV. JERONIMA

PREVEO I IZVORNIM BILJEŽKAMA POPRATIO

O. IVAN MARKOVIĆ

OD NJ. SV. LEONA XIII. NAIMENOVANI DOKTOR BOGOSLOVLJA

SVEZAK DRUGI.



U ZAGREBU.

NAKLADA I TISAK HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŠTVA.

1908.

IZABRANE POSLANICE

SV. JERONIMA

PREVEO I IZVORNIM BILJEŽKAMA POPRATIO

O. IVAN MARKOVIĆ

OD NJ. SV. LEONA XIII. NAIMENOVANI DOKTOR BOGOSLOVLJA.

SVEZAK DRUGI.



U ZAGREBU.

NAKLADA I TISAK HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŽTVA.

1908.

Poslanica XXXVI.[1]

Pavlinu.[2]

Pouka o kaludjeru.

Sadržaj. — *Odgovarajući Pavlinu, iz poniznosti odbija od sebe hvalu koju mu on davaše. Govori dosta nepovoljno o stanovanju u gradu Jeruzolimu sa spoljašnjih prilika onog vremena. Daje zgodne opomene za sveto življenje u kaludjerskom zvanju. Osvrće se na pohvalnu besjedu o Teodosiju, i pisca u zviezde kuje. Preporučuje učenje sv. Pisma; i kaže kako još to nedostaje Pavlinu, da se izvisi nad sve latinske kršćanske pisce. Završuje obćenitim preporukama, i kratkom viesti o svećeniku Vigilanciju.*

Dobar čovjek iz dobre spreme svoga srdca iznosi ono što je dobro (*Luc.* 6, 45), *i stablo poznaje se po rodu* (*Ib.* v. 44). Po svojim vrlinama mene mjeriš; te velik uzdižeš malena: još k tome na gostbi zauzimlješ posljednje mjesto, da se

[1] Pisana oko g. 395.

[2] Vidi bilj. 2. Poslanice XXXIV. — Pavlin, zajedno sa ženom Terazijom, bijaše posvetio se kaludjerskome životu, kao što je već od Božića g. 393. bio svećenik. Polazeći u sveta mjesta drugi svećenik, po imenu Vigilancije, Pavlin po istome pisa Jeronimu, naravno preporučujući mu istoga, te hvaleći veoma našega svetca, i diveći mu se što od dugog zemana Bogu služi u svetim jeruzolimskim mjestima, moljaše ga, da mu naznači kako će i sam krepostno živjeti. A istom prilikom posla mu svoju pohvalnu besjedu o caru Teodosiju Velikome, koja, na žalost, nije do nas doprla.

*

domaćinovom odlukom uzvisiš (*Ib.* 14, 10). Ali što i koliko je to u meni, te bih zasluživao pohvalu učenog glasa, i da usta koja brane veoma pobožnog cara, mene neugledna i malena hvale? Nemoj dakle, premili brate, suditi me po broju godina, ni misliti da su sjedine mudrost, nego drži mudrost za sjedine kao što Salamun svjedoči: *Čovjeku su siedi vlasi njegova mudrost*[3] (*Sap.* 4, 9). Jer i Mojsiju bi naredjeno da izabere sedamdeset staraca (*Num.* 11, 16), koje sam znadijaše da su starci, doista ne životom nego mudrošću. I Danijel, još mladić, sudi stare ljude (*Dan.* 13, 50 ss.); i bezsramne starce osudi obiestna dob. Ne prosudjuj, velju, vjernosti[4] po danima života; i ne misli da sam bolji od tebe, zato što prije započeh vojevati u Isukrstovoj vojsci. Pavao apostol, od progonitelja pretvoren u sud izabrani, redom najzadnji, zaslugama je prvi: jer, ako i jest najposljednji, radio je više od sviju. Juda, koji negda bijaše čuo: *A ti, čovječe, koji sa mnom blagovaše sladku hranu, nastojnik moj i znanac moj: mi složno hodismo u kući Božjoj* (*Ps.* 54, 13—14), izdajnik prijatelja (*Joan.* 15, 14; *Matt.* 26, 50) i učitelja, obličen je riečju Spasiteljevom (*Joan.* 13, 26); „pa priveza zamku o visoku gredu, i ružnom smrću zaglavi."[5] Nasuprot razbojnik rajem zamjenjuje križ (*Luc.* 23, 43), i čini da mu pedepsa za ubojstvo postane mučeništvo. Koliko ih danas, dugo živeći, nose svoju smrt, i kao obieljeni grobovi puni su mrtvačkih kostiju (*Matt.* 23, 27)? Skorašnja toplina nadhodi dugotrajnu mlačinu. Da sve na jedanput rečem, i ti čuvši izreku Spasiteljevu: *Ako hoćeš da*

[3] *Cani hominis prudentia ejus.* Po Sedamdesetorici: *πολιὰ δέ ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις* (Siedi su vlasi ljudima mudrost); dok Vulgata malo drugčije glasi: *Cani autem sunt sensus hominis;* ali je smisao isti: jer *sensus* na ovome mjestu znači takodjer razboritost, mudrost, zdrav razum (**Huré**, *Dict. de Philol.* III, 1040, n. 4).

[4] *Noli fidem pensare temporibus.* — *Fides* ovdje znači postojanstvo u izpunjavanju obećanja Bogu učinjenih.

[5] *Et nodum informis leti trabe nectit ab alta* (*Aeneid.* XII, 603). Pjesnik je ovo kazao o Amati ženi kralja Latina, tasta Enejina.

budeš savršen, podji, prodaj sve što imaš i daj siromasima, pa dodji i sliedi mene (*Matt.* 19, 21), rieči okrećeš u djelo, i go idući za golim križem, slobodniji i laganiji penješ se uz ljestve Jakovljeve[6] (*Gen.* 28, 12). S duševnim razpoloženjem promjenjuješ haljine, i ne želiš slavnog prljavog odiela, uz pun tobolac;[7] nego čistim rukama i iskrenim srdcem dičiš se, da si duhom i u djelu siromah: jer nije što veliko sumornim i bliedožutim obrazima bilo hiniti ili pokazivati post; i hvaliti se prostim plaštićem, a obilovati prihodima od svojih dobara. Poznati Krates Tebljanin, negda vrlo bogat, kad idjaše u Atenu da se bavi filozofijom, baci (u more) veliki tovar zlata; jer je cienio da se ne može u isto doba imati i krepostî i bogatstva. Mi natovareni zlata idemo za ubogim Isukrstom i dok ležimo na priješnjem blagu pod izvjetom milostinje, kako ćemo vjerno tudje razdjeljivati,[8] kad svoje malodušno zadržavamo? — Pun trbuh lako govori o postu.

Valja hvaliti ne što je tko u Jeruzolimu bio, nego što je tko u Jeruzolimu dobro živio.[9] Željeti nam je i hvaliti ne onaj grad koji pobi proroke i proli krv Isukrstovu, nego onaj što ga veseli potok svojom obilnom vodom[10] (*Ps.* 45, 5), koji se ne može sakriti, jer stoji na gori (*Matt.*

[6] *Ljestve Jakovljeve.* Za značenje, vidi Posl. III. bilj. 16.

[7] Ondašnji kaludjeri, poput onih koji nošahu crninu za svojim pokojnima, oblačili su se u prljavo odielo; ali neki od njih to činjahu, da steku slavu kod svieta: dok u isto vrieme tobolac im pun bijaše.

[8] U ono doba dobročinci siromahâ mnogo puta povjeravahu kaludjerima razdjeljivanje njihove milostinje.

[9] Ovo je po Ciceronovoj rieči o Mureni: *Non Asiam nunquam vidisse, sed in Asia continenter vixisse, laudandum est* (*Pro L. Murena,* 5).

[10] *Flumen,* što ga psalam spominje, znači potok (**Huré**, *Dict. de Philol. Sacrée*), koji izvire izpod Siona, a zove se Siloe. Njegova voda kroz kanal bi dovedena u grad Jeruzolim, i izlivaše se u jedno kupalo (lokvu), ka kojemu Isus posla čovjeka sliepoga od rodjenja (*Joan.* 9, 7). U prenesenom smislu onaj potok značio je obilnost Božjih blagosova ondašnjemu Jeruzolimu. Ali Jeronim, kao i drugi sveti Otci, primjenjuje rieči psalma na crkvu Isusovu, i na Jeruzolim nebeski.

5, 14), što ga apostol imenuje materom svetaca (*Gal.* 4, 26), i raduje se, da s pravednicima ima pravo gradjanstva u njemu[11] (*Eph.* 2, 19; *Act.* 22, 28). A ovo što velim nije dokaz, da sam sebi govorim na suprot, i da osudjujem što činim, kao da mislim da mi je uzalud što sam, po primjeru Abramovu, ostavio i rodbinu i zavičaj: ali ne smijem stavljati uzke medje svemogućstvu Božjemu, ni stezati na pedalj zemlje onoga, koga ne mogu obuhvatiti nebesa. Svaki vjerni napose cieni se ne po različnosti mjestâ, nego po vjeri. K tome pravi bogoštovci ne klanjaju se Otcu ni u Jeruzolimu ni na gori Garizimu:[12] jer je Bog duh, i oni koji se njemu klanjaju treba da mu se klanjaju u duhu i istini (*Joan.* 4, 20 ss.). *A Duh diše gdje hoće* (*Ib.* 3, 8); i *Gospodnja je zemlja i sve što nju napunja* (*Ps.* 23, 1). Osušiv se židovsko runo, poslie nego se rosom nebeskom natopi vaskoliki sviet (*Judic.* 6, 39—40), i mnogi dodjoše od Iztoka i Zapada, i sjedoše za trpezu u krilu Abramovu (*Matt.* 8, 11), Bog ne bi više poznavan samo u Judeji, i ne bi više samo u Izraelu veliko njegovo ime (*Ps.* 75, 1);

[11] *In qua se municipatum lactatur habere.* — Municipiji bijahu gradovi pod vrhovnom rimskom vlašću, ali sa svojim ustavom, zakonima itd. Stanovnici takih municipijah dobiše za vrieme careva rimska gradjanska prava. *Municipatus* pak zove se pravo gradjanstva u svome osobitom municipiju. — Tertulijan (*Adv. Marcionem,* III. 24; *Cor. Mil.* 13) upotrebio je istu rieč u prenesenom smislu, govoreći o kraljevstvu nebeskome; pa evo i naš Jeronim. Nego na dotičnom mjestu u Vulgati imamo rieč *civilitatem,* a njoj u grčkome odgovara rieč *πολιτεία,* koja, kao i latinska, ovdje znači gradjanstvo, to jest, pravo gradjanstva: *jus civitatis* (**Wilke-Loch**, *Lex. N. T.*). — Vallarsi je htio rieč *municipatus* objasniti drugim tekstom sv. Pavla (*Phil.* 3, 20), u kome se, mjesto rieči *conversatio,* u grč. čita *πολίτευμα.* Ali ova rieč ne znači *pravo gradjanstva;* kao što rekosmo o prvoj: premda je istina da u Tertulijanu jedno isto znači *municipatus* i *politeuma* (*Adv. Marc.* l. c.). — Vidi Posl. XIV., bilj. 11.

[12] To će reći, da u Isusovu zakonu, ni Jeruzolim, ni bilo koje drugo mjesto, nije *jedino* od Boga odredjeno za prikazivanje žrtve ni pravoga štovanja.

nego po svoj zemlji ode glas apostolâ, i do krajeva cieloga svieta rieči njihove (*Rom.* 10, 18). Spasitelj kad bijaše u crkvi reče učenicima: *Ustanite, hajdemo odavle* (*Joan.* 14, 31); a Židovima: *Ostavit će vam se kuća vaša pusta*[13] (*Matt.* 23, 38). Ako će proći nebo i zemlja (*Ib.* 24, 35), doista će proći sve što je zemaljsko. U kratko, mjesta križa i uskrsnuća pomažu onima koji nose svoj križ, i s Isukrstom uskršavaju svaki dan; onima koji se pokazuju dostojni tako znamenita prebivališta.

U ostalom koji govore: *Crkva Gospodnja, crkva Gospodnja* (*Jer.* 7, 4), nek čuju od apostola: *Vi ste crkva Gospodnja; i Duh sveti prebiva u vama* (1 *Cor.* 3, 16). Dvor je nebeski jednako otvoren i onima koji žive u Jeruzolimu i onima koji borave u Britaniji: *jer kraljevstvo Božje unutra je u vama* (*Luc.* 17, 21). Antonije i svekolike gomile misirskih, mezopotamskih, pontičkih, kapadočkih i jermenskih kaludjera ne vidješe Jeruzolima, a i bez ovog grada otvorena im biše vrata rajska. Blaženi Hilarion,[14] premda bijaše Palestinac i u Palestini življaše, samo za jedan dan pohodi Jeruzolim, e se radi blizine ne pomisli, da ne haje za sveta mjesta, ni s druge strane, da mjestom steže Gospodina. Od doba Adrijanova do cara Konstantina, za jedno sto i osamdeset godina, na mjestu uskrsnuća štovaše se prilika Jupiterova, a na stieni križa[15] Venerin kip od mramora, što ih postaviše neznabožci: jer kolovodje progonstvâ mišljahu, da će nam ugrabiti vjeru u uskrs-

[13] Prve je rieči Isus rekao učenicima u trpezariji, gdje je s njima posljednji put večerao; ali Jeronim, ne znamo zašto, njih donosi kao da su u crkvi jeruzolimskoj izgovorene. — Rieči upravljene Židovima: *Ostavit će vam se kuća vaša pusta,* Jeronim razumije o istom hramu jeruzolimskome, što su ga Rimljani imali razrušiti; premda je priličnije istini, da ona *kuća* naznačuje grad Jeruzolim: koji opet, kao glavni grad, naznačuje propast sve židovske države.

[14] Hilarion kaludjer i pustinjak, koga je već prije Jeronim napisao život (Opp. II, 29—54).

[15] To jest, na vrhu Kalvarije, gdje bi usadjen križ Spasiteljev.

nuće i u križ, ako idolima opogane sveta mjesta. Lug[16] posvećen Tamuzu, to jest Adonidu, svojim osjenom pokrivaše Betlem, sada naš, i najveličanstvenije mjesto svega svieta, o kome psalmotvorac pjeva: *Istina niknu iz zemlje* (*Ps.* 84, 12). I tako u spilji, gdje negda plaka malo diete Isus, plakaše se za Venerinim ljubovnikom.

Pitat ćeš me, zašto sam započeo tako iz daleka? Evo zašto: nek ne misliš, da što nedostaje tvojoj vjeri, s toga što nisi vidio Jeruzolima, i ne cieniš da sam ja bolji zato što stanujem ovdje; nego ili u ovome ili u drugom mjestu, da će ti za djela biti jednaka plaća u našega Gospodina. Doista, da ti otvoreno kažem što osjećam u srdcu, promotrivši i način tvoga života[17] i pregnuće kojim si se odrekao svieta, uvjeren sam o mjestima, da nije sve isto tot jedno tot drugo: — ako, napustiv gradove i gradsku navalu, stanuješ u malom seoskom dvoru, i tražiš Krsta u samoći, i moliš sam na gori s Isusom[18] (*Matt.* 14, 23), i jedino ti je uživanje blizina svetih mjestâ:[19] to će reći, i da ne stojiš u gradu,

[16] *Lucus* zvaše se gaj, lug, posvećen komu božanstvu. — Da je Tamuz, o kome se ovdje govori, isto što i Adonid (sin ciparskog kralja Cinira, ljubovnik Venerin, koga u lovu raztrga divlji vepar, te ga Venera svake godine oplakivala), to priznaju pisci na glasu (**Biografia Univ.**, Venezia 1838, T. LXVIII, p. 431). O godišnjem oplakivanju Adonida u Ateni i na Iztoku može se viditi isto djelo: T. LXVI, p. 66—68.

[17] To jest, života kaludjerskoga, kome se Pavlin bijaše posvetio.

[18] Jeronim hoće da kaže, da bez toga, nema razlike izmedju jednoga i drugoga mjesta.

[19] O kojim *svetim mjestima* ovdje Jeronim govori, ne znamo. Ali možemo držati za istinu, da nije htio označiti *jeruzolimska*, kako to tvrdi Victorius: jer nikakav izvor ne kaže, da se Pavlin želio nastaniti u Jeruzolimu, pa da ga Jeronim svjetovao, nek odabere za se kakvo mjestašce samoćno blizu onoga grada. On dakle svjetuje svoga svetog prijatelja, da se nastani u kome zaseoku, daleko od gradova; a opet blizu kakvih svetišta, da ih češće može pohoditi. Ako nije još tada znao, da se Pavlin već (g. 394.) bijaše nastanio u pustinji kod crkvice sv. Feliksa, na jedan kilom. od Nole: odakle je svake godine išao u Rim o svetkovini apostolâ Petra i Pavla (**Tillemont**, *Mem.* XIV, p. 61—62).

i da ne izgubiš kaludjerskog zvanja. Što govorim ne govorim za biskupe, ni za svećenike, ni za ljude crkovne koji vrše drugu službu, nego za kaludjera, i to za kaludjera, koji je negda na svietu bio slavan:[20] koji zato metnu apostolima pred noge novce, što ih bijaše uzeo za svoja imanja[21] (*Act.* 4, 34—36), pokazujući kako treba pogaziti bogatstva, da ponizno i u skrovitu živeći, uviek prezire što je jednom prezreo.

Da mjesta križa i uskrsnuća nisu u gradu vrlo naseljenu, gdje je senat,[22] gdje je četa vojnika,[23] gdje ima bludnicâ, mimikâ, lakrdijašâ,[24] i svega što obično biva u

[20] Sjetimo se da je Pavlin još u mladosti bio konzul (g. 378.), te i zapovjednik *(praefectus)* grada Rima, a i carski namjestnik *(consularis)* u Kampaniji (**Tillemont**, l. c. p. 8).

[21] Auzonije, o kome ni danas ne zna se pravo, da li je bio kršćanskog ili neznabožačkog zakona (**Wetzer und Welte**, *Kirchenlex.*, 2 Aufl., I, 1702—1704), prije učitelj, pa intimni prijatelj Pavlinov, koji je istoga na sve moguće načine odvraćao od njegove pobožne namjere, u jednoj od svojih poslanica (*Ep.* 23) žali što su se zemlje njegova otca, koje on zove *kraljevstvima*, podielile izmedju do sto novih gospodara. A iz ovoga vidimo, da je gomile srebra i zlata Pavlin iz svojih dobara izvadio, i razdielio siromasima, jer je htio sam siromahom za Isusa postati. A taki je siromah postao, da više puta nije imao čim da kupi malo soli, kojom bi začinio zelje i kruh što mu bijahu hrana. Što Jeronim kaže, da je Pavlin metnuo svoje novce apostolima pred noge, to se razumije u duhovnom smislu, naime, da ih je uložio u onu svrhu, u koju apostoli negda pokazaše da kršćani imaju svoje novce ulagati.

[22] *Curia* (senatska polača). — *Curia extra Romam quoque dicitur, ubi senatus cogitur . . . . Curiae a similitudine Romanarum habebantur etiam in coloniis et municipiis.* **Forcellini-De Vit**, *Lexicon.*

[23] *Ala* (mjesto *aula*) *militum.* — *Apud Hieronym.* (*Ep* 58, n. 4), *pro* aula militum *rectius legendum est* ala militum *cum cl. Cavedoni* (**Forcellini-De Vit**. O. c. verb. *Aula*).

[24] *Mimi, scurrae.* — Prvi predstavljahu svoju komediju surovim a nekoliko i zazornim podražavanjem (imitacijom) tudjih čina, rieči i vladanja; a to izrazom lica, kretanjem tiela, deklamacijom. (*Pantomimi* su oni, koji niemom igrom i znacima izkazuju svoje misli i osjećanja).

ostalim gradovima; ili da Jeruzolim jedino pohode čete kaludjera, doista valjalo bi da svi kaludjeri žele ovdje prebivati: ali ovako bilo bi najveće bezumlje, odreći se zemaljskog življenja, ostaviti otačbinu, napustiti gradove, zakaludjeriti se, pa u većem množtvu ljudi, s višom pogibli živjeti[25] nego bi živio na svojoj postojbini. Ovamo vrvi iz svega svieta pljeva i mrav. Grad je pun čeljadi svakog soja, i tolika je tišma ljudi i žena, da čega se čovjek na drugom mjestu nekoliko klonjaše, ovdje je usilovan sve podnositi.

Budući dakle da me bratski pitaš, kojim putem treba da hodiš, odkrito ću s tobom govoriti. Ako hoćeš da vršiš službu svećeničku;[26] ako ti je po ćudi bilo rad ili dostojanstvo biskupsko, živi u gradovima i varošima, i gledaj da tudje spasenje bude tvojoj duši na korist. Ako li pak želiš biti što kaže tvoje ime *monak*, to jest *samac*,[27] šta bi se bavio u gradovima, koji svakako nisu stanovi samaca, nego mložije? Svaki način života ima svoje kolovodje. Vojvode rimski nek se ugledaju na Kamile, Fabricije, Regule, Scipione. Filozofi nek stave sebi pred oči Pitagoru, Sokrata, Platona, Aristotila. Pjesnici nek teže da se izjednače s Homerom, Vergilijem, Menandrom, Terencijem; povjestničari s Tucididom, Salustijem, Herodotom, Livijem; govornici s Lizijom,[28] s Grakom, s Demostenom i Ciceronom. I da priedjem na naše, biskupima i svećenicima nek su ugled apostoli i apostolski ljudi: jer kad imaju njihovu čast, nek

---

Drugi, *scurrae*, zvahu se oni, koji kao čankolizi za stolom bogataša i odličnijih ljudi, nezgrapnim ulagivanjem i glupim lakrdijama veseljahu domaćina i njegove goste, a pri tom primahu od istih svaku bruku i ruglo.

[25] . . . *periculosius vivere*. **Victorius.**

[26] Veli: ako ćeš da vršiš svećeničku službu, prema onome što već znamo o Pavlinu (V. Posl. XXXIV, bilj. 2).

[27] *Sin autem cupis esse quod diceris, monachus, id est, solus.* — Rieč *monachus* (*μοναχός*) znači: *homo solitarius* (samac).

[28] *Lysias*, čuveni govornik atenski.

se trude imati i zasluge. Mi pak za načelnike našega kaludjerskog života držimo Pavle, Antonije, Julijane,[29] Hilarione, Makarije. I da dodjem na primjere iz svetog Pisma, naš je poglavica Ilija, naš Elizej, nama su vodje sinovi proročki,[30] koji prebivahu u poljima i u pustinjama, i načinjahu sebi stanove na Jordanu (4 *Reg*. 6, 2—4). U njihov broj idu i Rekabovi sinovi, koji ne pijahu vina ni sikera,[31] a življahu pod šatorima, koje sam Bog hvali preko Jeremije; te im bijaše obećano, da od njihova roda ne će nestati čovjeka koji će stajati pred Gospodinom (*Jer*. 35, 18—19). To njihovo življenje, mislim da nagovješćuje i ovaj nadpis sedamdesetog psalma: „Sinova Jonadabovih, i onih koji prvi bijahu odvedeni u robstvo“:[32] jer taj Jonadab jest Rekabov sin, o kome se pripovieda u knjizi *O*

---

[29] To će biti onaj Julijan, prozvan Saba, čiji nam je život ostavio napisan Teodoret (**Theodoretus**, *Religiosa Hist.* — *Φιλόθεος ἱστορία* — c. 2. Opp. III, 1305—1323. Cf. *Hist. Eccl.*, L. 4, c. 24. *Ibid.* 1187); a ne onaj što ga ovdje spominje Vallarsi (Cf. **Tillemont**, *Mem.* VII, 581—586). — Od dvaju Makarija, cienim da je ovdje Jeronimu, kao i na drugome mjestu (Posl. III., bilj. 9), bio u vidu stariji Makarije; premda drugi drugčije misle (Cf. *Vitae Macariorum*, c. 5. *Patr. Gr.* XXXIV, p. 117—118).

[30] Učenici prorokâ, zovu se u Pismu *proročki sinovi*.

[31] *Siker* (žid. *šakar*), jest svako piće silovito (osim vina), što može čovjeka opojiti. — O sikeru vidjeli smo, kako ga tumači Jeronim u Posl. XXXIII. Nepocijanu.

[32] Nadpis toga psalma, kako ga Vulgata po Sedamdesetorici donosi, glasi ovako: *Psalmus David, filiorum Jonadab, et priorum captivorum*. — Jeronim je ovdje u rieč preveo *αἰχμαλωτισθέντων*; i tumači prvo sužanjstvo Rekabićana ne o babilonskome robstvu, nego o onome, u koje sami zapadoše kad se zatvoriše u Jeruzolim; jer tim izgubiše slobodu, koju uživahu živeći u pustinji pod šatorima. Psalam je pak nazvan „Davidov, Jonadabovih sinova“, jer su valjda oni u svome sužanjstvu rečeni Davidov psalam pjevali. Ali Jeronim misli, da onaj nadpis nagovješćuje njihovo priješnje bavljenje u pustinji, budući da se ondje spominje, kako sami, prije neg ostali narod, zapadoše u sužanjstvo, baš s toga što napustiše svoje navadno življenje i skloniše se u grad.

kraljima, da je sio na kola s Jehuvom[33] (4 *Reg.* 10, 15. 23); a ono su njegovi sinovi, koji dočim su uviek stanovali pod šatorima, na posljedku, radi navale kaldejske vojske, usilovani da udju u Jeruzolim, kaže se da su najprvi podnieli ono sužanjstvo: jer poslie slobode, koju u samoći uživaše, bijahu zatvoreni u gradu kao u tamnici.

Dakle, kad si još dužnošću vezan za svoju sestru,[34] i ne hodiš sasvim slobodnim korakom, molim te bilo u tim ili drugim okolnostima, da se prodješ, kao nekih zabavnih veriga, množine ljudi, i družtvenih sveza, i posjetâ, i gostba. — Hrana nek je jeftina i večernja, a to zelje i varivo: a kadšto ribice smatraj za najveće poslastice. Tko želi Isukrsta, i onim se kruhom hrani, ne brine se odveć od kakvih će skupih jestbina proizvoditi nečist.[35] Što se god ne osjeća kad je prošlo kroz grlo, nek ti je isto što kruh i sočivo. Znaš za moje knjige protiv Jovinijana, koje obširno govore o preziranju trbuha i proždrljivosti. Sveto Pismo nek ti je uviek u ruci. Valja često moliti, i savijenim tielom treba uzdizati pamet k Bogu. Bdij često; i od potrebe je da se mnogo puta ide spavati praznim trbuhom. Nek ti nije stalo za govorkanje ljudi o tebi, i kao od neprijatelja čuvaj se od pohlepe za malom slavom, i od udvorica, koji se ulaguju. Siromasima i braći daji svojom rukom novčanu podporu: jer je riedka vjernost u ljudima. Ako ne vjeruješ što velim, sjeti se Judina tobolca (*Joan.* 12, 6). Oholim srdcem ne želi poniznih haljina. Kloni se drugovanja sa svjetovnjacima, osobito s mogućnima. Kakva ti je potreba često vidjeti ono, s preziranja

[33] Jonadab sjede u kola s Jehuvom, da mu pomogne iztriebiti idolopoklonstvo u Izraelu.

[34] Razumije ženu, po imenu Teraziju, s kojom Pavlin življaše u savršenoj čistoći, od kako im umrie jedini sinčić.

[35] Ovo je nešto prostački izraz. Ali su drugčija bila ona vremena od naših. Ja bih mogao navesti iz najfinijih pisaca, kao Cicerona, kojekakvih rečenica, što ih mi ne bi upotrebljavali.

česa postao si kaludjer? Osobito tvoja sestra nek se čuva posielâ gospodjâ, da kod svilene odjeće i bisera žena, što oko nje sjede, sa svog prljavog ruha ne bi se ili žalostila, ili se samoj sebi dopadala:[36] jer jedno od toga bilo bi kajanje što se pokaludjerila, a drugo bi bilo klica hvalisanja.

Kao negdašnji vjerni i čuveni razdavatelj svoga, ne primaj se razdjeljivanja tudjih novaca.[37] Razumiješ što hoću da rečem; jer ti Bog dade razum u svemu (2 *Tim.* 2, 7). Nek je u tebi golubinja bezazlenost, da na nikoga ne snuješ spletaka, i zmijinja mudrost, da te drugi varkama ne podkinu (*Matt.* 10, 16): jer što se tiče mane, ne razlikuje se puno u kršćaninu biti kadar varati i varati se. Koga čuješ da ti uviek ili često govori o novcima (izuzevši milostinju, koja se svakome bez razlike dopušta), drži ga više za trgovca nego za kaludjera. Nikomu ne daj ništa osim hrane i odjeće, i što je očito potrebito, da kruh sinova ne pojedu psi (*Marc.* 7, 27). — Prava Isukrstova crkva jest duša vjernoga. Nju krasi, nju zaodievaj, njoj prilaži priloge, u njoj Isukrsta primaj. Što pomaže da drago kamenje blista na zidovima,[38] ako Isukrst u siromahu jest u pogibli da umre od glada? Već nije tvoje ono što imaš, nego ti je povjereno upravljanje njim.[39] Spomeni se Ananije i Safire. Oni svoje bojažljivo za kasnije ostaviše[40] (*Act.* 5, 1—2): ti gledaj da imanje Krstovo nepametno ne prospeš, to jest da dobro siromaško, nesmotreno ne daješ nesiromasima; da ne bi, kao što veli mudri čovjek,[41] po-

[36] To jest, divila se samoj sebi za svoju poniznu odjeću.

[37] Vidi gore bilj. 8.

[38] To jest, na nutarnjim crkvenim zidovima. Nišani na one koji davahu priloge za ures crkava, dok prema siromasima bijahu škrti.

[39] Vidi se da Jeronim jošte nije znao, da je već Pavlin sve svoje siromasima razdielio; jer je Pavlin imao veliki dobara ne samo u Francuzkoj i u Španjolskoj, nego i u fundijskom polju, izmedju Etrurije i Kampanije (**Tillemont**, *Mem.* XIV, p. 3—4).

[40] Bojahu se da bi im poslie u starosti ili drugoj nevolji mogla biti potreba, a ne uzdahu se u Boga.

[41] Ciceron (*De Off.* II, 15).

datljivost podatljivošću propala. Ne gledaj na sjajni nakit,[42] „ni na prazno ime Katonâ“.[43] „Ja — veli pjesnik — skrozi te poznajem.“[44] Velika je stvar biti kršćanin, ne taki biti vidjeti. I ne znam kako su draži svietu oni koji nisu mili Isukrstu.

Ovo ti napomenuh, ne po rečenici „svinja uči Minervu“,[45] nego kao prijatelj prijatelju koji se navozi na more; jer volim da u meni ne nadješ sposobnosti, nego li dobre volje: te da stalnim korakom stupaš, gdje se ja okliznuh

Tvoju pohvalnu besjedu o Teodosiju, učeno i kićeno spisanu, koju si mi poslao, s ugodnošću pročitah; a osobito svidješe mi se njezini razdjeli. Dok u prvim dielima nadmašuješ druge, u predposljednjima nadvisuješ sam sebe. Ali i sami način pisanja zbijen je[46] i ugladjen, i dok se odlikuje Ciceronovom bistroćom, pun puncat je smisla: jer besjeda, kako neko[47] reče, nema vriednosti, ako se samo rieči u njoj hvale. Osim toga, sve je sasvim dosljedno, i jedno iz drugoga izlazi. Svaka srednja izreka,

[42] *Noli respicere ad phaleras.* — Rieč *phalerae* znači sjajan nakit, što se na prsima nosio (a i sjajan nakit što su ga konji nosili o vratu ili na prsima). U prenesenom smislu ista rieč (kao i dvie izreke iz Lukana, i Persija koje sliede) hoće reći, da u davanju milostinje, ili u darivanju nema se gledati na spoljašnjost tudju, ma se ova prikazivala ugledna s koga mu drago vida; nego da treba paziti na ono što je pravo u sebi onaj kome se daje.

[43] *Et nomina vana Catonum.* Polustih Lukanov (*Phars.* I, 313).

[44] *Ego te intus et in cute novi.* Polustih Persijev (*Satyra* 3, 30). — Od rieči Jeronimovih, uzetih iz Lukana i Persija, Vallarsi je skalaburio dva stiha; a Hurter ih gore pripisuje Persiju ovako: *Pers.* satyr. 3. Valja medjutim priznati, da Jeronim nije na ovom mjestu podpuno razvio svoju misao, nego je samo nahrcio. A to se vidi i iz onih dviju izreka, što odmah dolaze, koje ondje stoje kao dva aforizma, a ne vidi se logične sveze izmedju njih i onoga što je prije kazao.

[45] *Sus Minervam.* Vidi Posl. XXIX., bilj. 3.

[46] Način pisanja zove se zbijen (*pressus*), kad pisac upotrebljava govor prost, pravilan i kratak, bez nakita i nepotrebitih uvećavanja.

[47] Kvintilijan: *De Inst. Orat.* VIII, 31.

ili je posljedak onoj što je pred njom, ili početak onoj što dolazi za njom. Sretni Teodosije, koga brani tako izvrstan kršćanski govornik! Ti si proslavio njegov grimiz,[48] i njegove koristne zakone vječitima učinio si za buduće naraštaje. U dobri čas! Kad su ti taki prvi početci, što ćeš biti kao izvježbani vojnik? O da mi je moguće tako oštroumna čovjeka odvesti ne preko aonskih gora i preko vrhova Helikona,[49] kao što pjesnici pjevaju, nego preko Siona i Tabora i preko sinajskih visova! Kad bih ja imao sreću tebe naučiti što sam naučih, i kao rukama tebi predati otajstva svetog Pisma, nešto bi izašlo, što nedostaje naučnoj Grčkoj.

Čuj dakle, moj drugaru u službi, prijatelju, brate: poslušaj malo da ti kažem, što se tiče sv. Pisma, kojom ćeš stazom hoditi. Sve što u božanstvenim knjigama čitamo, krasno je dakako, a i u samoj izvanjskoj pojavi svietli se; ali je u unutrašnjosti prijatnije. Tko će da izjede jezgru, nek razbije orah.[50] *Otvori*, veli David *oči moje, i razmišljat ću o čudesima zakona tvoga* (*Ps.* 118, 18). Ako toliko veliki prorok izpovieda, da se nalazi u tminama neumieća, kolikim mrakom neznanja obkoljeni smo mi, koji smo mala djeca i skoro još na sisi? Onakovo je pokrivalo metnuto ne samo na lice Mojsijevo (*Ex.* 34, 33), već i na ono evandjelistâ i apostolâ. Spasitelj propoviedaše ljudima u pričama (*Matt.* 13, 34), i izjavljujući da je otajstveno što im se kazivaše, reče: *Tko ima uši da čuje, neka čuje* (*Luc.* 8, 8). Ako sve što je pisano ne iznese na

[48] Odielo od grimiza bilo je znak carskog dostojanstva; pa s toga Jeronim veli, da je Pavlin proslavio Teodosijev grimiz.

[49] *Aonii montes* (gore u Beociji), medju kojima je i brieg Helikon, posvećen Apolonu i muzama, koje ondje stanovahu. Pavlin je bio pjesnik, pa se već razumije rad šta Jeronim spominje Helikon.

[50] Poslovica, upotrebljena od Plauta: *Qui nucleum e nuce esse volt, frangit nucem* (*Curculio*, 1, 55). Jeronim je poslovicu drugčije izrazio: *Qui edere vult nucleum, frangat nucem.* A misao je ovo: tko hoće korist, nek ne žali truda.

vidjelo onaj *koji ima ključ Davidov, koji otvori i nitko ne zatvori, zatvori i nitko ne otvori* (*Apoc.* 3, 7), da tko mu drago otvora, ne će se otvoriti. Kad bi ti imao ovaj temelj sv. Pisma, dapače kad bi se ovim usavršavao tvoj književni rad, ništa ljepše, ništa naučnije, ništa ugodnije, ništa bolje latinski napisano ne bismo imali od tvojih knjiga. — Tertulijan bogat je mislima, ali mu je tvrd jezik. Blaženi Ciprijan, nalik na prečisti izvor, ugodan je i tih; ali jer se dušom i tielom dao za opominjanjem na krepostno življenje, zabavljen neprilikama progonstva, ni po jedan način nije tumačio svetog Pisma. Viktorin,[51] slavnim mučeništvom okrunjen, što umom shvaća, slabo zna izraziti. Laktancije, kao neki potok ciceronske rječitosti, kamo sreća da je tako znao naše utvrditi, kao što je lako tudje oborio.[52] Arnobije nejednak je i odveć razvlači, a jest i pobrkan, jer u njegovu djelu nema razredbe.[53] Sveti Hilarije diže se u vis galskim tragičnim načinom pisanja;[54] ali dok se kiti grčkim cviećem, zavija se kadkad u dugačke periode,

[51] Govori o Viktorinu, optujskome, u Štajerskoj, biskupu, najstarijemu latinskome ekzegetu, koji umrie kao mučenik za Dioklecijanova progonstva. Po svoj prilici on bijaše rodom Grk; ali, koliko je poznato, nije pisao nego latinski. Njegovim spisima nedostaje obširnija učenost i vještina latinskog izraza (**Bardenhewer**, *Patrologie*, 2 Aufl., 1901, p. 198 s.).

[52] To će reći, da je bolje znao pobijati neznabožtvo, nego li braniti kršćanstvo: jer koliko je Laktancije bio vješt svjetovnoj književnosti, toliko mu je nedostajalo temeljito poznavanje sv. Pisma. A što se tiče rječitosti, u tome je bio majstor. Čistoćom pak, lakoćom i ugodnošću jezika, nadmašio je sve latinske pisce svoga vremena.

[53] Osim što se Arnobije ne odlikuje jasnoćom opisivanja, i što odveć razvlači, stil mu je naduven i obiluje praznim riečima; a namještanje riečî (konstrukcija) često je preko mjere nenaravno. *Cf.* **Ebert**, *Literatur des Mittelalt.*, II *Aufl.*, 1889, p. 71—72; **Bardenhewer**, O. c. p. 176.

[54] Stil kojim se tragedije pišu jest ozbiljni i uzvišeni. — Vidi Posl. LIX, bilj. 18. — Za ono što dodaje o *periodima*, prosti čitalac naći će značenje te rieči u Posl. XXXVIII, bilj. 40.

pa ga prostija braća ne čitaju. Ne ću spominjati ostalih, bilo mrtvih ili još živih, o kojima će drugi poslie nas izreći sud povoljan i nepovoljan.

Sad ću da kažem o tebi, bratu svećeniku,[55] mome drugaru u službi[56] i prijatelju; prijatelju, velim, prije nego znancu; a molim te nemoj sumnjati, da ću ti se iz prijateljstva ulagivati: nego misli ili da se varam, ili da s ljubavi pogrješujem, a ne da prijatelja laskanjem hoću da prevarim. Ti imaš velik um i neizmjerno blago rieči: uz to lako i pravilno govoriš; a pravilnost i lakoća spojene su sa znanjem: jer kad je zdrava glava, sva su čuvstva krepka. Takome znanju i rječitosti kad bi pristupilo i učenje svetog Pisma i razumievanje istoga, naskoro bih te vidio gdje zauzimlješ vrhovno mjesto medju našima, i da si izašao na sionske krovove, poput Joaba[57] (2 *Reg.* 5, 8; 1 *Paral.* 11, 5—6); te očito i javno pjevaš što si na postelji svojoj izučio[58] (*Luc.* 12, 3; *Ps.* 4, 4). Nakani se, molim te, nakani se. „Čovječji život bez velika truda ne daje ništa

[55] U tekstu je: *symmystes*. Kod neznabožaca zvaše se *mystes* (*μύστης*) onaj koji je posvećen u tajno bogoslužente, na pr., Cererinih misterija. *Symmystes* (*συμμύστης*) dakle znači druga u istoj službi. Kod kršćana prva rieč više se puta upotrebljava kao naziv svećenika. Ali Jeronim, kako ćemo vidjeti u poslanici pisanoj Pamakiju, njom označuje i kaludjera, kao čovjeka posvećena u osobitu službu Isukrstovu. Budući pak da je Pavlin već sa dva kraja bio posvećen u osobitu Krstovu službu, kao što i Jeronim — jer je bio i svećenik i kaludjer — isti ga Jeronim zove svojim *simistom;* što sam ja ipak preveo *bratom svećenikom.*

[56] *Conservus*, sluga zajedno s drugim kim. — U prenesenom smislu svi su kršćani Božje sluge; a jedan je drugome drugar u službi: jer svi služe u istoj crkvi jednome samome i istome Bogu (*Colos.* 1, 7: 4, 7; *Apoc.* 6, 11).

[57] Kada David osvajaše jevuzejski grad Sion (koji je poslie postao glavni dio Jeruzolima), Joab se nad sve u osvajanju bijaše odlikovao, izašavši prvi na sionsku kulu, i s toga postade vojvoda i knez.

[58] *Canere in domatibus* (pjevati na krovovima), hoće reći javno i očito. A što se dodaje *na postelji*, to se razumije noćnim promatranjem i učenjem.

ljudima.“[59] Slavna neka te ima crkva, kao što te jednom imade senat. Dok si u dobi tjelesne snage, dok ti se još kosa nije prогrušala, „prije nego nastanu bolesti i nelagodna starost; prije neg te ščepa neumolna smrt“,[60] pribavljaj sebi bogatstvo, koje možeš svaki dan davati, a koga nestati ne može nikad.[61] Nisam zadovoljan, da je u tebi išta maleno: sve želim da je najizvrstnije, sve savršeno.

Kako sam živom željom primio svetog svećenika Vigilancija,[62] bolje je da čuješ iz njegovih usta nego iz mog lista. Zašto je on tako brzo od nas pošao i ostavio nas, ne mogu reći, da ne bih tim koga uvriedio. Ipak, kad on, reklo bi se mimohodjaše i hićaše, malko sam ga zadržao, i dao mu da ogleda moje prijateljstvo, nek po njemu doznaš što mi nedostaje.[63]

Želim da pozdraviš svetu svoju drugaricu u službi, koja s tobom u Gospodinu vojuje.



[59] . . . . . . *Nil sine magno*
Vita labore dedit mortalibus (**Horatius**, *Sat.* I, 9, 59—60).

[60] . . . . . . *subeunt morbi tristisque senectus;*
Et labor, et durae rapit inclementia mortis (**Virgilius**, *Georg.* III, 67—68). Jeronim je prema svojoj misli promienio *subeunt* u *subeant*, a *rapit* u *rapiat*.

[61] Nedvojbeno govori o bogatstvu znanja sv. Pisma, koje će Pavlin svaki dan moć drugome saobćivati, a koje ne će s toga nikada njemu nedostati.

[62] Po svoj prilici ovo je isti Vigilancije, protiva koga Jeronim je poslie pisao (Opp. II, 353—368), kao suprot heretiku. — Ovako cieni Vallarsi; premda Gravius i drugi nekoji učeni ljudi drže, da je ovo drugi Vigilancije.

[63] To jest, neka se po njemu izviestiš, da nema u meni onoga što si ti mislio. — Ovo Jeronim kaže prema onome, što je u početku poslanice napomenuo o sebi.

Poslanica XXXVII.[1]

Heliodoru.

(Pogrebna besjeda[2] o Nepocijanu[3])

Sadržaj. — *Da potješi svoga prijatelja, a i sam da se malko izjada, Jeronim piše Heliodoru. Izkazuje dakle najprije svoju veliku tugu i nutarnju borbu; jer narav hoće da tuguje i plače, a vjera ga drugojačije opominje. Tješi se spomenom pobjede, koju svojom smrću Isukrst održa nad smrti. Dodaje primjere velikodušja nekih neznabožaca u sličnim prigodama, da se kršćani postide, ako ih u tome neznabožci nadvisuju. Tješi opet samoga sebe i Heliodora tim, što Nepocijan već se nalazi s Isukrstom i medju zborovima svetih. Opisuje pokojnikove izvrstnosti, ali poslie nego je kazao, da se ne će u tome držati retorskih pravila. Govori vrlo čuvstveno o njegovim posljednjim časovima i smrti, kazujući kako se njega sjetio i*

[1] Pisana u početku g. 396.

[2] Od grčkoga ἐπιτάφιος, pri kojoj se rieči razumieva λόγος, Ciceron je učinio substantiv *epitaphius* (dok *epitaphium* znači nadgrobni nadpis), i njim je označio Platonovu pogrebnu besjedu o Atenjanima, koji poginuše za domovinu (*Tuscul.* V, 12). A kako je Ciceronov *epitaphius* mužkog roda, cf. **Klotz.**

[3] Ne prodje mnogo vremena od kako Jeronim pisa Nepocijanu (V. Posl. XXXIII.), kad mu stiže glas, da je isti preminuo, a njegova smrt da je gotovo porazila ujaka mu Heliodora biskupa. I Jeronimova žalost bi velika, jer je veoma ljubio mladog svećenika; a još mu se više razžali kad ču, da se pokojnik njega na smrti sjetio, i ostavio mu za spomen svoju crkvenu odoru. — Sve to dade povod ovoj krasnoj poslanici, koju sam pisac nazva *pogrebnom besjedom.*

*

ostavio mu svoju crkvenu odoru. Primjerima dokazuje, kako je kršćanskome filozofu, a još više biskupu dužnost nadvladjivati svoju žalost. Napominje javne tragične dogadjaje onog doba, nek se vidi, da nije žaliti one koji liepom smrću umiru. Završuje nagovarajući Heliodora na medjusobnu ljubav, kojoj će biti pobudjivanje i sveza Nepocijanova uspomena.

Ljudi malenog uma ne laćaju se velikih zadataka; i ako preduzmu ono čemu nisu podobni, sam ih pokušaj svlada: te koliko je veća stvar, o kojoj treba govoriti, toliko je više obladan tko riečima ne umije nju izkazati.

Mili moj i tvoj, mili Nepocijan naš, pače Isukrstov — i jer je Isukrstov, zato još većma naš — ostavi nas starce, i s njegove smrti s ranom u srdcu, i obrvane nesnosnom tugom. O kome mišljasmo da će nas nasliediti, mi mu doživjesmo smrt! Za koga će se već moja pamet iz petnih žila truditi? Kome ću htjeti da ugodim svojim malim poslanicama?[4] Gdje je onaj moj nukalac,[5] gdje je onaj glas sladji od labudova pjevanja? Srce mi trne, drhće mi ruka, smrkava mi se pred očima, zaplećem jezikom. Ma što rečem, kad on ne čuje, čini mi se da će biti kao nerečeno. Samog se pera, kano da osjeća, rdja hvata, a pisaću tablicu, kano da je žalostna, prikriva pliesan. Koliko se god puta napregnem da progovorim, i cviećem ove pogrebne besjede da obaspem njegov grob, toliko mi se puta oči napune suza, i ponavljajući mi se tuga, u pameti nije mi drugo nego smrt.

Običaj je negda bio, da nad mrtvim tielom roditeljâ

[4] Tekst veli *litterulae* (male poslanice); ali taj deminutiv ovdje izraznje prvobitni pojam rieči. Vidi Posl. XXIV., bilj. 41.

[5] U tekstu je grčka rieč ἐργοδιώκτης (koji uviek nagoni na posao). Nazivlje tako Nepocijana, jer ga je isti mnogo puta molio, da mu spiše dužnosti čovjeka crkovnoga.

sinovi javno na govornici[6] kazivahu njihova slavna djela, i kao pogrebnom pjesmom, navodjahu slušaoce na plač i uzdisanje. Za me je evo red stvarî promienio se, i na moju nesreću, narav je izgubila svoje pravo. Što je mladić morao učiniti starcu, ono mladiću čini starac. Što dakle da radim? Hoću li s tobom zajedno plakati? Ali to apostol brani (1 *Thess.* 4, 13), nazivljući spavajućima umrle kršćane;[7] jer Gospodin reče u Evandjelju: *Nije umrla djevojka nego spava* (*Marc.* 5, 39; *Luc.* 8, 52). Kao što ona djevojka tako i Lazar, zašto bijaše zaspao, bi probudjen (*Joan.* 11, 11). Hoću li da se veselim i radujem što *bi ugrabljen, da mu zloća ne pokvari srdca, jer mila bijaše Bogu duša njegova* (*Sap.* 4, 11. 14)? Nego suze lete mi niz obraze protiv moje volje i dok se tome opirem: te pored svih pravila savršenosti, i pored ufanja u uskrsnuće, ljubav prema onome kog sam poželio, potresa mi vjernu dušu. O nemila i neumolna smrti, koja razstavljaš braću i razdvajaš prijatelje! Ali Gospodin dovede vjetar palac, što se podiže od pustinje, od koga usahnuše žile tvoje i zasuši vrutak tvoj (*Os.* 13, 15). Da, progutala si Jonu;[8] ali i u tvojoj utrobi bijaše živ. Ti si ga nosila, kao da je mrtav, da utoli oluja svieta, i da se njegovim propoviedanjem naša Niniva spasi. On, baš on, tebe nadvlada. Zakla te

[6] Razumije o govornici u Rimu: *pro rostris;* jer se *rostra* zvaše govornica na rimskom trgu *(forum)*, nakićena kljunovima *(rostrum = kljun)* od brodova otetih god. 338. pr. Isusa pobiedjenim Antijanima *(Antiates)*.

[7] Misao je Jeronimova ovo: kako se ne plače čovjeka zato što spava, tako se nema plakati ni za onima koji su u Gospodinu umrli.

[8] To jest, Isukrsta, koga Jona bijaše slika. Naša Niniva jest ovaj sviet, koga je bogatstvima, raskoštvom, silom, slavom, omamljivanjima, himbom, prievarama, taštinom i napokon propašću bila slika asirska priestolnica. Jeronim pak ima ovdje u vidu onu rieč Spasiteljevu: *Nije Bog poslao Sina svoga na sviet da sudi sviet, nego da se sviet kroza nj spasi* (*Joan.* 3, 17).

prorok bjegunac,[9] koji ostavi kuću svoju, i napusti djedovinu svoju, i dade milu dušu svoju u ruke onima što nju tražahu (*Jer*. 12, 7); koji nekada preko Ozeje oštro ti zaprieti: *Bit ću smrt tvoja, o smrti: utamanit cu tebe, o pakle*[10] (*Os*. 13, 14). Smrću njegovom, ti si umrla (2 *Tim*. 1, 10; *Hebr*. 2, 14): smrću njegovom, mi živimo. Ti njega proždrie, a on tebe uništi (1 *Cor*. 15, 26). I kada te progutano njegovo tielo, kao meka, nadraživaše, i ti ga smatraše za plien tvojim pohlapnim žvalama, on ti izprobada utrobu kukastim svojim zubom.

Hvalimo te, Isukrste Spasitelju, mi stvorenja tvoja, što ubijen ubi tako silna našega neprijatelja. Prije tebe tko bi jadniji od čovjeka, koji, satrven od straha vječne smrti, znadijaše da je živ samo zato da pogine? *jer kraljeva smrt od Adama tja do Mojsija, i nad onima koji ne sagriešiše prestupkom sličnim Adamovu* (*Rom*. 5, 14). Ako Abram, Izak i Jakov bijahu u paklu, tko bijaše u kraljevstvu nebeskome? Ako za grieh Adamov pretrpješe pedepsu prijatelji tvoji, i za tudji priestup bijahu krivi koji ne sagriešiše, što se mora misliti o onima koji u srdcu svome rekoše: *Nema Boga*, koji *se pokvariše i postaše gadni u željama svojim*, koji *zadjoše*, (i) *svi se pronevaljališe*: (te) *ne bi nikoga dobro da tvori, ne bi ni jednoga* (*Ps*. 13, 1. 3)? Pa ako vidimo Lazara u krilu Abramovu i u mjestu odmora (*Luc*. 16, 22—23), zar je s toga sličan pakao kraljevstvu nebeskome? Prije Isukrsta, Abram u paklu: poslie Isukrsta, lupež u raju! I s toga za Isusova uskrsnuća ustadoše mnoga tjelesa mrtvih, i pokazaše se u nebeskom Jeruzolimu[11] (*Matt*. 27, 52—53); i izvrši se tada ona znamenita rieč: *Ustani ti koji spavaš, i digni se*,[12] *i Krst će te prosvietliti* (*Eph*. 5, 14). S toga Ivan Krstitelj u pustinji vikaše: *Činite pokoru, jer se približi kraljevstvo nebesko* (*Matt*. 3, 2). *Od vremena*, naime, *Ivana Krstitelja kraljevstvo nebesko na silu se uzimlje, i siledžije otimlju ga* (*Ib*. 11, 12). Krv Isukrstova ugasi onaj plameni mač, koji čuvaše raj, i raztvori vrata, što ih kerubini zaklanjahu (*Gen*. 3, 24). I nije se čuditi da nam se to obećava u uskrsnuću, kad svi koji živimo u tielu, a ne po tielu (*Rom*. 8, 1. 12), imamo pravo gradjanstva na nebu[13] (*Eph*. 2, 19), te i dok smo još ovdje na zemlji kaže nam se: *Kraljevstvo je Božje medju vama* (*Luc*. 17, 21).

Dodaj, da se prije Isukrstova uskrsnuća, samo u *Judeji znadijaše za Boga: u Izraelu bijaše veliko ime njegovo* (*Ps*. 75, 2.). Pa opet i oni koji ga poznavahu idjahu u pakao. Kud onda idjahu ljudi svega svieta, od Indije do Britanije, od ledenog sjevernog kraja do toplog atlantskoga mora, bezbrojni narodi i gomile onolikih plemena, „kao što jezikom različnih, tako nošnjom i oružjem?“[14] Oni se zatirahu poput riba i skakavaca, poput muha i ko-

[9] Ne prorok Jona, koji bijaše pobjegao od Gospodina (*Joan*. 1, 3), nego onaj koga Jona nagovješćivaše, — Isus: koga je preko Mojsija Bog obećao (*Deut*. 18, 15. 18), koji je glava i poglavar svih proroka (*Matt*. 21, 11; *Joan*. 6, 14; *Act*. 3, 22—23: 7, 37). Zove ga pak Jeronim bjeguncem, jer je od nekojih prilika bježao i uklanjao se (*Joan*. 5, 13: 6, 15: 11, 54).

[10] *Ero morsus tuus, inferne*. — U svetom Pismu *infernus* (židovski *šeol*) znači mjesto, ili stanje, u kome se prije Isukrsta nalažahu duše mrtvih. Dakako duše pravednika bijahu odvojene od grješnikâ (*Luc*. 16, 26). Duša je Isukrstova sašla u pakao gdje stajahu duše svete, koje do tada bijahu plien smrti: plien koji je Isukrst prisvojio, pobiediv smrt i pakao. — Vidi Posl. XXIV, bilj. 28.

[11] O svetim tjelesima koja onda izadjoše iz grobova i ukazaše se u svetom gradu, mnogi stari otci, medju kojima i sv. Ambrosije (Opp. I, 995), mišljahu kao i Jeronim, da evandjelist govori o njihovu ulazku s Isusom u nebeski Jeruzolim (cf. **Knabenbauer**, *In Matt*. II, 537—599). U poslanici Pavle i Eustokije *O svetim mjestima*, vidjeli smo da se brani protivna misao.

[12] *Et elevare*. U Vulgati je (kao što i u grčkome): *et exurge a mortuis*.

[13] Vidi prošastu Poslanicu, bilj. 11, i Posl. XIV., bilj. 11. A za ono što je prije kazao o plamenome maču i o kerubinima, vidi Posl. XXIV. bilj. 30.

[14] *Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis* (*Aeneid*. VIII, 723).

maraca: jer je marvinče svaki čovjek, koji ne poznaje svoga Stvoritelja. A sada svi narodi jezikom i pismom oglasuju Isukrstovu muku i uskrsnuće. Ne govorim o Židovima, Grcima i Latinima — narodima koje Gospodin nadpisom svoga križa odredi za svoju vjeru; nego Indijanac, Persijanac, Got, Egipćanin dokazuju kao filozofi, da je duša neumrla, i da poslie tjelesne smrti ostaje u životu: o čemu je Pitagora buncao, što Demokrit nije vjerovao i o čem je Sokrat u tamnici razložio,[15] da se potješi kad ga osudiše na smrt. Divlji Besi[16] i mnogi puci kožom odjeveni, koji dušama pokojnikâ prikazivahu na žrtvu ljude, svoju dreku pretvoriše u sladku popievku križa; i rieč cieloga svieta jest Isukrst.

Što činim ja? Čega se hvatam? O čem uzimljem govoriti, što li ću mukom mimoići? Da li sam zaboravio

[15] Pravo rekavši Sokrat nije u tamnici razložio o neumrlosti duše; ali Jeronim je ovdje mislio na rieči, kojima se onaj veliki div ljudskog razuma, čeličnog karaktera i nepokvarene ćudorednosti, opraštao, pred smrt, sa svojim sudcima: „Smrt mora da jest jedno od ovog dvoga: ili pravo pravcito uništenje i utamanjivanje svake sviesti, ili, kao što se kaže, prosta promjena, prelazak duše s jednog na drugo mjesto. Ako je smrt lišenje svih osjećanja, spavanje bez ikakva sna, . . . ja tvrdim da je ona jedno zlo". — Opazit ću jošte, da je Sokrat tvrdo bio osvjedočen o neumrlosti duše; ali navedena izjava — nešto skeptična — tumači se tim što mu je onaj čas bilo do toga da dokaže sudcima, kako mu nisu nikakva pravog zla učinili osudivši ga na smrt, ma kakova bila ljudska sudbina poslie smrti.

[16] Strabon za svoje vrieme kazuje, da Besi imadijahu u svojoj vlasti veći dio Hema (Balkana) i da se protezahu do gore Rodopa (*Géographie, par Tardieu:* Opp. II, p. 52). Novija iztraživanja kažu nam, da izmedju Balkana i Rodopa življahu Satri, narod hrabar i valjatan. Oni imadijahu čuveno proročište, kojega svećenici, u njihovu jeziku, zvahu se *Bessi.* Od njih kasnije vas narod dobi ovo drugo ime. — U arbanaškom jeziku *Bess'a* znači vjeru, vjernost. Jeronim o njima u tekstu kaže: *qui mortuorum inferiis homines immolabant.* — Rieč *inferiae* pravo znači žrtvu za umrle. Ali svak vidi, da u tekstu ona ne može imati toga značenja. Prema opazki Martijaneovoj: *pro manibus et umbris, Hieronymus videtur hic accepisse inferias,* ja sam udesio prievod.

retorska pravila, pa, satrven tugom, svladan od plača, spriečen od jecanja, ne držim se besjedničkog reda? Kud ode moje bavljenje naukom od malena? Šta bi od one uviek pohvalom spominjane Anaksagorine i Telamonove rečenice: „Znadijah da sam rodio umrlog čovjeka?"[17] Pročitao sam Krantora,[18] za čijom se knjigom povede Ciceron, da ublaži svoju duševnu bolju.[19] Proštio sam djelca o ublažavanju žalosti, Platonova, Diogenova, Klitomakova, Karneadova i Posidonijeva, koji knjigama ili poslanicama u razna vremena pokušaše umanjiti tugu različitih lica; tako da bi se iz njihovih vrutaka mogao zaliti moj um, ako je i posahnuo. Oni nam iznose pred oči nebrojene ljude, a osobito Perikla i Ksenofonta, učenika Sokratova: prvi od kojih, izgubivši dva sina, s viencem na glavi izreče govor pred narodom: drugi pak prinoseći žrtvu, kad ču da mu je sin u ratu poginuo, kaže se da skide vienac s glave, ali da ga opet metnu, kad sazna da je pao na bojištu, bijući se kao junak. Što bih spominjao rimske vojvode, kojih vrline, kao da su kakove zviezde, blistaju se u latinskim historijama? Pulvil, dok posvećivaše Kapitolij,[20] zapovjedi, da mu se za njegove nenazočnosti ukopa sin, koji iznenada, kao što mu javljahu, bijaše preminuo.

[17] Ovu rieč neki pripisivahu Solonu, drugi Anaksagori. Jeronim, za Ciceronom (*Tuscul.* III, 24), nju pripisuje Anaksagori i Telamonu, otcu Ajantea, jednoga od velikih junaka pod Trojom. Znamo pak da je i Ksenofont istu rieč izustio, kad mu donesoše glas, da mu je sin Grilo, u boju kod Mantineje, junačkom smrću poginuo.

[18] Krantor, grčki filozof, učenik Ksenokratov u IV. vieku pr. Is. Napisao je bio mnoga uvažena djela; ali mu je najveće bila cienjena knjiga *O žalosti,* koja nije, kao ni ostale, do nas doprla, a o kojoj stojički filozof Panecije reče, da bi zasluživala, da je svak na pamet nauči (**Biogr. Un.** XIV., 74).

[19] Razumieva knjigu *De Consolatione,* koja je propala; a koju je Ciceron napisao, valjda više da ovjekovječi umrlu kćer Tuliju, nego za svoju utjehu.

[20] To jest, hram Jupiterov na Kapitoliju. O stvari priča **Val. Maximus** (*Mor. Exempl.* V, c. 10).

Lucije Paul slaveći triumf unidje u Rim, baš izmedju ono sedam dana, u kojima mu umrieše dva sina.[21] Izostavljam Maksime, Katone, Kaje (Gale), Pizone, Brute, Scevole, Metele, Skaure, Marije, Krase, Marcele, Aufidije, kojima duševna snaga ne bi manja u žalosti, nego li u ratovima; a kako ostadoše bez djece, pripovieda Ciceron u knjizi „O utjesi:“ izostavljam ih, velju, nek se ne pomisli da sam voliji tražiti tudje, nego li naše. Ipak nek je i ovo u kratko rečeno za našu sramotu, ako se mi vjerni ne pokazujemo, kakovi se pokazaše oni koji ne imadoše vjere.

Da priedjem dakle na naše. Ne ću s Jakovom i s Davidom plakati za sinovima koji umiru u zakonu, jer ću opet primiti natrag u evandjelju one koji ustaju iz mrtvih s Isukrstom. Što je židovima žalost, kršćanima je radost; jer stoji pisano: *U veče bit će plač, a u jutru veselje* (*Ps.* 29, 6): *noć prodje a dan se približi*[22] (*Rom.* 13, 12). S toga se plaka za umrlim Mojsijem (*Deut.* 34, 8). Ali Jozua bi

[21] Lucije-Emilije-Paul († 160. prije Isukrsta), iza pobjede nad macedonskim kraljem Persejem u bitki kod Pidne (g. 168.), slavio je u žalosti svoj triumf; jer pet dana prije bijaše mu umr'o jedan od dvaju sinova: kao što mu umrie i drugi tri dana poslie.

O samome *triumfovanju* prosti čitalac neka zna, da je to bio sjajni i svečani pobjedni ulazak u Rim, što ga je senat odobravao vojvodi i njegovoj vojsci radi znamenitije kakve pobjede (pri kojoj je palo barem 5000 mrtvih neprijatelja). Tom su prilikom vojnici u sprovodu pratili vojvodu na Kapitolij; kličući *io triumphe* (što bijaše izraz veselja: „haj ijuju“) i pjevajući vesele pjesme, a kadšto i porugljive na vojvodu samoga. Ovaj pak sjedio je u kolima, u koja bijahu upregnuta četiri biela konja, i imao je na sebi izvezenu togu (*gornju haljinu*) i tuniku (*donju haljinu*) s palmovim grančicama, na glavi lovorov vienac, a u ruci štap od slonove kosti. Senat ga je dočekivao i u sprovodu pratio: pred njim je išla vojska i zarobljenici, i nošene su stvari u ratu zadobivene.

[22] Obadva navedena svjedočanstva, Jeronim (u drugom značenju nego im je naravno) primjenjuje na židove i kršćane. Za prve je što je kazano da će biti *u veče*, a nagovješćuje se i riečju *noć*: za druge je što je rečeno da će biti *u jutru*, a označuje se i riečju *dan*.

sahranjen u gori, bez svečanog pogreba i plakanja[23] (*Jos.* 24, 30).

Što se god iz svetog Pisma može navesti o tugovanju, razložio sam u kratko u onoj knjizi kojom gledah potješiti Pavlu u Rimu. Sada pak, da ne hodim po priješnjim i već jednom zatrtim stopama, treba drugom stazom da dodjem k istome cilju.

Znamo u istinu da je naš Nepocijan s Isukrstom; i pomiešan medju zborove svetaca, motreći ondje iz bliza što iz daleka s nama na zemlji pomnjivo tražaše, cienjaše, i iskaše, znamo da govori: *Što čusmo* (kazivati), *to i vidjesmo u gradu Gospodina nad vojskama, u gradu Boga našega* (*Ps.* 47, 9). Ali ne možemo podnieti žalosti što ga nije kod nas, i tugujemo ne zato što je njemu, već što je nama ovako sudjeno. Koliko je on srećniji, toliko je veća naša muka, što već nemamo onakova dobra. I Lazara plakahu sestre, premda znadijahu da će uskrsnuti (*Joan.* 11, 24). A i sam Spasitelj, da pokaže svoju pravu čovječju ljubav, plaka onoga koga je imao uskrisiti (*Ib. v.* 35). Njegov pak apostol, koji reče: *Želim odriešiti se* (od tjelesnih sveza) *i biti s Isukrstom* (*Phil.* 1, 23), i na drugom mjestu: *Isukrst je meni život, a smrt dobitak* (*Ib.* v. 21), zahvaljuje Bogu, što mu Epafrodit iz ruku smrti bi vraćen, da mu ne dodje žalost na žalost (*Ib.* 2, 27), ne iz straha i nevjerstva, nego iz čežnje i ljubavi za njim. Koliko ćeš veći bol osjećati ti ujak mu i biskup, to jest po krvi i po duhu otac, što ti nije onoga, koji ti bijaše tvoje srdce, i za kojim uzdišeš, kao da ti je ovo iz prsiju iztrgnuto? Ali, molim te, ne daj da te oblada tuga, sjećajući se one mudre rieči: „Ne pretjerivati ni u čemu“;[24] pa za časak zavezavši ranu, poslušaj hvalu onoga, čija te je krepost uviek

[23] O Jozuinu i Mojsijevu pogrebu Jeronim je pisao u Poslanici XXIV. Vidi ondje i bilj. 32.

[24] *Ne quid nimis.* Rieč je Pitakova, jednoga od sedam grčkih mudraca, koju sam na drugom mjestu objasnio.

veselila, i ne žali gdje si onakova izgubio, već se raduj gdje si onakova imao: te gledaj u ovoj maloj knjizi znakove njegovih kreposti, koje ti ne ću opisivati, nego u glavnim crtama predstaviti, kao što čine oni koji na malenoj daščici slikaju zemaljske predjele; i primi od mene ne sposobnost uma, nego moju želju.

Retorska su pravila ovo: da se iz daleka započne od djedova onoga komu se mora govoriti pogrebna besjeda, i od njihovih znamenitih djela; i po taj način postupno govor da dodje na nj: naravno s toga, da bude slavniji s djedovskih i otačkih izvrstnosti; i nek se vidi ili da nije izrod plemenitih svojih starih, ili, ako ovi bijahu nižega staleža, da ih je sam podičio. U besjedi namienjenoj pohvali duše, ja ne ću potraživati dobara tjelesnih za koja ni sam nikad nije mario, niti ću se truditi da opišem njegov rod, to jest ono što je tudje dobro, budući da i Abram i Izak, ljudi sveti, rodiše grješnike, Izmaela i Ezava; a naprotiv Jefte, koga apostol broji u pravednike, rodi se od bludnice (*Hebr.* 11, 32; *Jud.* 11, 1). *Koja duša,* reče Gospodin, *sagrieši, ona će umrieti* (*Ezech.* 18, 4): dakle, koja ne sagrieši, ona će živjeti. Ne pripisuju se sinovima ni kreposti ni griesi roditeljâ. Mi dobivamo pravu vriednost od časa kad se po Isukrstu nanovo rodimo. Pavao progonitelj crkve, i *jutrom grabljivi vuk Benijamin,* podlagajući glavu ovci Ananiji, *večerom dieli hranu*[25] (*Gen.* 49, 27).

[25] Skoro svi latinski sveti otci, a i nekoji grčki, primjenjuju proročanstvo patrijara Jakova o Benijaminu (*Gen.* 49, 27) na apostola Pavla, koji bijaše od Benijaminova plemena (*Rom.* 11, 1). On je bio *jutrom* (to jest izprva) *vuk grabljivi* (progonitelj kršćana), *u veče* (to jest, poslie) svojim plienom (obraćenjem narodâ) obogatio je crkvu. — Opažam da Jeronim mjesto rieči *spolia* (plien) ima riječ *escam* (prema LXX., kod kojih stoji *τροφήν*); što će reći: dade hranu božanstvene nauke svemu svietu. — Ananija nazvan je *ovcom* po onome što je Isus kazao: *Evo ja vas šaljem kao ovce medju vukove* (*Matt.* 10, 16), i u svezi s metaforom *vuka grabljivoga,* koji podvrže Ananiji glavu svoju, da nad njim moli i da ga krsti (*Act.* 9, 17—18).

Dakle i naš Nepocijan, kao da je djetešce, koje plače, i čedo istom od majke rodjeno, nek se za nas brzo, kao iz Jordana, rodi.[26]

Drugi bi možda pripoviedao, da si za čuvanje njegova života ostavio Iztok i pustinju,[27] i u meni, premilome svome drugu, podržavao nadanje da ćeš se povratiti; jer ti namjera bijaše, prvo: ako bude moguće, da sačuvaš u udovištvu sestru kod djeteta; drugo: ako ona ne bi htjela svjeta, bar da spasiš presladkog netjaka. Ovo bo je onaj o kome nekada[28] ja ti u šali rekoh: „Ma da ti se majušni netjak objesi o vrat." Drugi bi, velju, kazivao, kako u službi carskoga dvora, pod vojničkim ogrtačem i platnom bielim kao snieg, kostriet moraše mu tielo; kako, stojeći pred vladaocima svieta lice mu bijaše od posta bliedo; kako još pod tudjim odielom vojeva za drugoga,[29] i pasa sablju zato, da pripomaže udovicama, sirotama, potlačenima i jadnima. Meni nije po ćudi ono razvlačenje nesavršena služenja Bogu:[30] jer o stotiniku Korneliju, tek što čitam da je pravedan, odmah vidju da je kršten (*Act.*

[26] Jordan se ovdje u prenesenom smislu uzimlje za vodu svetog krštenja. Tako su ga i drugi stari pisci uzimali. Te Prudencije o kršćanima veli: *Jordane tinctos flumine* (*Cathemerinon* II, 64. Opp., I, 792). Jeronim dakle kaže, da će u ovoj svojoj besjedi govoriti samo o onome što je Nepocijanu svojstveno; a i to od časa njegova krštenja, kao da se istom onda iz one vode ne samo duhovnim već i tjelesnim životom na sviet rodio, premda već bijaše, kad se krsti, gotov čovjek. Zato što će sada spomenuti iz priješnjeg njegova života, retorskom figurom stavlja drugome u usta, kano da sam to ne kazuje.

[27] Ne sliedi iz ovoga, da je Heliodor bio s Jeronimom u pustinji, nego da je želio i naumio bio poći iz Antiokije s Jeronimom u pustinju. Cf. **Tillemont,** *Memoires* XII, p. 18—19.

[28] U posl. XIV.

[29] To jest, za Isusa, pod odielom cara svjetskoga.

[30] Zove nesavršenim služenjem Bogu življenje onih, koji izučeni u otajstvima vjere vladahu se po kršćansku i obsluživahu zapoviedi, a odgadjahu primiti krštenje iz bojaznosti, da bi kasnije mogli izgubiti milost koja se krštenjem dobiva. Takovi bijahu oni što se obično zvahu *katekumeni;* a taki negda bijaše i sam Jeronim.

10, 22. 48). Ali ipak to odobrimo kao neki zametak vjere koja se radja: budući da onaj koji pod tudjim barjakom bi vjeran vojnik, mora da lovorovim viencem bude obdaren, kad stane služiti u vojsci svoga cara.

Skinuvši sa sebe vojnički pojas i preobukavši se, sve što bijaše stekao u dvorskoj službi[31] razdade medju siromahe; zašto bijaše čitao: Tko hoće da bude savršen, nek proda sve što ima i dade siromasima, pa neka sliedi mene (*Matt.* 19, 21), i jošte: *Ne možete služiti dva gospodara: ne možete služiti Bogu i bogatstvu* (*Matt.* 6, 24; *Luc.* 16, 13). Osim haljine od male ciene, i jednaka pokrivača, samo da se njim zaogrne i obrani od zime, ništa više ne ostavi sebi. Sama nošnja, udešena prema običaju one zemlje, ni gizdavošću ni gnusobom nikome nije padala u oči. I dočim svaki dan goraše od želje ili da podje k misirskim manastirima, ili da pohodi mezopotamske zborove kaludjerâ,[32] ili bar da zauzme koju pustinju dalmatinskih otoka, od kojih ga je razstavljalo samo Altinsko more,[33] ne smijaše ostaviti ujaka biskupa, videći u njemu tolike primjere krepostî, i imajući kod kuće od koga bi se mogao naučiti. Jedan isti bijaše mu kaludjer na koga se ugledaše, i biskup koga štovaše. Neprestano pak bivanje zajedno ne izvrže se, kao što kod mnogih biva, u povjerljivo drugovanje, ni ovo u slabo cienjenje istoga; nego tako ga poštovaše kao otca, i tako mu se divljaše, kao da ga svaki

[31] Tekst kaže: *castrensis peculii:* što pravo znači privatno imanje (vlastitost), što je tko stekao služeći u vojsci. Ja sam malo drugčije preveo, prema Jeronimovoj misli, koju je malo prije kazao: u službi carskoga dvora *(in palatii militia)*. Vidi o tome Posl. XXXII. bilj. 3).

[32] Poslie Misira, kaludjerstvo nigdje nije onako bujno cvalo kao u Mezopotamiji, pokrajini Male Azije, medju Eufratom i Tigrom, kao što na drugom mjestu Jeronim kaže: *Hae enim vel maxime gentes monachorum florent examinibus, Aegyptus et Mesopotamia, et pari inter se pietate contendunt* (Opp. IV, 193).

[33] Altinsko more, to je ono što se u Jadranskom moru zove Mletački zaliv do Kvarnera.

dan prvi put vidi. Da ne duljim: postade čovjek crkovni, i običnim postupima bi redjen za svećenika. Isuse dobri! kakvo bijaše njegovo uzdisanje, kakvo jaukanje, kakvo zabranjivanje jela samome sebi, kakovo uklanjanje od svačijih očiju! Onda prvi, a i jedini put, naljuti se na ujaka. Tužaše se, da ne može nositi tereta, i izgovaraše se mladom dobi, kojoj se ne pristoji svećeništvo. Ali što se više protivljaše, to višu ljubav u svakome probudjivaše prema sebi, i nećanjem zasluživaše što ne htijaše da bude; te koliko više izjavljivaše, da je nedostojan, toliko bijaše dostojniji. Ele vidjesmo Timoteja našeg vremena (1 *Tim.* 4, 12), i glavu siedu po mudrosti (*Sap.* 4, 9), i starca[34] izabrana od Mojsija, jer je ovaj znao da je starac (*Num.* 11, 16).

Shvaćajući dakle crkovni red ne kao čast, nego kao breme, bi mu najprva briga, da poniznošću nadvlada tudju zavist, zatim da ne dade nikakva povoda gadnu govorenju o sebi:[35] tako da oni koji su se srdili zbog njegove dobi, divljahu se njegovoj čistoći. On podpomagaše sirotinju, pohadjaše bolestnike, pozivaše (putnike) na konak, ublažavaše umiljatim govorenjem: radovaše se s radostnima, plakaše s plačnima (*Rom.* 12, 15). Bi štap sliepima, hrana gladnima, jadnima uhvanje, žalostnima utjeha. Tako se u svakoj napose kreposti izticaše, kao da ostalih kreposti nije imao. Medju svećenicima i drugarima, prvi bi-

[34] Ne po godinama nego po mudrosti. V. Posl. XXXVI., s početka. — Kako je Mojsije, po Božjoj naredbi, izabrao 70 takih staraca, da mu pomažu narodom upravljati, tako biskupi za svoje pomagače u crkvenoj upravi izabiraju svećenike (*presbyteros* — starce). Mojsije, ovdje znači biskupa Heliodora. — Nepocijana pak poredi s Timotejem; jer je sv. Pavao ovoga mlada bio redio za biskupa, kao što njega mlada redi za svećenika Heliodor.

[35] *Ut nullam obscoeni in se rumoris fabulam daret.* — Izreka *fabulam dare* (ili *docere* ili *facere*), znači kakvu pozorištnu igru spisati (**Forcellini, Klotz, Bazzarini-Vallauri**). Ja sam pregledao mjesta gdje Ciceron istu izreku upotrebljava (*Brutus*, 18; *Tuscul.* I, 1; *Amic.* 7); i našao sam, da je svagda upotrebljena u istome značenju. Ali u našem tekstu ona nipošto ne može imati toga smisla.

jaše na rad, a posljednji u redu. Što god dobro činjaše, pripisivaše ujaku. Ako bi što drugčije izpalo, nego li on mišljaše, govorio bi da je sam pogriešio, ujak da nije znao. Ujaka, izvan kuće priznavaše za biskupa, u kući za otca. Ozbiljnost vladanja, razblaživaše veseljem lica. U smijanju mogaše mu čovjek opaziti radost; ali grohota nije bilo. Isusu posvećene djevice i udovice, čašćaše kao matere, svjetovaše sa svakom čistoćom kao sestre (1 *Tim.* 5, 2). A zatim, kad bi se vratio kući i ostavio na dvoru čovjeka crkovnoga, te prionuo za oštri kaludjerski život, često moleći se i bdijući na molitvi, pokazivaše suze svoje Bogu, a ne ljudima. Post udešavaše, poput vozača, prema umoru i snagama tiela.[36] Sjedjaše za ujakovom trpezom, i od svakoga jela metnuta na sto uzimaše nešto malo, da se čuva od praznovjerice, a pazi na uzdržljivost. Preko svega blagovanja govor mu bijaše postaviti koji zadatak iz svetoga Pisma, rado slušati, smjerno odgovarati, dobre razloge prihvatati, krive bez žestine pobijati, onoga koji se s njim prepiraše, više upućivati istini, nego li nadvladjivati, i plemenitom čednošću, koja ukrašavaše njegove godine, iskreno davati na znanje čije je što: te dok se na taj način klonjaše slave učenosti, bijaše držan za veoma naučna. „Ovo je, govoraše, Tertulijanovo, ovo Ciprijanovo, ovo Laktancijevo, ovo Hilarijevo. Ovako kaže Minucije Feliks, ovako Viktorin; ovako govori Arnobije". A i mene bi kadšto spomenuo, jer me ljubljaše radi moga prijateljstva s njegovim ujakom. U istinu neprestanim čitanjem i postojanim razmišljanjem svoju dušu bijaše učinio Isukrstovom knjižnicom.

Koliko me puta svojim prekomorskim poslanicama zamoli, da mu što pišem! Koliko mi se puta prikaza kao

[36] Kao što vozač udešava trčanje konjâ, kako su mu ovi više ili manje umorni, i prema njihovim snagama, tako je i Nepocijan vladao se što se tiče posta. *Aurigae cursum equorum ad eorum vires et viae longitudinem attemperant. Ita in jejunio faciendo Hieronymus asserit.* **Victorius.**

noćni iskalac Evandjelja, i kao udovica, koja na tvrdoga sudca molbama navaljivaše (*Luc.* 11, 5 ss.)! A kad mu ja mučanjem više nego pismom, zakraćivah što moljaše, i činjah da se molilac stidi, jer ga bijaše sram od onoga koji mu ne odgovaraše, uplete za posrednika ujaka, koji bi slobodnije za drugoga iskao i biskupskim dostojanstvom lakše postigao. Učinih mu dakle po volji, i malom knjižicom posvetih vječitom spomenu naše prijateljstvo. Kad nju primi, govoraše da je imanjem nadvisio Kreza[37] i bogatstvom Darija.[38] Nju uviek imadijaše pred očima, nju u rukama, nju u njedrima, nju na jeziku. I jer je često u postelji čitaše, mnogo puta, kad bi zaspao, sladki mu spis padaše na prsi. Ako bi pak koji tudjin, ili prijatelj k njemu došao, radovaše se ovim dokazom moje ljubavi prema njemu. I čega god u djelcu bijaše premalo, ono umjerenim pauzama i različitim izgovaranjem naknadjivaše; tako da čitajući ga pred drugima, svaki je dan opažalo se, kako je ovim svojim naknadjivanjem sam zadovoljan, ili ne.[39] Odkud ta vatrena ljubav prema mome spisu, ako ne

[37] Krez poznati bogati i moćni kralj lidijski (560.—546. pr. Is.), koga je Cir *(Cyrus)*, osnovač persijske države, pobiedio. Za dokaz velikoga njegova bogatstva dosta je spomenuti darove što je poslao delfijskome proročištu, o kojima povieda Herodot (I, 50—51), a vriedili su više od dvadeset milijuna franaka (**Biograf. Un.** XIV, p. 129); dok je i mnogim drugim proročištima poslao takodjer sjajne i velike poklone.

[38] Govori o Dariju I. (521.—485. pr. Is.), persijskome kralju. O velikom množtvu zlata, što mu je prihodilo svake godine od pokorenih zemalja, može se vidjeti u Herodotu (III, 89—97), i u Povjesti Kantuovoj (**Cantù**, *St. Un.*, Torino 1884, II, p. 46—48).

[39] *Et quidquid minus in opusculo erat, distinctione moderata, et pronunciationis varietate pensabat; ut in recitando illo, ipse* (Vallarsi mjesto *ipse*, volio bih čitati *sibi*) *vel placere quotidie, vel displicere videretur.* Evo kako Tillemont prevodi: *Et en faisant les pauses et les reflexions de voix necessaires lorsque il le lisait, il relevait par sa prononciation les endroits qui etaient les moins beaux: de sorte qu'on eût dit qu'il voulait ou que cette lecture parût tous les jours nouvelle ou qu'elle devînt enfin ennuyeuse* (*Mem.* XII, p. 155). Prvi dio ovoga prievoda pri-

iz ljubavi Božje? Odkud neumorno razmišljanje zakona Isukrstova, ako ne iz želje za onim koji je zakon dao? Drugi nek primeću novce k novcima, i dok im puca prepunjen tobolac, neka ugadjanjem love blago gospodja; nek budu imućniji kao kaludjeri, nego li bijahu kao svjetovnjaci; neka pod siromašnim Isusom imaju bogatstvo koga ne imadoše pod bogatom sotonom; i crkva neka uzdiše što obogatiše oni, koje je sviet prije hranio kao prosjake. Naš Nepocijan prezirući zlato, htijaše postići listiće od papira.[40] Ali kako za se, što se tiče tiela, nije hajao, i siromaštvom pokazivao se častniji, tako je pronašao čitav nakit duše.[41]

Prema gore navedenim stvarima, maleno je što ću sada kazati; ali se i u malome očituje isti duh. Kao što se divimo Stvoritelju ne samo u nebu, zemlji, suncu, i moru, u slonovima, devama, konjima, volovima, risovima, medvjedima, lavima, već i u sitnim životinjama, u mravu, komarcu, muhama, crvićima, i u drugim takovima, koje bolje znamo kakve su, nego kako se zovu, te u svima poštujemo isto njegovo umjenje; tako i duša, sasvim predana Isukrstu, jednako pazi na veće i na manje stvari; jer zna, da i za praznu rieč valja dati odgovor (*Matt.* 12, 36). Nepocijan dakle bijaše brižljiv, da se oltar sjaje, da na zidovima ne bude čadje, da je obrisan pod, da je vratar često na vratima, da su zastori svedj na ulazima, da je

hvatili su *Collombet* (*Hist. de S. Jér.*, 1844, II, p. 196), *Lechner* (*Briefe des heil. Hier.*, 1859, p. 194), *Lagrange* (*Lettres de S. Jér.*, V, Ed. 1899, p. 268). Ja mislim, da Jeronimov *minus erat* nipošto ne znači, kako oni svi prevode, *slaba, nesavršena, manje liepa* mjesta onoga njegova spisa — što bi sve naprosto značilo, *rdjava;* i uvjeren sam, da on nije htio ni mislio kuditi svoga rada.

[40] To jest, listove papira, na kojima bijaše napisana rečena knjižica.

[41] Kaže kako je Nepocijan, siromaštvom i nehajanjem za svoje tielo, našao sve kreposti kojima se duša kršćanska kiti.

čista riznica,[42] da se posudje svietli: i pobožno starajući se za svu svetu službu, ne puštaše u nemar ni manje ni veće dužnosti. Ma gdje ga čovjek tražio, našao bi ga u crkvi. Ljudi starih vremena divljahu se čuvenom Kvintu Fabiju, koji je dakako pisac rimske povjesti, ali plemensko ime dobi od slikarske vještine, a ne od knjiga.[43] O našemu Bezeleelu Pismo svjedoči, da bi pun mudrosti i duha Božjega, i hvali Hirama, sina žene Tirjanke; jer prvi izradi posudje za šator (*Ex.* 31, 2 ss.), a drugi za hram Salamunov (3 *Reg.* 7, 13 ss.). U istinu, kao što iz rodnih zemalja i plodnih njiva kadšto bujno raste vlaće i klasje, tako izredno oštroumlje, i duh nadaren izvrstnim sposobnostima, obilno proizvodi razne liepe umjetnosti. S toga se i slavi kod Grkâ onaj filozof, koji se ponosio, što je svojom rukom načinio sve čim se služaše, do plašta i pečatnog prstena.[44] Ono isto što sam spomenuo o Bezeleelu i Hiramu, mogu primieniti i na Nepocijana, koji je različnim cviećem, zelenim grančicama, i mladim lozovim lišćem kitio kapelice uz crkvu[45] i mjesta posvećena mučenicima: tako da što se god razporedom i oblikom u crkvi mililo, dokazivaše trud i marljivost svećenikovu.

[42] *Sacrarium.* Mjesto gdje se čuvaju svete stvari.

[43] Božica od zdravlja, kći Eskulapijeva, imala je u Rimu na vrh Kvirinala svoj hram; i taj hram naslika *C. Fabius Pictor*, od koga ostade u njegovu plemenu nadimak *Pictor* (**Plinius**, *H. N.* 35, 7). Ali to ne bijaše rimski ljetopisac drugoga punskoga rata, *Quintus Fabius.*

[44] Govori o Hipiji čuvenom sofisti iz Eleje, koga Ciceron s pohvalom spominje: *Hippias Eleus in honore magno fuit* (*Brutus*, n. 8), kazujući o njemu, kako je bio izučen ne samo u svakoj struci plemenitih umjetnosti, nego i u ručnim zanatima (*Orat.* III, n. 32). Iz ovog je mjesta Jeronim uzeo ono što je ovdje spomenuo.

[45] *Basilicas ecclesiae.* Budući da rieč *basilica* uzimlje se kadkad za *porticus* (**Forcellini-De Vit**), ja bih rado ovo mjesto bio preveo: *crkvene triemove;* jer mi se to čini najnaravniji smisao: dok nije opravdan Lechnerov prievod: *die Basiliken der Stadt,* ni onaj Lagrangeov: *les basiliques.* — Victorius, a i Rječnik *Forcellini-De Vit,* tumače ovo Jeronimovo mjesto o kapelicama u crkvi; ali se trudno može vje-

U dobri čas! Onome koji je tako započeo, kakova će biti svrha? O nesrećna ljudska sudbino! O taštino svega našega života bez Isukrsta![46] Besjedo moja, što se izmičeš, što se uztežeš? Tako se plašim doći k svršetku, kao da je u mojoj ruci odgoditi mu smrt, i produžiti mu viek. *Svako je tielo trava, i sva je njegova slava kao cviet travni* (*Is.* 40, 6). Gdje je sada ono prikladno lice, gdje sva ona dostojanstvena vanjština, kojom se, kao krasnim odielom, liepa duša zaodievaše? O žalosti! kad dunu jug, ljiljan stade venuti, i crvenkasta ljubičica malo po malo pretvaraše se u bljedilo. A kad goraše od groznice i vatruština mu izpijaše životnu snagu, jedva dišući tužnoga ujaka tješaše. U licu bijaše veseo, i dok svi kod njega plakahu, on se sam smijaše. Turaše od sebe pokrivač, pružaše ruke, vidjaše što drugi ne vidjahu, i podižući se, kao da ide na susret, pozdravljaše one, koji k njemu dolažahu. Čovjek bi bio rekao ne da umire, već da se seli, ne da ostavlja prijatelje, nego da ih zamjenjuje. Suze teku mi niz obraze; pa i poslie nego sam se ohrabrio, ne mogu da sakrijem žalosti, koju podnosim. Tko bi vjerovao, da se u onakovu času on sjeća moga prijateljstva s njime, i boreći se s dušom da zna za našu sladku ljubav? Uhvativši ujaka za ruku, reče mu: „Ono odielo,[47] što sam ga upotrebljavao

rovati, da je takovih kapelica u ono vrieme bivalo *u crkvi*. Medjutim poveo sam se za auktoritetom crkvenog pisca *Selvaggio*, koji objašnjava Jeronimovo mjesto ovako: *Basilicas Ecclesiae adpellat, quae Oratoria olim et Cubicula, postremis temporibus Capellae dictae sunt, ipsi Ecclesiae adhaerentes* (*Antiqu. Christ.*, Moguntiae 1787, T. III, p. 6).

[46] I sveti je Augustin u istom značenju rekao: „Čovjek dotle jest nešto, dokle se drži onoga, kroz koga je čovjek postao: jer kad odstupa od njega, čovjek je ništa“: *Tamdiu est aliquid homo, quamdiu illi haeret a quo factus est homo. Nam recedens ab illo, nihil est homo* (*In. Ps.* 75. v. 5. Opp. IV. 962).

[47] U tekstu je: *hanc tunicam*. Budući da govori o odielu, kojim se služio pri božanstvenoj službi doista nije to moglo biti odielo, koje je tada na njemu bilo. *Hanc* stoji mjesto *illam*. U ostalom zna se, da

pri službi Božjoj, pošalji mome premilome otcu po godinama, bratu po redu, i svu ljubav, na koju te narav nagonjaše prema netjaku, prenesi na nj, koga ti ljubljaše jednako kao i ja“ ... U ovoj rieči preminu, čim se dodievaše ujakove ruke, meni za uspomenu.

Znam da nisi želio na ovaj način doživjeti ljubavi gradjana prema tebi, i da si zaslužio da ti tvoj zavičaj svoju naklonost pokaže u dobroj sreći. Ali ovakovo izkazivanje odanosti, ako je u čestitosti ugodno, u nesreći je povoljnije. Njega oplaka vas grad, oplaka ga sva Italija. Zemlja primi mu tielo: duša predade se Isukrstu. Ti poželi netjaka; crkva poželi biskupa. Ode pred tobom nasljednik tvoj. Po obćem mnienju on zasluživaše, da poslie tebe bude što si ti. I tako iz jedne kuće izadjoše dva čovjeka dostojna biskupstva; dok što se jednoga tiče, izjavljuje se radost, gdje ima biskupsko dostojanstvo, a što se tiče drugoga, žali se gdje bi uzet da ga ne bude imati.

Platonovo je mnienje, da je mudracima vas život promišljanje smrti.[48] Tu njegovu misao filozofi hvale i kuju u zviezde. Ali još jače reče apostol: *Svaki dan umirem, tako mi slave vaše*[49] (1 *Cor.* 15, 31); jer je jedno težiti

pokazne zamjenice *is, hic, iste, ille*, Jeronim je upotrebljavao mnogo puta bez razlike, jednu za drugu, kadkad i savišno (Cfr. **Goelzer**, O. c. p. 405—406).

[48] Sentenciju Platonovu ovako predstavlja Ciceron: *Tota philosophorum vita, commentatio mortis est* (*Tuscul. quaest.* I, n. 31); i nju krasno objašnjuje: „Jer šta drugo mi činimo kad se odvajamo od „tjelesnih slasti, od gazdovanja (kojemu je svrha uzdržavanje tiela), „od svakog državnog posla, od svake zabune? šta, velju, činimo, nego „prizivati naš duh k samome sebi, nagoniti ga da bude svoj, odvra„ćati ga što je moguće više od tiela? A odlučivati duh od tiela, nije „li to učiti se umrieti? Zato, vjeruj meni, ovo promišljajmo, i raz„stavljajmo se od tiela, to jest, privikavajmo se umrieti“ *(Ibidem)*.

[49] Ovdje se apostol kune Korinćanima, da će biti uskrsnuće iz mrtvih; a kune se njihovom budućom slavom na nebesima, koja je i njegova u Isukrstu Gospodinu našemu: i kaže da samoga sebe svaki dan daje smrti u ruke, mećući se na svakojake pogibli za ono uskrsnuće. Pavao je dakle svaki dan vršio ono, za čim filozofi samo težahu.

za čim, a drugo je ono vršiti: jedno je živjeti da se umre, a drugo je umirati da se živi. Onaj će umrieti iz slavoljublja, a ovaj uviek umire za (vječnu) slavu. Dakle treba da i sami napried razmišljamo što ćemo jednom biti, i što htjeli mi ili ne htjeli, ne može da bude daleko. A i da bismo prisukali devet stotina godina, kao što življahu ljudi prije potopa, i da bi nam se dao viek Matuzaelov, opet kad bi ta dugovječnost minula, kad bi je nestalo, bila bi ništa. U istinu kad svima jednako dodje svrha života i neminovna smrt, sve prošlo vrieme, isto je toliko onome koji je živio deset godina i onome koji je hiljadu godina provjekovao: samo što starac kreće na put naprćen većim bremenom griehâ. „Svaki najljepši dan života jadnim ljudima najprvi izčezava: nastupaju bolesti, dosadna starost, muka; i neumoliva smrt bez milosrdja zgrabi.“[50] Pjesnik Nevije[51] reče: „Smrtan čovjek mora da trpi mnoge nevolje“.[52] Zato ljudi staroga vieka uobraziše Niobu pretvorenu u kamen, jer je mnogo plakala, i druge u različne zvieri.[53] Heziod[54] pak žaleći rodjenje ljudî, veseli se njihovoj smrti; a Enije pametno veli: „Pučanin u ovoj stvari nadvisuje kralja: pučaninu je svagda slobodno plakati; a kralju nije s njegove časti“.[55] Kao što kralju, tako ni biskupu: da, manje biskupu

[50] *Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi*
Prima fugit; subeunt morbi tristisque senectus;
Et labor et durae rapit inclementia mortis (**Virg.** *Georg.* III, 66—68).

[51] *Gnaeus Naevius,* epski i dramatski pisac oko 250. pr. Is.

[52] *Pati necesse est multa mortalem mala* (Cf. **Luebeck**, O. c. p. 105).

[53] Tekst glasi: *Unde et Niobem, quia multum fleverit, in lapidem et diversas bestias commutatam finxit antiquitas.* Nigdje se ne čita, da je Nioba bila pretvarana u zvieri. Zato Vallarsi opaža, da ovdje nešto nedostaje, i da bi valjda trebalo poslie *et* dometnuti *alios in.* Prema toj opazki udesio sam prievod.

[54] Mjesto *Heziod*, trebalo bi čitati *Herodot*. Cf. **Luebeck**, *Hieronymus quos noverit Scriptores*, p. 11, n. 3: p. 20, 6.

[55] *Plebes* (ait) *in hoc regei antestat loco: licet*
Lacrumare plebei, regei honeste non licet (Cf. *ib.* p. 109).

nego kralju; jer kralj vlada nad onima koji to ne će, a biskup nad onima koji hoće. Prvi strahom pokorava, drugi je služenjem gospodar: prvi čuva tjelesa na smrt, drugi čuva duše na život. Oči sviju na te se obraćaju. Tvoj dom i vladanje tvoje, kao na visu utemeljeni, učitelj su nastave svakome: štogod radiš, svi misle da valja raditi. Ne čini ništa iz čega bi se moglo cieniti ili da pravedno ruže oni koji hoće da kude, ili što bi moglo navesti na griešenje one, koji hoće da se na te ugledaju. Što više možeš predobivaj mekotu svog srdca, i zausteži suze, što ti obilno teku, da malovjerne duše s velike tvoje ljubavi k netjaku ne bi držale da nemaš uhvanja u Boga. Ti netjaka treba da želiš kao da ga nije kod tebe, ali ne kao da je mrtav; nek se vidi da ga čekaš, a ne da si ga izgubio.

Ali šta radim, te hoću da liečim od bolesti, koja cienim da je vremenom i razumom uminula? Nije li bolje da ti pripovjedim skorašnje nesreće kraljâ i nevolje našeg vremena, e se uvjeriš, da nije žaliti onoga koji preminu, već da mu se valja radovati, što se izmaknuo od ovolikih zala? Konstancije, zaštitnik Arijeva krivovjerstva, kad se spremi na neprijatelja, i naglo idjaše u boj, umrie u seocu Mopsu, i s velikom žalošću ostavi carstvo svome dušmaninu. Julijan, izdajnik duše svoje, ubilac kršćanske vojske,[56] poznade u Mediji što je Isukrst, koga se prije u Galiji bijaše odrekao; i dok tražaše razmaknuti granice rimske države, izgubi i one što bijahu razmaknute.[57] Jo-

[56] Jeronim obara na Julijana odgovornost za poraz što ga pretrpje (862.) od Persijanaca rimska vojska, koja, po kazivanju kršćanskih pisaca, gotovo sva bijaše sastavljena od kršćana, premda mnogi za Julijanova carovanja, bijahu napustili kršćansku vjeru (**Lebeau**, *Hist. du Bas-Empire*, XV, 4). — Što sam ja preveo *ubilac*, Jeronim kaže *jugulator*. Sva je prilika da je sam tu rieč načinio od glagola *jugulo* (prerezati kome grkljan, zaklati ga); jer se prije njega ona ne nalazi u latin. jeziku (**Goelzer**, O. c. p. 14, 49).

[57] Julijan, kad zavojšti na Sapora, osvojivši u Persiji grad Pirisaboru, koji je bio držan za nepredobitna, te Maozalmaku, kojega stanovnike, bez razlike spola i dobi, dade smaknuti sve do jednoga, i

vijan, tek što okusi slast carovanja, ugušen žestinom živoga ugljevlja, pogibe, pokazujući svakome što je ljudska moć. Valentinijan, pošto mu otačbina bi okrenuta u pustoš, umrie bljujući krv, i ostavi domovinu neosvećenu. Rodjeni mu brat Valent, u ratu s Gotima, potučen u Traciji, u istom mjestu nadje smrt i grob. Gracijan, izdan od svoje vojske, ne htjevši ga primiti gradovi, koji mu na putu ležahu, bi na porugu neprijatelju, i tvoji, Lugdune, zidovi pokazuju biljege krvničke ruke. Valentinijan, mladić i gotovo dječak,[58] poslie nego bijaše pobjegao i živio u progonstvu, poslie nego krvoprolićem opet zadobi carstvo, bi zadavljen ne daleko od grada, koji bi dionik ubojstva njegova brata; a mrtvo mu tielo bi obješeno za sramotu.[59] Što ću spominjati Prokopija, Maksima, Evgenija, koji kad se dokopaše vrhovne vlasti, bijahu strašilo narodâ? A kad biše zarobljeni, svi stadoše pred lice svojih pobjeditelja, i što je negdašnjim premogućima najžalostnije, biše poraženi prije pogrdom robstva, nego li neprijateljskom sabljom.[60]

Valjda bi tko mogao reći: To je sudbina kraljâ, jer „gromovi udaraju u najviše gore."[61] Prelazim dakle na visoke državne službenike, koji nisu od carske obitelji, i ne ću govoriti o onome, što je bilo preko dvie godine prije. A da mimoidjem ostale, dosta je zabilježiti nejednaku

pokorivši druga mjesta, već tim bijaše razmakao granice rimskoga carstva. Ali kad idjaše napried da osvoji Ktezifont, bi usilovan uzmaknuti; te izgubi i što je bio dobio, i glavu.

[58] Valentinijanu bilo je 20 godina; ali po rimskome shvaćanju — kao što smo na drugome mjestu vidjeli — Jeronim je o njemu mogao kazati da je bio gotovo dječak.

[59] Objesiše ga o njegov rubac, nek se misli da se je sam objesio (Cf. **Tillemont**, *Hist. des Empereurs,* T. V. p. 354).

[60] Prokopija, dva njegova častnika živa predadoše Valentu, koji ga dade smaknuti. Maksim, svezan bi doveden pred Teodosija (388.) kod Akvileje; a isto tako kasnije (394.) tirjanin Evgenije.

[61] . . . . *feriuntque summos Fulmina montes* . . . . (**Horat.** *Carm.* II, 10, 11—12).

smrt triju bivših konzula. Abundancije kao siromašni prognanik živi u Pitijuntu.[62] Glava Rufinova na sulici bi donesena u Carigrad; a odsječena mu desna ruka, u znak njegove lakomosti, prosjačila je od vrata do vrata milostinju.[63] Timasije iznenada zbačen s najviše časti, cieni da je utekao od zla, tim što neslavan boravi u Asi.[64] Ne ću ovim da kazujem nevolje jadnikâ, nego nestalnost čovječje sreće. Strah me je pripovjediti nesreće našeg vremena. Dvadeset je godina i više, da se od Carigrada do Julijskih planina[65] svaki dan proliva rimska krv. Got, Sarmat, Kvad, Alan, Huni, Vandali, Markomani pustoše, osvajaju, pljačkaju Skitiju, Traciju, Macedoniju, Dardaniju, Daciju, Tesaliju, Akaju, Epir, Dalmaciju i svu Panoniju. Koliko gospodja, koliko djevica Bogu posvećenih, koliko poštenih i odličnih lica ne bi osramoćeno od onih zvieri? Biskupi su zarobljeni, svećenici i ljudi crkovni različitih redovah poubijani. Porušene su crkve; uz Božje oltare stoje kao u

[62] Abundacije, g. 392. bi general konjaništva i pješadije zajedno, a g. 393. konzul skupa s carem Teodosijem I. Za cara Arkadija, god. 396., bi prognan u Pitijunt na sjever Crnoga mora.

[63] Rufin, g. 386. zapovjednik carske tjelesne garde *(praefectus praetorio)*; g. 390. *magister officiorum,* što bijaše visoko dostojanstvo u carskome dvoru, te imadijaše zapovied nad svim carevim dvoranima i savjetnicima itd.; god. 392. konzul s carem (carevićem) Arkadijem. God. 395., kad ga Teodosije II. htijaše proglasiti suvladaocem u Hebdomu, carigradskome predgradju, vojska sasječe slavohlepnog doglavnika, ostavivši mu samo glavu i desnu ruku, koje donesoše u grad, metnuvši mu u usta kamen, a ruku mu pružajući gledaocima govorahu: „Udielite ovome božjaku, komu nikad nije bilo dosta".

[64] Timasije, g. 386. general konjaništva, pa g. 388. i pješadije; g. 389. konzul; g. 396. prognan u Asu (mjesto u Aziji) i lišen svih svojih časti. — Tillemont — po kazivanju povjestničara Zozima i Sozomena, te i sv. Asterija — opaža, da je kasnije izgnanik bio premješten u Oazu (mjesto u Libiji), čuveno u ono doba zatočenje (*Hist. des Empereurs,* V. p. 436. 773 n. 7).

[65] Julijske planine *(Alpes Juliae)* zovu se one što se protežu medju riekama Tagliamento (u Mletačkoj) i Savom; a najveća im je gora Triglav u Kranjskoj.

štalama konji; premetnute su moći mučenikâ: „Svud žalost, svud uzdisanje i mnogi oblici smrti“![66] Rimski sviet ruši se, pa opet naš uzpravljeni vrat ne će da se pogne.[67] Kolika će sada biti hrabrost Korinćana, Atenjana, Lakedemonaca, Arkadjana i ciele Grčke, kad im barbari zapoviedaju? Ne imenujem nego ovo malo glavnih gradova, što im negda moć bijaše velika. Cienilo se da će Iztok biti prost od ovih nevolja, i samo glasovima ustrašen. A kad tamo, lani vukovi napušteni na nas ne iz Arapske, nego sa sjevera, iz krajnjih krša Kaukaza,[68] u kratko vrieme obtrčaše tolike pokrajine. Koliko je manastira oteto? Koliko je rieka od ljudske krvi pocrvenjelo? Obkoljena je Antiokija, i ostali gradovi kraj kojih teku Halis, Cidon, Oront i Eufrat. Gomile ljudi zapadaju u robstvo. Arapsku, Feniciju, Palestinu i Misir već je strah zasužnjio. „Da imam sto jezika i sto usta, i gvozden glas, ne bih bio kadar ni letimice spomenuti imena svijuh muka.“[69] A nisam doista ni naumio pisati povjest, već samo s malo rieči požaliti naše jade. U ostalom ni Tucidid ni Salustije ne bi mogli njih pripovjediti, kako bi zasluživalo.

Srećan Nepocijan, što ovo ne vidi; srećan što ovo ne čuje! Jadni mi, koji ili ovo podnosimo, ili gledamo gdje podnose naša braća; pa opet želimo živjeti, i mislimo da nije blago onima, koji su od toga prosti, i da ih valja plakati! Znamo da je Bog odavna uvriedjen, a ne tražimo

[66] . . . . *ubique*
Luctus, ubique gemitus (pavor) *et plurima mortis imago* (*Aen.* II, 368 s.).

[67] To jest, naša oholost ne će da se ponizi.

[68] Razumije Hune, koje zloglasni Rufin (v. bilj. 63) pozva na Iztok, iz osvete što car Arkadije ne bijaše uzeo za ženu njegovu kćer, nego Promotovu, koga on bijaše dao smaknuti.

[69] *Non mihi si linguae centum sint, oraque centum,*
Ferrea vox . . . .
Omnia poenarum percurrere nomina possim
(*Aeneid.* VI, 625—627).

da ga umilostivimo. S naših su grieha jaki divlji narodi; s naših je nevaljalština rimska vojska nadjačana. I kao da je malo pomenutih nesreća, gradjanski ratovi pozobaše više ljudi, nego li mač neprijateljski. Kukavni Izraelićani, kad je, prema njima, Nabukodonozor nazvan Božji sluga (*Jer.* 25, 9)! Nesrećni mi, koji smo se toliko onemilili Bogu, da kroz divlje barbare bjesni na nas njegov gnjev. Ezekija učini pokoru, pa za jednu noć, jedan sam andjeo pobi sto i osamdeset i pet hiljada Asiraca (4 *Reg.* 19, 1. 35). Jozafat pjevaše hvale Gospodnje, a Gospodin pobjedjivaše za onoga koji ga hvaljaše (2 *Par.* 20, 21—22). Mojsije ratova na Amaleka ne sabljom nego molitvom (*Ex.* 17, 11—13). Ako se želimo podignuti padnimo pred Boga. Ah velike sramote! ah lude, više nego bi se vjerovalo, naše pameti! Rimsku vojsku, koja je sviet pobiedila i postala mu gospodarem, nadjačavaju oni što ne mogu hoditi na svojih nogu, i ako se dotaknu zemlje misle da su propali.[70] Od ovakovih ona drhće, i straši se kad ih ugleda. Pa još ne razumijemo proročke rieči: *Bježat će ih hiljada pred jednim, koji ih tjera* (*Is.* 30, 17); i ne uklanjamo uzroke bolesti, da se i bolest odvrati; te da odmah vidimo, kako striele uzmiču izpred sulica,[71] čalme izpred kaciga, kljusine[72] izpred konja.

Prešao sam granice utješna pisma, i dok ne dam da se žali za jednim pokojnim, oplakah mrtve svega svieta.

[70] O Hunima kaže Amijan Marcelin, da s nespretnih čizama ne mogahu slobodno hoditi: *Eorum calcei formulis nullis aptati, vetant incedere gressibus liberis. Qua causa ad pedestres parum accomodati sunt pugnas.* I dodaje kao da su prikovani na konje: *equis prope adfixi* (L. XXXI, c. 2, §. 6, Lipsiae 1808, I, p. 567. Cf. *ib.* III, p. 354). Ovo nam objašnjuje Jeronimovu misao.

[71] Sulica *(pilum)* bijaše metaće koplje rimske pješadije. Vojnici bi nju na početku bitke bacili na neprijatelja, a zatim bi trgli mač.

[72] Amijan na pomenutom mjestu kaže, da Huni imadijahu konje neumorne, ali ružne *(epuis quidem duris sed deformibus)*. Zato njihove konje Jeronim zove riečju *caballi* (kljusine): premda ista rieč *caballus* uzimlje se kadkad i za plemenita konja.

Kserkses, onaj silni kralj koji obori bregove i zastrie more,[73] razgledavši s visoka mjesta veliko množtvo ljudi i bezbrojnu vojsku, kaže se da je zaplakao, što nitko od onih, koje tada vidjaše, ne će biti u životu do sto godina. Kad bi se mi mogli popeti na taki vis, odakle bi vidjeli svu zemlju, odmah bih ti pokazao rušenje cieloga svieta, narode gdje udaraju jedan na drugoga, i kraljevstva jedno na drugo; te kako se jedni muče, druge ubijaju, druge proždire more, druge vuku u sužanjstvo; kako se na jednome mjestu piruje, na drugome plače; kako se jedni radjaju, drugi umiru; kako jedni imaju bogatstva u izobilju, drugi prosjače; kako će u kratko vrieme nestati ne samo Kserksove vojske, nego ljudi sve kolike zemlje, koji su sada živi. Ova je stvar toliko golema, te se ne da riečima opisati, i sve što bih rekao bilo bi premalo.

Vratimo se dakle k sebi, i kao da s gornjeg svieta salazimo, pogledajmo časkom na svoje stvari. Jesi li se, molim te, ti osjetio kad si postao malo diete, kada dječak, kad momče, kad čovjek u najvećem naponu, kad si ostario? Svaki dan umiremo, svaki se dan mienjamo, i pri svem tome mislimo da smo vječiti! Od mog se vieka oduzimlje i samim ovim što kazujem pisaru u pero, ovim što on piše, što ja prečitavam, što popravljam. Koliko brzopisac načini znakova,[74] toliko je izgubljeno moga života. Mi pišemo i odpisujemo, naši listovi putuju preko mora, i na svaku brazdu što je brod čini u vodi smanjuju se naši časovi. Dobivamo samo što nas jednoga s drugim združuje kršćanska ljubav. *Ljubav je strpljiva, dobrostiva je; ljubav nije zavidljiva, nije obiestna, ne nadima se: sve podnosi, sve trpi. Ljubav nikad ne prestaje* (1 *Cor.* 13, 4 ss.). Ona uviek živi u srdcu; i po njoj pokojni naš Nepocijan kod nas je; i pored sve velike daljine, koja mene od tebe razstavlja, objema nas rukama grli. Imamo njega jamca medjusobne ljubavi. Ujedinimo se duhom, svežimo se ljubaznošću, i pri smrti našega sina[75] ugledajmo se na duševnu jakost, koju sveti biskup Kromacije[76] pokaza pri smrti svoga rodjenog brata. Njega nek opievaju mali naši spisi, njega nek glasi svako naše slovo. Koga ne možemo imati po tielu, imajmo ga spomenom; i kad se ne možemo s njim razgovarati, ne prestanimo nikad o njemu govoriti.



[73] Zastrie Helesponat (morsko ždrielo izmedju Europe i Azije, sada *Dardanele*), načinivši na njemu most od ladja. Isti je Kserkses prokopao prevlaku gore Atos. To je što Jeronim kaže: *subvertit montes* (obori bregove).

[74] *Puncta notarii.* — *Puncta* u obće zvahu se znakovi, kojima *notarii* (brzopisci), kao i sadašnji stenografi, primahu i bilježahu rieči. Kod gramatičara pak *punctum* zvao se znak izmedju slovâ i riečî, kao n. pr.: ·L·, ·A·, ·M·, ·P·, mjesto *Lucius, Aulus, Marcus, Publius* itd. Punctum je takodjer ono što mi zovemo interpunkcijom; a bio je za svu ovu jedan sam znak, i to onaj što ga mi zovemo točkom; — i pisahu ga izmedju jedne rieči i druge ovako: medju posljednjim slovom jedne i prvim slovom druge *na vrhu,* kad je značio ono što mi razumijemo za točku; *na sriedi,* kad je značio naš zarez; *na dnu,* kad je značio naše dvie točke, ili točku i zarez. — Jeronim, po svoj prilici, misli na brzopisne znakove.

[75] Sjetimo se, kako je sam Nepocijan na umrlom času nazvao Jeronima svojim *otcem;* i kako Jeronim kazuje, da je Heliodor bio mu ne samo ujak, nego *otac.*

[76] Kromacije, koji se ovdje spominje, jest onaj isti, komu je, skupa s Jovinom i s Evsebijem, Jeronim pisao poslanicu VII. Vidi ondje bilj. 2.

Poslanica XXXVIII.[1]

Pamakiju.[2]

Sadržaj. — *Spominjući prijatelju žalostni njegov dogadjaj, smrt, naime, Pavline njegove žene, crta moralnu sliku pokojnice, i s njezinih vrlina stavlja je u jedan okvir s materom joj Pavlom i sa sestrom Eustokijom. Govori o milo-*

[1] Pisana pri svrhi g. 397.

[2] Pamakije, negdašnji Jeronimov školski drug, a kasnije vjerni i postojani prijatelj, bijaše čovjek naučan i bogat, a k tome rimski senator. Bio se je oženio Pavlinom, kćerju svete Pavle; ali mu dobra drugarica, nakon dvanaest godina, preminu — pobacujući diete. Pamakije zatim, ne obzirući se na sviet ni na družtveni položaj svoga roda, dade se na savršeni kršćanski život, i zakaludjeri se, obukavši mrko redovničko odielo: te ulažući svoja dobra u korist bližnjega, postade dobrotvorom kršćana i otcem siromahâ (**Tillemont**, *Mem.* X, p. 567—580). Njemu je Jeronim g. 393. posvetio svoj apologetički spis suproć Jovinijana (*Ep.* XLVIII), pridodavši istome osobitu poslanicu (*Ep.* XLIX). God. 395. upravio mu je drugi vrlo znameniti spis: *De optimo genere interpretandi* (*Ep.* LVII.). Njemu, s Oceanom skupa, g. 400. odgovarajući na zajednički njihov list, pisao je o Origenovim zabludama (*Ep.* LXXXIV). Isto tako pisao je njemu i Marceli, god. 402., šaljuć im poslanicu Teofilovu protivu Origena (*Ep.* XCVII). Njemu je, osim toga, posvetio tumačenje Amosa (Opp. VI, 1041), pa Abdije (*Ib.* 1151), pa Jone (*Ib.* 1173. Cf. ib. not. 1): onda njemu s Eustokijom tumačenje Izaije (Opp. IV, 17); te opet njemu i Marceli tumačenje Danijela (V, 513). — Nego budući da je Pavlina umrla g. 396., kako Jeronim nije odmah gledao potješiti svoga prijatelja, već je pustio da prodju dvie godine, dok mu je ovu prekrasnu poslanicu pisao? Mislim da su tome bile uzrok nezgode i neprilike Jeronimove u ono vrieme (395.—397.) u Betlemu, koje smo vidjeli u Predgovoru ove knjige. Opazit ću na svrhi, da crkva štuje spomen sv. Pamakija na 30 kolovoza.

stinjama Pamakijevim, i iztiče kako je odjećom i svom spoljašnošću prezreo sviet. Da ga ohrabri u njegovu pregnuću, daje mu mudre svjete, potičući ga na savršenost kršćansku. Dodaje opomenu o učenju svetog Pisma. Kaže zatim kako treba čuvati svetu čistoću i držati se poniznosti. Pogledom na ovu posljednju, meće mu pred oči Zakeja. Svjetuje ga dalje, da svojim rukama služi ubogima, kao što čine Pavla i Eustokija. Napokon obavješćuje ga o svome manastiru i gostionici u Betlemu, i kako je za iste svoje zgrade poslao u domovinu brata Pavlinijana, nek proda što, iza barbarskih pustošenja, bijaše ostalo od njihovih dobara.

Kad zarasloj rani i koži na koju se maras navukao,[3] ljekar[4] hoće da dade naravnu boju,[5] dok traži ljepotu tiela, u rani ponavlja bol. Na taj način i ja, kasni tješilac, koji neprilično mučah dvie godine, bojim se da ću sada još manje prilično govoriti, te dirajući u ranu tvoga srdca, koju su vrieme i razum izliečili, napominjanjem pozliediti je. Zbilja čije su uši tako drvene, čije li je srdce od kremena iztesano, tko li je odrahnjen mliekom hirkanskih tigara,[6] te ne bi proplakao čujući imenovati tvoju Pavlinu? Tko bi mogao mirna srdca gledati ružu prerano ubranu,[7]

[3] Maras zove narod u Dalmaciji ono što se kod književnika kaže ožiljak, požiljak (lat. *cicatrix*).

[4] *Medicus.* — Vallarsi i Victorius imaju *medicina.* I valjda je ta lekcija pravija nego ona koju donosi Lagrange. Ali opet — što se smisla tiče — zna se, da ne samo Jeronim, već i drugi bolji latinski pisci, još u klasično doba, kadšto upotrebljavahu abstraktne imenice, mjesto konkretnih.

[5] Plinije spominje, kako su stari u tu svrhu, upotrebljavali magareći loj: *Cicatrices nigras sevum asininum reducit ad colorem* (*H. N.* XXVIII, n. 76).

[6] Ima i u Vergiliju: *Hyrcanaeque admorunt ubera tigres* (*Aen.* IV, 367).

[7] . . . . *parturientem rosam et papillatum corymbum* . . . . Rieč *corymbus* znači cviet od bršljana, koji sliči na grozd. *Papilla* pak može

kad se iz pupa raztvora, kako vene prije nego će joj se kolut razširiti u čašku, i razviti se vaskoliki okrug njezinih rumenih listova? Razbi se skupocjeni biser, satr se zeleni dragac smaragd! Što dobra u sebi krije zdravlje, pokazuje bolest. Bolje poznajemo što imadosmo, kad ga već nemamo.

O dobroj njivi Evandjelja čitamo, da daje tri ploda: po sto, po šestdeset, i po trideset (*Matt.* 13, 8). U tri žene, krvlju i vrlinama spojene medju sobom, pripoznajem tri Isusova dara: Eustokija ženje cvieće djevičanstva; Pavla provodi doba trudnog udovištva; Pavlina učuvala je neoskvrnjen ženidbeni odar (*Hebr.* 13, 4). Majka koju prate i podupiru takove kćeri, učini svojim na zemlji ono što je Isukrst obećao na nebesima.[8] I da sam jedan dom opremi sveta kola sa četiri konja,[9] i da bi u savršenosti ljudi bili slični ženama, ovima se pridoda drug Pamakije, pravi Ezekijelov kerubin[10] (*Ezech.* 10, 15. 20): svak, zet, muž, ili bolje rekavši premili brat; jer družtvo sveto, koje je Duh sastavio, ne poznaje ženidbenog naziva. Ovim kolima upravlja Isus. O ovim konjma pjeva Habakuk: *Pojaši konje svoje, i pojezda tvoja* (bit će naše) *spasenje.*[11] (*Hab.* 3, 8). Oni nejednakim trkom, a jednakom voljom teže za pobjedom. Oni su bojom raznoliki, ali jednodušno potežu jedna vozačeva kola u koja su upregnuti, ne čekajući da ih ošine bič, nego su plameniti, netom čuju glas vozača.

značiti i pup od ruže (**Klotz**): te *papillatus* jest ono što je nalik na pup *(knospenförmig, gemmiforme)*. A što se ciele izreke tiče: *rosa et papillatus corymbus,* ona ne izrazuje nego jednu istu stvar, isti pojam razstavljen u dvoje (endiadys).

[8] Hoće da kaže, kako Pavla još ovdje na zemlji smatraše za svoju, ne samo plaću što će Isus dati udovicama koje žive u svetoj čistoći, već i onu što je obećao (*Matt.* 5, 8) njezinim kćerima za čistoću jedne i druge.

[9] Sv. Pismo poetičkim izrazima predstavlja Boga gdje se vozi na kolima, što ih potežu četiri kerubina (*Hab.* 3, 8; *Ezech.* 1; *Is.* 66, 15. Cf. 1. *Par.* 28, 18). Jeronim pak takovim kolima poredi ovdje četiri svete osobe Pavline kuće, na kojima se vozi i kojima upravlja Bog. Niže ćemo jošte vidjeti, kako su ta kola Božja znamen četiriju stožernih kreposti: o kome smo znamenu već prije nešto kazali (Vidi Posl. XXXIII, bilj. 93—94).

[10] To jest, jedan od četiriju Ezekijelovih kerubina (*Ezech.* 10, 15. 20).

Recimo još koju po filozofiji. Stojici opisuju četiri kreposti medjusobno tako vezane i uzajamno sljubljene, da tko jedne nema, ne može imati ni ostalih. To su: mudrost, pravda, jakost, umjerenost. Svako vas ima sve ove kreposti, samo što vas se svako odlikuje u pojedinima. U tebi se slavi mudrost, u materi pravednost, u djevici jakost, u udatoj umjerenost. Jer tko je mudriji od onoga, koji, prezrevši ludost svjetovnu, podje za Isukrstom, Božjom kreposti i mudrosti (1 *Cor.* 1, 24)? Tko je pravedniji od matere, koja, razdielivši imanje djeci i pogazivši bogatstvo, nauči njih što im valja ljubiti? Tko je jači od Eustokije, koja, posvetivši se djevičanstvu, nadjača moć svoga plemićkog rodjenja, i oholost konzulskog koljena, i još k tome najprva u Rimu zapreže u jaram čistoće najodličnije gospodsko pleme? Tko je umjereniji od Pavline, koja, čitajući onu apostolovu: *Ženidba nek je držana u časti i ženidbeni odar nek je bez ljage* (*Heb.* 13, 4), i ne smjevši težiti za sestrinom čestitosti, ni za majčinim uzdržanjem, voljela je bez straha hoditi po nizini, nego se kolebati nestalnim korakom na visini? Premda i ona, pošto se jednom udade, danju i noću nije mislila o drugom već kako će se dokopati drugog stupnja čistoće, netom dade od sebe plod ženidbe,[12] te kao „vodj velikoga poduzeća,

[11] *Ascende super equos tuos, et equitatio tua salus.* Po Sedamdesetorici. — Prorok prikazuje Boga gdje vojuje za svoj narod, vozeći se, kao što vojskovodje činjahu, na bojnim svojim kolima.

[12] Kada, to jest, svome mužu rodi djece. Drugi stupanj čistoće ovdje znači savršenu čistoću u ženidbenom stanju, *sine ulla corporum commixtione.*

ona, žensko!",[13] pridružiti muža sebi u načinu života, ne ostavljajući njega, nego čekajući da joj bude drug spasenja. Pa jer izkustvom i čestim pometanjem bijaše doznala da nije nerodkinja, čim se nadaše da će imati djece, te se obziraše na žudnju svekrvinu i na muževlju žalost, više nego na svoju nemoć, pretrpje nešto od onoga što je pretrpjela Rakela; ali mjesto sina *bola* i *desnice*[14] (*Gen.* 35, 18), rodi nasljednika svoje želje muža[15]. Doznao sam jošte iz pouzdana izvora,[16] da nije bila voljna podavati se prvoj Božjoj odsudi: *Radjajte se i množite se, i napunjajte zemlju* (*Gen.* 1, 28), ni ženidbenom poslu, već zato da je željela imati djece, da Isusu rodi djevicâ.

Ne samo o pomenutoj Rakeli,[17] nego o ženi svećenika Finesa čitamo, kako čuvši da je zarobljen kovčeg Gospodnji, iznenada dodjoše joj bolovi, te porodi sina Ikaboda, izpustivši dušu zajedno s djetetom na rukama žena koje nju babljahu (I. *Reg.*4, 19—21). Od prve se rodi Benijamin, to jest *sin jakosti* i *desnice*: od druge slavni Božji svećenik, koji dobi ime od kovčega.[18] Poslie nego Pavlina zaspa vječnim snom, od njezina posmrtnog čeda[19] crkva nama stvori kaludjera Pamakija, vlastelina po očinom i po ženinom plemstvu, milostinjom bogata, smjernošću uzvišena.

[13] Upotrebljava Vergilijevu izreku o Didoni: *dux femina facti*: pridodavši joj za veću snagu adjektiv *tanti*.

[14] Rakela umirući bijaše prozvala diete *Benoni*, to jest, sinom *bola svoga*; ali ga otac nazva *Beniaminom*, to jest, sinom *desnice* (jakosti).

[15] Koji se dade na savršeno življenje u svetoj čistoći, i bi nasljednik njezine želje: pa se može kazati da ga je sama umirući takova rodila: jer je diete onda već bilo umrlo u njezinoj utrobi; a ona je ostavila Pamakiju svoja dobra s pogodbom, da ih razdieli siromasima.

[16] Naravno od njezine matere svete Pavle.

[17] U tekstu imamo elipsu, koju sam, zbog jasnosti, popunio.

[18] *Ichabod* = *Ubi gloria?* (Gdje otide slava?). U Pismu kovčeg uvjeta zove se *slava* (*Ps.* 16, 15).

[19] Pavlinino (posmrtno čedo), u moralnom smislu, jest sam Pamakije (V. bilj. 15).

Apostol piše Korinćanima: *Gledajte, braćo, svoje zvanje, kako nema ni mnogo mudrih ni mnogo plemenitih* (1 *Cor.* 1, 26). Ovako je trebalo da bude u prvom početku crkve, da zrno gorušično malo po malo postane drvo (*Luc.* 13, 19), i kvas evandjelja polako da čini uzkisnuti svekoliko crkveno tiesto (*Matt.* 13, 3). U naše vrieme Rim ima, što odprije svietu bijaše nepoznato. Prije bijaše malo kršćana mudrih, mogućih, plemenitih: sad ima mnogo kaludjera, koji su mudri, mogući i plemićkog roda. A od svih ovih najmudriji je, najmogućiji, i najveći plemić moj Pamakije: velik medju velikima, prvi medju najprvima, kaludjerski vojskovodja.[20] — Pavlina smrću svojom takova nam čeda dade, kakova je živa veoma željela imati. *Razveseli se nerodkinjo koja ne radjaš, i podvikuj od radosti ti koja si neplodna* (*Gal.* 4, 27); jer koliko je u Rimu siromaha, toliko si djece iznenada rodila.

Žarko drago kamenje, koje prije kićaše vrat i lice, ubogima siti trbuh. Svileno ruho, i odiela od zlatne dibe[21] pretvoriše se u meke vunene haljine, da se njima odbija studen, a ne da se pokazuje taština. Krepost troši negdašnje raskošno pokućstvo. Onaj sliepac koji pruža ruku, i viče na glas gdje mnogo puta nema nikoga, Pavlinin je baštinik, a Pamakijev subaštinik. Onog bogalja, koji nema nogu i vuče se svim tielom, ruka nježne djevojčice drži da ne padne. Pred vratima, na koja odprije vrvljahu iz kuće čete onih što jutrom dolažahu na pozdrav,[22] sada sjede nevoljnici. Jedan naduvenim trbuhom, radja smrt[23];

[20] U tekstu je: ἀρχιστράτηγος.

[21] Od brokata, ili ti skupe svilene tkanine, u koju je zlato utkano. Što dodaje, da haljine nemaju pokazivati taštine, nego braniti od studeni, to smjera na običaj rimskih gospodja, koje upotrebljavahu prozirne prtenine, odiela od vrlo tankoga i preskupoga platna (*byssus*), skupocjene, a skandalozne, tkanine od koprene ili poše (*gaze,garza, tocca*).

[22] V. Posl. XVIII., bilj. 61.

[23] *Parturit mortem.* Nevoljnik koji ima debelu bolest, nabujanim trbuhom muči se kao žena koja je u porodjaju, a radja svoju smrt.

*

drugi bez jezika i niem, ne imajući ono čim bi iskao, tim većma moli što ne može moliti; onaj iz malena osakaćeni, prosi ne za se nego za druge podjelu; drugi iztruhnuv od zlatinje, živi iza svoga mrtvog tiela. „Da imam sto jezika i sto usta, ne bih bio kadar ni letimice spomenuti imena svih patnja“[24] To je vojska koja prati Pamakija. U njima njeguje Isukrsta: od njihove nečiste odjeće sam postaje bjelji. Na taj način darovatelj siromahâ, i blagajnik[25] ubogih hrli k nebu. Drugi muževi posiplju grobove svojih žena violama, ružama, ljiljanima i crvenkastim cviećem; i ovim izkazivanjem poštovanja ublažuju bol srdca. Moj Pamakije zalieva sveti pepeo i častne kosti Pavlinine balsamom milostinje. Ovom dragomašću i ovim mirisima grije njezine mrtve ostatke, znajući da je pisano: *Kao što voda trne vatru, tako milostinja* (trne) *grieh*[26] (*Eccli.* 3. 33). Koliku snagu u sebi ima milosrdje, i kakvo ga nadarje čeka, znamenitom je knjigom razložio sveti Ciprijan;[27] a isto potvrdjuje prorok Danijel (*Dan.* 4, 24), koji svjetujući veoma bezbožnog kralja veli, ako ga posluša, da će se spasiti izhranjivanjem siromahâ. Majka veseli se takovu kćerinu baštiniku. Još se više raduje, što joj se izpunja

[24] *Non mihi si linguae centum sint, oraque centum,*
Omnia poenarum percurrere nomina possim (*Aeneid.* VI, 625. 627).

[25] *Munerarius pauperum et egentium candidatus.* — *Munerarius* zvaše se priredjivač gladijatorskih igara; a od tog mu ime što bi on gladijatorima dar *(munus)* davao. — Izmedju raznih značenja rieči *candidatus*, koja se mogu vidjeti u rječnicima, osobito u **Du Cange** *(Glossarium)*, meni se čini, da joj na ovom mjestu najbolje odgovara: *blagajnik.* — *Candidati principis* zvahu se kvestori, koje bi car naimenovao. U potonje doba, onaj su naziv nosili financijski činovnici, *glavni državni blagajnici* (**Klotz**). Takovih najposlie bilo je dvadeset; te su i u provincije bili šiljani uz konzule i pretore.

[26] *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum.* U Vulgati je nešto drugčije.

[27] *De opere et eleemosynis.* Opp. II, 625 ss.

želja bez njezina truda: jer tu nije umanjivanje imetka, nego izmjena poslenika.[28]

Tko bi u istinu vjerovao ovo, da praunuk konzulâ, dika Furijeva roda, izmedju senatorskih, bagrenom ivicom opervaženih, haljina ne će se stidjeti, što ga drugovi vide obučena u mrku odjeću, i da će se podsmievati svojim podsmjevačima? *Ima stid koji vodi ka griehu, a ima stid koji vodi k životu*[29] (*Eccli.* 4, 25). — Kaludjerova prva krepost jest, prezirati mnienja ljudska i svagda se sjećati apostola koji kaže: *Kad bih još htio ugadjati ljudima, ne bih bio Krstov sluga* (*Gal.* 1, 10). Tako što i Gospodin govori prorocima: da je, naime, postavio obraz njihov kao grad od mjedi, i kamen dijamanat, i stup gvozdeni; nek se ne plaše psovaka naroda, nego tvrdoćom čela satru bezočnost podrugljivaca (*Jer.* 1, 18—19; *Ezech.* 3, 8—9). Umne ljude plemenito uzgojene, lakše nadjačava stid nego strah; i kadšto sram nadvladjuje one koje ne može svladati mučenje. Nije stvar mala, da čovjek od roda plemićkoga, čovjek književnik, čovjek bogat po ulicama ne će da se druži s mogućima, već se mieša s prostim narodom, i neprestano je uz siromahe, i prianja za seljake, i od kneza postaje pučanin. Ali što se većma ponizuje, to je viši.

Biser svietli se u prljavoj odjeći, i sjaj prebistrog dragca kamena blista i u glibu. To je što obeća Gospodin: *Proslavit ću one koji mene slave* (I. *Reg.* 2, 30).

[28] Bilo bi umanjivanje imetka njezine kćeri, kad bi ga siromasima razdjeljivale nevjerne ruke, za koje bi nedvojbeno dobar dio prionuo: dok Pamakije radi kako bi i sama Pavla radila: te izmedju njih dvoje nema razlike, nego sama izmjena poslenika.

[29] Vulgata i LXX. (v. 21) imaju drugčiju lekciju, a i židovski izvornik (Cf. **Knabenbauer**, *In Ecclesiasticum* p. VIII, IX). Smisao je ovo: Ima stid tašti i svjetovni, s koga se čovjek ne usudjuje reći istinu; i taj stid vodi k smrti vječnoj. Pamakije nije bio rob takova stida; ali je imao stid pošteni i sveti, s koga se čovjek srami činiti što je grješno i nekrepostno; i taj stid vodi k životu vječnome.

Neki drugi ovo razumiju o budućnosti, kad se žalost okrene u veselje, te i kad mine sviet, ne će minuti kruna svetaca; ja vidju, da se i sada izpunja što je svetima obećano. Pamakije prije nego će svim srdcem stupiti u službu Isukrstovu bijaše poznat u senatu; ali i mnogi drugi imadijahu prokonzulske počastne znakove.[30] Vas je sviet pun takovih časti. Bijaše prvi, ali medju prvima. Nadvisivaše neke druge dostojanstvom; ali i drugi neki bijahu pred njim. Čast koliko mu drago odlična, male je vriednosti kad je mnogi imaju: a i samo dostojanstvo, jer ga mnogi nedostojni imaju, postaje nedostojnije kod poštenih ljudi. S toga je o Cezaru Ciceron prekrasno rekao: „Kad htjede nekoje odlikovati, ne učini njih poštene, nego je same počastne znakove okaljao".[31] A sad o Pamakiju govore sve Isukrstove crkve. Sviet se divi ubogome, za koga bogata do sada nije znao. Što je slavnije od konzulata? Ta je čast za godinu dana; i kad drugi nastupi, prvi prestaje biti konzul. Lovorovi vienci u množini se ne poznaju, i slavodobitni sprovod kadkad je opoganjen podlošću slavodobitnikâ.[32] Što odprije vlastela vlasteli od ruke do ruke predavahu, i bijaše izvrština samih plemića, ter se cienjaše da, radi nizkoga roda, nije toga dostojan ni konzul Marije,[33] pobjedilac Numidije, Teutonâ i Cimbrâ; što Scipion, više nego se pristojaše njegovim godinama, zasluži junaštvom,[34] — ono je sada u ruci samih vojnika; pa one

[30] Govori ne o ličnoj prokonzulskoj časti, nego o onoj kojom se dotične obitelji odlikovahu.

[31] Jeronim ovo navodi iz nepoznate i za nas izgubljene Ciceronove knjige (**Luebeck**, O. c. p. 153).

[32] O slavljenju triumfa, vidi Posl. XXXVII. bilj. 21.

[33] Marije u istinu dobio je čast triumfa (101. pr. Is.); ali ga rimska aristokracija smatraše za nedostojna takove časti.

[34] Nedvojbeno govori o Scipionu Afrikanskome, koji po uzeću Hispanije ne mogaše slaviti triumf, jer još ne bijaše postigao konzulske časti, kao što je zakon zahtievao. Da bude dakle mogao triumfovati, bi učinjen konzulom, premda ne imadijaše nego 31 godinu (ili samo 29 kako drugi hoće); dok se za ovu čast zahtievaše dob od 43 godine najmanje.

koji malo prije bijahu ljudi prostaci, resi sjajna palmova grančica.[35]

Mi dakle više primismo, negoli dadosmo. Ostavismo malenkosti, a baštinismo stvari velike. Kako je Isukrst obećao, plaća nam se s dobiti sto puta onolikom (*Matt.* 19, 29). Na takoj njivi negda bijaše posijao i Izak: koji, spremljen za smrt, prije evandjelja nosio je evandjelski križ. *Ako želiš*, veli Isus, *da budeš savršen, idi prodaj sve što imaš, i daj siromasima, pa dodji, sliedi mene* (*Matt.* 19, 21). Ako želiš da budeš savršen. Stvari velike, uviek se slušaocima ostavljaju na volju. I s toga apostol ne naredjuje djevičanstva: jer Gospodin govoreći o hadumcima, koji sami sebe uškopiše radi kraljevstva nebeskoga, najzad zaključi: *Tko se toga može primiti, nek se primi* (*Matt.* 19, 12). *Ne stoji do onoga koji hoće, ni do onoga koji trči, nego do Boga koji čini milost* (*Rom.* 9, 16). Ako želiš da budeš savršen. Ne nalaže ti se na sramotu, da tvoja volja zadobije plaću. Ako dakle hoćeš da budeš savršen, i želiš da budeš što bijahu proroci, apostoli i Isukrst, prodaj ne jedan dio imanja, da ti strah od oskudice ne bude uzrok nevjernosti, te ne pogineš s Ananijom i Safirom (*Act.* 5, 1—10); nego sve što imaš. A kad prodaš, daj siromasima, ne imućnima, ne oholima; da podpomogneš u nevolji, a ne da se množi tudje bogatstvo. K tome kad pročitaš onu apostolovu: *Ne zavezuj usta volu koji vrše* (1 *Cor.* 9, 9), i onu: *Poslenik je dostojan plaće svoje* (1 *Tim.* 5, 18), i onu: *Koji služe oltaru, diele s oltarom* (1 *Cor.* 9, 13), sjeti se i ove izjave: *Kad imamo hranu i odjeću, ovim budimo zadovoljni* (1 *Tim.* 6, 8). Gdje vidiš da se puše tave, i na tihoj vatri

[35] Znamo iz povjesti da Rimljani potonjih vremena zazirahu od vojničke službe. S toga se uzimahu u vojsku tudjinci, Goti i Alemani, koje carevi podizahu na vojničke časti, a od ovih na visoka državna dostojanstva, i na sam konzulat. Takovi ljudi ne imadijahu nikakve sposobnosti, osobito za gradjanska poglavarstva (**Cantù**, *St. Un.* III, p. 737). Za ono što Jeronim kaže o palmovoj grančici, vidi Posl. XIX, bilj. 13.

saviru gnjeteli[36]; gdje vidiš sila srebra, vatrene galske konjičke[37], dugokose mlade robove, skupocjene odjeće, vezene prostirke, ondje je onaj kome bi se dalo bogatiji od darovatelja. Dati stvar siromašku onima koji nisu siromasi, jest neka vrsta bezbožnosti. Pa opet čovjeku pravo savršenu nije dosta ne mariti za bogatstvo, razasuti imetak i napustiti ono što se u čas može izgubiti i naći. To učini Tebljanin Krates; učini Antisten;[38] učiniše mnogi, o kojima čitamo da bijahu puni manâ. Isukrstov učenik treba više da učini, negoli svjetovni mudrac, — životinja pohlapna na slavu i rob prodan nestalnoj naklonosti i odobravanju svjetine. Tebi nije dosta da bogatstvo držiš za ništa, ako ne ideš za Isukrstom. A za Isukrstom ide tko se okani griehâ i pristaje za krepostima.

Znamo da je Isukrst mudrost (1 *Cor.* 1, 24). Ovo se blago nalazi u njivi svetog Pisma (*Matt.* 13, 24): ovo je biser što se mnogim biserovim zrnjem kupuje (*Ib.* 46). Ako li pak zavoliš ženu robinju, to jest mudrost svjetovnu, i ona te svojom ljepotom osvoji, načini joj ćelu i odreži joj primamljivu kosu, kićene rieči i izumrle nokte (*Deut.* 21, 11—13). Izmij nju proročkim salitrom (*Jer.* 2. 22), i onda počivajući s njom reci: *Lieva mi je ruka njezina pod glavom, a desnom me grli* (*Cant.* 2, 6): pa će ti robinja roditi mnogu djecu, i od Moabkinje postat će Izraelićanka[39] (*Ruth.* 4, 10). Isukrst je naša čistoća (1 *Thess.*

[36] Gnjeteo (fazan), ptica što spada razredu kokoši, vrlo cienjena kao hrana.

[37] *Ferventes mannos:* mali galski konji, osobito za kočije. *Mannus* je po svoj prilici galska rieč.

[38] O Kratesu ciničkom filozofu, Jeronim je govorio u Poslanici XXXVI., ne daleko od početka. Antisten pak bio je osnivač iste ciničke škole, a odprije Sokratov učenik.

[39] Primjerom Moabkinje Rute, koja postade Izraelićanka narodnošću i vjerom (*Ruth,* 1, 16), dokazuje, da je slobodno kršćanima učiti i upotrebljavati svjetovne knjige, samo kad to biva u duhu i prema pravilima vjere: jer to ide u korist iste vjere i na diku crkve. — Vidi o ovome Posl. XL.

4, 47), bez koje nitko ne će vidjeti lica Božjega (*Matt.* 5, 8; *Hebr.* 12, 14). Isukrst je naše odkupljenje (1 *Cor.* 1, 30): on isti Odkupitelj i ciena za odkup (1 *Cor.* l. c.; 1 *Tim.* 2, 6). Isukrst je sve: tako da tko sve ostavi zaradi Isukrsta, za sve ostalo nalazi njega jednoga; te slobodno može povikati: *Gospodin je dio moj* (*Ps.* 72, 26)!

Vidim da si zaljubljen u božanstvenu nauku,[40] i da se ne gradiš učitelj onoga što ne znaš, kao što neki nesmotreno čine, već da se prije učiš, čemu ti je učiti druge. Tvoje prosto pisane poslanice mirišu na proročke knjige, i imaju ukus apostolskih spisa. Ne težiš za uzvišenim krasnorječjem, i u periodima[41] ne gomilaš male duhovite rečenice, kao što djećaci čine. Brzo nestane pjene koja se preveć diže; i otok, ma kolike veličine bio,[42] protivan je zdravlju. Liepa je takodjer ona Katonova rieč: „Dosta je brzo, ako je dosta dobro:“ kojoj se negda, kao mladići, mi podrugivasmo, kad nju vrstni govornik[43] bijaše naveo u kratkome uvodu. Mislim da se spominješ, kako se medjusobno varasmo, kad se cieli atenej[44] razliegaše od vike retorskih učenikâ: „Dosta brzo, ako je dosta dobro.“ —

[40] To jest, u knjige svetog Pisma.

[41] *Period* u retorici znači razne govorničke izraze (fraze) vezane medju sobom, i sjedinjene u jednu cjelinu: tako da sve skupa čine podpun smisao.

[42] Po našemu načinu mišljenja, svaki otok, na tielu ili u tielu, protivi se zdravlju: po gotovu ako je velik. Ali po riečima teksta — ako ovdje imamo pravu Jeronimovu lekciju — valjda je u ono vrieme vladala pogrješna misao — s kojom se Jeronim slaže — da veliki otok nije protivan zdravlju. U ostalom svetac ovdje nišani na nadutost stila, to jest na pretjerano visoki način pisanja.

[43] Ne zna se koji to bijaše retor, premda neki misle, da je to bio glasoviti Viktorin, govornik, retor i gramatičar, o čijemu obraćenju na kršćansku vjeru govori sv. Augustin (*Confess.* VIII, 2).

[44] Od negdašnjeg javnog mjesta u Ateni, posvećena Minervi, gdje se sakupljahu umjetnici, filozofi, retori i pjesnici, bi prozvan u Rimu naučni zavod osnovan od cara Hadrijana.

„Sretne bi bile — veli Fabije[45] — liepe umjetnosti, kad bi o njima sami umjetnici sudili.“[46] Pjesnika ne može prosudjivati nego onaj koji zna stihove tvoriti. Filozofe ne razumije nego tko zna različna filozofska načela. Vještaci bolje sude o stvarima što su rukom načinjene i padaju pod oči. Iz ovoga možeš vidjeti koliko je neprijatan naš udes, da se moramo pokoravati mnienju svjetine, i bojati se u množtvu ljudi onoga, na koga, da je sam, ne bismo ni pogledali. Ovo u kratko i mimogred spomenuh, da budeš zadovoljan sudom naučnih ljudi, i odveć ne bereš brige za govorkanje neznalicâ o tvojoj sposobnosti: te kao Isukrstov kaludjer, i drugar patrijarâ u Božjoj službi,[47] da srčeš svaki dan mozag proročkih spisa.

Bilo da čitaš, ili pišeš, ili bdiš, ili spavaš, nek ti ljubav[48] uviek kao trublja zveči u ušima. Takova trublja[49] nek ti hrabri dušu. Nadahnut takom ljubavlju, išti u postelji svojoj onoga za kojim ti duša čezne (*Cant.* 3, 1), i reci pouzdano: *Ja spavam, a srdce je moje budno* (*Ib.* 5, 2).

[45] *Fabius Pictor*, historik, koji je živio za drugog punskog rata. Navedenu izreku donosi Kvintilijan. **Vallarsi.**

[46] *Felices essent artes, si de illis soli artifices judicarent.* — Stari nisu razlikovali, kao mi, pojmove umjetnosti i znanosti: zato zvahu *artes* muziku, pjesništvo, govorništvo, filozofiju, povjest itd.

[47] *Christi mystes, patriarcharum symmistes.* U kršćanskom smislu *mystes* ili *mysta* jest svećenik: *symmistes*, drugar u svećenstvu. Pamakije medjutim nije bio svećenik; ali jer je bio svojim kaludjerskim zvanjem posvećen u osobitu Isukrstovu službu, Jeronim ga, kao kaludjera, zove *mystes* (cfr. **Vallauri**, ad verb. *symmistes*). Zove ga pak drugarom patrijarâ, u službi Božjoj, s onoga što će malo niže kazati o najprvome od patrijara, Abramu. — Za rieči *mystes* i *symmistes* vidi Posl. XXXVI, bilj. 55.

[48] Držim se teksta kako se čita u izdanju Viktorijevu (dok drugi čitaju *Amos* mjesto *amor*): jer ne vidju čemu bi ovdje bio spomenut prorok Amos. Victorius opaža, kako i same rieči, što odmah u tekstu dolaze, dokazuju da Jeronim govori o ljubavi; a ne o rogu Amosovu: *Hoc amore* itd.

[49] *Lituus,* mužička sprava za duhanje, kojom se davaše znak u ratu.

I kad ga nadješ i uhvatiš, ne puštaj ga (*Ib.* 3, 4). A kad malo zadriemaš, ako bi ti se iz ruke izmakao, nemoj odmah gubiti ufanja. Izadji na ulice, zaklinji kćeri jeruzolimske (*Ib.* 3, 2. 5), naći ćeš ga gdje planduje (*Ib.* 1, 6), umoran, opojen, mokar od noćne rose (*Ib.* 5, 2), medju stadima drugova (*Ib.* 1, 6), u raznolikom mirisnom bilju, medju voćkama u vrtlu (*Ib.* 4, 13—14). Ondje podaj mu dojke svoje (*Ib.* 7, 12), neka sasne (*Ib.* 8, 1) iz poučene duše, i počiva usred diela što ga dopade, što je kao golubica posrebrenih krila, a kojoj se unutrašnjost sjaje kao zlato[50] (*Ps.* 67, 14). Ovo diete, koje se maslom i medom goji (*Is.* 8, 3—4), a odhranjeno je izmedju gora gdje se sir siri[51] (*Ps.* 67, 16—17), brzo naraste mladić, te hitro plieni u tebi neprijatelje, naglo pljačka Damasak, i nadvladjuje asirskog kralja (*Is.* 8, 1. 3—4 : 37, 36—37).

Kažu mi, da si u Rimskom pristaništu načinio gostionicu za putnike, i na auzonskoj obali[52] usadio izdanak od Abramova drveta.[53] Kao Eneja učinio si novi tabor, i na rieci Tibru, gdje on negda, natjeran od gladi, ne poštedje kobnih kolača ni širokih četvrtastih trpeza,[54] ti gradiš

[50] Jeronim je promienio rieč psalma *posteriorà* (stražnji dio) u *interiora*, jer jer htio naznačiti nutarnju ljepotu duše.

[51] *Inter montes caseatos* (u Vulgati: *coagulatos*). Gora plodna mliekom i sirom, to je Selmon, s kojim prorok poredi crkvu, napunjenu milostî i darova Duha svetoga.

[52] Zemlja auzonska, Italija: jer se starosjedioci u srednjoj i donjoj Italiji zvahu *Auzoni*. — Rimsko pristanište (*Portus Romanus*), danas selo Porto na desnoj obali zapadnog kraka Tibra, 2 kil. od njegova ušća.

[53] Abramovim drvetom zove gostoljubivost, s uzroka što je Abram pod drvetom počastio goste (*Gen.* 18, 1—8).

[54] Govori o krušnim trpezama, na koje se naslonjaše jelo. Bilo je, naime, prorečeno Eneji, da će njega i drugove mu goniti nevolja, dok ih glad ne natjera, da pojedu svoje sinije (trpeze). To se izpuni kad Trojanci prispješe k Tibru. Ono malo hrane što im još ostajala, položiše na pogače od raži; a kad hranu pojedoše, mašiše se za ove, pa izjedoše i njih: te će mali Iulo, sin Enejin, reći: *Heus! etiam mensas consumimus* (*Aen.* VII, 116).

moje seoce, Betlem, to jest, krušnu kuću:[55] i dugotrajnu oskudicu hrane, naknadjuješ neočekivanim izobiljem.[56]

Dobro: nadvisio si mene koji sam još pri početku.[57] Dohvatio si se najvišega mjesta. S debla popeo si se na vrh drveta. Prvi medju kaludjerima, u prvom gradu, ideš po stopama prvoga medju patrijarima.[58] Lot (što će reći *koji odstupa*[59]) nek izabira ravnice, i po Pitagorinu slovu[60] nek teži na ono što je zgodnije, i što je na lievo (*Gen.* 13, 11). Ti u vrleti i kršu spremaj sebi grob uza Saru[61] (*Ib.* 23, 19 : 25, 9). Nek ti je blizu grad književnosti[62]; te kad iztriebiš džine,[63] Enakove sinove (*Deut.* 2, 20—21; *Jos.* 15, 14), za baštinom tvojom da nastane radost i smieh.[64]

[55] Jeronim je smatrao Betlem za svoje seoce; pa jer njegovo ime znači krušnu kuću, u prenesenom smislu zove svojim seocem, to jest Betlemom, Pamakijevu gostionicu.

[56] Gdje pobožni hodočastnici do tada podnošahu glad s velike oskudice, ondje im je sada obilno providjeno u rečenoj gostionici.

[57] Nadvisio si mene; jer premda sam ja stariji kaludjer, istom počinjem hoditi putem savršenosti. — Valjda bi se ovo moglo razumjeti i o materijalnim zgradama, koje Jeronim još nije bio dovršio.

[58] To jest, Abrama.

[59] Značenje imena Lotova valjda nije pogodjeno; jer Loth ne će reći *declinans*, nego *involutus* (umotan, zapleten).

[60] Pitagorino slovo jest Y. Stari uzimahu jedan krak toga slova za znak kreposti, a drugi za znak grieha.

[61] Pogledom na Hebron i ravnicu Mambru, gdje je stanovao Abram, i što se nalaze u liepom predjelu judejske gore, 927 met. nad Sredozemnim morem, Jeronim u prenesenom smislu veli Pamakiju, neka u vrletnom i kamenitom mjestu, spravlja grob sebi uz Pavlinu; to jest, neka živi dušom i srdcem visoko nad zemljom, i tu se spravlja na smrt.

[62] Grad književnosti: *Civitas litterarum* (*Jos.* 15, 15—16; *Judic.* 1, 11—12), to je bio kananski grad Kariath-Sefer. — Ovdje će značiti zbornik cjelokupnih knjiga sv. Pisma.

[63] Džini *(gigantes)*, znače grdobe griehâ. **Victorius.**

[64] Za očevinom tvojom, koju poklanjaš Bogu u korist bližnjega svoga, da ti nastane na onome svietu radost i smieh (*Luc.* 6, 21; *Joan.* 16, 22). — Valjda je ovdje Jeronimu bila na pameti Sara, žena Abramova, koja rodivši Izaka reče: Bog je učinio da se od radosti smijem (*Gen.* 21, 6).

Abram bijaše bogat zlatom, srebrom, stokom, zemljama, ruhom (*Gen.* 24, 35): toliko sluga imadijaše, te, kad mu dodjoše iznenadni glasovi, mogao je naoružati vojsku od momaka po izbor'; pa stigavši u Danu četiri kralja, izpred kojih bijaše drugih pet kralja pobjeglo, smaknu ih (*Ib.* 14, 14 ss.). I napokon iza čestog pričekivanja gostiju, primajući ljude, zasluži primiti Boga (*Ib.* 18, 1 ss.). Nije zapoviedao slugama i služkinjicama, da služe goste; i dobro koje činjaše nije umanjivao tudjom pomoću: već kao da je našao plien, sa Sarom sam se zauzimaše za ljubazno dvorenje. Sam putnicima praše noge, sam, na svojim ramenima, iz stoke nošaše ugojeno tele. Dok putnici ručahu, on stajaše pred njima kao sluga, i sam ništa ne jedući postavljaše im jela, Sarinim rukama spravljena.

Iz prijateljske ljubavi, koju imam prema tebi, premili brate, opominjem te na ovo, da prikažeš Isusu ne samo imetak, nego sebe istoga, (kao) *žrtvu živu, svetu, bogougodnu;* (da) *razumno* (bude) *tvoje štovanje* (*Rom.* 12, 1); i da se ugledaš na sina čovječjega, koji nije došao da mu služe, već da služi (*Matt.* 20, 28); te učitelj i Gospodin pokaza se učenicima i slugama, kako se je pokazao patrijar Abram tudjincima. — *Kožu za kožu, i sve što čovjek ima, kadar je dati za svoj život* (*Job* 2, 4). *Ali se dotakni* — veli hudoba — *mesa njegova, i istinito će te u oči psovati* (*Ib.* v. 5). Zna stari neprijatelj, da je vrlo trudnije postići čistoću, nego novce. Lako je odbaciti što s dvora za nas prianja. Unutrašnji je rat pogibeljniji. Što je svezano razvezujemo, što je ujedinjeno razkidamo. Zakej bijaše bogat, a apostoli ubogi. Za ono što bijaše ukrao vrati onoliko četvoro, i od imanja, što mu bijaše ostalo, pola razdieli siromasima; primi Isukrsta gosta, spasenje dodje kući njegovoj (*Luc.* 19, 6—9): pa opet jer bijaše malena stasa (*Ib.* 19, 3), i ne mogaše protegnuti se do apostolske visine;[65] ne bi u broju dvanaest apostola.

[65] Jasno je i najprostijemu štiocu, da se u pravome smislu ovdje ne spominje Zakejev maleni stas i apostolska visina (ta i apostol

Što se pak tiče bogatstva, apostoli ne ostaviše ništa, ali što se tiče volje, ostaviše na jedanput vas sviet. Ako prikažemo Isusu bogatstvo s dušom svojom, on će ga dragovoljno primiti. Ako pak dajemo Bogu što je s dvora, a hudobi što je u nama, dioba nije pravedna, pa nam se kaže: *Zar ti nije grjehota ako pravo prinosiš, a nepravo dieliš*[66] (*Gen.* 4, 7)?

Što od plemićke ruke, prvi medju najodličnijima, ti se zakaludjeri, nek ti ne bude uzrok oholosti nego poniznosti; jer znaš da Sin Božji postade sin čovječji. Ma koliko ti sam sebe na zemlju oborio, ne ćeš biti ponizniji od Isukrsta. Ma da hodiš bos, i oblačiš se u zagasitu haljinu, i izjednačuješ se sa siromasima, i ne žapaš se ulaziti u kućerke ubogih; ma i da si oko sliepcima, ruka kljastima, noga hromima (*Job* 29 15), i sam da nosiš vodu, ciepaš drva, i ložiš vatru: gdje su okovi, gdje priušci, gdje je zapljuvano lice, gdje šibanje, gdje križ, gdje smrt? A i kad činiš sve što sam spomenuo, nadmašuju te tvoja Eustokija i Pavla, ako ne djelom ali doista tim što su one ženske glave. Ja dakako ne bijah u Rimu, nego boravljah u pustinji, i kamo sreće da uviek ondje budem ostao! kad one, za života tvoga tasta Toksocija, življahu po svjetovnu. A pri svem tome vidju, da one, koje ne mogahu trpjeti nečistih ulica, koje hadumci na rukama nošahu, koje preko neugladjena poda s mukom prelažahu, kojima svileno ruho bijaše dosadno, a sunčana vrućina

Pavao znamo da bijaše malena stasa); nego Jeronim hoće da kaže, kako Zakej nije bio dorastao do duhovne visine krepostî, i svojstava, kojima su bili obdareni oni, što ih Isus htjede apostolima učiniti.

[66] Navod je po tekstu Sedamdesetorice. Pravo je, da se žrtva Bogu prinosi; ali Kajin, kome te rieči bijahu upravljene, nije pravo dielio s Bogom: jer kad se pravedno dieli, vele neki sveti otci (Ap. **A Lapide**), treba imati obzir više na ono što je prvo i nebesko, nego na ono što je drugo i zemaljsko. Pa zato valjalo je prinieti Bogu na posvetilište prvine zemaljskih plodova (koje su kao stvar prva i nebeska): dok je Kajin sebi prvine ostavljao; a Bogu, nakon mnogog vremena, prinio obične plodove zemlje.

kao oganj, sada obučene u prljave i crne haljine, a prilično jake prema svome stanju, meću u red svieće, sjaruju glavnje, metu pod, čiste sočivo, rukoveti zelja uvaljuju u vrijući lonac, postavljaju trpeze, pružaju zdjele, izasiplju jestbine, trče sad tamo sad amo. S njima doista živi veliko množtvo djevica, pa bi mogle zapovjediti drugima, da tu službu vrše; ali ne će da ih tjelesnim trudom nadvise one, nad kojima same imaju prvenstvo duševnih vrlina. Ovo velim ne kao da što sumnjam o gorljivosti tvoga duha, već da podjarim na trku čovjeka koji sam trči, i u onome koji se junački bori da povećam žestinu pljeskanjem ruku.

Budući da sam u ovome kraju sagradio manastir, i do njega podigao gostionicu, da Josip s Marijom dolazeći u Betlem, ne bi i sada uzalud tražio konaka (*Luc.* 2, 7), obrvan sam tolikim četama kaludjera, koji se ovdje iz svega svieta stječu: pa ne mogu ni napustiti posao što sam ga preduzeo, niti imam snage da ga održim. S toga, jer mi se dogodi gotovo ona iz Evandjelja, da nisam prije proračunao što će stati kula, koju je valjalo sagraditi (*Luc.* 14, 28—30), e ne dam povoda podsmievanju opadačâ i zavidnikâ odustavljanjem započetog služenja svetih, usilovan sam opremiti u otačbinu brata Pavlinijana, da proda naša u pola porušena dobarca koja se spasiše od barbarskih ruku, i imanje naših roditelja.

Ovdje na svršetku poslanice sjetih se, da vašim kolima sa četiri konja,[67] i vašemu načinu života nedostaje peta Blezila: jer sam skoro zaboravio govoriti o onoj koja prva izmedju vas ode k Bogu. Vas petero, vidim da ste sada dobro podieljeni u troje i u dvoje.[68] Blezila, sa sestrom Pavlinom, uživa vječni pokoj. Ti, posred ostalih dviju, lakše ćeš k Isukrstu uzletjeti.

[67] O čemu je govorio u početku poslanice.

[68] Troje: Pamakije, Pavla i Eustokija. Dvie: Blezila i Pavlina.

Poslanica XXXIX.[1]

Kastruciju.[2]

Sadržaj. — *Panonac Kastrucije, premda sliep u oba oka, iz želje da posjeti Jeronima, bijaše zaputio iz domovine u svetu zemlju. Ali kad dodje u Cisu prijatelji ga odvratiše od daljega putovanja. Odatle se javi Jeronimu, koji mu ovom poslanicom odgovori, zahvaljujuć mu na ljubavi, i tješeći ga za sljepoću, što je Bog na nj pustio.*

Moj sveti sin djakon Heraklije[3] kaza mi, kako si, iz želje za mnom, bio došao do Cise;[4] i kako ti, čovjek Pa-

[1] Pisana iste g. 397.

[2] O Kastruciju ne znamo drugo već što nam Jeronim u ovoj poslanici spominje. Bio je dakle čovjek sliep, a toliki štovalac Jeronimov, te je, pored sve svoje sljepoće, htio, štono rieč, preko svieta putovati, da se s njime sastane i razgovori. Rodom je bio Panonac; ali pobliže ne zna se odakle: jer je Panonija obuhvatala iztočnu Austriju, Štajersku, komad Kranjske, Ugarsku izmedju Dunava i Save, dio Hrvatske, Slavoniju i sjevernu Bosnu. Rek bi pak, da je svoju sljepoću pripisivao pedepsi Božjoj za koji svoj grieh.

[3] Taj Heraklije bijaše djakon nekoga panonskog biskupa, po imenu Amabila (Amabilis). Pošto isti biskup bijaše više puta Jeronimu pisao moleći, da mu iztumači deset Izaijinih vidjenja (od 13 glave do 23), posla napokon Heraklija k njemu u svetu zemlju, e ga na to skloni. Naš svetac spominje ih obojicu u poslanici upravljenoj svećeniku Vitalu (*Ep.* LXXII, n. 1), i na početku knjige o Izaiji (Opp. IV, 157). A jer je sam bio svećenik, u ovoj poslanici zove Heraklija svojim sinom.

[4] Poznata su tri grada toga imena: *Cissa* u Španjolskoj (**Polybius**, III, 76); *Cissa* na Helespontu (**Plinius**, H. N. IV, 18); *Cissa* na istarskoj

nonac, to jest suhozemski čovjek,[5] nisi se bojao izložiti se burama Jadranskog mora[6] i pogiblima mora Jonskoga i Egejskoga; te kako bi bio svoju namjeru izpunio, da te nisu, iz svete ljubavi prema tebi, braća zaustavila. Ja sam ti dakle s toga zahvalan; a imam i na čemu: jer se medju prijateljima ne gleda djelo nego želja; budući da ono više puta i neprijatelji čine, a ovu poklanja sama ljubav.

U isto pak doba molim te, nemoj držati da te je s grieha snašla tjelesna nemoć koju podnosiš. Kad apostoli baš to posumnjaše o onome koji se bijaše rodio sliep, te zapitaše Gospodina Spasitelja: *Sagrieši li ovaj, ili roditelji njegovi, da se rodio sliep?* čuše: *Niti sagrieši on niti roditelji njegovi; nego da se pokažu na njemu djela Božja* (*Joan.* 9, 2—3). U istinu koliko neznabožaca, židova, krivovjeraca i ljudî različitih zakona vidimo, da se valjaju u kalu putenosti, da čine ubojstva, i bjesniji su od vukova, i grabljiviji od jastrebova? pa opet zlo se ne približava šatoru njihovu (*Ps.*90, 10), i ne dopadaju nevoljâ kao ostali ljudi, i zato se uznose suprot Bogu, i usta njihova dižu se tja do neba (*Ps.* 72, 5. 6. 9): dok nam je naprotiv poznato, da su mučeni bolestima, jadima, uboštvom ljudi sveti, koj valjda govore: *Medjer ja uzalud gledah posvetiti dušu svoju, i umivah medju pravednima ruke svoje:* ali uput, koreći sami sebe, vele: *Kad bih ja ovako razložio, osudio bih rod sinova tvojih* (*Ps.* 72, 13. 15). Ako cieniš da je grieh uzrok sljepoće, i da gnjev Božji zadaje ono od čega liečnici često

obali (*Ib.* III, 30), gdje rječica Timav utječe u Jadransko more. Tu je sada selo Duino blizu Trsta. Naravno Kastrucije bijaše došao do ovog posljednjeg mjesta.

[5] Tekst kaže: *terrenum animal.* Kako se rieč *animal* može razumjeti i o životinji i o čovjeku, nisam je htio uzeti u prvom značenju; jer mi se ne da vjerovati, da je sam Jeronim nju tako razumio, ni htio svoga dobrog prijatelja *životinjom* nazvati. U ostalom i kod svjetskih starih pisaca, ista se rieč uzimlje i za samoga čovjeka.

[6] Govori o Kastrucijevu naumljenu putovanju preko mora; a ne da je isti preko mora putovao.

izlieče, okriviti ćeš Izaka, koji tako bi bez očinjeg vida, da se prevario i blagosovio onoga koga ne htijaše (*Gen.* 27, 28—29). Bacit ćeš krivicu na Jakova, čije oči bijahu potamnjele, pa dok nutarnjim vidom i proročkim duhom proziraše vrlo daleko budućnost, i vidjaše da će se Krst roditi od kraljevskog plemena (*Gen.* 49, 10), ne mogaše vidjeti Efraima i Manasiju (*Gen.* 48, 10). Ima li medju kraljima svetijeg od Jozije? Probode ga egipćanska sablja (4 *Reg.* 23, 29). Tko je uzvišeniji od Petra, tko od Pavla? Njihovom se krvlju opoji Neronov mač. I da ne govorim o ljudima, Sin Božji podnese sramotu križa. A ti bi zar mislio, da blago onima koji uživaju sreću i slasti ovoga svieta?

Veliki je gnjev kad se Bog ne gnjevi na grješnika (Cf. *Is.* 1, 8). S toga preko Ezekijela kazano je Jeruzolimu: *Ne ću se više na te srditi: gorljivost*[7] *moja od tebe se ukloni* (*Ezech.* 16, 42). Jer *Gospodin kori onoga koga ljubi* (*Prov.* 3, 12), i *kara svakoga koga prima u broj svoje djece* (*Hebr.* 12, 6). Otac ne kara nego onoga koji mu je mio (*Prov.* 13, 24 : 19, 18 : 29, 17). Učitelj ne kori nego onoga učenika, koga vidi da je oštroumniji. Liečnik ako izvadi ruke iz bolestnika, znak je da nema nade ozdravljenju. Ako li odgovoriš: „Kao što je Lazar dopao zla u životu svome (*Luc.* 16, 25), i ja ću za sadašnjeg života drage volje podnositi muku, samo da mi bude sačuvana slava na onome svietu“ (*Ibid.; Rom.* 8, 18); ja ću ti odvratiti: *Ta ne će se Gospodin dva puta osvetiti za istu stvar*[8]

[7] Gorljivost (*zelus*, revnost) jest goruća ljubav, kojom se tko briži za čije dobro, ili za kakovu stvar.

[8] Po Sedamdesetorici. — Da obranim svoj prievod, od potrebe mi je učiniti jednu opazku. Tekst glasi: *Quod si responderis: quo modo Lazarus recepit mala in vita sua, libenter nunc tormenta patiar, ut futura mihi gloria reservetur: Non enim vindicabit Dominus bis in idipsum.* — Vallarsi opaža, da ovu lekciju imaju sve štampane i rukopisne knjige. Sve dakle meću Nahumov citat u jedan period i jednu cjelinu s predhodnim riečima. — Meni se čini da stvar drugčije stoji; te rieči

(*Nahum* 1, 9). Zašto Job, čovjek svet, neoskvrnjen i pravedan u svome vladanju, onoliko je pretrpio, to sadrži u sebi njegova knjiga.[9]

Da kazivanjem starinskih dogadjaja preveć ne duljim, i ne priedjem mjere poslanice, u kratko ću pripovjediti što se zbilo za moga djetinjstva. Blaženi Antonije, kad bi dozvan u Aleksandriju od ondašnjeg biskupa svetog Atanasija da ušutka krivovjerce,[10] došavši k njemu sliepi Didim,

do Nahumova svjedočanstva da tvore jednu cjelinu, i sadrže izjavu koju Jeronim pripisuje Kastruciju; a Nahumova sentencija da tvori drugu, logički opriečnu cjelinu, koja sadrži Jeronimov odgovor na pomenutu izjavu. Jeronim je dokazivao, da Bog kara na ovome svietu onoga koga ljubi. Sad će Kastrucije, kao da mu se utječe u rieč, kazati u suštini ovo: „Eto neka i mene Bog kara na ovome svietu, samo da me ne pokara na onome“. Budući da Nahumove rieči ne mogu se ovdje uzeti nego u tropologičkome značenju, koje im sam Jeronim priznaje (*In Nahum*, Opp. VI, 1297—1298), te im je ovo smisao: „Koga Bog kara na ovom svietu, ne će ga pokarati na onome“ (*Quos Deus punit in hac vita, eos secundo non puniet in futura.* **A Lapide.**); one ne mogu pristati u izjavu Kastrucijevu: jer nju ne dopunjuju; a ne bi bile ni puka tautologija, nego se njihov pojam kosi s pojmom sadržanim u izjavi. Kastrucije veli... *samo da me Bog ne pokara na onome svietu,* i tim očituje bojazan, da bi se ipak moglo drugojačije dogoditi. Pa kako bi onda mogao dodati: *jer Bog koga kara ovamo, ne će ga onamo pokarati?* Nahumovo svjedočanstvo naprotiv, kao Jeronimov odgovor na Kastrucijevu izjavu, zgodno je upotrebljeno. Njim svetac odbijajući od sliepoga prijatelja svaki strah, bolje ga hrabri u njegovu pregnuću. I neka nas ne smeta ista izreka navedena naglo i bez oduška; jer tu može biti kakva elipsa, kojoj je uzrok stil ove poslanice odveć lakoničan. A opet sjetimo se rapidnog stila Jeronimova, što ga čitalac gotovo na svaki korak sreta; te rečenice, nalik na sentencije, naglo navaljuju jedna za drugom, bez sveze, osim one same što je u auktorovoj pameti.

[9] Spominje knjigu o Jobu; jer se Kastrucije iz nje (c. 1—2) mogaše najbolje uvjeriti, da Bog nevoljama koje pušta na čovjeka pravednoga, kuša njegovu vjernost, i vježba ga u krepostima.

[10] Krivovjerci arijanci bijahu prosuli glas, da je sveti opat u stvarima vjere jedne iste misli s njima. Misirski biskupi s toga pozvaše svetca u Aleksandriju, da smete heretike pred narodom (**Athanasius**, Opp. II, 992; **Socrates**, *Hist. Eccl.* Opp. 527).

*

čovjek izvanredno naučen, u toku drugih razgovora, što ih imadijahu o svetom Pismu, čim se divljaše Didimovu razumu i hvaljaše mu oštroumlje, zapita ga: „Jesi li žalostan što si bez tjelesnih očiju?“ Ne odgovorivši Didiim od stida, svetac zaiska po drugi i treći put; te ga navede najposlie da mu iskreno izpovjedi žalost svoga srdca. Antonije mu tada reče: „Čudim se, gdje se pametan čovjek žalosti, da je izgubio ono što imaju mravi, muhe i komarice; a ne veseli se gdje ima ono čega bijahu vriedni sami sveti i apostoli“. Od ovoga možeš razumjeti, da je puno bolje vidjeti duhom nego tielom, i imati one oči, u koje ne može upasti trun grieha (*Matt.* 7, 3).

Ako i nisi ove godine ovamo došao, ja ipak ne ću gubiti ufanja, da ćeš jednom doći. Pa ako nanovo u tvoje se krilo, kao u mrežu, zaplete sveti djakon, nosilac ovog lista,[11] i on te amo doprati, s veličine udvojene dobiti, drage ću volje pretrpjeti odgadjanje izplate.[12]



[11] Iz ovog se vidi, kako je Vallarsi opazio, da je djakon Heraklije već u prvom putovanju (do Cisse) pratio Kastrucija.

[12] *Libenter suscipiam dispensationis moram, magnitudine foenoris duplicati.* Ovo je lekcija koju donosi **Victorius.** Jeronim se gradi kreditotrom prema Kastruciju, kao da mu je ovaj dužan svoj dolazak u svetu zemlju; i veli da će drage volje pretrpjeti odgadjanje te izplate, imajući u vidu udvojenu dobit, to jest dolazak njegov i Heraklijev.

Poslanica XL.[1]

Rimskome odvjetniku Magnu.[2]

Sadržaj. — *Magnu, koji mu bijaše pisao o kaludjeru Sebeziju, a na svrhi poslanice zapitao ga, zašto u svojim spisima navodi izglede iz poganske književnosti, svetac odgovara, i razlaže mu kako je, i uz koje uvjete, to prosto: što potvrdjuje primjerom drugih crkvenih pisaca.*

Da je moj Sebezije tvojim se opomenama okoristio, doznadoh ne toliko iz tvog pisma, koliko iz njegova pokajanja. Pa što je čudno, više mi omilje pošto bi ukoren, negoli me uvriedi kad bijaše zastranio. Nadmeću se sada nježna očinska ljubav s ljubavlju sinovljom: dočim otac više se ne sjeća onoga što je bilo, a sin dakako obećava, da će unapried vršiti svoje dužnosti. Zato i ja i ti treba

[1] Pisana oko g. 398. Cf. *Praef. Vallarsi in Epistolas,* p. LXIX.

[2] Magno, kome je ova poslanica pisana, valja da je bio stari znanac Jeronimov, a i njegov poštovalac; bez kakvih osobitih prijateljskih sveza medju njima. Zvanjem bio je advokat, ili recimo bolje latinskom rieči *orator* (Ovako se zvahu izobraženi govornici, koji znadijahu kićeno, rječito i mudro besjediti o svačemu što se može razložiti; takodjer oni koji na sudu vješto se bavljahu javnim i privatnim parnicama.). Njegova je zasluga što se usviestio neki Sebezije, Jeronimov kaludjer, koji bijaše iz Betlema pobjegao. Ne znamo kako se taj kaludjer poznavao s Magnom. Ali znamo da ga ovaj svojim svjetovanjem navede, te se vrati k Jeronimu, za koga mu dade i pismo. U istome pismu pak, nagovoren od drugoga, iznese mu pitanje o njegovu upotrebljavanju navodâ iz poganske književnosti.

da se uzajmice veselimo: ja, jer sam natrag dobio sina; ti, jer si učenika našao vrstna.[3]

A na ono što pitaš na koncu svoje poslanice, zašto ja u svojim malim djelima navodim kadkad primjere iz svjetovnih knjiga, i neznabožačkim kalom prljam divnu ljepotu crkve; evo ti u kratko odgovor.

Da te Ciceron ne bude sasvim osvojio, pa da čitaš sveto Pismo i njegove tumačitelje, okaniv se Vulkacija,[4] ne bi nikad to iskao. Jer tko ne zna, da je i u Mojsijeve i u proročke spise što šta primljeno iz poganskih knjiga;[5] k tome, da je Salamun o nekim stvarima zapitivao tirske filozofe, a o nekim drugima odgovarao im?[6] S toga u početku Priča opominje, da gledamo razumjeti besjede mudrosti, oštroumne rieči, priče, zamršene rečenice, izjave mudraca, i zagonetke (*Prov.* 1, 2. ss): što pravo pripada dijalekticima i filozofima. A i apostol Pavao, pišući Titu (1, 12), upotrebi stih pjesnika Epimenida:[7] *Krećani vazda lažljivi,*

[3] To jest, istog kaludjera koji ga je, kao dobar učenik učitelja, poslušao, i dozvao se.

[4] Vulkacija i na drugom mjestu Jeronim spominje (Opp. II, 428). On bijaše napisao komentar Ciceronovih besjeda. **Luebeck**, O. c. p. 223.

[5] Da je koješta iz svjetovnih izvora prešlo u Mojsijeve knjige i u proročke — pod kojim imenom mogu se razumievati sve ostale knjige starog Zakona, kao što smo na drugome mjestu vidjeli (Posl. XXXIV, bilj. 24) — to ne samo dokazuju noviji (i katolički) učenjaci, nego eto isto kaže ovdje Jeronim. Što se Mojsija tiče, znamo da se on bio naučio svoj mudrosti misirskoj (*Act.* 7, 22): pa se nije čuditi što je prigodno i navlaš upotrebio izreka, pojmova i rieči iz misirskih knjiga. Dapače, po Božjem hoćenju, uzeo je od Misiraca neke obredne ustanove, koje je navrnuo na pravi zakon, i tim ih oplemenio. Sveti Zlatoust u tome se slaže s Jeronimom, i još otvorenije govori o stvari (*Hom.* 6 in *Matt.* n. 3. Opp. VII, 65—66).

[6] To nam kazuje Josip Flavije (*Antiqu.* VIII, 5, n. 3; *Cont. Appion.* I, §. 17).

[7] Epimenid, čuveni prorok i pjesnik s Krete, oko 596. pr. Isuk., pozvan u Atenu, da je pomiri s bogovima.

hude zvjerke, dangubni trbusi: — koga herojskog stiha[8] polovicu je kasnije usvojio Kalimak.[9] I nije se čuditi što latinski prievod od rieči do rieči nema metričkog oblika; jer eno i Homer, istim jezikom okrenut u nevezan slog, jedva se može sljubiti. U drugoj poslanici takodjer Pavao navodi ovaj Menandrov šestorac:[10] *Rrdjavi razgovori kvare dobro življenje* (1 *Cor.* 15, 33). U govoru pak pred Atenjanima, u Martovoj viećnici, pozivlje se na svjedočanstvo Aratovo:[11] *Jer smo i porod njegov* (*Act.* 17, 28): što grčki glasi: *τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν;* a to su posljednje rieči jednog herojskog stiha. Pa da ovo ne bude malo, kršćanski vojskovodja, nepobjedni govornik, braneći stvar Isukrstovu, vješto obraća u dokaz vjere i nadpis, na koji ga namjera bijaše namjerila (*Act.* 17, 23): jer je od pravoga Davida[12] bio naučio, kako će iztrgnuti mač iz ruke neprijatelju, i biesnome Golijatu istom njegovom sabljom odsjeći glavu (1 *Reg.* 17, 51). Bijaše čitao, da je Gospodin u Deuteronomiju[13] zapovjedio, da ženi zarobljenoj valja obrijati glavu, obrve i sve dlake, i odrezati joj nokte, pa je na taj način uzeti za ženu[14] (*Deut.* 21, 11—13). Je li dakle čudo, da i ja svjetovnu mudrost, poradi milinâ njezine rječitosti i krasote njezinih

[8] Herojski stihovi zovu se oni, što se upotrebljavaju za herojske, to jest, junačke (epske) pjesme. — U tekstu nekih izdanja ima i grčki navod iz Pavla: *Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.* — Isto je tako i za dva nastajuća navoda iz Pavla.

[9] Kalimak, elegijski grčki pjesnik na glasu, oko polovice trećeg vieka prije Isuskr. — Što se tiče navedenog stiha, te istog Kalimaka i Epimenida, cf. **Luebeck**, O. c. p. 12—13. 16.

[10] Menander († 290. pr. Is.) glavni pjesnik novije atičke komedije, čiji su spisi propali. On je bio uzor Terencijev. Stih šestorac *(senarius)*, koji se ovdje spominje, nije od šest slogova, nego od šest običnih jambskih stopa. I o Menandru, cf. **Luebeck**, p. 18—19.

[11] Arat grčki pjesnik iz III. vieka pr. Is. Ciceron je preveo na latinski njegovo astronomsko djelo u stihovima „*Φαινόμενα*".

[12] Od Isukrsta.

[13] *Deuteronomium:* peta knjiga Mojsijeva (Drugi Zakon).

[14] Što se tiče obrva i dlaka, to u Pismu nema.

uda,[15] od služkinje i robkinje hoću da učinim Izraelićankom; i pošto odrežem i obrijem sve što je u njoj mrtvo, to jest neznabožačko, pohotno, prievarno, razbludno, spojen s njezinim sasvim očišćenim tielom, od nje radjam domaće robove Gospodinu nad vojskama? Moj trud probitačan je Isukrstovoj obitelji. Sila učinjena onoj tudjinki množi broj kućnih sluga. Ozeja oženi se bludnicom Gomerom, kćeri Debelajimovom (*Os.* 1, 3); i od bludnice radja mu se sin Jezrahel, koji se zove *sjeme Božje*[16] (*Ib.* 4). Izaija oštrom ustrom brije grješnicima bradu i dlake po nogama (*Is.* 7, 20); a Ezekijel, predstavljajući sliku bludničkog Jeruzolima, striže vlase svoje (*Ezech.* 5, 1), e se u onom gradu zatre sve što je bez razuma i života.

Na Ciprijana, koji se odlikova rječitošću i mučeništvom, napadalo se, kako povieda Firmijan[17], zato što, pisući protiv Demetrijana, upotrebljavaše dokaze iz knjiga prorokâ i apostolâ (o kojima Demetrijan govoraše, da su puka izmošljotina), a ne iz knjiga filozofâ i pjesnikâ; dočim svjedočbi ovih, on, kao poganin, ne bi se bio mogao protiviti.

Suprot nas pisaše Celso i Porfirije. Prvome baš junački odgovori Origen, a drugome isto tako Metodije, Evsebije i Apolinar. Origen napisa osam knjiga.[18] Metodijevo djelo dolazi do deset tisuća redaka.[19] Evsebije i Apo-

[15] *Et membrorum pulchritudinem.* Da se vidi kako je zgodno upotrebljen ovaj izraz, spomenut ću kako se u retorici zovu *membra* (udi) članovi, iz kojih je u govoru sastavljen period, a svaki ih sadrži neki broj riečî.

[16] *Jezrahel,* u židov. jeziku znači: *Bog sije* ili *sjeme Božje.*

[17] To jest, Laktancije *(Firmianus Lactantius).* Pače sam Laktancije to prigovara Ciprijanu: *qua materia non est usus, ut debuit; non enim Scripturae testimoniis, quam ille* (Demetrianus) *utique vanam, fictam, commentitiamque putabat, sed argumentis et ratione fuerat refellendus* (*Div. Inst.* V, c. 4. Opp. I, 563).

[18] *Κατὰ Κέλσου (Contra Celsum).*

[19] O tome djelu Jeronim piše na drugome mjestu (*De Vir. ill.* c. 83. Opp. II, 727). Isto djelo nije do nas doprlo: samo što imamo

linar izradiše, prvi dvadeset i pet, a drugi trideset knjiga.[20] Čitaj njih, i vidjet ćeš, da sam ja prema njima sasvim neuk, i poslie dugotrajne dokolice da se, kao u snu, težko što spominjem od onoga što bijah naučio u djetinjstvu. — Car Julian, u vojni na Parte, izmetnu iz sebe sedam knjiga protivu Isukrsta; pa sebe, po pjesničkim basnama, svojim mačem razmrcvari. Kad bih ja stao pisati protivu njega, ti bi mi zar zabranio udarati po onome biesnom psu Herkulovom toljagom, to iest naukom filozofâ i stojikâ? ako i jest odmah u boju izkustvom poznao našeg Nazaranina, ili, kako ga on zvaše, Galilejanina, i primio plaću za svoj vrlo mrzki jezik, bivši mu sulicom probodene slabine?

Josip Flavije dokazujući, suprot Apiona, aleksandrijskoga gramatika,[21] starinu židovskog naroda, napisa dvie knjige; u kojima navodi tolika svjedočanstva svjetovnih pisaca, da je meni za čudo kako čovjek Židov iz mala naučen svetim knjigama, mogaše proštiti svekoliko množtvo grčkih knjiga. — Ne ću govoriti o Filonu, koga kritici proglasiše za drugoga ili ti židovskoga Platona.

Na brzu ruku spomenut ću druge pojedine.[22] Kvadrat, učenik apostolâ i atenske crkve biskup,[23] predade knjigu u obranu naše vjere caru Hadrijanu, kad ovaj bijaše došao

pet ulomaka, koji u Bonwetschovu djelu (*Methodius von Olympus,* Leipzig 1891) jedva napunjaju četiri stranice (345—348) s dotičnim bilježkama izdavatelja.

[20] **Hieronymus,** *De viris illustr.,* c. 81 (cum nota *a* Vallarsii) et c. 104: Opp. II, p. 727. 742.

[21] *Grammaticus.* Vidi Posl. XIV., bilj. 14.

[22] Razumije crkvene pisce vješte svjetovnoj književnosti, koji se njom u svojim spisima služahu.

[23] Jeronim pogrješno istovetuje Kvadrata, apostolskog učenika i pisca apologije predane caru Hadrijanu, s Kvadratom, atenskim biskupom, koji je živio za vlade Marka Aurelija (161—180). O čemu vidi: **Bardenhewer,** *Patrologie,* II Aufl., 1901, p. 41.

pohoditi eleuzinske svete stvari.[24] I svak živ toliko mu se divljaše, te je njegov izvrstni um utišao žestoko progonstvo. Filozof Aristid, vrlo rječit čovjek, istome caru[25] prikaza spis na obranu kršćana, sastavljen od filozofskih rečenica. Kasnije ugledajući se na nj Justin, i sam filozof, izruči Antoninu Piju i njegovim sinovima i senatu knjigu[26] protiv pogana, braneći sramotu križa, i svom slobodom oglasujući Isukrstovo uskrsnuće. Što da kažem o Melitonu, sardskome biskupu, što o Apolinaru, biskupu crkve jerapoljske, o Dionisiju, korinćanskome biskupu, o Tacijanu i Bardezanu, o Irineju, nasljedniku mučenika Fotina, koji svi mnogim knjigama objasniše postanak sviju napose herezija, i razložiše im filozofske izvore? Panten, filozof stojik, je bijaše na glasu s izredne učenosti, bi poslan od Demetrija aleksandrijskog biskupa u Indiju, da propovieda Isukrsta brahminima,[27] i mudracima onog naroda. Klement, svećenik aleksandrijske crkve, po mome mišljenju od svih najnaučniji, napisa osam knjiga „Stromatâ",[28] osam knjiga „Hipotipozâ",[29] jedno djelo „Protiv pogana" i tri knjige „Pedagoga".[30] Što nije učeno u tim knjigama? Još više, što nije izvedeno iz filozofskih načela? Povodeći se za njim, Origen napisa deset „Stromatâ", u kojima poredi medju

[24] Eleuzin, bio je varoš u Ateni, na glasu s misterijâ ondje slavljenih u čast boginje Cerere.

[25] Od kad se g. 1891. našlo u sirskomu prievodu Aristidovo djelo, koje se odprije smatralo za izgubljeno, drži se da je apologet svoj spis upravio na cara Antonina Pija (138—161), a ne na Hadrijana, kako to, po Evsebijevu kazivanju, tvrdi Jeronim (**Bardenhewer**, O. c. p. 41—43).

[26] To jest, svoju veliku (prvu) Apologiju upravljenu rečenome caru i njegovim dvama posincima, Marku Aureliju i Luciju Veru, kao što i senatu i svemu rimskome narodu.

[27] Brahmani ili brahmini, pridjevak mnogih indijskih plemena, koja su brahmanske vjere. Vidi i Posl. XXXIV., bilj. 14.

[28] *Στρωματεῖς* (Čilimi, Šarenice).

[29] *Ὑποτυπώσεων* (Crtice — kratka tumačenja sv. Pisma).

[30] *Παιδαγωγός* (Savjetnik, Vodj).

sobom pojmove filozofâ i kršćana; i sve istine našeg zakona potvrdjuje Platonom i Aristotelom, Numenijem i Kornutom.[31] I Milcijad spisa protivu neznabožaca vrstnu knjigu. Hipolit takodjer i Apolonije, rimski senator,[32] izradiše svoja djelca. Još žive knjige Julija Afrikanca, koji sastavi svjetski ljetopis; tako isto i Teodora, potonjeg Gregorija,[33] čovjeka apostolskih znakova i čudesa, a i Dionisija, aleksandrijskog biskupa, i Anatolija, biskupa crkve laodicejske, i svećenikâ Pamfila, Pijerija, Lucijana, Malkiona,[34] i biskupa cezarejskoga Evsebija, i Evstatija antiokijskoga, i Trifila ciparskoga, i Asterija skitopoljskoga, i izpovjednika Serapiona: takodjer Tita bostrijskog biskupa, i Kapodočanâ, Basilija, Gregorija i Amfilokija. Svi oni tako silno napunjaju svoje knjige naukom i znamenitim riečima filozofâ, da čovjek ne zna čemu bi se više divio, svjetovnoj učenosti ili znanju svetog Pisma.

Sad ću da govorim o Latinima. Tko je učeniji, tko oštroumniji od Tertulijana? Njegov „Apologetik", i knjige „Protiv pogana" zauzimlju svukoliku svjetovnu nauku. Minucije Feliks, advokat rimskoga sudilišta, u knjizi nazvanoj „Octavius",[35] i u drugoj „Suproć matematikâ"[36] — ako je inače

[31] Po kazivanju Diogena Laercija, Numenije bio je učenik Pirona osnivača skeptičke sekte; te je prema učiteljevim načelima nešto napisao. — Kornut *(Annaeus Cornutus)* bio je filozof i gramatik za doba Neronova. **Victorius.**

[32] O apologeti Milcijadu: **Bardenhewer**, O. c. p. 54. O Hipolitu: *Ib.* p. 182—192. O Apoloniju: *Ib.* p. 202. — Treba opaziti da Apolonijeva apologija, koju Jeronim na drugome mjestu (*De Viris illus.* c. 42. Opp. II, 691) *insigne volumen* zove, nije drugo, već odgovori onoga slavnog mučenika na pitanja prefekta *Perennisa* (180—185).

[33] Čudotvorca, koji umrie za cara Aurelijana (270—275).

[34] Malchion, svećenik antiokijske crkve u drugoj polovici trećeg vieka. *„Literis saecularibus impense eruditus. Scholae Sophisticae apud Antiochiam praefuit, ibique Rhetoricam florentissime docuit.* **Cave**, *Historia Literaria*, 1720, p. 87.

[35] Razgovor medju kršćaninom Oktavijem i neznabožcem Cecilijem.

[36] Contra *Mathematicos;* to jest, suproć onih koji gatahu po zviezdama.

pisac pravo naznačen u nadpisu — koga se poganskog djela nije dotakao? Arnobije izdade sedam knjiga „Protiv poganâ"; isto toliko njegov učenik Laktancije, koji izradi i dvie knjige „O gnjevu Božjemu" i „O Stvoru Božjemu"[37]: u kojima, budeš li htio pročitati ih, naći ćeš jezgru Ciceronovih Dijaloga. Mučeniku Viktorinu, ako u spisima i nedostaje učenosti, ipak nije mu nedostajala težnja za njom.[38] Ciprijan, kakvom kratkoćom, kakvim poznanjem sveobće povjesti, kakvom sjajnosti oblikâ i mislî ne izkaza, da idoli nisu bogovi?[39] Hilarije, izpovjednik vjere i biskup, moj suvremenik, načinom pisanja i brojem knjiga uze da se ugleda na dvanaest knjiga Kvintilijanovih,[40] i jednom knjižicom, koju spisa protivu liečnika Dioskura, pokaza koliko je vriedan u književnosti.[41] Svećenik Juvenko, za Konstantina, pripovjedi u stihovima povjest našega Gospodina Spasitelja, ne ustručavajući se podvrći metričkim pravilima sveto Evandjelje.[42] Ne ću govoriti o ostalim, bilo mrtvim ili živim: kojih sposobnost i volja objavljuju se u njihovim spisima.

Ne daj se pak odmah navesti na krivo mišljenje, da je ono slobodno suproć neznabožaca, a u ostalim književnim razpravama, da valja pustiti u nemar: jer gotovo sve knjige sviju pisaca, osim onih koji uz Epikura ne naučiše či-

[37] *De opificio Dei:* djelo kojim suproć epikurejaca dokazuje, da je ljudski organizam djelo Božjeg promisla.

[38] O svetom Viktorinu optujskome (Optuj u Štajerskoj) biskupu, Jeronim u knjizi *De viris illustribus* veli, da je bogat mislima, ali forma da mu je slaba: *Non aeque Latine ut Graece noverat. Unde opera ejus grandia sensibus, viliora videntur compositione verborum* (c. 74. II, 719).

[39] *Quod idola Dii non sint* (Opp. II, 583—603).

[40] Govori o Hilarijevu djelu *De Trinitate.* Maurinac izdavatelj Hilarijevih djela veli o stilu: *Horum librorum stylum eruditi judicant non absimilem esse Quintiliani.*

[41] Ta knjiga nije do nas doprla.

[42] *Evangeliorum libri quatuor,* ili *Historia evangelica* (*Patr. Lat.* XIX, 53—346).

tati,[43] prepune su znanja i nauke. Ali što velim? Ja prije mislim — što pada mi na um dok pisaru kazujem u pero — da me preko tebe zapituje drugi, to jest onaj, koji, možda iz ljubavi prema Salustijevoj povjesti, zove se Kalpurnije Lanarije[44], nego da sâm ne znaš što svagda učeni ljudi činiše. Njega, molim te, svjetuj, da bezzub ne zavidi onima koji imaju zube da jedu, i krtica budući nek ne gleda poprieko one koji imaju srneći vid.

Stvar, kao što vidiš, može se obširno razpravljati; ali kratkoća poslanice treba da svrši.



[43] Cienim da je htio kazati ovo: sve su knjige prepune znanja, ako izuzmemo djela onih pisaca koji žive po epikurejsku, a nisu od Epikura naučili ni čitati; te hoće da pišu, dok se u knjigama ništa ne razumiju. Jeronim ima u vidu neke kršćanske nadriknjige.

[44] Salustije govori o konzulu Kalpurniju Bestiji, koji se od Jugurte dade podmititi (*Jug.* 27). Ciceron govori o nekom Kalpurniju Lanariju (*Off.* III, 16), inače poštenu čovjeku. Pa zašto je ovakov bio, Jeronim na ovom mjestu nije njega u vidu imao. Plutark govori o drugom Kalpurniju Lanariju: *Calpurnius quidam Lanarius cognomine,* koji je izdajstvom pogubio Julija Salinatora, jednoga od Sertorijevih generala (*Vitae,* Venet., 1572, p. 233). Mi dakle za cielo možemo držati, da je na ovoga Jeronim nišanio, i njegovo ime spojio s Kalpurnijem Bestijom, te su obojica vidjeti jedno čeljade. — Svakako on razumije Rufina (*Apol. contra Ruf.* I, 30. Opp. II, 441).

Poslanica XLI.[1]

Luciniju.[2]

Sadržaj. — *Odpisujući Luciniju svjetuje ga, da bude postojan u svojoj odluci, i da dodje, kao što je naumio, u svetu zemlju. Kaže mu, da je njegovim ljudima dao prepisati svoja djela; ali radi mnogih pobožnih putnika, koji se u ono vrieme bijahu zgrnuli u Betlem, a i zbog svoje duge bolesti, sam da nije mogao pregledati priepise. Prema njegovu pitanju, govori mu o svojim književnim radnjama, o subotnom postu i o svakidašnjem primanju eukaristije. Napokon zahvaljuje na primljenu daru, i šalje mu uzdarje.*

Preko svake moje nade, bi mi izručeno tvoje pismo: koje, koliko naočekivano toliko radostno, probudi mi dre-

[1] Pisana g. 398.

[2] Iz ove i iz dviju poslanica koje za njom dolaze znamo, da je Lucinije bio rodom iz Betske, zemlje južne Španjolske (današnje Andaluzije i jednog diela Granade), i da bijaše ne samo sačuvao čistu vjeru posred herezije priskilijanistâ, koja je onda bila okužila svu Španjolsku, nego i dao se na savršenost; tako da je sa svojom ženom, po imenu Teodorom, živio kao sa sestrom obdržavajući jedno i drugo podpunu čistoću. Lucinije bijaše čovjek vrlo bogat, a milosrdan i podatljiv; pa dragovoljno dieljaše ubogima po Betskoj, i pomagaše kršćane drugih dalekih krajeva. Jeronima nije poznavao nego po glasu, i po njegovim knjigama. Medjutim pisa mu, obavješćujuć ga o svome načinu života, i kako je nakan doći u sveta mjesta, i ondje se nastaniti; te ištući mu priepis od svih njegovih djela: u koju svrhu sa svojim pismom opremi u Betlem šest pisara. Svetac povolji mu koliko je mogao; te po istim ljudima odpisa mu ovu liepu poslanicu. Iza nekog vremena, kad se Jeronim nadaše da će Lucinija vidjeti, dodje mu glas, da je taj izvrstni čovjek umr'o.

mežljivi duh; te onaj čas ljubavlju grljah koga lično ne poznavah, i sam sobom tiho govorah: *Tko će mi dati krila golubinja, da odletim i odpočinem* (*Ps.* 54, 7), da moja duša nadje onoga koga ljubi (*Cant.* 3, 4)?

U istinu sad je u tebi izpunila se rieč Gospodnja: *Mnogi će doći od Iztoka i Zapada i sjest će za trpezu s Abramom*[3] (*Matt.* 8, 11). Kornelije, stotinik od čete talijanske[4], već onda predstavljaše vjeru moga Lucinija.

Apostol Pavao pišući Rimljanima ove rieči: *Kad podjem u Španjolsku, ufam se da ću uzput vidjeti vas, i da ćete me vi onamo odpratiti* (*Rom.* 15, 24), onolikim plodom svojih truda, što im ga bijaše napomenuo (*Ib.* v. 18—19), pokaza[5] čemu se nadaše u onoj zemlji. U kratko vrieme postaviv temelj evandjelju od Jeruzolima tja do Ilirika (*Ib.* v. 19), svezan kao sužanj ulazi u Rim, da slobodne učini one koji bijahu vezani zabludama praznovjerja; i ostaje dvie godine u stanu što ga bijaše uzeo pod kiriju (*Act.* 28, 30—31), da nama preda vječitu kuću obadvaju Zavjeta. Lovac ljudi,[6] bacivši (u Španjolskoj) apostolsku mrežu, izmedju nebrojenih vrsta ribe, izvuče na kraj i tebe, prekrasnu lovratu.[7] Ostavio si gorku morsku vodu, slane

[3] *Et recumbent in sinu Abrahae.* — *Recumbere in sinu alicujus*, hoće reći, biti za stolom do koga, što se obično razumije pogledom na onoga kojemu je mjesto u sriedi, kao najčastnije (**Hurè**, *Dict. de Philologie sacrée*, III, 730).

[4] Razumije se stotinik jedne od talijanskih četa (sastavljenih od talijanskih dobrovoljaca), koja, uz druge netalijanske čete, bijaše od posade (garnizona) u Cezareji.

[5] Tekst ima samu jednu rečenicu za sve ovo: *tantis fructibus approbavit.* Mjesto *fructibus*, drugi čitaju *fluctibus.* U cieloj svezi nije lako pogoditi smisao iste rečenice.

[6] Dobrim se razlozima misli, da iza prvog sužanjstva u Rimu, koje potraja dvie godine, Pavao, puštan na slobodu, g. 64. podje u Španjolsku (**Cornely**, *Intr. in S. S.* III, p. 373—377).

[7] *Pulcherrimam auratam.* To je vrsta ribe, što joj je znanstveno ime *Sparus aurata.* Talijanci je zovu *orata* (**Forcellini-De Vit**). Kod nas je zovu *lovrata* i *orada* (*Akad. Rječnik*). Victorius opaža da Jeronim

bezdane, kamene razsjeline, i prezrevši levijatana[8] (*Is.* 27, 1), koji gospodari nad vodama, uželio si se pustinje s Isusom, da možeš pjevati onu prorokovu: *U zemlji pustošnoj, i u kraju neprolaznu i bezvodnu, tebi se, kao u tvojoj svetinji, prikazah* (*Ps.* 62, 3), i jošte onu drugu: *Evo pobjegoh daleko, i ostadoh u pustinji. Čekah onoga koji me sačuva, da ne klonem duhom, i izbavi me od oluje* (*Ps.* 54, 8—9).

Budući da si ostavio Sodomu[9] i hitiš na brdo, molim te i očinskom ljubavi svjetujem te, da se natrag ne obzireš (*Gen.* 19, 17), da nikad ne pustiš ručicâ na plugu (*Luc.* 9, 62), ni skuta Spasiteljeva (*Matt.* 9, 20 : 14, 36), ni njegove kose noćnom rosom pokvašene (*Cant.* 5, 2), — kad si sve to jednom uhvatio — da s krova savršenstva ne salaziš tražiti priješnje odjeće (*Matt.* 24, 17), da se iz polja ne vraćaš kući (*Ib.* v. 18), da s Lotom ne izbiraš ravnica i krasnih vrtala (*Gen.* 13, 10—11), koje nebesa ne natapaju kao svetu zemlju, nego mutni Jordan, pošto je svoju sladku vodu promienio pomiešavši je s Mrtvim morem.[10]

liepo poredi čovjeka bogata i plemića ribi, koja se zlatni, i izvrstna je. Uzevši pak u obzir sve što će Jeronim sada kazati, cienim da mu je ovdje bio na pameti način života koji je Lucinije sa svojom ženom provodio (V. bilj. 2.); i da je htio reći, kako je nauk apostola Pavla ne njega na vjeru obratio, kao što njegove stare, nego na svetije i savršenije življenje (1 *Cor.* 7, 1): koje sobom nosi odvajanje od svieta (samoću duha), i bavljenje molitvom (*Ibid.* v. 5); po čemu se ide u pustinju s Isusom, o kome je pisano da odlažaše u pustinju i moljaše se Bogu (*Luc.* 5, 16).

[8] Levijatan (žid. *livyâtân*) u svetom Pismu znači: 1. krokodila (*Job.* 3, 8: 40, 20: 41, 25; *Ps.* 74, 14); 2. veliku morsku životinju, koja se zove balena (*Ps.* 103, 26); 3. neku drugu morsku neman, o kojoj dvaput se kaže da je zmija (*Is.* 27, 1), valjda zato što se vije kao zmija. Ovdje u duhovnom značenju levijatan je sotona. Cf. **Knabenbauer,** *In Is.*, 486—488).

[9] *Sodoma,* znači u prenesenom smislu, ovaj sviet i svjetovno življenje.

[10] Jordan utječe u Mrtvo more; a ovo zaprema mjesta stare Sodome i drugih četiriju gradova s njihovom ravni.

Mnogo ih je koji započeše, a malo ih je koji doprieše do vrha. *Koji trče na trku, svi dakako trče, ali jedan dobiva vienac* (*Cor.* 9, 24). A za nas naprotiv kaže se: *Tako trčite, da* (ga) *uhvatite* (*Ib.*). Naš predsjednik[11] nije zloban, i ne sprema jednome palmovu grančicu, a drugome sramotu.[12] On želi da svi njegovi borci budu okrunjeni.

Duša se moja veseli, i od velike radosti podnosim neku tugu: rieči moje prodiru kroz plač kao Ruti (*Ruth* 1, 9, 14). Carinik Zakej obraćenjem, koje se zbi u jednom času, postade dostojan imati Spasitelja za gosta (*Luc.* 19, 2 ss). Marta i Marija, zgotovivši gostbu, primiše Gospodina (*Joan.* 12, 2). Grješnica suzama opra mu noge, i mirisavim uljima dobrih djela oglasi ukop tiela Gospodnjega (*Matt.* 26, 12). Simon gubavi pozva učitelja i učenike na objed; i ne bi prezren (*Matt.* 26, 6 ss; *Luc.* 7, 36). Abramu se kaže: *Izadji iz zemlje svoje, i iz roda svoga i iz kuće otca svoga, i hajde u zemlju koju ću ti pokazati* (*Gen.* 12, 1). Ostavlja Kaldeju, ostavlja Mezopotamiju; ište što ne zna, da ne bi izgubio onoga koga je našao (*Cant.* 3, 4): jer je držao da ne može u isto doba imati i domovinu i Gospodina. Još onda izpunjaše onu proroka Davida: *Ja sam pred tobom* (kao) *došljak i putnik, kao što* (bijahu) *svi otci moji* (*Ps.* 38, 13). Jevrejin, to jest tudjin i putnik,[13] jer se ne zadovoljavaše krepošću koju je onda imao, nego vrgavši u zaborav prošlost, težaše k budućnosti i znadijaše onu: *Napredovat će iz kreposti u krepost* (*Ps.* 83, 8), dobi otajstveno

[11] *Agonotheta* (od grčk. ἀγωνοθέτης), predsjedatelj u javnim svečanim igrama i borbama, koji dobitnicima dieljaše nadarje. — Ovdje se razumije Bog.

[12] Ovo je po lekciji Viktorijevoj. Palmovu grančicu, rečeni predsjedatelj davaše pobjeditelju, da je nosi u ruci u znak pobjede.

[13] Tekst glasi: *Hebraeus, id est περάτης, atque transitor.* — Sedamdesetorica preveli su rieč izvornika *'Ibrî* (Hebraeus) riečju περάτης (*Gen.* 14, 13), što znači *peregrinus, transitor.*

ime[14] (*Gen.* 17, 5), i tebi prokrči put, kako ćeš tražiti ne što je tvoje, nego što je drugoga (1 *Cor.* 10, 23), i smatrati za roditelje, za braću, svojtu i rodbinu one koji su s tobom sjedinjeni u Isukrstu. *Majka moja i braća moja oni su, koji izvršuju volju Otca moga* (*Matt.* 12, 48). — Takovu imaš sa sobom drugaricu, odprije tjelesnu sada duhovnu; koja ti postade od žene sestra, od ženskoga mužko, od podložnice jednaka tebi; koja uzevši isti jaram na sebe,[15] skupa s tobom, hiti ka kraljevstvu nebeskome.

Oprezno i dobro računano upravljanje imovine, ne ostavlja se brzo.[16] Ali Josip s haljinom nije mogao pobjeći od Misirke (*Gen.* 39, 4 ss). Onaj mladić koji platnom pokriven idjaše za Isusom, jer ga sluge bijahu uhvatile zbaci sa sebe zemaljski pokrivač, i uteče go (*Marc.* 14, 51—52). Ilija uzet na nebo u ognjenim kolima, ostavi kožuh na zemlji (4 *Reg.* 2, 11—13). Elizej pretvori u prilog jaram i volove, s kojima je prije radio[17] (3 *Reg.* 19, 21). Premudri

---

[14] Sveti je patrijar najprije zvao se Abram, što znači: *Otac uzvišeni* (od žid. *Ab.* = otac i *ram* = uzvišeni). To ime Bog mu promjeni (*Gen.* 17, 5) u Abraham što znači: *Otac množtva* (od *Ab* = otac i *raham* = množtvo). Njegovo dakle potonje ime znači: *Otac mnogih naroda.* A ovi narodi jesu ne samo Židovi, Saraceni, Idumejci, Madijaniti i ciela njegova porodica po tielu, nego i svi narodi preporodjeni u Isukrstu, koji vjerom postadoše pravi sinovi Abramovi i obećanja Abramu učinjena (*Rom.* 4, 16: 9, 7; *Gal.* 3, 7). Ovo je posljednje bilo Jeronimu pred očima, kad reče da je Abram dobio *otajstveno ime.*

[15] To jest, jaram Isusov, ili bolje rekavši jaram kršćanske savršenosti (V. bilj. 2).

[16] Jeronim ovdje predpostavlja, da je takovo Lucinijevo gazdovanje. Primjerima pak što će ih pridodati opominje ga, da se svega odreče, koliko je prije moguće.

[17] Kad prorok Ilija pozva Elizeja, koji tada oraše, ovaj uzev svoj jaram volova zakla ih, i na drvima od pluga skuha meso i dade ga narodu. U tekstu imamo izreku: *juga prioris operis vertit in vota.* Naravno *jugum* jest ovdje *jaram volova* (*Eccli* 26, 10), a upotrebljen je plural mjesto singulara; jer Elizej nije nego jedan jaram volova zaklao (3 *Reg.* 19, 21): kao što je upotrebljen i za *votum.* Ova pak imenica u našem tekstu ne može značiti ni *zavjet* (Bogu učinjen), ni

čovjek[18] govori: *Tko se dotakne smole, okaljat će se od nje* (*Eccli.* 13, 1). Dok se god svjetovnim poslovima bavimo, i staranje o imanju i prihodima duh nam sapinje, ne možemo slobodno misliti o Bogu. *Jer kakvo je obćenje pravde s opačinom, ili kakvo je druženje svjetlosti s tminama? Kako se slaže Krst s Belijalom? Kakav dio ima vjerni s nevjernikom* (2 *Cor.* 6, 14—15)? *Ne možete,* veli Gospodin, *služiti Bogu i bogatstvu* (*Matt.* 6, 24). Ostaviti zlato pristoji se početnicima, ne savršenima. Ono učini Tebljanin Krates; ono učini Antisten. Samoga sebe posvetiti Bogu, to je uprav što dolikuje kršćanima i apostolima, koji, od svoga siromaštva, metnuvši s udovicom (*Marc.* 12, 42—44) dva najmanja, novčića u haznu Božju, sve svoje imanje izručiše Gospodinu; i zaslužiše čuti: *Sjedit ćete na dvanaest priestolja, i sudit ćete dvanaest koljena Izraelovih* (*Matt.* 19, 28). I sam razumiješ zašto ovo razlažem; i vidiš da te drugim riečima zovem u sveta mjesta, e se u njima nastaniš.

Tvoje izobilovanje prehrani mnoge siromahe, da i njihovo bogatstvo tvome siromaštvu bude koristno[19] (2. *Cor.* 8, 14). Nepravednim bogatstvom pribavio si sebi prijatelje,

---

stvar zavjetovanu, ni *molitvu* (*Prov.* 15, 8), ni kakovu osobitu *želju* (*Prov.* 31, 2); već je treba uzeti za *prilog* ili ti *dar* Bogu (*Ex.* 36, 3). Elizej u istinu u čast je Bogu narod pogostio. — Lechner prievodi ovo mjesto: *Elisäus verwendete sein Vieh und die Aecker seines früheren Besitzer zu Opfern.* A Lagrange: *Élisée offre en sacrifice les boeufs et le joug qui servaient à ses premiers travaux:* kao da se i sam jaram mogaše prinieti na žrtvu!

[18] Pisac knjige koja se u latinskoj Bibliji zove *Ecclesiasticus* (Crkovnjak), a u grčkoj: *Mudrost Sirakova.* Po židovskim ulomcima iste knjige, koji nisu davno našasti, taj pisac jest: „Simon, sin Isusa, sina Eleazarova, sina Sirina". Isti Simon (II) bi veliki svećenik oko 280. g. pr. Is. Cf. **Knabenbauer,** *Eccles.*, 1902, p. 2—3; **Vigouroux,** *Dict. de la Bib.* II, 1545—1547.

[19] To jest, da njihovo duhovno bogatstvo na drugom svietu bude na korist tvome duhovnome siromaštvu. Što dodaje o nepravednom bogatstvu, Jeronim nije tim mislio, da je nepravedno stečeno bogatstvo Lucinijevo; nego upotrebljava rieč Evandjelja u smislu Spasiteljevu.

*

da bi te primili u vječne šatore (*Luc.* 16, 9). To je stvar pohvalna, i vriedna je da se izjednači s krepostima apostolskih vremena: kad vjerni prodavahu svoja dobra, i donošahu novac, te ga izasipahu pred noge apostolâ (*Act.* 4, 34--37); da pokažu kako treba pogaziti srebroljublje. Ali Gospodin ište duše više nego imanje vjernih. Čitamo: *Čovjeku je odkup za dušu vlastito bogatstvo*[20] (*Prov.* 13, 8). Pod nazivom „vlastito bogatstvo“ možemo dakako razumjeti ono što nije sabrano od tudjega ni od grabeža, prema poznatoj rieči: *Poštuj Boga od svojih pravednih truda*[21] (*Prov.* 3, 9): nego ćemo bolje pogoditi smisao, ako „vlastito bogatstvo“ uzmemo, za blago sakriveno, koje ni lupež ne može podkopati, ni silan razbojnik oteti[22] (*Matt.* 6, 20).

Moja mala djela, koja, ne zbog njihove vriednosti, nego iz svoje dobrote kažeš da želiš imati, dadoh tvojim ljudima da ih prepišu; i vidio sam da su ih prepisali u knjige od hartije.[23] K tome često sam njih opominjao, da vrlo pažljivo sravnjuju s izvornicima, i popravljaju pogrješke: jer onoliko knjiga, ja nisam mogao pročitati poradi velikog broja onih što idu tamo amo, i poradi četa poklonikâ, a i s toga što sam bio dugo vremena bolestan, kako i sami ovdje budući vidješe, te jedva se počeh pridizati u korizmi, pri njihovu odlazku. Zato, ako nadješ pisarskih griešaka, ili da je što ostalo neprepisano, od čega bi štiocu mogao bit nerazumljiv smisao, ne možeš meni uračuniti u krivicu, nego svojim ljudima, te nevještini hitropisara, i nemaru prepisivalaca, koji ne pišu što nadju, nego što razumiju, pa dok hoće da izpravljaju tudje pogrješke, pokazuju svoje.

---

[20] *Redemptio animae viri propriae divitiae* (*ἴδιος πλοῦτος* LXX).

[21] *Honora Deum de tuis justis laboribus* (*τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων.* LXX).

[22] U duhovnom značenju pravo su čovjeku bogatstvo njegove kreposti i dobra djela (1 *Cor.* 1, 5), koja su mu blago sakriveno što mu ljudi ne mogu oteti; a sam njima oprašta se grieha (*Prov.* 15, 27: 16, 6; *Dan.* 4, 24), i dobiva raj.

[23] Dakle ne bijahu prepisane na pisaće tablice od pergamenta.

Bio si pak krivo obaviešćen, da sam ja preveo knjige Josipove[24], i svetoga Papije i Polikarpa: jer niti imam kad, niti sam kadar onako velike stvari jednakom finoćom prevesti na drugi jezik. Preveo sam nešto malo Origenova i Didimova: jer htjedoh našima djelomice pokazati što ima učena Grčka. Tvojim momcima i hitropisarima dadoh, da prepišu *kanon*[25] židovskog izvornika[26], osim Oktoteuka[27], što mi je sada pod perom. Ne sumnjam da i ti imaš izdanje Sedamdesetorice[28], koje prije mnogo godina, najvećom pomnjom popravljeno, predadoh učenome svietu. Novi sam Zavjet priredio[29] po grčkome uzoru: jer kako je potrebito po židovskim knjigama izpitivati istinu knjiga staroga Zavjeta, tako je grčki izvornik pravilo istine za knjige novoga Zavjeta.

Što pitaš, treba li postiti u subotu i eukaristiju svaki dan primati, kako se kaže da biva u crkvi rimskoj i španjolskoj, znaj da je o tome pisao Hipolit,[30] čovjek veoma rječit; a i različiti pisci objelodanili su u kratko što uzeše iz raznih učitelja. Ali ja cienim da te moram s malo rieči na ovo podsjetiti, da crkvene uredbe, osobito one koje ne škode vjeri, treba držati kako smo ih od starih primili; i da se običaj jednih ne obara običajem drugih. Kamo sreća da bismo uviek mi mogli postiti, kao što čitamo u Djelima apostolskim, da Pavao i drugi vjerni

---

[24] Josipa Flavija.

[25] Od vremena Jeronimova i Augustinova, kad je govor o svetom Pismu, *kanon* znači zbirku svetih knjiga, to jest, sve knjige sv. Pisma. Ali se upotrebljava i u smislu popisa rečenih knjiga.

[26] *Canonem hebraicae Veritatis:* to jest, knjige sv. Pisma prevedene iz židovskog jezika.

[27] *Oktoteuk:* prvi osam knjiga sv. Pisma.

[28] Razumieva latinski prievod koji je sam bio preradio po grčkom tekstu Sedamdesetorice, kakova ga bijaše našao u Origenovim Hekzaplima. — Vidi o tome u Predgovoru ove knjige čl. XI.

[29] Nije ga nanovo preveo.

[30] Djelo što ga ovdje spominje Jeronim, nije do nas doprlo. Cf. **Bardenhewer**, *Patrologie* p. 191 s.

s njime pošćahu u dneve izmedju Uskrsa i Duhova, pa i u nedjelju;[31] a ipak ne smijemo ih s toga koriti manikejskim krivovjerstvom, jer se tjelesna hrana nema uzimati prije duhovne. Kamo sreća da bismo svaki dan mogli primati eukaristiju bez svoga osudjenja i bez grizodušja, te čuti gdje nam psalmotvorac govori: *Okusite i vidite, kako je sladak Gospodin* (*Ps.* 33, 9), i s njime pjevati: *Moje srdce izpušta rieč dobru* (*Ps.* 44, 1). — Ne velim ovo kao da mislim, da valja postiti u dneve svetačne, i kao da bih htio uništiti svetkovanje neprekidnih pedeset dana; ali svaka zemlja nek se vlada po svome uvjerenju (*Rom.* 15, 5), držeći naredbe starih za apostolski zakon.

Primio sam, da se sam služim, ili dam drugim svetima,[32] dva mala plašta i *amfimal*[33] kakav i sam upotreb-

[31] Da su Pavao i drugi vjerni mnogo puta postili, to čitamo na više mjesta u Djelima apostolskim (*Act.* 13, 2—3 : 14, 23 : 27, 9). Ali se ne čita da pošćahu u dneve izmedju Uskrsa i Duhova, kao što ni u dan nedjeljni u obće. Iz crkvene pak starine znamo, da kršćani nisu postili od Uskrsa do Duhova; jer ono bijahu dani veselja, zbog uskrsnuća Gospodinova (**Selvaggio**, *Antiq. Christ.* L. 2, P. 2, c. 5, n. 24). S istog uzroka nije se postilo ni u nedjelju. Dapače, kad manikejci i priskilijanisti i drugi neki krivovjerci (koji ne vjerovahu u pravu Isusovu čovječju narav, te ni u njegovo čovječje uskrsnuće), hotijahu da se posti u nedjelju, crkva je zabranila nedjeljni post (*Ibid.* c. 4, n. 25—26). Takove zabrane dakle nije bilo za živih apostola. Ako Jeronim tvrdi, da u Djelima čitamo, da vjerni i Pavao pošćahu i u one dneve, tim je hotio kazati, da se u istoj knjizi čita ono iz čega se njegova tvrdnja može izvesti. U istinu Djela nam kažu, kako jedne *nedjelje, što je bila izmedju Uskrsa i Duhova* (*Act.* 20, 6, 7. 16), vjerni bijahu se sakupili s Pavlom za blagovanje (svetoga) kruha (eukaristije): što se obično činilo u veče (za spomen Gospodnje večere), i na tašće; a zatim bi sliedila gostba. Pavao je produžio besjedu do ponoći, pa je istom tada bilo *lomljenje kruha* (posvećenje i blagovanje eukaristije). Dakle Pavao i vjerni postili su onaj dan, koji je bio nedjelja, i još k tome dan izmedju Uskrsa i Duhova. Cf. **A Lapide**, *Act.* 20, 6—7; **Knabenbauer**, *Act.*, 1899, p. 343—345.

[32] To jest, kaludjerima.

[33] *Amphimallum:* nekakva odjeća od čohe čupave s obe strane.

ljavaš. A ja tebi i tvojoj sestri[34] šaljem znakove siromaštva, i biljege svakidašnje pokore: to jest, četiri male kostrieti,[35] pristojne vašemu načinu života, i za vašu porabu. Još k tome šaljem knjigu, u kojoj sam nedavno po smislu riečî iztumačio deset odveć mračnih Izaijinih vidjenja: da koliko god puta ugledaš moje djelce, toliko se puta sjetiš ljubaznog prijatelja, i spremaš se na putovanje preko mora, koje si za časak odgodio. Ali *jer nije u čovječjoj ruci put njegov* (*Jer.* 10, 23), i jer *Gospodin upravlja korake čovječje* (*Prov.* 16, 9 : 20, 24), ako bi — što ne dao Bog — nastala kakva smetnja, molim te, kad nas ljubav sjedinjava, da nas daljina ne razdvoji: te medjusobnim listovima, da moga Lucinija, ako i ne bude kod mene, osjećam kao da je kod mene uviek.



[34] Razumije njegovu ženu.

[35] *Ciliciola,* dem. od *cilicium* (kostriet). Može značiti i tkaninu od kostrieti (od koje se i danas kod nas čine harari i mutapi), i neku vrstu odjeće od takove tkanine, u koju se oblačahu proroci i pokornici; može takodjer značiti i drugu vrstu odjeće, što se, izpod sdvornjih haljina, nošaše za pokoru na tielu. Ovakovu, po svoj prilici, Jeronim razumieva. Vidi i Posl. XIX., bilj. 12.

Poslanica XLII.[1]

Teodori[2] Lucinijevoj udovici.

Sadržaj. — *Tješi Teodoru za pokojnim mužem, i hvali njegovu dobrotu i ostale kršćanske vrline.*

Porazio me je tužni glas o smrti svetoga Lucinija, kog sam ja vrlo štovao, pa jedva kratku poslanicu mogu pisaru kazivati da je piše. Nije to kao da žalim njegovu sudbinu, dočim znam da je prešao na bolje, po onoj Mojsijevoj rieči: *Pristupit ću i vidjet ću ovu veliku pojavu*[3] (*Ex.* 3, 3); nego jer me tuga bije, što nisam zaslužio da vidim lica onog čovjeka, o kome mišljah da će skoro ovamo doći. Pravo je ono što prorok o neuklonivoj smrti reče, da ona braću razstavlja[4] (*Os.* 13, 15); te nemilosrdna i neumoljna razdvaja najmiliju čeljad. Ali opet imamo utjehu, da nju ubija rieč Gospodnja, budući da njoj Gospodin kaže: *O*

[1] Pisana oko g. 399.

[2] V. bilj. 2. prošaste poslanice.

[3] *Transiens videbo visionem hanc magnam.* — U prenesenom smislu, pojavu, koju je vidio Mojsije na gori Horebu, Jeronim ovdje uzimlje za slavu Božju na nebesima; pa s toga rieč pristupit ću, znači: s ovoga ću na onaj sviet poći.

[4] Prorokova rieč u našoj Vulgati glasi: *quia ipse inter fratres dividet* (jer će on razstaviti braću). Neki to tumače: „Jer će Bog utamaniti Izraela, i razstavit će plemena koja su medju sobom srodna". Drugi pak ovako: „Jer će se Efraim odieliti; i on će razdvojiti kraljevstvo židovsko". Treći napokon to razumiju o smrti (**Knabenbauer**, *Proph. Min.* 1886, I, p. 176), kao što i Jeronim ovdje razumieva.

smrti, ja ću (jednom) *biti smrt tvoja: o pakle, ja ću biti tvoja propast*; i jošte u zaključku: *Gospodin će privesti vjetar palac, što uzlazi iz pustinje, koji će osušiti sve žile njezine, i činit će da joj usahne izvor* (*Ib.* v. 14—15). U istinu izadje mladica iz koriena Jesejeva, i izniče cviet iz djevičanske grančice[5] (*Is.* 11, 1): cviet koji veli u Pjesmi nad Pjesmama: *Ja sam cviet poljski, i ljiljan u dolini* (*Cant.* 2, 1). Naš cviet propast je smrti; i umr'o je zato, da smrću njegovom umre smrt. A onim što se kaže, da će biti priveden iz pustinje,[6] naznačuje se djevičanska utroba, koja, ne poznajući čovjeka, rodi nam diete Boga: koji toplinom Duha svetoga osuši izvore tjelesnih požuda, i pjeva ono što je u psalmu: *U zemlji pustoj i bez putova i bezvodnoj, tebi se prikazah kao u tvojoj svetinji*[7] (*Ps.* 62, 3). Dakle protivu nemilostive i preljute i neuklonive smrti, ova nam utjeha duh podiže, da ćemo naskoro vidjeti one, što za njima pokojnima žalimo. Doista smrt se i ne zove smrt, nego spavanje i san. S toga blaženi apostol i brani žalostiti se za onima, koji su smrtnim snom zaspali (1 *Thess.* 4, 13); jer oni, što o njima znamo da spavaju, vjerujemo da će se probuditi, i kad svrši tvrdi njihov san, da će bdjeti sa svetima, i pjevati s andjelima: *Slava na visini Bogu, i na zemlji mir ljudima dobre volje* (*Luc.* 2, 14). — Na nebu, gdje nema grieha, slava je: ondje je vječito hvaljenje i neumorno slavljenje. Na zemlji pak, gdje su pobune, ratovi i nesloga, treba moliti se za mir; a i to za mir ne svima, nego onima koji su dobre volje, i slušaju apostolski pozdrav: *Umnožila vam se milost i mir od Boga Otca i Gospodina našeg Isukrsta* (*Rom.* 1, 7; 1 *Pet.* 1, 2): da bude *u miru stan njegov,*[8] *i prebivanje njegovo na Sionu* (*Ps.* 75, 2), to jest, na stražari,[9] na

[5] *Et flos de virginali frutice pullulavit.*

[6] Što je kazano o vjetru iz pustinje, Jeronim primjenjuje na sam cviet, o kome je govor; to jest, na samoga Gospodina Isusa.

[7] To jest, u tvome svetom mjestu, pred šatorom tvojim.

[8] Razumije se, Boga Spasitelja, kog je malo prije spomenuo.

[9] *In specula:* to je značenje rieči *Sion.*

uzvišenom mjestu uredaba (*Act.* 16, 4) i krepostî, naime, u duši vjernoga, čiji andjeo uviek gleda lice Božje (*Matt.* 18, 10), i odkrivenim obrazom motri Božju slavu (2 *Cor.* 3, 18).

Molim te dakle i, štono rieč, opominjem čeljade kome nije potrebe od opomene, da se obzireš za svojim Lucinijem kao za bratom, ali da se raduješ što kraljuje s Isukrstom: jer *bi odnesen, da mu zloća ne izopači srdca. U istinu duša njegova bijaše ugodna Bogu, i u kratko vrieme navrši dug viek* (*Sap.* 4, 11. 14. 13). Više valja žaliti nas, koji smo svaki dan u ratu s griesima, koji se manama kaljamo, koji dopadamo rana, i koji ćemo dati odgovor za (svaku) izpraznu rieč (*Matt.* 12, 36). On već bez straha i pobjeditelj, tebe gleda s visina, i dok se ti mučiš na ruku ti ide; pa ti i spravlja uza se mjesto onom istom ljubavlju i poštovanjem, kojima na zemlji, ne hajući za posao ženidbeni, započe te držati za sestru, pače za brata; jer čisto združenje ne zna za ženidbenu golotinju.[10] Pa ako, dok smo još u tielu a preporodjeni smo u Isukrstu, nismo *ni Grk ni divljak, ni rob ni slobodnjak, ni mužko ni žensko, nego smo svi jedno u njemu* (*Col.* 3, 11; *Gal.* 3, 28), koliko je većma istina, da se ljudi ne će ženiti, ni žene udavati, *nego će biti kao andjeli na nebu* (*Matt.* 22, 30; *Luc.* 20, 35—36), *kad se razpadljivo ovo obuče u nerazpadljivost, i smrtno ovo obuče u bezsmrtnost* (1 *Cor.* 15, 54)? Onim što veli: *Ne će se* (ljudi) *ženiti, ni* (žene) *udavati, nego će biti kao andjeli na nebu,* ne uništava se narav i biće tjelesa, već se pokazuje veličina slave. Jer nije pisano „bit će andjeli", nego „kao andjeli." Kad se obećava sličnost, nieče se istovetnost. *Bit će,* veli, *kao andjeli,* to jest, bit će nalik na andjele. Dakle ne će prestati biti ljudi: slavni dakako i andjeoskom sjajnošću ukrašeni, ali opet ljudi: tako da je apostol, apostol, a Marija, Marija. Pa nek se zastidi

[10] Golotinja se ovdje uzimlje za ude plodjenja.

krivovjerstvo, koje zato obriče što je nepouzdano i veliko,[11] da odstrani što je istinito i nepretjerano.

Budući pak da sam jednom spomenuo krivovjerstvo, pitam, kakvim bi uzvišenim govorom rječitost mogla dostojno[12] proslaviti našeg Lucinija? Kad vrlo gadna herezija Bazilidova po Španjolskoj bješnjaše, i kao pogibao i bolest pustošaše sve zemlje izmedju Pirinejâ i oceana, on održa čistoću crkvene vjere, ne primivši nipošto Armagila, Barbelona, Abraksasa, Balsama, i smiešnog Leuzibora,[13] ni ostalih bolje reći strašila nego li naziva, koje krivovjerci, da podraže duhove neukih ljudi i ženica, rekao bi iz židovskih izvora vade;[14] i tudjinskim riečima plaše svakog

[11] Nišani na origeniste, koji učahu da po uskrsnuću ne će biti dva roda, mužki i ženski, nego jedan sam. Opazit ću medjutim da neki crkveni otci mišljahu, da ženskinje ne će uskrsnuti u ženskome rodu. Pače to isto i samome Jeronimu prigovaraše Rufin (*Apol.* I, 23—24. Opp. **Rufini**, 561—563).

[12] *Digne.* **Victorius.**

[13] Ova gnostička imena, koja Jeronim spominje i na drugim mjestima (Opp. IV, 646; VI, 1068), ne zna se pravo što znače. Samo se o *Abraksasu* zna više. Ovako se i danas zovu kamenčići (što ih ima po svim muzejima), na kojima se vidi nakazna slika trupa čovječjega, glave od pievca, a noge joj dvie zmije, i drži bič u desnoj ruci, a u lievoj krug. To bijahu gnostičke hamajlije. Irinej (*Cont. Her.* I, 24, 7), govoreći o gnosticima Bazilidove sekte, veli da njihov *'Αβϱάξας* naznačuje poglavara svih 365 nebesa, jer ima u sebi taj broj ($\alpha = 1$, $\beta = 2$, $\varrho = 100$, $\alpha = 1$, $\xi = 60$, $\alpha = 1$, $\varsigma = 200$). I u novije doba tražilo se je dokazati, da Abraksas nije nego otajstven broj. Kako u Bazilidovoj teogoniji ima 365 nebesa, to jest, carstvâ duhovâ, u koje je vrhovni Bog razvio svoje bistvo, tako je broj 365 zbir njih sviju u njemu. Drugi naprotiv hoće, da se *Abraxas* nema uzimati za nikakav broj, nego da je taj naziv sastavljen od dvie egipćanske rieči: *abrak* = svet, i *saks* = rieč; te izrazuje ime vrhovnog Boga (*sveto ime*, ili *sveta rieč*). Cf. **Herders**, *Konversations-Lexikon* (III Auflage, 1902—1907) I, 38; *Kirchenlexikon* (II Aufl.) I, 120—121.

[14] Dakako iz *kabale:* pod kojim se imenom razumije neka sujevjerna i panteistička nauka kod židova; premda njezini pristaše hoće, da je sam Mojsije tu nauku ustmeno predao nekim odličnim ljudima, davši im nalog, da je sami skrovito drugim pouzdanim ljudima pre-

prostaka, koji se više čudi onome što ne razumije. Irinej, čovjek apostolskog doba, učenik učenika Ivana evandjelista, Papije, i biskup lionske crkve pripovieda, da je neki Marko, od roda gnostika Bazilida, najprije došao u Galiju, i svojom naukom uprljao krajeve kroz koje teče Rhon i Garona; te obećavajući na samo neke tajne, ovom varkom da je prevario osobito gospodske žene: čarima i skrovitom putenošću čineći, da se u nj zaljube.[15] Odatle, prešavši preko Pirinejâ, da je osvojio Španjolsku,[16] i da mu bi najveća briga, kako će dobiti na svoju ruku bogate kuće, a navlastito njihove ženske, *koje su potaknute od raznih želja, i uviek se uče, a nikad ne dopiru do poznanja istine* (2 *Tim.* 3, 6—7). Ovo Irinej pisa oko trista[17] godina prije, u knjigama, što ih je preučeno i velikom rječitošću spisao protiv svih krivovjerstva.[18]

Po ovome, svojom razboritošću, sama razmišljaj, kolike je hvale dostojan naš Lucinije, koji zatisnu uši svoje, da ne sluša krvnog suda;[19] i ujedno prosu sve svoje imanje, i dade ubogima, da bi pravda njegova trajala do vieka (*Ps.* 111, 9). Još k tome, ne zadovoljavajući se podatljivošću prema svojoj otačbini, posla jeruzolimskoj i aleksandrijskoj crkvi toliko zlato, da se njim može pripomoći mnogoj čeljadi u njihovoj potreboći.

dadu, a ovi drugima, i tako uviek. Zato se ona i zove *kabbala* (predanje). Danas kabala nalazi se podieljena u dvie knjige: *Jezira* (Stvaranje) i *Zohar* (Sjajnost). Cf. **Herders**, *Konversations-Lexikon*, IV, 1890; *Kirchenlex.*, VII, 6—17.

[15] O svemu tome Irinej govori u djelu *Contr. Haereses*, L. I, c. 13 (al. 8).

[16] Marko, koji je krivu nauku širio u Španjolskoj, te i Priskilijana medju učenicima imao, nije onaj o kome govori Irinej. **Vallarsi.**

[17] Valjda se ima čitati *dvjesta*. **Vallarsi.**

[18] *Contra Haereses* (Opp., Parisiis 1710, 1—337).

[19] *Judicium sanguinis*. Izreka je proroka Ezekijela (7, 23), koji njom označuje ubojstva što se činjahu u Judeji. Jeronim pak onako nazivlje duhovna ubojstva, koja svojom naukom činjahu krivovjerci; i veli da Lucinije, čuvajući se od herezije, nije pristao u onakov krvni sud njezinih kolovodja, na štetu kršćanskih duša.

Čim se tome mnogi dive i s hvalom spominju, ja hoću da u njemu pohvalim žarku ljubav prema svetom Pismu. Kakvom je on željom iskao moja mala djela! Poslavši šest hitropisara (jer je u ovim krajevima odveć malo latinskih prepisivačâ), dade za se prepisati sve što sam od mladosti do sada rukama pisarâ napisao. Ovim on poštova ne mene (koji sam malen i najneznatniji medju svim kršćanima, i radi griehâ što za nje znam boravim u spilji betlemskoj), nego Isukrsta, koji je poštovan u svojim slugama, te je obećao apostolima: koji vas primaju, mene primaju; a koji primaju mene, primaju onoga koji je mene poslao (*Matt.* 10, 40—41).

S toga, premila kćeri, drži ovu poslanicu za moju ljubeznu pogrebnu besjedu o njemu; i što god budeš znala da sam kadar u duhovnim stvarima, slobodno zapoviedaj. Neka znaju budući viekovi, da onaj koji u Izaiji kaže: *Učini me kao strielu po izbor', u tulu svome sakri me*[20] (*Is.* 49, 2), ranio je rtom svoje sulice dva čovjeka, razstavljena tolikom daljinom mora i kopna: te ih duhovna ljubav spajaše, kad se medjusobno po tielu ne poznavahu.

Ovo je moj podpis. Nek te uzdrži svetu tielom i duhom onaj Samarjanin[21] (to jest *spasitelj i čuvar*) o kome se piše u psalmu: *Ne će driemati, ni zaspati onaj koji čuva Izraela* (*Ps.* 120, 4); pa i k tebi neka dodje Hir[22] (što znači *stražar*), koji sadje k Danijelu (*Dan.* 4, 10. 14. 20), da budeš mogla reći: *Ja spavam, a srdce moje bdi* (*Cant.* 5, 2).

[20] *Striela po izbor'*, jest Isukrst, koga je Otac u tulu svoje predvidnosti i promisla, a i u čovječjoj naravi držao sakrivena. Ta striela koju Otac pušta, ljubavlju probada srdca ljudska.

[21] *Samarites*, po značenju židovske rieči hoće reći: *čuvar*.

[22] Ovim je nazivom spomenut *andjeo* u izvornom jeziku. Isti naziv uzdržaše Sedamdesetorica (*εἴρ*). Vulgata prevodi: *vigil* (stražar). Ali taj Hir, o kome se u Danijelu kaže da sadje s neba, nije došao k proroku, nego k Nabukodonozoru: te dvoumim da imamo u tekstu pravu lekciju.

Poslanica XLIII.[1]

Abigaju.[2]

Sadržaj. — *Jeronim izgovara se što mu prije nije pisao. Kaže da nije primio njegova lista. Tješi ga za sljepoću očiju. Hvali njegovo življenje, i preporučuje mu Teodoru, udovicu Lucinijevu.*

Premda znam za mnoge svoje griehe, te svaki dan u molitvi, klečeći na koljenima, govorim: *Nemoj se opominjati griehâ mladosti moje ni mojih priestupa*[3] (*Ps.* 24, 7); ali opet znajući da je apostol rekao:[4] (Tko je) *naduven od oholosti* (nek se boji) *da ne upadne u sotonsko osudjenje*

[1] Pisana malo poslie prošaste.

[2] U obćeno se drži, da je Abigaj bio svećenik. Ali to nije pravo dokazano. Tillemont osniva svoje mnienje na tome što su stara izdanja imala u nadpisu naziv „svećenik" (*Memoires* XII, 159). A da je bio čovjek po srdcu Božjemu, vidi se najbolje iz toga što Jeronim njemu, u duhovnome pogledu, preporučuje Teodoru, koju nazivlje „svojom svetom kćeri". Isti Abigaj bijaše pisao našemu svetcu, želeći se s njime sprijateljiti. A ne primivši od njega odgovora, pisa mu nanovo, pokazujući svoju žalost, što Jeronim za nj ne mari: pa ipak opet mu se preporučuje, da njegovim opomenama bude mogao nadvladati sotonska napadanja.

[3] *Ignorantias* (neznanja). Ova rieč često u sv. Pismu znači *prestupak, pogriješku.* Tako i na ovom mjestu.

[4] Svjedočanstva sv. Pisma što će ih sada navesti protivu oholosti, koje se sam veoma plaši, idu na to, da uvjere Abigaja kako nije poteklo iz nedostatka poniznosti što mu do tada nije na njegovo pismo odgovorio.

(*Tim.* 3, 6), a i na drugome mjestu da je pisano: *Oholima se Bog suproti, a poniznima daje milost* (*Jac.* 4, 6), od svog djetinjstva ničega se toliko nisam nastojao čuvati koliko ponositosti i oholosti, jer ova prizivlje na se Božju mržnju. Znam takodjer da je učitelj i Gospodin i Bog moj u poniženome svome tielu rekao: *Naučite se od mene, jer sam ja blaga i ponizna srdca* (*Matt.* 11, 29); a i prije da je Davidovim ustima pjevao: *Spomeni se, Gospodine, Davida i sve krotosti njegove*[5] (*Ps.* 131, 1). Pa i drugdje čitam: *Pred slavu ponizit će se srdce čovječje, kao što se uznosi pred propast*[6] (*Prov.* 18, 12). Dakle molim te, ne misli da sam prije tvoje pismo primio, te da sam premučao; i ne krivi mene za tudje nepoštenje ili nepažnju. Ta koji bi mogao biti uzrok, da potaknut tvojom uljudnošću mučim, i svojim mučanjem odbijam tvoje prijateljstvo, dočim od sebe imam običaj čeznuti za prijateljstvom dobrih ljudi, i nuditi se njihovoj ljubavi? *Bolje je,* naime, *dvama, nego jednome samu*;[7] *jer ako jedan padne, drugi će ga poduprieti. Trostruka uzica ne kida se lako*[8] (*Eccl.* 4, 9. 10. 12); *i brat koga brat pomaže podignut će se* (*Prov.* 18, 19). Piši dakle slobodno, i tjelesnu daljinu čestim listovima nadvladjuj.

[5] Psalam meće rieči u tekstu navedene u usta Salamunova; a Jeronim, koji pripisuje Davidu psalam, veli, da je Isukrst svojim duhom nadahnuo Davida, da izgovori pomenute rieči.

[6] Vulgata i Sedamdesetorica imaju drugčiju lekciju. Ali je isto značenje. Oholost u čovjeku ide pred njegovim padom, i duh se uznosi prije neg će propasti. Bog čini, da se obori na zemlju tko se oholi, i da propadne tko se uzdiže; dok naprotiv uzvišuje poniznoga: kome po taj način poniženje ide pred slavom.

[7] *Quia meliores sunt duo quam unus.* Po Sedamdesetorici. Ja sam preveo kako je smisao naravniji.

[8] Trostruka uzica, znači svezu više lica tvrdo medjusobno vezanih, a i samih dvaju prijatelja, koji od svoga prijateljstva imaju, veli sveti pisac, tri koristi: — ako jedan padne, drugi će mu pružiti ruku, te se podigne; ako im uztreba spavati na dvoru za zimne noći, jedan će drugoga grijati; ako lupež napadne na jednog ili drugoga, ne će nadjačati obadva (**Gietmann,** *In Ecclesiasten,* Paris. 1890, p. 190).

Ne žalosti se pak što si bez onoga, bez čega nisu maleni mravi ni muhe ni zmije, to jest bez tjelesnih očiju: već se veseli što imaš oko, o kome se govori u Pjesmi nad Pjesmama: *Ranila si me sestro moja, zaručnice, jednim od očiju svojih* (*Cant.* 4, 19); oko, kojim se vidi Bog, i o kome Mojsije reče: *Pristupit ću i vidjet ću ovu veliku pojavu* (*Ex.* 3, 3). Dapače čita se, kako i nekoji svjetovni filozofi sami sebi izkopaše oči, da svu koliku moć mišljenja skupe na ono što čisto duhu pripada.[9] Prorok pak veli: *Pope se smrt na prozore vaše*[10] (*Jer.* 9, 21). A i apostoli čuše: *Tko pogleda na ženu s* (opakom) *željom, već je s njom učinio preljubu u srdcu svome* (*Matt.* 5, 28). S toga im bi naredjeno, da podignu oči, i vide kako se biele usjevi koji su gotovi za žetvu[11] (*Joan.* 4, 35).

A što moliš, da se mojim opomenama u tebi utamani Nabukodonozor, i Rapsac, i Nabuzurdan, i Holofern,[12] doista ne bi ti u mene iskao pomoći, kad bi oni u tebi živjeli. Ali jer se oni utamaniše, a ti s Isusom, sinom Jozedekovim, velikim svećenikom (*Esd.* 3, 2 ss), s Ezdrom i Nehemijom, započeo si zidati razvaline jeruzolimske; i zaradu ne mećeš u probušen tobolac (*Ag.* 1, 6), već spremaš sebi blago na nebesima (*Matt.* 6, 19), zato držeći me za slugu Isukrstova, želiš moje prijateljstvo.

Moju svetu kćer Teodoru, sestru Lucinija blaženoga spomena, koja se sama sobom preporučuje, i ja ti ovom svojom poslanicom preporučujem, da ne bi sustala na putu kojim je pošla; da velikim trudom kroz pustinju stigne u svetu zemlju;[13] da ne bi cienila da je savršena krepost izaći iz Misira, nego doprieti na planinu Nebo,[14] i k rieci Jordanu (*Num*, 33, 47—48; *Deut.* 34, 1 5); da primi u Galgali drugo obrezanje[15] (*Jos.* 5, 2. 4); da njoj na korist padne Jerik, razkopan jekom svećeničkih trublja (*Ib.* 6, 20), da se zakolje Adonizedek[16] (*Ib.* 10, 1. 26); da se Haj i Azor, nekad preliepi gradovi, sruše[17] (*Ib.* 8, 28 : 11, 13).

Pozdravljaju te braća koja su sa mnom u manastiru. Ja preko tebe, veoma pozdravljam svetce,[18] koji se dostoje imati ljubav prema meni.

---

[9] *Democritum intelligit, qui, Cicerone in Tusc. quaest. teste, se obcoecavit, ut naturae secreta subtilius rimaretur. Idem quoque postea fecit Metrodorus discipulus, et, ut quidam produnt, Epicurus.* **Victorius**.

[10] Po LXX.; jer je u Vulgati *nostras* mjesto *vestras.* U prenesenom smislu, pod imenom prozora, o kojima govori prorok na ovom mjestu, sveti otci razumievahu oči i ostala čuvstva (**A Lapide**).

[11] *Candidas segetes, quae paratae sunt ad metendum.* Isus je onda govorio o Samarjanima, koji, na glas Samarjanke o njemu, dolažahu da sami čuju, gotovi da prime vjeru. Onakove usjeve i žetvu, Isus govoraše apostolima da vide i tjelesnim i duhovnim očima svojim. Ali Jeronim ovdje razumije dotični tekst o samim očima duhovnim.

[12] Prvo i dva posljednja imena dobro su poznata iz svetog Pisma; ali tko je Rapsac? Valja da je koje drugo historijsko ime pod ovim nazivom bilo poznato Abigaju. Svakako ista su imena personifikacija raznih grjehota.

[13] To jest, u raj nebeski.

[14] *Nabo;* ali se čita po židovskome *Nebo.* To je planina s koje Bog pokaza Mojsiju zemlju obećanu (*Deut.* 32, 49 : 34, 1—4), i na kojoj umrie Mojsije (*Ib.* 34, 5). U četvrtom vieku na vrh planine Neba bila je jedna kršćanska crkva. **Vigouroux**, *Dict. de la Bible*, IV, 1546.

[15] *Drugo obrezanje,* u prenesenom smislu znači u obće mortifikaciju, kojom kršćani na ovome svietu treba neprestano da more u sebi svoje strasti, rdjava prignuća pokvarene naravi, neuredna poticanja (**A Lapide**, *Jos.* c. 5, 2), kao što ih Pavao opominje (*Col.* 3, 5). Eto što je ovdje razumio Jeronim o Teodori; dok za žensku čeljad obrezanje u pravom smislu nije bilo.

[16] Adonizedek, bijaše kralj jeruzolimski, koga je Jozua skupa s drugim četirima kraljima pogubio (*Jos.* 10, 1 ss.).

[17] Sve navedene bibličke slike znače putovanje kršćanske duše kroz razne mučne prigode ovog svieta k nebeskoj domovini: koja jest prava sveta zemlja.

Poslanica XLIV.[1]

Oceanu.[2]

Pogrebna besjeda o Fabioli.[3]

Sadržaj. — *Uvod i obći pogled na Fabioline kreposti. Fabiolin grieh i uzrok mu. Izpovied i javna pokora za isti. Dobra djela i bolnica koju je sagradila, te služila glavom bo-*

[1] Pisana g. 399.

[2] O Oceanu, koji ne bijaše čovjek crkovnog reda, Jeronim veoma prijazno govori na više mjesta. Naziva ga „čovjekom kršćaninom i pametnim“ (*Cont. Ruf.*, III, n. 4), „čovjekom izrednim“ (*Ib.* n. 35), „svetim bratom“ (*Ep.* 61, n. 3; *Ep.* 126, n. 3), „svetim svojim sinom“ (*Ep.* 62, n. 2), i veli o njemu, da je „toliko izvrstan, i tako izučen u zakonu Božjemu, da o svakom pitanju koje pripada svetome Pismu mogaše i druge naučiti“ (*Ep.* 126, n. 3). Ocean bijaše i branitelj vjere protiv origenistâ, kako nam isti Jeronim kaže (*Ep.* 62, n. 2). Jeronim njemu pisa o drugoj ženidbi (*Ep.* 69); a njemu i Pamakiju zajedno o origenizmu i Origenu (*Ep.* 84). Pa evo opet na nj upravlja ovu pogrebnu besjedu, za koju ga i sam bijaše zamolio.

[3] Fabiola, sjajna rimska gospodja, pošto se bijaše udala, poznavši u mužu ne čovjeka nego huncuta najgore ruke, i ne mogavši ga više trpjeti, po gradjanskom se zakonu razvjenča, pa se, unatoč zakonu Evandjelja, udade za drugoga. Kasnije, usviestivši se, kroz nekog svećenika, po imenu Amanda, bezimenim pisamcem, izloži svoj slučaj Jeronimu, kog je po glasu poznavala, ištući bi li mogla dobiti crkvenu zajednicu bez predhodne javne pokore, kao što ondašnja crkvena uredba iziskivaše. Svetac odgovori, preko istog Amanda (*Ep.* 55), onako kako je trebalo. A Fabiola, uslied toga, učini javnu pokoru za svoj grieh, i dade se na svakojaka dobra djela; pa nakon nekoliko godina umrie kao prava svetica, poštovana od svakoga. U nekim martirologijima spominje se *sveta* Fabiola na 27 prosinca (**Tillemont**, *Mémoires* XII, 191).

lestnike. Pomaganje kaludjerâ i djevicâ. Dolazak u Jeruzolim i učenjè sv. Pisma u Betlemu. Provala Hunâ u Siriju, i strah i trepet u svetoj zemlji. Fabiola povraća se u Rim i potonje življenje. Gostionica za putnike (poklonike) u Rimskom pristaništu. Posljednji njezini časovi i smrt. Sjajni i gotovo nečuveni pogreb. Zaključak.

Već je mnogo godina da za smrću Blezilinom trudih se potješiti častnu ženu Pavlu, kad rana još bijaše priesna. Četvrto se ljeto navršuje od kako, pišući biskupu Heliodoru pogrebnu besjedu o Nepocijanu, pri ondašnjoj žalostnoj zgodi uložih svu do mrve svoju moć. Dvie su godine blizu, da pisah, za nenadnu smrt Pavlininu, svome Pamakiju kratku poslanicu: jer me bijaše stid dulje govoriti preučenome čovjeku, i sipati piesak u more; e se ne bi mislilo da, od ludog razmetanja, poučavam naučena, a ne da tješim prijatelja. Sada, moj sine Oceane, meni voljnu i od sebe željnu nalažeš dužni posao, da stari predmet, prema novim vrlinama, iznova obradim: budući da u onim spisima[4] bilo je od potrebe ublažiti ili roditeljsku ljubav, ili ujakovu žalost, ili muževlju tugu; i po različnosti licâ upotrebiti različne liekove iz svetog Pisma.

U ovaj par izručuješ mi Fabiolu, kršćansku pohvalu, čudo neznabožcima, dobrotvora za kojim žale siromasi, podpomoć kaludjerâ.

Ma što uzmem da prije o njoj kažem, biva neznatno prema onome što zatim dolazi na red. Hoću li da iztaknem post? ali su milostinje pretežnije. Hoću li da hvalim poniznost? ali veća je gorućnost njezine vjere. Hoću li da pripovjedim kako je željela prljavu odjeću, i na osudjenje svilenih haljina izabrala prostački način življenja i robsko odielo? ali je veće što se prodje oholosti, nego li gizdava ruha; jer nam je mučnije uzdržavati se od ponosa, nego

[4] Poslanice: XXIV., XXXVII., XXXVIII.

li od zlata i od dragog kamenja. U istinu, pošto smo ove od sebe odbacili, nadimamo se kadkad sa slavne prljave odjeće, i navalice pokazujemo uboštvo ugodno svjetini, da dobijemo njezinu nestalnu naklonost. — Krepost sakrivena i njegovana u samoći savjesti, gleda na jedinog sudca Boga. Valja mi dakle na neobičan način nju u zviezde kovati: te propustivši retorski red, govorit ću u obće o prvom početku njezina obraćenja i pokore. Drugi, imajući na pameti školska pravila, da u korienu pokaže što ne bi mogao pokazati u mladici, možda bi ovdje naveo Kvinta Maksima,[5] „onog jedinoga, koji oklievanjem spasi nam državu",[6] i s njime vas rod Fabijâ; te bi pripovjedio bojeve, opisao bitke, i spomenuo kako je Fabiola izašla od tako slavnoga koljena. Ja, ljubitelj betlemske gostionice[7] i Gospodnjih jasala, pri kojima je, porodilja-djeva povila čedo-Boga, službenicu ću Isukrstovu na ugled izvesti ne po staroj povjesti plemićkog roda, nego po njezinoj poniznosti u crkvi.

Ali jer će odmah u početku njezini opadači iztaknuti suprot meni, kao neki greben i oluju, da se drugi put udala, ostavivši prvoga muža, ne ću hvaliti obraćenice, ako je prije ne oslobodim od krivice.

Kaže se, da joj je prvi čovjek toliko ćudorednih mana imao, te ih ni bludnica, ni prezrena robinja ne bi mogle podnositi. Onakove mane kad bih ja htio pripovjediti, trebalo bi mi smetnuti s uma krepost žene, koja je voljela biti pod krivicom za ženidbenu razstavu, nego li ozloglasiti onoga koji bijaše dio njezina tiela (*Gen.* 2, 24), i odkriti njegove sramote. Objavit ću samo ono što je dosta za obranu stidljive gospodje i kršćanke. Gospodin je zapovjedio, da

[5] *Quintus Fabius Maximus*, prozvan *Cunctator*, jer oklievajući slomi moć Hanibalovu u Italiji. Njegov je potomak naša Fabiola.

[6] *Unus qui nobis cunctando restituit rem.* — Enijev stih, što ga je Vergilije upotrebio (*Aeneid.* VI, 846).

[7] Gostionica *(diversorium)* jest konak, ili han, gdje putnik na putu svrće.

se ne smije ženu pustiti, osim za bludnost, i ako bi bila puštena, da se više ne udaje (*Matt.* 19, 9; 1 *Cor.* 7, 11). Što je god rečeno zauvar ljudima, naravno se primjenjuje i na žene. Ne valja, naime, pustiti ženu preljubočinicu, a čovjeka preljubočinca držati. *Tko se veže s bludnicom postaje* (s njom) *jedno tielo*[8] (1 *Cor.* 6, 16): dakle i ona koja se s bludnikom i gadom sjedinjuje, postaje s njim jedno tielo. Drugo su zakoni cesarovi, a drugo Isukrstovi. Jedno uči Papinijan,[9] a drugo naš Pavao. Po cesarskim zakonima slobodan je ljudima blud, i dok se samo osudjuje silovanje i preljubočinstvo, svud se po sramotnim kućama i s robinjama dopušta razputnost: kao da dostojanstvo stvara grieh, a ne volja. Kod nas što nije slobodno ženama, isto tako nije slobodno ni ljudima; i po istom ženidbenom ugovoru smatra se, da su prvim i drugima jednake dužnosti. Fabiola dakle ostavi, štono se rekne, nevaljalca: ostavi onoga koji bijaše kriv za taj i taj zločin: ostavi ga, mal' ne rekoh, radi toga što se u susjedstvu jasno i očito kazivaše, a sama žena ne odkri. Ako li je pak okrivljuju zato što nije ostala neudata, kad se već razstade od muža, drage ću volje priznati njezin grieh; ali ću samo kazati, da je ono bilo joj za nevolju. *Bolje je,* veli apostol, *udati se nego li se se upaljivati* (1 *Cor.* 7, 9). Bijaše mlada kao kaplja, i ne mogaše držati svoga udovištva. Osjećaše drugi zakon u udima svojim, koji se suproćaše zakonu duha njezina (*Rom.* 7, 23), ter je, kao zarobljenu i občinjenu, nagonjaše da se uda. Cienila je da joj je bolje dati javno na znanje slabost svoju, i skloniti se pod neki osjen jadne ženidbe, nego uza slavu jednomužatice[10] činiti što i nepoštene žene. Isti apostol hoće, da se mlade udovice udaju, da radjaju djecu, i ne daju protivniku nikakva

[8] *Si quis meretrici jungitur unum corpus facit.*

[9] Papinijan, najčuveniji znalac pravâ kod Rimljana, koji je volio poginuti, nego caru Karakali za hator izreći krivu odsudu.

[10] Vidi Posl. XXXV., bilj. 4.

uzroka da kleveće (1 *Tim.* 5, 14). Još k tome odmah pred oči stavlja zašto to naredjuje: *Jer već jedne odstupiše natrag,* (da idu) *za sotonom* (*Ib.* v. 15). U kratko, i Fabiola (jer bijaše došla do uvjerenja, i mišljaše da je s pravom razstavila se od muža, a ne bijaše izpitala snagu Evandjelja, koje pod nikakvim izgovorom ne da ženama udati se, dok su im muževi živi), da se sačuva od mnogih rana što bi joj sotona mogla zadati, nesmotreno dopade jedne.

Nego što bih se ja zadržavao pri onom što je negda bilo, a i zaboravu je predano, i zašto bih tražio pravdati krivicu, za koju je sama pokazala svoje pokajanje? Po smrti drugoga čovjeka — u vrieme kad raskošne udovice otresavši se od jarma podložnosti, slobodnije se vladaju, idu u javna kupališta, lutaju od obiesti po ulicama, obrću amo tamo bludnički pogled — usviestivši se, tko bi vjerovao, da će se obući u kostriet, e javno izpovjedi svoj grieh, i da će u oči Uskrsa, u bazilici negda Laterana,[11] koga cesarski mač posječe, svemu gradu Rimu na očigled stajati u redu pokornikâ, pognuta, razpletene kose, blieda u obrazu, nečistih ruku i kaljava vrata, dok biskup,[12] svećenici i narod s njom zajedno prosipahu suze? Onaj plač, od kojih grieha ne bi očistio? Koje zastarjele mrlje ne bi izpralo ono cviljenje? Petar sa tri izpoviedi izbrisa tri odricanja (*Joan.* 21, 15—17). Bezakonje koje učini Aron kad sali zlatnu teleću glavu, popraviše bratove molitve (*Ex.* 32). Davida, čovjeka sveta i preblaga, izbavi od zločina ubojstva i preljube nedilja dana gladovanja (2 *Reg.* 11, 4. 15 : 12, 16—18). Ležaše na zemlji, valjaše se u pepelu, i zaboravivši kraljevsku moć, u tminama iskaše svjetlost; te gledajući samo na onoga koga bijaše uvriedio

[11] U današnjoj bazilici sv. Ivana Lateranskoga. Ta je bazilika sagradjena na mjestu gdje bijaše kuća stare rimske porodice *Laterani;* od koje bijaše onaj Lateran, koga smaknu Neron (**Tacitus**, *Annal.* 15, 60).

[12] To jest, sv. o. papa.

plačnim glasom govoraše: *Protivu tebe samoga sagrieših i zlo pred tobom učinih,* i jošte: *Vrati mi veselje spasenja svoga, i duhom poglavitim utvrdi me* (*Ps.* 50, 5. 14). I onaj koji me svojim priješnjim krepostima bijaše naučio, kako ne ću pasti ako stojim (1 *Cor.* 10, 12), pokajanjem nauči me, kako ću se podignuti ako padnem. Čita li se, da je medju kraljima goreg bezakonika bilo od Akaba, o kome Pismo veli: *Ne bi drugog takoga kao Akab, koji se prodade da čini zlo pred Gospodinom* (3 *Reg.* 21, 25)? On, kad ga Ilija ukori za krv Nabutovu, te ču preko proroka za gnjev Gospodnji: *Ti ga ubi, i još k tome posvoji* (njegov vinograd): *i evo ću pustiti na te zlo, i pokosit ću potomstvo tvoje* (*Ib.* v. 19. 21), i ostalo, razdrie haljine svoje i pokri tielo svoje kostrieću, i u kostrieti pošćaše, i hodjaše spuštene glave. Dodje tada Iliji Tezbićaninu rieč Gospodnja: *Ne vidje li ti Akaba ponižena preda mnom? Jer se je dakle ponizio radi mene, ne ću pustiti onoga zla za njegova života* (*Ib.* v. 29). O blažene pokore! koja privuče k sebi oči Božije, koja, poslie nego bi izpovjedjen grieh, promieni odsudu razgnjevljenoga Boga. Čitamo u knjizi Dnevnikâ o Manasiji (2 *Par.* 33, 12—13), u proroku Joni o Ninivljanima (*Jon.* 3, 5—10), a u Evandjelju o cariniku (*Luc.* 18, 13—14), da isto učiniše kao i Akab. Prvi od njih zasluži ne samo da mu se oprosti, nego da mu se i kraljevstvo vrati. Drugi utišaše srdžbu Božju, koja im je nad glavom visjela. Treći tucijaše se pestima u prsi, i ne podizaše očiju k nebu: pa on, carinik! smjernom izpoviedi svojih grieha, otide mnogo bolje opravdan, nego farizej oholim hvaljenjem svojih dobrih djela.

Nije mi ovdje izticati pokajanje, ni spominjati — kao da pišem protiv Montana i Novata[13] — da je ono

[13] Montan u drugome vieku, i Novacijan s Novatom u trećemu, učahu, da kršćani ne mogu biti odriešeni od velikih grieha, i da crkva nema vlasti opraštati im takove griehe. Zato odbacivahu pokoru kao sakramenat.

žrtva kojom se Bog ublažava (*Num.* 5, 8), i da je posvetilište Bogu duh skrušen (*Ps.* 50, 19); niti mi je spominjati onu: Volim da se grješnik kaje, nego da pogine (*Ezech.* 18, 23. 32 : 33, 11); a ni onu: Ustani, ustani, Jeruzolime[14] (*Baruch.* 5. 5); ni mnogo drugo, što jasno oglašuju proročke trublje. Jedno ću samo kazati, što i čitaocima može biti na korist, i sadašnjoj stvari prilikuje. Fabiola se ne postidje Gospodina na zemlji, a ni on ne će se nje postidjeti na nebu (*Luc.* 9. 26). Odkri svakome ranu svoju, i Rim plačući smotri na njoj ružni maras. Stajaše razpasana, gologlava, zatvorenih usta. Ne udje u crkvu Gospodnju[15] (*Deut.* 23, 3), nego odlučena izvan logora posadi se uz Mariju, sestru Mojsijevu (*Num.* 12, 15); da je pozove sam biskup, koji nju bijaše izagnao. Sadje s priestolja svojih milina, uze žrvanj i samlje brašno, pa izuvši se priedje preko suznih rieka. Sjede kod ugljevlja ognjenoga: u kome joj bi pomoć[16] (*Is.* 47, 2. 14. 15). Tucijaše

[14] Ove rieči, pune radosti i veselja, kojima se Jeruzolimu obećava nečuvena slava, upravljene su na priestolnicu judejsku, kad se Izraelićani, u sužanjstvu babilonskome, pokajaše od svojih grieha, priznajući, da su za nje zaslužili pedepsu Božju. Jeronim iste rieči primjenjuje na svaku dušu, koja se pokorom Bogu obrati.

[15] *Crkvu* ovdje možemo uzeti i za crkvenu zgradu (hram) i za skupštinu vjernih. — U starome Zakonu nekim ljudima, zbog njihovih bilo tjelesnih ili duhovnih mana, ne bijaše dopušteno unići u crkvu. Isto je tako bila odlučena od svega vjernoga naroda za sedam dana Marija, sestra Mojsijeva, zato što je vikala na Mojsija poradi njegove žene; te je Bog bio kaznio gubom. Prvih pak kršćanskih viekova bijaše ustanovljena javna i težka pokora za one koji bi, iza svog krštenja, okaljali se velikim griehom; i dok je ne bi izvršili ne mogahu biti odriešeni, i bijahu odlučeni od ostalih kršćana: dapače neko vrieme stajahu pred vratima crkve, obučeni u kostriet i posuti pepelom, i ondje plačući prošahu od vjernih što ulažahu u crkvu, da ih pomognu svojim molitvama. — Ovim je prostome štiocu objašnjeno što ovdje Jeronim piše.

[16] Tekst sv. Pisma, na koji ovdje nišani, u Vulgati nešto drugčije glasi: *non* (est) . . . . *focus, ut sedeant ad eum* (nije oganj, da bi posjedjeli kod njega). Ali Jeronim, kao što obično u svojim poslanicama, ima pred očima tekst Sedamdesetorice. Prorok pak govori o ognju što je imao spaliti Babilon; o kome ognju Jeronim na drugom mjestu dodaje, da je koristniji bio Babiloncima nego li njihovi zvjezdari, koji su svojim krivim proročanstvima u njima jarili oholost; dok je onaj oganj poticao ih na pokajanje (Opp. IV, 475). Ugljevlje dakle ognjeno ovdje žnači Fabiolino živo kajanje i druga dobra djela, na koja se dade iz goruće Božje ljubavi. I druge metaforičke izraze, što ih prorok upotrebljuje o poniženju oholog Babilona, Jeronim uzimlje u drugom smislu, o Fabiolinoj poniznosti i pokori.

se po licu, zato što je njim bila omiljela drugome mužu. Mržaše na drago kamenje: stvari pravljene od platna ne mogaše ni vidjeti: nakitâ ne htijaše. Toliko se žalošćaše, kao da je preljubu učinila; i svoju jedinu ranu željaše izvidati mnogim skupim liekovima.

Dugo se zabavih oko njezine pokore, gdje, kao ladja na plitkim mjestima, zasjedoh, da mi se raztvori šire i sasvim slobodno polje njezinih pohvalnih djela.

Kad bi odriešena[17] pred očima sve crkve, što uradi? Dakako u *dan čestiti, ne zaboravi* (dana) *zlih* (*Eccli.* 11, 27); te kao izbavljeni topac ne htjede već kušati pogibeljne plovitbe.[18] Nego sve svoje imanje — a bijaše veoma veliko i prema njezinu gospodskom rodu — razteče i razproda, i sabravši ga u novce, spremi ga za potrebe sirotmahâ: pa najprva sagradi bolnicu,[19] da u nju s ulica sakuplja nemoćnike, i njeguje jadnike, kojima udi bijahu iznemogli od bolesti i glada.

Hoću li ja sada opisivati različne ljudske nevolje, okrnjene nosove, izkopane oči, noge u pola spaljene, ruke bliede kao u mrtvaca, trbuse nadute, suha stegna, otečene golieni, i izgrizena gnjila mesa, koja kipe crvima? Koliko

[17] *Recepta sub oculis omnis Ecclesiae communione.* — U starim spomenicima riec *communio* često se puta uzimlje za *absolutio* (odriešenje). Takovim odriešenjem pokornik dobivaše nanovo crkvenu zajednicu i pravo na primanje eukaristije. **Selvaggio**, *Antiqu. Christ.* L. III, c. 9, §. 4, n. *.

[18] To jest, ne htjede već živjeti po svjetovnom načinu.

[19] U tekstu je grčka riec *νοσοκομεῖον*.

je puta na svojim ramenima nosila nevoljnike svladane od žutice i smrada? Koliko je puta izpirala gnojave rane, koje drugi ne bi mogao ni pogledati? Bonicima svojim rukama davaše hranu, i one koji još malo živi bijahu jušicom zalivaše. Znam da mnogi bogati i bogobojazni, poradi nezgodna želudca, ovako milosrdje vrše preko drugih, te su novcem, ne rukom milostivi. Takove ja doista ne kudim, i nježnost ćuti ne uzimam za nevjerstvo: ali kako pravdam slabost želudca, tako podižem do neba jakost savršene duše. Onako što nadjačava velika vjera. Znam što je bogatac, obučen u odjeću od grimiza, negda zakratio Lazaru, i kako je ponositoj duši Bog platio (*Luc.* 16, 20 ss.). Onaj koga ne cienimo, koga ne možemo motriti, koga kad ugledamo dolazi nam stuživanje, sličan je nama, od istog je kala načinjen kao što i mi (*Gen.* 2, 7; *Job* 33, 6), i sastavljen je od istih elemenata.[20] Što god trpi on, i sami možemo dočekati. Njegove rane smatrajmo kao svoje, i milostivim osjećanjem prema sebi, nestat će svekolike tvrdoće srdca prema drugome. — „Da imam sto jezika, sto usta i gvozden glas ne bih bio kadar ni letimice spomenuti imena svih bolesti“,[21] što ih Fabiola jadnicima preokrenu u onoliko oblakšanjâ; te bolestnima zavidjahu mnogi zdravi siromasi.

Isto je tako bila podatljiva prema ljudima crkovnim, prema kaludjerima i djevicama. Koji manastir nije bio podpomožen njezinim bogatstvom? Koga gola ili bolestna u postelji ne zaodjenuše Fabiolina odiela? U čijoj se po-

[20] Elementi (lat. *elementa*) jesu počela iz kojih su sve ostale stvari sastavljene, i u koja se prije ili poslie moraju razčiniti. Stari su mislili, da su samo četiri elementa: oganj, voda, ajer (zrak) i zemlja.

[21] *Non mihi si linguae centum sint, oraque centum*
Ferrea vox . . . .
Omnia morborum percurrere nomina possim
(*Aeneid.* VI, 625—627).

Ove je stihove upotrebio i u poslanici Heliodoru (XXXVII.); a prvog i trećega u poslanici Pamakiju (XXXVIII.). Ovdje je za svoju svrhu, u trećem stihu, promienio izvornu rieč *poenarum* u *morborum*.

trebi brzo i hitno ne pokaza njezina darežljivost? Rim bi uzak njezinu milosrdju. Prohodjaše s toga otoke i cielo toskansko more, i volštansku zemlju;[22] te ili sama glavom obilažaše manje poznate zatone krivudastih morskih obala, gdjeno borave čete kaludjera, ili ovim slaše darove po svetim i pouzdanim ljudima.

S istoga uzroka, nenadano i kad na to nitko ne mišljaše, odplovi u Jeruzolim, gdje dočekana od mnogog svieta, koji se bijaše slegao, bi za časak u mene na konaku. Sjećajući se njezina družtva, još mi se čini vidjeti je, kakovu sam je vidio. Dobri Isuse, kolikom ljubavi, kolikom marljivosti ovdje se bavljaše svetim Pismom! Kao da željaše nasititi neki glad, čitaše proroke, Evandjelja i psalme: zapitujući, kako je što, i sahranjujući objašnjenja u kovčežić svoga srdca. A i ne zadovoljavaše se slušanjem mojih predavanja, na koja bijaše pohlepna; nego što se više poučavaše, to osjećaše veći bol[23] (*Eccl.* 1, 18); i kao da sipljaše ulje u vatru, želja joj se to većma razpaljivaše. Jedan dan držeći ja u rukama Mojsijevu knjigu „Brojevi“, zapita me ona ponizno, što znači onolika hrpa imenâ; zašto na različnim mjestima iste knjige pojedina plemena drugčije se meću jedno uz drugo: kako je onako vračar Balam prorekao buduća otajstva o Isukrstu, da skoro nijedan od prorokâ tako otvoreno nije prorokovao, ja odgovorih koliko sam kadar bio; i činilo se, da sam je odgovorom zadovoljio. Ali čitajući sama knjigu, dodje na ono mjesto gdje su popisane sve postaje[24] naroda od kako

[22] Volštanska zemlja, tako prozvana od staroga plemena *Volsci*, koji u njoj prebivahu. Pravo joj ime bijaše *Latium* (Lacija); a to je bio onaj kraj Italije, koji se prostire izmedju Hetrurije (današnje Toskane) i Kampanije, i glavni mu grad bijaše Rim.

[23] Jer koliko veće čovjek nauči, to mu biva veća žalost što ne može naučiti koliko bi htio.

[24] *Mansiones.* Tako se zovu ona 42 stajanja u logoru, gdje se Izraelićani zaustavljahu više ili manje vremena po naredbi Božjoj. Nisu dakle zauzeta u tom broju sva postajkivanja, gdje se narod ustavljaše, da malko odpočine, ili prenoći, ili da jede.

izadje iz Misira, dok doprie k rieci Jordanu. Zapitujući me pak o uzroku i razlogu svake postaje, ni sâm ne bijah na čistu o nekima; o drugima joj odgovorih bez smetnje, a o mnogima iskreno izpovjedih svoje neznanje. Tada pak stade još jače molbom navaljivati, i kao da ja ne smijem ne znati što ne znam, tužiti se i govoriti, da sama nije dostojna onako velikih otajstva. Da sve jednom rieči kažem: stideći se ja to joj uzkratiti, bih usilovan obećati joj osobitu razpravicu. Taj spis, po volji Gospodinovoj, kao što sad vidim, odgodjen do ovog časa, posvetit će se njezinu spomenu:[25] nek se raduje što je napokon, kroz pustinju ovog svieta, stigla u zemlju obećanu,[26] pošto se bijaše obukla u svećeničke haljine, o kojima joj u priješnjoj knjizi pisah.[27] Ali mi je nastaviti što sam započeo.

Kad ja gledah da nadjem stan pristojan onako odličnoj ženi, jer sama zahtievaše samoću, ali tako da ne htijaše boraviti daleko od Marijine gostionice,[28] a to iznenada zadrhta vas Iztok, prosuvši se glasovi, da od najdaljeg kraja Azovskog mora, izmedju ledenog Tanaja[29] i divljih Masageta,[30] odanle gdje Aleksandrovi klanci[31] zaustavljaju u krševitom Kaukazu divlja plemena, provališe

[25] *Liber exegeticus ad Fabiolam, De XLII mansionibus Israelitarum in deserto* (*Ep.* LXXVIII, 698—724).

[26] Već sam prije (Posl. XLIII., bilj. 17) kazao, da putovanje Izraelićana u pustinji slika je ljudskog putovanja na svietu k nebeskoj domovini: koja nam je prava zemlja obećana.

[27] Na dvie ili tri godine prije Jeronim je pisao Fabioli o značenju odjeće Aronove i svećenikâ starog Zakona (*Ep.* LXIV, 607—622). Zato ovdje u prenesenom smislu kaže, da se ona bijaše obukla u svećeničke haljine, to jest u kreposti, što su istim haljinama označene: te njima zaodjenuta, da je, kroz pustinju ovog svieta, doprla u raj nebeski.

[28] To jest, od betlemske spilje.

[29] Tanaj, rieka u Skitiji, sada Don.

[30] Skitsko pleme kraj Kaspijskog mora.

[31] *Alexandri claustra.* Tako se onda zvahu Kaspijski klanci u velikom sugorju Parakoathrasa.

gomile Huna, koji na brzim konjima obliećući ovamo onamo, svuda proizvodjahu pokolj i strah. Ne bijaše tada rimske vojske u ovim krajevima, jer je gradjanski ratovi zadržavahu u Italiji. O onome narodu Herodot pripovieda, da je, za medskog kralja Darija, dvadeset godina bio gospodar nad Iztokom,[32] i da je naplaćivao godišnji harač od Misira i Etiopije. Udaljio Isus od rimske države onakove zvieri! Svugdje se nenadno pojavljivahu, i naglošću prestižući glasove o svome dolazku, ne štedjahu ni svetinje, ni uglednog i poštenog imena, ni dobi. Ne žaljahu plačne djece; te je valjalo da umiru oni koji još ne bijahu započeli živjeti, koji, ne sluteći na zlo, smijahu se medju dušmanskim rukama i mačevima. Obćeniti je glas bio, da idu na Jeruzolim, i od prevelike želje za zlatom da hrle k ovome gradu. Popravljahu se zidovi, s nemara zapuštani u vrieme mira. Antiokija bijaše obsjednuta. Tir hoteći odtrgnut se od kraja, nastojaše postati starinsko ostrvo.[33] Tada i ja bih usilovan spremiti ladje, živjeti na morskoj obali,[34] biti na oprezu, da ne rupi neprijatelj, i dok bješnjahu vjetrovi stajati s većim strahom od divljakâ, nego od toga što će se ladje s nama razbiti; jer se starah ne toliko za svoj život, koliko za čistoću djevicâ.[35]

U ono vrieme ovamo imadijasmo neku razpru, i do-

[32] Herodot piše (I., 106), da su Skiti dvadeset i osam godina vladali Azijom. Valja da bijaše pogriešen rukopis, na koji se Jeronim oslanjao.

[33] *Quaerebat insulam antiquam.* — Tir najprije bijaše grad na suhu. Kasnije bi sagradjen novi Tir na jednom otoku. Aleksandar Veliki ne mogavši ovoga osvojiti, načini morski gat, kojim ga spoji s kopnom. Od tada je Tir poluostrvo. Jeronim ovdje kaže, da su Tirjani pri najezdi Huna pokušali presjeći onaj gat.

[34] To je bilo g. 396.: jer provala Huna započe iza smrti Teodosijeve (395.), ali je trajala u onim krajevima g. 396.

[35] Govori o djevicama betlemskog manastira, s kojima bijaše sv. Pavla i naša Fabiola.

maće borbe nadmašivahu boj s divljacima.[36] Meni ne dadoše poći iz Iztoka sagradjene kuće,[37] i stara ljubav k svetim mjestima. Fabiola, kojoj je sve bilo u njezinu prtljagu,[38] i u svakom se gradu smatraše za tudjinku, vrati se u svoj zavičaj, da ondje živi kao siromašica, gdje bi bogata, i stoji u kući tudjoj, dok je prije u svojoj mnoge goste imavala; i — da ne duljim govora — da izda siromasima pred rimskim gradjanima, što ovi znadijahu da bijaše prodala. Ja samo žalim što sveta mjesta izgubiše vrlo dragocjeni djerdan. Rim opet dobi što bijaše pustio da mu se izmakne: pa samim svjedočanstvom očevidaca[39] biše utjerani u laž bezočni i zlobni jezici neznabožaca.

Neka drugi hvale njezino milosrdje, poniznost, vjeru: ja hvalim više vatrenost njezina duha. Knjigu, kojom nekada u svojoj mladosti ja pozivah Heliodora u pustinju, ona znadijaše napamet, pa motreći gradske zidove, jadaše što je medju njima zatvorena. Zaboravljajući da je žensko čeljade, ne misleći na svoju slaboću, i jedino željna pustinje, bijaše ondje gdje joj boravljaše srdce. Ne mogaše nju zadržati prijateljsko svjetovanje: tako silno hlepljaše

[36] Nišani na razpru origenizma, koja se bijaše žestoko razvila izmedju njega i svetog Epifanija s jedne strane, te Ivana, jeruzolimskog biskupa, i Rufina s druge.

[37] Manastiri, i druge zgrade, koje on i Pavla bijahu podigli. — Huni medjutim, ne zna se s česa, ne udariše na Palestinu, nego uzmakoše; te Jeronim, sa svojim družtvom, vrati se u Betlem.

[38] Jeronima, Pavlu i Eustokiju zaustavljahu na Iztoku njihovi manastiri i zgrade, njihova ljubav i dugo boravljenje u svetim mjestima, njihovo osobito zanimanje u Betlemu. Fabiola pak, koja ništa u onim mjestima nije imala, već joj sve bilo zavezano u prtljagu što je sa sobom nosila, ne htjede s njima vratiti se u Betlem. — Za ono što će odmah Jeronim kazati, sjetimo se da je Fabiola sve svoje veliko nepokretno imanje bila pretvorila u novac.

[39] To jest, onih koji svojim očima vidješe njezina dobročinstva i kreposti.

provaliti iz Rima, kao da bijaše u okovima.[40] Brinuti se za novac, i oprezno ga razdjeljivati, zvaše nevjerstvom. Željaše ne drugima davati milostinju, nego razdati sve svoje, i sama milostinju primati za Isukrsta. Toliko naglo ovo činjaše, i toliko joj nesnosno bijaše odgadjanje, te se moglo misliti, da ide na put. I tako, dok se svagda spravljaše, smrt ne mogaše zateći je nepripravnu.

Dok hvalim ovu žensku glavu, pomalja mi se iznenada moj Pamakije. Pavlina spava,[41] da on straži. Ona otide pred mužem, Isukrstu ostavi slugu. On je ženin baštinik, ali drugi uživaju baštinstvo. Pamakije i Fabiola nadmetahu se, koje će ih prije razapeti šator Abramov u Rimskome pristaništu,[42] A natjecahu se jedno s drugim, koje će ih čovjekoljubljem drugoga nadmašiti. Oboje ih nadvlada, a oboje ih bi nadvladano. Oboje se priznavaše dobitnikom i predobivenim: jer što ih svako žudjaše, ono izvrši jedno i drugo. Sjediniše imanje, združiše namjere, da slogom naraste što bi nadmetanjem bilo propalo. Nečuvenom hitrinom stvar izvršiše. Kupuje se stan; te k njemu vrvi ljudstvo odsvuda: pa *već nije nevolje u potomcima Jakovljevim, ni bolesti u Izraelu*[43] (*Num.* 23, 21). More donosi one koji se imaju na kraj izkrcati. Rim pošilja one koji hrle na put, da ih obala, muljem pokrivena, okriepi prije nego će odploviti. Što negda na otoku Malti Publije učini jednome apostolu i (da ne dam uzroka prigovoru) ljudima jednoga broda (*Act.* 28, 7—13), oni često i mnogima čine; pa ne samo što se ubogi podpomažu u potrebi, već se darežljivost, k svakome naklonjena, stara i za one koji štogod imaju. Vas sviet ču na jedanput za gostionicu poklonikâ

[40] Ne smjera ovo na njezino prije opisano putovanje u Jeruzolim, nego joj i poslie bijaše oživjela želja za kojom pustinjom, da bi ondje u samoći i siromaštvu život dovršila.

[41] Smrtnim snom.

[42] Vidi Posl. XXXVIII., i bilj. 51.

[43] Po tekstu Sedamdesetorice.

u Rimskom pristaništu. Za jednog samog ljeta obazna Britanija, što Misir i Parćanska zemlja u proljeće saznadoše.[44]

Što je pisano: *Sve ide na dobro onima koji se boje Boga* (*Rom.* 8, 28), vidimo potvrdjeno na smrti tako velike žene. S neke slutnje na ono što se imalo zbiti, bijaše pisala mnogim kaludjerima da dodju, i izbave je od težkog bremena, što joj zadavaše muku: kako bi nepravednim bogatstvom pribavila sebi prijatelje, koji će je primiti u vječne šatore (*Luc.* 16, 9). Dodjoše: postadoše prijatelji. Ona preminu kako je željela, i skinuvši sa sebe teret, laganija odletje u nebo.

Na njezinoj smrti Rim pokaza koliko joj se živoj divljaše. Još nije bila ni izdahnula, ni predala Isukrstu duše, koju od njega bijaše primila „a već glas letjelac napried navješćivaše tako silnu žalost“,[45] i skupljaše puk cieloga Rima na svečani pogreb. Pjevahu se psalmi, i aleluja, odliežući se na visini, potresaše pozlaćene tavane hramova. „Tu bijaše pjevački zbor mladića, ondje zbor staraca, koji pjesmama slavljahu djela ženske glave“.[46] Nije onako slavio slavodobiće Furije nad Galima, ni Papirije nad Samnitima, ni Scipion nad Numantijanima, ni Pompej nad narodima Crnoga mora. Oni nadjačaše tjelesa; Fabiola svlada duhovne pakosti (*Eph.* 6, 12). Vidim čitavu vojsku gdje ide pred njom; vidim ljudstvo gdje se gomilama stječe na sprovod joj. Ni ulice, ni triemovi, ni krovovi što su nad njima, ne imadijahu mjesta za gledaoce. Rim smotri tada na jednome mjestu sve svoje narode.[47] Svakome bijaše mila slava pokornice. I nije čudo što se ljudi veseljahu radi njezina spasenja, kad s njezina obraćenja radovahu se andjeli na nebu[48] (*Luc.* 15, 10).

Ovo ti je, Fabiola, starački poklon moga duha. Ovo su zadušnice, što ti ih iz dužnosti ja priredih.

Mnogo sam puta govorio u pohvalu djevica, udovica i udatih, kojima haljine svedj bijahu biele, i koje sliede Jaganjca kud god ide (*Apoc.* 14, 14). Srećna pohvala, koja nema da spomene nikakve mrlje iz cieloga života hvaljenog čeljadeta![49] Ali bila daleko zloba, nek odstupi nenavidost! Kad je kućni starješina dobar, zašto bi bilo zlo naše oko (*Matt.* 20, 15)? Ona koju bijahu uhvatili razbojnici (*Luc.* 10, 30), na Isukrstovu ramenu natrag je donesena (*Ib.* 15, 5). *U Otca su mnogi stanovi* (*Joan.* 14, 2). *Gdje bi obilnost grieha, ondje bi* (poslie) *još viša obilnost milosti* (*Rom.* 5 20). Komu se veće opraštа veću ljubav ima (*Luc.* 7, 47).



[44] Kao da veli: Za šest mjeseci stvar se proglasi od Parćanske zemlje, u sjevernoj Persiji, do Englezke i Škotske. **Victorius.**

[45] *Et jam fama volans tanti praenuntia luctus* (*Aeneid.* XI, 139).

[46] *Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes*
Femineas et facta ferunt . . . . . . (*Aeneid.* VIII, 287—8). Za svoju svrhu, Jeronim je promienio *herculeas* u *femineas*.

[47] Zna se da je u Rimu bilo naseljenikâ iz svih zemalja rimskog carstva.

[48] Stari je običaj kod kršćana bio, da ljudi izkazivahu svoje veselje na pogrebu pobožne i svete čeljadi. **Vallarsi.**

[49] Srećnim zove pohvalni govor, koji nema da kaže nikakve mrlje iz cielog života hvaljenog čeljadeta.

Poslanica XLV.[1]

Salvini.[2]

Sadržaj. — *Umoljen od nekoga Avita, koga zove svojim sinom, piše Salvini, da je potješi i posavjetuje, kako će napredovati u savršenosti. Najprije dakle predstavlja joj se osobitom finoćom; a zatim pohvaljuje i u zviezde kuje njezina pokojnog čovjeka. Govori o dužnostima prema djeci. Razloži o morenju*

---

[1] Pisana oko g. 400.

[2] Salvina bijaše kći mogućnoga afričkog kneza Gildona, koji za bune u Africi podignute na Rimljane od brata mu Firma, održa se vjeran carstvu. Teodosije Veliki, da Gildona, svezom svojbine, bolje pritegne k državi, zaiska mu kćer Salvinu za Nebridija, sina sestre svoje žene, carice Elije Flakcile, odgojena u njegovu dvoru u Carigradu, zajedno s potonjim carevima Honorijem i Arkadijem, a veoma čestita mladića. Salvina brzo izgubi muža, dostojna njezinih vrlina, ostavši su dvoje dječice: sa sinčićem, kome takodjer bi ime Nebridije, i s ćerkom. Jeronim nije nju lično poznavao, ali je znao za njezino krepostno življenje; a bio je dobro obaviešten i o drugim njezinim prilikama: — o pokojnom njezinu mužu, o materi joj, koju nazivlje „svetom", o tetki joj, očinoj sestri, Bogu posvećenoj djevici. Uz to bijaše mu desni prijatelj njezin svekar, Nebridijev otac. Paladije, biograf svetog Ivana Zlatousta, kaže, da je Salvina, *poštenjem i blagošću dičila svoje udovištvo* (*Dialogus*, c. 10. Opp. S. Joan. Chr. I, 35). Kad je u Arkadijevu dvoru, kome je i sama pripadala, carica Eudoksija bjesnila na Zlatousta, Salvina je svetome biskupu svom dušom bila privržena. Svetitelj, kad ga tjerahu u progonstvo, u crkvenoj krstionici, najposlie se oprosti s Olimpijadom, s Pentadijom, s Proklom, i sa Salvinom, koje klečeći pred njim suzama se polivahu; a on upravi na nje nekoliko svetih i u srdce dirajućih rieči (*Ibidem*).

tiela. Podsjeća na brižljivu uredbu služinčadi. Opominje da pazi na čeljad koja k njoj dolaze. Preporučuje čitanje svetog Pisma i molitvu. Daje svjet, da ostane udovica do smrti.

Bojim se, da će se držati za udvaranje, što činim iz dužnosti, i da će se kazati, da radim iz slavoljublja, što vršim po primjeru onoga koji reče: *Naučite se od mene, jer sam ja blaga i ponizna srdca* (*Matt.* 11, 29); te da mi nije namjera potješiti raztuženu udovicu, nego steći naklonost carskoga dvora, i da prilikom razgovora tražim prijateljstvo mogućnih lica. Doista tako se ne bi mislilo, kad bi se znalo da je naredjeno: *Ne gledaj na sudu tko je siromah* (*Lev.* 19, 15); da ne bismo, pod izvjetom milosrdja, nepravedno sudili.[3] Svak, naime, treba da bude sudjen po težini djelâ, a ne po tome tko je on. Ni bogatome nije na štetu bogatstvo, ako se njim dobro služi; niti siromaštvo čini siromaha vrednijim hvale, ako se u nečistu odielu i neimaštini ne čuva od griehâ. Jednoj i drugoj stvari dokaz nam je patrijar Abram i svakidašnji primjeri takovih siromaha. Prvi u najvećem bogatstvu bi *prijatelj Božji* (2 *Par.* 20, 7; *Is.* 41, 8; *Jac.* 2, 23); a drugi, zatečeni svaki dan u zlim djelima, trpe pedepsu po zakonu.

Ja dakle upravljam besjedu na bogatu siromašicu, koja sama ne zna što ima. U istinu ja ne izpitavam što je u njezinoj kesi, nego što je u neoskvrnjenoj duši. Rieč besjedim onoj, kojoj lica ne poznajem, ali joj znam kreposti; koju javno mnienje hvali, koje čistoću mladost častnijom

---

[3] Jeronim je htio kazati, da onakovo mišljenje o njemu bilo bi sasvim krivo; i dodaje, za neko opravdanje onih koji bi tako mislili, da ga ne bi onako sudili, kad bi im pred očima bila Božja zapovied koja brani krivo suditi, ma da je i za najbolju svrhu, na pr. da bi se tim pomoglo siromahu. Ono pak što sliedi u tekstu za navodom sv. Pisma, nije nego tumačenje istoga navoda: kao što Jeronim ima običaj činiti; ma da i nije u svezi s glavnom misli: niti se na njegov slučaj ovdje primjenjuje.

čini; koja tako plaka za mladim mužem, da je postala ugled ženama; tako pretrpje njegovu smrt, te bi se bilo cienilo ne da ga je izgubila, nego da joj je na put pošao. Ljuto osirotjevši, bi joj to zgoda za veću pobožnost. Ona se obzire za pokojnim svojim Nebridijem; ali tako te zna da je kod nje u Isukrstu.

Zašto dakle pišem onoj koja mi je nepoznata? Baš za tri uzroka. Prvi je, što po svećeničkoj dužnosti imam ljubav prema svim kršćanima, kao prema svojim sinovima, kojih probitak moja je slava: drugi je, što pokojnikov otac bijaše mi desni prijatelj: treći naj jači, što ne mogu ovo da zakratim svome sinu Avitu, koji me je molio, i čestim poslanicama prestigao udovicu dosadnu tvrdome sudcu (*Luc.* 18, 2—5); te navodeć mi primjere onih što im bijah pisao o jednakoj stvari, tako me je od stida činio zacrljeniti za moje nećanje, da više gledam na njegovu želju, nego na ono što bi mi se pristojalo.

Može biti, da bi drugi hvalio Nebridija, što od carične sestre rodjen, i odgojen na tetkinu krilu, bi toliko mio nepobjednome caru, da mu je tražio preodličnu ženu, i po njoj, kao jamcem, učinio vjernom Afriku, uznemirenu gradjanskim ratovima. Meni je odmah u početku s hvalom spomenuti, kako je u sjaju carskoga dvora, i u najvišim častima, koje pretjecahu njegovu dob, na taj način živio, kao da je znao napried da mu je smrt blizu, i držao da će ga Isukrst k sebi uzeti. Sveta povjest kazuje o stotiniku od talijanske čete Korneliju, da bijaše toliko Bogu ugodan, te mu Bog posla andjela, i pokaza da svekoliko otajstvo,[4] za koje Petar ostavi maleni židovski narod i podje k mnogim neobrezanim narodima, broji se u zaslugu njemu, koji najprvi bi kršten od istog apostola, i učini početak spasenju neznabožaca. O njemu je pak pisano: *Bijaše u Cezareji jedan čovjek, po imenu Kornelije, stotinik*

[4] *Otajstvo* na ovome mjestu znači zvanje poganskih naroda na pravu vjeru (*Eph.* 3, 4—6; *Colos.* 1, 26—27).

od čete koja se zvaše talijanska, pobožan i bogobojazan sa svom svojom čeljadi, koji davaše narodu mnogu milostinju, i Bogu neprestano moljaše se (*Act.* 10, 1—2). Što se god o njemu kaže, promienivši ime, ja tvrdim o svome Nebridiju. Tako bi pobožan i ljubitelj čistoće, da se do ženidbe uzdrža djevac; tako bi bogobojazan sa svim svojim domaćima, da ne hajući za svoju čast drugovaše samo s kaludjerima i s ljudima crkovnim, i toliku milostinju davaše narodu, te mu uviek bijahu na vratima gomile ubogih i nemoćnih. Tako se u istinu vazda Bogu moljaše, da mu sve najbolje idjaše za rukom. *Bi uzet, da mu zloća ne pokvari srdca, jer Bogu bijaše mila duša njegova* (*Sap.* 4, 11). Zato i ja o njemu govoreći s pravom mogu upotrebiti rieč apostola Petra: *U istinu vidju, da Bog ne gleda što je tko, nego u svakome načinu života, ugodan mu je tko se njega boji i tvori pravdu* (*Act.* 10, 34). Dok služaše u vojsci, nije mu škodio ni vojvodski ogrtač, ni vojnički pojas,[5] ni čete služitelja; jer u odielu jednoga vojevaše za drugoga.[6] Kao što drugima naprotiv ne pomaže prosta mala kabanica, ni mrka haljina, ni nečist tiela, ni lažno siromaštvo,[7] ako djelima uništavaju častno svoje ime. Kao što o Korneliju,[8] tako i o drugome stotiniku čitamo u Evandjelju Gospodnje svjedočanstvo: *Ni u Izraelu ne nadjoh ovolike vjere* (*Matt.* 8, 10). I da priedjem na ono što je u starije vrieme bilo, Josip, koji u siromaštvu i bogatstvu dade dokaz svojih izvrstnosti, i nauči nas, kao rob i gospodar, duševnoj slobodi, ukrašen znakovima kraljevskog dostojanstva, kako se pristojaše Faraonovu doglavniku, ne bijaše li tako Bogu drag, da mimo sve patrijare postade otac dvaju plemena?[9]

[5] Razumije se pojas o kome visi sablja, i koji bijaše ponajviše od kože, a izkićen mjedenim, ili srebrnim ili pozlaćenim okovima.

[6] Nebridije vojevaše za Boga kao dobri vojnik (2 *Tim.* 12, 3—4), dok na njemu bijaše carsko odielo.

[7] Nišani na lažne kaludjere onog vremena.

[8] Doista u tekstu imamo elipsu, koju sam htio popuniti.

[9] Efraimova i Manasijina.

Danijel i tri mladića tako upravljahu svim blagom babilonskim, i stajahu medju državnim poglavicama (*Dan.* 2, 48—49), da dušom služahu Bogu; dok po odjeći bijahu sluge Nabukodonozorove. Mardokej i Estera, u grimizu, svili i biseru (*Est.* 8, 2. 6. 8), poniznošću nadvladaše oholost; i tolika im bi plaća, da bivši robovi zapoviedahu svojim pobiediocima.

Ovim što rekoh htjedoh dokazati, da mome mladiću srodnost s carskom obitelji i izobilje bogatstva i počastni znakovi poglavarske vlasti bijahu izvor dobrih djela; kao što Propovjednik reče: *Kako zaštićuje mudrost, tako zaštićuju i novci* (*Eccl.* 7. 13). I nemojmo odmah poumiti, da se ovome svjedočanstu suproti što je pisano: *Istinu vam kažem mučno će bogatac ući u kraljevstvo nebesko;* i još jednom: *Velim vam: lakše je devi proći kroz iglene uši nego li bogatome ući u kraljevstvo nebesko* (*Matt.* 19, 23—24; *Marc.* 10, 23—25). Inače moglo bi se cieniti, da se unatoč ovoj izjavi spasio carinik Zakej, koga Pismo spominje kao vrlo bogata. A kako je moguće Bogu što je nemoguće ljudima, to nas uči razboritost apostola Pavla, koji piše Timoteju: *Naredjuj bogatima ovoga svieta, da se ne ponose, i ne ufaju u nepouzdano svoje bogatstvo, nego u Boga živoga, koji nam obilato daje sve* (potrebito) *na užitak: neka dobro čine, nek budu bogati dobrim djelima, nek budu podatljivi, nek diele od svojih dobara, nek sabiru sebi temelj dobar za u napredak, da dobiju pravi život* (1 *Tim.* 6, 17—19). Eto čusmo kako deva može proći kroz iglene uši; kako grbava životinja, raztovarena, može dobiti golubinja krila (*Ps.* 54, 7), i počivati na granama drveta, koje uzraste iz gorušičnoga sjemena[10] (*Matt.* 13, 31—32). U Izaiji čitamo da deve madi-

[10] To drvo, po tumačenju sv. Hilarija i Gregorija Velikoga (**A Lapide**), jest sam Isukrst. Njegove su grane apostoli. Deva ovdje znači čovjeka bogata, koji skinuvši sa sebe svoje bogatstvo, i davši ga Isukrstu, može postati kao lagana ptica, te na krilima krepostî dignuti se na grane rečenog drveta, i na njima počivati, promišljajući i tješeći se naukom svetih apostola.

janske, efske i sabske prenošahu zlato i tamjan u grad Gospodnji[11] (*Is.* 60, 6). Izmaelski trgovci nagovješćivahu ove Izaijine deve, kad nošahu Egipćanima smirne, i kada, i galadske smole[12] što izcjeljuje rane (*Gen.* 37, 25); te biše toliko srećni, da kupiše i prodadoše Josipa; pa njihov trg bi spasenje svietu[13] (*Gen. Ib.* v. 25—28. 36). A i Ezopova basna[14] uči nas, da miš napunjena trbuha ne može se provući kroz tiesnu škulju.[15]

Moj dakle Nebridije, svaki dan promišljajući onu: *Koji hoće da se obogate upadaju u napast i u zamku sotoninu, i u mnoge požude* (1 *Tim.* 6, 9), sve prihode što ih je primao od careve darežljivosti i od visokog svoga čina, obraćaše u potreboće siromaha; jer je znao da je Gospodin svjetovao: *Ako hoćeš da budeš savršen, idi prodaj sve što imaš, i daj siromasima, pa dodji, sliedi mene* (*Matt.* 19, 21). Ali ne mogavši ovu riеč izpuniti, budući da imadijaše ženu i malašnu djecu, i veliku obitelj, nepravednim bogatstvom pribavljaše sebi prijatelje, koji bi ga primili u vječne šatore (*Luc.* 16, 9). Ne baci sa sebe prtljagu na jedanput, kao što uradiše apostoli, koji ostaviše otca, mrežu i ladjicu (*Matt.* 4, 22;

[11] I na ovome mjestu, deve znače ljude bogate, koji svoje zlato prinose i poklanjaju Gospodinu, ili ćemo reći njegovoj crkvi, koja je Gospodnji grad.

[12] Neki ciene da ta smola bijaše galadski balsam, o kome govori Jeremija (8, 22). Cfr. **Huré**, *Diction. de Philologie Sacrée*, III, 800.

[13] Josip prodan, bi na spasenje Misiru, i kući svoga otca, i braće u njihovoj nevolji; i tim postade slika pravoga Spasitelja svieta, Isukrsta. Zato Jeronim ovdje nazivlje njega *spasenjem svieta,* dakako u slici. U ostalom ovaj naziv odgovara imenu, što je Faraon, po tekstu Vulgate (*Gen.* 41, 45), nadjenuo Josipu.

[14] U Ezopovim fabulama (**Phaedrus**, *Corpus Poetar. Lat.*, 1833, p. 646—661), nema basne što je spominje Jeronim. Ima nešto nalik na nju o maloj lisici u Horaciju (*Epist.* I, 7, 29—33).

[15] Jeronim ovdje vraća se mišlju na rieči Evandjelja o devi, što ih je prije naveo; pa hoće da ih potvrdi i jednim svjedočanstvom svjetovne mudrosti: premda valja priznati, da bi takova potvrda bolje stala odmah iza onih rieči.

Marc. 1, 18. 20; *Luc.* 5, 11. 28): već po jednakosti[16] (2 *Cor.* 8, 14) dieljaše ubogima svoje izobilje, da bi poslie bogatstvo njihovo u potrebi njega podpomoglo (*Ib.*) — Ona, za koju se spisuje ova knjižica, zna da kazujem ne što mi je izkustvom poznato[17] nego što sam čuo, i da riečima ne zahvaljujem, kao što čine grčki pisci, na kakovu dobročinstvu primljenu. Neka kršćani ne sumnjaju tako što o meni: jer kad imam hranu i odjeću, ovim sam zadovoljan (1 *Tim.* 6, 8). Onaj kome je dosta prosto zelje, i crni hljeb, te jelo i piće s mjerom, ne treba bogatstva; pa nema razloga da laska: jer laskanje poglavito gleda na nadarje. Iz toga se može suditi, da je pouzdano svjedočanstvo onoga koji nema uzroka lagati.

Da nitko pak ne pomisli, da hvalim samo Nebridijeve milostinje, premda jest nešto veliko i ove činiti, zašto se o njima kaže: *Kako voda gasi vatru, tako milostinja gasi grieh* (*Eccli.* 3, 33), sad ću da govorim o ostalim njegovim krepostima, od kojih pojedine u malo ljudî nalazimo. Tko je hodio posred peći kralja babilonskoga da se nije opalio (*Dan.* 3, 24. 92)? Koga mladića, Misirka gospodarica nije za plašt uhvatila (*Gen.* 39, 12)? Koja žena čovjeka hadumca s drugim ljudima ne radja djece?[18] Koga igda ne

[16] Da bude jednakost medju kršćanima bogatim i ubogima.

[17] Hoće da kaže, kako podatljivost Nebridijeva nije njemu lično znana, kao da bi sam od njega što bio primio.

[18] *Quae uxor eunuchi nullos creat liberos, voluptate transacta?* — Što kaže o takovoj ženi nije jasno. Čemu taj primjer, i kako isti prilikuje onome što Jeronim hoće da dokaže, naime, da se pojedine kreposti, nalaze u pojedinim osobama; dok nije nam poznato, da se je kakva od onakovih žena u pristojnoj čistoći uzdržala? — Za literalno pak značenje izreke, evo što opaža Vallarsi: *„Paulo implicatiorem sententiam sic vulgo explicant: quae eunuchi uxor est, quae sola voluptate contenta, non aliis viris admisceatur, ut liberos creet“*. Ali nije lako vjerovati, da onaj particip *transacta* može značiti što i pridjev *contenta*. Ja cienim da tekst ne treba nikakva natezanja, samo ako uzmemo rieč *voluptas* za *semen genitale*, kako je nju upotrebio Arnobije (*Adv. Gentes* V, 5) i poganski poliistor Higin (*Ib. nota* Orelli). Kako dakle to ne-

bi strašio onaj govor: *Vidim drugi zakon u svojim udima, koji se bori sa zakonom moga duha, i čini me robom zakonu grieha što je u mojim udima* (*Rom.* 7, 23)? Čudna stvar! odhranjen u carskoj polači, domaći i školski drug carskih veličanstva,[19] kojima oko trpeze služi sva država, a dvore ih zemlje i mora, u obilnosti svakog dobra, za prve mladosti, toliko bi čedan da nadhodjaše djevičansku sramežljivost, i ne davaše ni najmanjeg uzroka kakovu ružnu glasu o sebi. Zatim, rodjak, drug, sin tetke obučenih u grimiz, koji je s obadvama iste knjige izučio — stvar kroz koju ljudi se oprijatelje i s tudjincima — ne nadu se od oholosti, niti namrštena čela drža za ništa druge ljude: nego svakome milokrvan, same careviće ljubljaše kao braću, štovaše kao gospodare, sreću njihovu priznavaše za sreću svoju; a dvorane im i vas zbor dvorskih častnika, koji se u veliku broju kupe oko carske sjajnosti, tako bijaše ljubavlju sa sobom združio, te sami, premda niži dostojanstvom, od njegova usrdna postupanja mogahu misliti da su njemu jednaci. Težak je posao krepošću nadjačati slavoljublje, i postići ljubav onih koje nadvisujemo. Koja udovica ne bi od njega podpomožena? Koja sirota ne nadje u njemu otca? Biskupi svega Iztoka njemu povjeravahu molbe osudjenikâ i želje nevoljnikâ. Što god iskaše u cara, to ulagaše u milostinju ubogima, u odkup sužanja, u pomilovanje ucvieljenih. S toga i sami carevići rado davahu što znadijahu da se daruje ne jednome nego mnogima.

Ali na što bih više odgadjao? *Svako je tielo trava, i svaka je njegova slava kao cviet travni* (1 *Pet.* 1, 24; *Is.* 40, 6). Zemlja se vrati u zemlju svoju (*Gen.* 3, 19): zaspa u

maju hadumci, a o njihovim se ženama veli, da radjaju djecu probodene (*transactae* — u metaforičkom smislu ove rieči) *voluptate*, to jest *semine genitali;* tako se stvar mora razumjeti o njihovu grješnom odnošaju s drugim ljudima, koji nisu hadumci.

[19] Arkadija i Honorija. Prvi ne imadijaše nego 7—8 godina, a drugi 9 kad bijahu imenovani *augustima:* rieč koja odgovara modernome: *carsko veličanstvo.*

Gospodinu, i bi postavljen kod otaca svojih (*Act.* 13, 36), sit života i svjetlosti, i njegovan u dobroj starosti (*Gen.* 25, 8): da, u starosti; jer su čovjeku sjedine njegova mudrost (*Sap.* 4, 9). *U kratko vrieme navrši dug viek* (Ibid.)

Mjesto njega imamo veoma dragu njegovu djecu. Žena mu je baštinica čistoće.[20] Onima koji njega požele ješe, djetićak Nebridije isti je istovetni otac. „Onake bijahu njegove oči, onake ruke, onaka usta.“[21] U sinu svietli se iskra otčeve krepčine, i sličnost ćudi koja se pojavljuje kroz ogledalo tiela. „U malim prsima vrlo je velika srčanost.“[22] Uza nj je rodjena mu sestra, kotarica ljiljanâ i ružâ: bjelokost i grimiz udruženi. U licu tako je nalik na otca, da nešto više naginje na ljepotu. Tako je nalik na mater, da je slika ove spojena s otčevom; te ih oboje u njoj jednoj poznaješ. Tako je ljubka i mila, da se njom sva rodbina diči. Car misli da mu nije nepristojno nju zabavljati. Carici je veselje nju uzeti na krilo. Svi se otimlju da je k sebi zgrabe: ona se svakome obješa o vratu, svak je grli. Govorljiva i tepava; još je draža što joj jezik zapinje.

Imaš dakle, Salvina, one koje ti je odgajati: misli da u njima imaš pokojnog čovjeka. *Evo baštinstva od Gospodina: nadarje* (su) *djeca, koja su plod utrobe* (matera svojih) (*Ps.* 126, 3). Za jednog muža dade ti se dvoje djece; umnoži se broj ljubljenih lica. Što si bila dužna mužu, vraćaj djeci. Žalost za njim koji ti je daleko, ublaži ljubavlju prema onima što su kod tebe. Nije mala zasluga pred Bogom dobro odgajati djecu.

O udovičkim dužnostima čuj apostolovu opomenu:

[20] *Uxor haeres pudicitae pretium est* (Žena baštinica, jest nadarje čistoće). Po jednom starinskome rukopisu, Vallarsi opominje, da je bolja lekcija bez rieči *pretium*.

[21] *Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat* (*Aeneid.* III, 490).

[22] *Ingentes animos angusto in pectore versat* (*Georg.* IV, 83: samo što je *versat* mjesto *versant*).

Nek se odabira udovica, ne mladja od šestdeset godina;[23] *koja nije imala nego jednoga muža, koja ima svjedočanstvo svojih dobrih djela: ako je djecu* (dobro) *odgojila, ako je gostoljubiva bila, ako je svetima noge prala, ako je nevoljnicima obilno davala,*[24] *ako je išla za svakim dobrim djelom* (1 *Tim.* 5, 9—10). Eto vidiš spisak krepostî, koje ti se pristoje: vidiš što si dužna svome imenu, i kakvim zaslugama možeš dobiti drugi stupanj čistoće.[25] I nek te ne uznemiri što se odabira udovica kojoj je šestdeset godina; te nemoj misliti da su mladice odbačene od apostola. Nego vjeruj da te izabira on koji reče učeniku: *Nitko nek ne prezire mladosti tvoje* (*Ib.* 4, 12). Ne govori čistoće, nego mladih godina. Inače sve one koje ostaju udovice prije šestdesete godine, po onome zakonu imale bi se udavati. Ali jer učaše mladjanu kršćansku crkvu, i staraše se za svaku vrstu čeljadi, a osobito za siromahe, za koje njemu i Barnabi bijaše povjerena briga, hotijaše da se od crkvenog imanja hrane one koje ne mogu raditi svojim rukama,[26] koje su pravo udovice, pa su i godinama i vladanjem vrstne (*Ib.* 5, 3). Svećenik Helije uvriedi Boga sinovljim griesima. Dakle tome naprotiv, Bog se da umilostoviti sinovljim krepostima, ako ostanu u vjeri i ljubavi, u svetinji i čistoći[27] (*Ib.* 2, 1 5).

O Timoteje, *samoga sebe uzdrži čista* (*Ib.* 5, 22). Sačuvaj Bože, da bih ja o tebi ikakvo zlo pomislio; ali svetoj ljubavi dolikuje opominjati, i više nego treba, čeljad one dobi u kojoj lako je okliznuti se. Što ću da kažem, ti uzmi kao da ne govorim tebi, nego mladim godinama.

[23] Apostol govori o udovicama, koje se, kao djakonice, uzimahu za crkvenu službu; te koje zavjetom posvećivahu Bogu svoju čistoću.

[24] *Abundanter praebuit.*

[25] To jest savršenu udovičku čistoću, koja se Bogu posvećuje. Vidi gore bilj. 23.

[26] Ovo kaže, jer udovice izabrane za službu crkve, ista crkva valjalo je da izdržava.

[27] *Cum pudicitia.* — Jeronim primjenjuje na djecu *(si permanserint)*, ono što je apostol rekao o materi *(si permanserit)*.

Udovica koja živi u raskošju, živa je umrla (*Ib.* 5, 5—6). Ovo veli sud izabrani (*Act.* 9, 15); i to se iznosi iz one spreme,[28] o kojoj isti apostol pouzdano govoraše: *Ili tražite izkušati* (moć) *onoga Isukrsta koji u meni govori* (2 *Cor.* 13, 3)? Ovo objavljuje onaj, koji u svojoj osobi iskreno priznavaše slabost ljudskog tiela: *Jer ne činim dobro koje hoću; nego zlo koje neću* (*Rom.* 7, 19). *I zato pokoravam tielo svoje i činim ga robom; jer se bojim da drugima propoviedajući sam se ne nadjem odbačen* (1 *Cor.* 9, 27). Ako se on bojaše, tko od nas može biti bez bojazni? Ako David, prijatelj Gospodinov,[29] i Salamun, Bogu mio[30] (2 *Reg.* 12, 25), kao ljudi biše nadvladani, da nam budu primjer i padnuća za čuvanje, i pokajanja za spasenje; tko može biti bez straha da se na klizavici ne će opuznuti?

Nek ne bude na tvojim ručcima gnjetelâ, ni ugojenih grlica, ni jonskih kokica,[31] niti ikakvih od onih ptica, u koje brzo propadaju i najveće očevine. Te ako ne ćeš da jedeš praščevine, zečevine, jelenine, ni jestbina od drugih četveronožnih životinja,[32] ne misli s toga da ne jedeš mesa:

[28] Kao što domaćin koji u spremi drži novo i staro (t. j. sve što može trebovati njegovoj čeljadi), i iz nje iznosi, tako svaki evandjelski učitelj, po Isusovoj rieči (*Matt.* 13, 52), treba da drži u spremi svoga srdca božanstveno znanje za pouku i duhovnu korist vjernih. Zato Jeronim, ali na osobiti način, ovdje Pavla istoga zove takovom spremom, osvrćući se dakako na njegov naziv *sud izabrani:* budući da na drugome mjestu (*Ep.* LIII, *Ad Paulin.* n. 3 ad fin.) tvrdi, da je Pavao nazvan sudom izabranim, jer je on *ormar zakona i sv. Pisma.*

[29] Davidovo ime znači: *mio, drag.* Zato Jeronim zove Davida prijateljem Božjim.

[30] Drugo ime Salamunovo bilo je *Jedidiah* (od Boga ljubljen, Bogu ugodan).

[31] Najviše bijahu cienjene kokice što se lovljahu po jonskim otocima, kako čitamo u Pliniju: *Attagen maxime Jonius celebratur* (*H. N.*, X, 68).

[32] Treba opaziti, da kršćani prvih vremena, koji u obće ne jedjahu mesa od četveronožnih životinja (**Prudentius**, *Himn. ante cibum*, vv. 56—65. Opp. I, 800—801), ne držahu da su zabranjena jela od ptica (*Ibid.* v. 41, p. 799).

jer se takove stvari ne razsudjuju po broju nogû, nego po sladosti kusa. Znam da je apostol rekao: *Dobro je sve što je Bog stvorio, i ništa nije na odmet, što se u se prima sa zahvaljivanjem* (1 *Tim.* 4, 4). Ali isti govori: *Dobro je ne piti vina i ne jesti mesa* (*Rom.* 14, 21); i na drugome mjestu: *Nemojte se opijati vinom u kome je bludnost* (*Eph.* 5, 18). Dobro je sve što je Bog stvorio. Nek to drže žene koje se brinu kako će ugoditi muževima (1*Cor.* 7, 34). Neka jedu mesa one koje robuju tielu, koje svoju vatru trnu u ženidbi, koje, privezane za muževe, bave se radjanjem djece. Kojima je čedo pod pojasom, nek im se i crieva pune mesom. Ti pak koja si u muževlju grobnicu na jedanput sve slasti ukopala, koja si nad njegovim nosilima izprala suzama lice namazano rumenilom i bjelilom, te skinuvši sa sebe bielu odjeću i pozlaćene nestve, obukla si se u mrčinu i obula si crne papuče, ne trebuješ ničesa drugoga već da stalno uztraješ.[33] Post, bljedoća i crnina nek su ti nakit. Mekane perine nek ti ne griju mladih uda. Toplina javnih kupališta nek ne razpaljuje krvi mladice, koja se na to nije privikla. Poslušaj što u ime uzdržljive udovice[34] pjeva poganski pjesnik: „Prvi moj muž odnese moju ljubav: nek je on uza se ima, i u grobu nek je čuva."[35] Ako je tolike vriednosti najprostija mrdjela, kolike će vriednosti biti dragocjeni biser?[36] Ako neznabožačka udo-

[33] Obična je lekcija: *nisi perseverare in jejunio. Pallor etc.* Ali Vallarsi opominje, da vrlo izpravljeni cistercitski rukopis ima ovu lekciju — koju i sam drži za bolju i istinitiju: *nisi perseverare. Jejunium* etc. Po njoj ja sam udesio prievod.

[34] To jest, Didone, utemeljiteljice Kartagine, koja bijaše kći tirskog kralja Bela, a žena Sikejeva.

[35] *Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores*
Abstulit: ille habeat secum, servetque sepulcro (*Aeneid.* IV, 28—29).

[36] *Si tanti vilissimum vitrum, quanti pretiosissimum margaritum?* Kako se od stakla pravljahu onda, kao i sada, umjetna zrna bisera (**Plinius**, *H. N.* XXXVI, 67), što mi zovemo mrdjele; tako ovdje poredi s biserom od stakla pogansku udovicu, a s biserom pravim udovicu kršćansku. — Vidi i bilj. 27. u Posl. LXIII.

vica, po obćem prirodnom zakonu, osudjuje svaku razbludu, što se ima očekivati od kršćanske udovice, koja duguje svoju čistoću ne samo onome što je umr'o, nego i onome s kojim će kraljevati?

Ove obće opomene, i govor što mladu čeljadetu prilikuje, molim nemoj da te čine sumnjati, da sam te htio uvriediti, i ne misli da pišem kao kudilac, već kao čovjek koji se boji, i koji želi da sama ne znaš čega se on plaši. U ženskoga stvar je nježna dobar glas čistoće, koja, kao prekrasni cviet, brzo na svaki ćuh vjetra vene, i kvari se od najmanjeg daha, osobito kad i dob pristaje na zlo, a nema vlasti muža, čiji je osjen ženi zaštita. Šta će udovica izmedju mložije kućnih robova, izmedju gomile sluga? Ne ću ja da ove prezire jer su službenici, nego da se od njih stidi jer su mužke glave. Ako sjajni dom čini potrebnim onakovo dvorenje, bar nek udovica postavi nad službenicima starca ugledna življenja, čija će služba biti na diku gospodarici. Znam da mnoge, i ne izlazeći iz kuće, navukoše na se rdjav glas s mladih robova, koji zadavahu o sebi sumnju ili odielom preko mjere gizdavim, ili krasotom pretila tiela, ili mladom dobi prikladnom na razbludu, ili ohološću bez straha (jer znaju za tajnu ljubav gospodaričinu); ohološću, velju, koja, premda vješto krivena, često provali sebi odušku, te pogrdjuje drugare, kao da su ovi njihovi robovi. Ovo nek je rečeno od suviška, da sa svom pomnjom čuvaš srdce svoje, i kloniš se svega što bi se moglo na te izmisliti.

Nek ne hodi uza te ni nastojnik kome je gvoždjem uzkovrčena kosa, ni komedijaš razmažen kao žensko, ni sotonski pjevač sladka a otrovna glasa, ni golobrad i utio mladić. U tvojim poslušnicima[37] nek ne bude ništa komedijaškoga, ni bezsramna. Nek su ti družba udovice i djevice, i nek su ti razgovor čeljad tvoga spola. Po vladanju službkinjâ sude se gospodarice. Kad je uza te sveta tvoja majka, i tetka,[38] vječita djevica, ter si u njihovu družtvu bez straha, ne prilikuje ti tražiti pogibeljnih sveza s tudjom čeljadi.

Nek ti je svedj u rukama sveto Pismo; a i moli se Bogu tako često, da ovakov štit odbija od tebe striele pomislî, koje obično napadaju na mladež. Nije lako, ili bolje reći nije moguće, da čovjek ne će osjetiti prvih duševnih zabuna, koje Grci zgodnijom rieči zovu προπαθείας, a mi prevodeći istu rieč po slovu, možemo ih zvati predtečama strastî;[39] jer grješna podraživanja škaklju svačiju krv. Ali je tu, kao po sriedi, naš razum, da ili odbije pomišljaje, ili na nje pristane. Zato i gospodar svih stvorenih stvari u Evandjelju govoraše: *Iz srdca izlaze zle misli, ubojstva, preljubočinstva, bludnosti, kradje, kriva svjedočanstva, psosti* (*Matt.* 15, 19). Iz ovoga očito se vidi, da srdce čovječje, po izjavi druge svete knjige, još od malena vrlo lako pada u zlo (*Gen.* 8, 21); i izmedju djela tjelesnih i duhovnih, koja apostol nabraja (*Gal.* 5, 19 ss.), duša koleba se želeći čas jedna, čas druga. Nitko nije bez naravnih mana. „Najbolji je onaj u koga ih je najmanje";[40] te mu se zamjeraju, „kao da zamjeraš najljepšemu tielu madeže, kojima je posut."[41]

[37] *Nihil artium scenicarum, nihil tibi in obsequiis molle jungatur.* — Budući da rieč *obsequium* izmedju ostaloga znači *poslušnost, pokornost,* ja sam izreku *tibi in obsequiis* na prosto preveo „u tvojim poslušnicima", zato što Jeronim mnogo puta upotrebljava abstraktne imenice mjesto konkretnih, kao što je u ovome istom periodu malo prije upotrebio rieč *dulcedo;* te sam uvjeren da pomenuta izreka znači ni više ni manje nego da pisac bude rekao: *in iis qui tibi obsequuntur.* Dakle preporučuje da u njezinim poslušnicima ne bude (ili da se za nje ne priliepi — *jungatur*) ništa komedijaškoga, ni bezsramna.

[38] To jest, otčeva sestra. — Kako Gildon, otac Salvinin, pobuniv se protiv cara Honorija g. 398., u istoj pobuni bijaše poginuo, tako mati njezina i tetka dodjoše k njoj u Carigrad, i s njome ostadoše.

[39] *Antipassiones.* — Započetci ili zapodiranja strastî, kršćanskim jezikom u obće se zovu napasti.

[40] *Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est*
Qui minimis urgetur . . . (**Horatius**, *Sat.* I, 3, 68—69).

[41] . . . . . . *velut si*
Egregio inspersos reprehendas corpore naevos (*Ibid.* 6, 66—67).
Izmedju dvaju navoda iz Horacija, u Jeronimovu tekstu nema nikakve

Što rekoh o prvim zabunama duše,[42] to drugim riečima izjavljuje prorok: *Ja se uznemirih, i ne progovorih* (*Ps.* 76, 5); takodjer u istoj knjizi: *Razsrdite se, ali pazite da ne sagriešite* (*Ps.* 4, 5). Na to smjera i ona Arkita Tarenćanina[43] nemarnome dvorniku: „Usmrtio bih te, da nisam srdit:" *jer čovječja srdžba ne tvori pravde Božje*[44] (*Jac.* 1 20). — Što je kazano o jednoj strasti, prinesimo na ostale. Kako jest nešto čovječje naljutiti se, a kršćansko ne izkaliti ljutine, tako svako tielo doista teži za onim što je tjelesno, i nekim omamljivanjem navodi dušu na smrtonosne požude; ali je naša dužnost trnuti nečistu vatru većom ljubavi Isukrstovom, i uzdom gladovanja držati pod jarmom obiestno živinče,[45] da ište i želi ne putenost nego hranu, pa umjerenim i tihim hodom da nosi Duha svetoga, koji je u njemu.[46]

Na što nišani ovo što rekoh? Na to, da vidiš kako si slabo stvorenje, i podložna ljudskim nevoljama, ako se ne budeš čuvati. Svi smo načinjeni od istoga kala (*Gen.* 2, 7), i sastavljeni smo od istih elemenata.[47] U svilenoj odjeći i u odrpinama jednaka požuda tjelesnog uživanja gospoduje: ona ne zazire od carskog grimiza, ni od ne-

sveze. Ali se oni ne mogu smislom složiti poradi rieči *reprehendas* što je u drugome. I zato cienim medju jednim i drugim, da imamo elipsu, koju sam u prievodu popunio, ufajući, da sam auktorovu misao pogodio.

[42] I ovdje, zbog jasnosti i logične sveze, popunio sam elipsu.

[43] Arkit (Ἀρχύτας), grčki filozof Pitagorine škole, i vrstni matematik oko 380. pr. Is. — O istoj stvari i sv. Ambrosije pozivlje se na izreku Arkitinu, nešto drugčije predstavljenu: *O te infelicem, quem* (quam te?) *afflictarem, nisi iratus essem* (*Offic.* I. c. 21. Opp. III, 56)!

[44] To jest, ne čini što je pravedno pred Bogom; jer čovjek srdit postupa protivu krotosti, ljubavi, strpljivosti, razboritosti i drugim kršćanskim krepostima.

[45] To jest, naše tielo.

[46] *Ili ne znate, da su tjelesa vaša crkva Duha Svetoga, koji je u vama* (1 *Cor.* 6, 19)?

[47] Vidi Posl. XLIV, bilj. 20.

čistih prosjačkih prnja. Pa je mnogo bolje da te zavija na srdcu, nego da ti je bolestna duša; bolje je da zapoviedaš tielu, nego da mu budeš robinja, bolje je da se njihaš kad hodiš, nego da ti ne stoji čvrsto čistoća. Nemojmo da nas redovito zamamljuje pribježište pokore, koja je nevoljnicima ljekarija. Valja se čuvati rane, koja se bolom vida. Drugo je prispjeti u luku spasenja s čitavim brodom i sa sačuvanim trgom; a drugo je uhvatiti se go daske, i valovima, koji nasrću jedan za drugim, biti razbijan o preljute stiene.

Nek udovica ne haje za dopuštenje druge udaje, i nek joj je nepoznata ona apostolova: *Bolje je udati se, nego li se upaljivati* (1 *Cor.* 7, 19). Ako ukloniš što je gore, to jest upaljivanje, udadba sama sobom nije stvar dobra. Daleko od mene bile mudrolije krivovjeraca.[48] Ja znam da je ženidba častna, i da je bez mrlje ženidbena postelja (*Hebr.* 13, 4). Ali Adam, i poslie nego bi iztjeran iz raja, jednu je ženu imao. Prvi Lamek, od roda Kajinova, proklet i krvolija, razstavi jedno rebro u dva[49] (*Gen.* 2, 21; 4, 19); te potop, poslan za pedepsu, brzo uništi razsadnik dvoženstva. Poradi upaljivanja, i od straha bludnosti, apostol bi usilovan dopustiti ono što piše Timoteju: *Hoću da se mlade* (udovice) *udaju, da radjaju djecu, da budu stopanice, te ne daju nikakva uzroka neprijateljima* (našeg zakona) *da nas kude* (1 *Tim.* 5, 14). Odmah pak pridoda zašto je to dopustio: *Jer se već nekoje okrenuše za sotonom* (*Ib.* v. 15). Iz ovoga se razbira, da pruža ruku onima koje padaju, a ne vienac onima koje stoje. Vidi kakva je druga udaja, kad se više cieni nego bludnost: *jer se nekoje okrenuše za sotonom.* S toga mladoj udovici, koja se ne može uzdržati, ili ne će

[48] Razumije novacijane, montaniste, katafrige, koji svi osudjivahu drugu ženidbu.

[49] Bog je od jednoga Adamova rebra stvorio jednu žensku glavu, i ovu je dao njemu za ženu. Tim je Bog ustanovio jednoženstvo. Lamek je pak prvi razvrgao Božju ustanovu, uzevši dvie žene: pa s toga Jeronim veli, da je Lamek razstavio jedno rebro u dva.

da se uzdrži, bolje je uzeti muža nego hudobu. Da, liepa je to stvar, i valja za njom hlepiti, kad se uzimlje na se, jer je bolja od hudobe![50]

I Jeruzolim negda[51] postade javna grješnica (*Ezech.* 16, 15 : 25 ss.). U Misiru najprije izgubi djevičanstvo, i započe odpadati od Boga (*Ezech.* 23, 2). A kad dodje u pustinju, ne mogavši podnieti da mu se vodja Mojsije zadržava na gori (*Ex.* 32, 1), kao da se pomamio od bludničke vatre, pošto bijaše rekao: *Ovo su, Izraele, tvoji bogovi, koji te izvedoše iz zemlje misirske* (*Ib.* v. 4), primi zapoviedi ne svete i uredbe vrlo loše,[52] da po njima bude pedepsan,[53] a ne da ima život. Kakvo je dakle čudo, da je i apostol razuzdanim udovicama — o kojima na drugom mjestu bijaše rekao: *Kad se uzobieste protivu Isukrsta hoće da se udaju, i upadaju u osudjenje zato što prvu vjeru prelomiše* (1 *Tim.* 5, 11—12) — kakvo je, velju, čudo, da im je dao pravilo ne

[50] Iz ljubavi prema savršenoj čistoći, govoreći o udovicama, ovdje, kao još i na drugim mjestima, Jeronim pregoni mjeru u pogledu druge ženidbe i udaje. Takove njegove izjave treba dakle uzeti s nešto malo pameti.

[51] Jeruzolim je personifikacija sinagoge (naroda odabranoga od Boga). A jer Bog u starom Zakonu bijaše zaručnik sinagoge (kao što je u novome Zakonu Isus zaručnik crkve), upadanje Izraelićana u idolopoklonstvo proroci zvahu preljubočinstvom (odpadanjem od pravoga muža, i griešenjem s tudjim ljudima). — Ova bi slika bila ovdje po nešto opravdana, kad bi bila primienjena na djevice ili udovice, koje se udaju poslie nego bijahu zavjetovale Isusu čistoću. — Još mi je kazati, da se Jeronim u tekstu ne ustručava upotrebljavati istovetne prorokove rieči, koje sam ja gdješto drugojačije izrazio *verecundiae causa.*

[52] Ovdje se dakako ne razumije zakon dan na Sinaju (deset zapovjedî Božjih), nego zapovjedi i uredbe o puštanju žene i novoj ženidbi: o čemu Isukrst (*Matt.* 19, 8) reče, da je Mojsije to dopustio Izraelićanima zbog tvrdoće njihova srdca. Dakle to nije bilo u sebi savršeno ni dobro.

[53] *Da bude pedepsan,* ako bi ih kako god prestupio.

dobro druge ženidbe i vrlo loše uredbe?[54] dopuštajući im na taj način drugog muža, te mogu uzeti i trećega, pa ako im je po volji i dvadesetoga; samo da znaju kako se tim od njih odstranjuju preljubočinci, više neg što im se daju muževi.

Kćeri, u Isukrstu premila, ovo ti svojski preporučujem i mnogo puta ponavljam, da zaboraviv što je iza tebe, težiš k onome što je pred tobom[55] (*Phil.* 3, 13), imajući svoga reda[56] žene, koje možeš sliediti, — Juditu iz židovske povjesti, i Anu, kćer Fanuelovu iz svjetlosti evandjelske, koje dan i noć bavljahu se u crkvi, i molitvom i postom čuvahu blago svoje čistoće. S toga jedna od njih, kao slika crkve, odsječe glavu sotoni;[57] a druga, znajući otajstva koja će se zbiti, najprva primi Spasitelja.

Na koncu ovog spisa molim te nemoj cieniti, da je knjižica ovako kratka izašla s nedostatka riečî, ili zato što se o stvari ne bi imalo šta govoriti, već s velikog poštovanja prema tebi: budući da se ne usudjujem dugim govorenjem nametati se nepoznatu licu; a i plašim se potajnog suda čitalaca.



[54] Vidi gore bilj. 50. — Ovdje su Jeronimove rieči dosta opore, a niesu ni opravdane. Pavlove uredbe o drugoj ženidbi svete su i dobre, ako i dopuštaju što nije savršeno ni sveto, kao življenje u podpunoj čistoći iza prvoga muža: na što inače sam svjetuje (1 *Cor.* 7, 40).

[55] Slika je uzeta od onih koji se utrkivahu na trku; te se ne obzirahu natrag da vide koliko su odmakli, nego se naprezahu da dodju do cilja i dobiju obdulju.

[56] To jest, koje bijahu udovice, kao što i ona.

[57] Kao što je Judita bila slika crkve, tako je Holoferne, komu je ona glavu odsjekla (*Judith* 13, 8—10), svojom oholosti, proždrlosti, nečistoćom, i drugim griesima, bio slika sotone paklene.

*

Poslanica XLVI.[1]

Pavlinu.[2]

Sadržaj. — *Odpisujući Pavlinu na njegovu veoma rječitu poslanicu, pravda se za kratkoću i neurednost svojih listova. Na prvo njegovo pitanje: zašto je Bog činio da otvrdne srdce Faraonovo? ne odgovara, nego upućuje ga na Origenovo djelo „O početcima“, koje je sam malo prije preveo; i uzput kaže mu što misli o Origenu. Odgovara mu u kratko na drugo pitanje: kako su sveti oni koji se radjaju od kršćanskih roditelja? Uvjerava ga po drugi put da je morao odgoditi obećano mu tumačenje o Danijelu; i zahvaljuje mu na daru.*

Besjedom pozivlješ me da ti pišem; rječitošću plašiš; a i način pisanja tvojih poslanica ima skoro oblik Ciceronov.

Što se tužiš, da ti šaljem kratka i nekićena pisamca,[3] nije tome uzrok nemar, već strah od tebe; jer kad bih ti obširnije govorio, bojim se da bih ti poslao više stvari što bi[4] ih trebalo pokuditi. Ali da iskreno izpovjedim svetoj tvojoj duši, toliko se poslanica od mene na jedan mah ište u isto vrieme, kad nastane plovitba k Zapadu,[5]

[1] Pisana oko g. 400.

[2] To je isti Pavlin Noljanin, kome su pisane poslanice: XXXIV. i XXXVI.

[3] Propale su te kraće Jeronimove poslanice.

[4] Prosti čitalac nek zna, da Jeronim ovo govori u šali.

[5] O plovitbi po moru, vidi Posl. XXIV. bilj. 45.

da ne bih mogao odgovoriti, ako bih htio svakome na sve odpisati. I tako se dogadja, da ne pazeći na spajanje i namještanje riečî[6], i ne ulažući pomnju, kako bi to spisateljima dolikovalo, kazujem pisaru u pero sve što mi dodje na jezik; i tebe držim samo za prijatelja, a ne za sudca mojih rieči.

Svojim pismom ti mi stavljaše dva mala znanstvena pitanja. Jedno: zašto je Bog činio da otvrdne srdce Faraonovo (*Ex.* 4, 21 : 7, 3 : 9, 12 : 10, 1. 20. 27); te apostol reče: *Ne stoji do onoga koji hoće, ni do onoga koji trči, već do Boga koji čini milost* (*Rom.* 9, 16), i ostalo što bi rekao da uništava slobodnu volju (*Ib.* v. 17 ss)? Drugo: kako su sveti oni koji se radjaju od vjernih, to jest od krštenih (*Cor.* 7, 14), kad se ne mogu spasiti bez dara milosti[7] dobivene iza rodjenja, i sačuvane?

Na prvo pitanje baš vrlo krepko odgovara Origen u knjigama „O početcima“,[8] što sam ja, pozvan od svog prijatelja Pamakija, preveo. Zabavljen oko toga djela, nisam mogao izpuniti što tebi bijah obećao, te sam nanovo odložio našeg Danijela. U istinu odgodio bih bio povoljiti jednome, ma da i jest to bio izvrstni čovjek, moj premili Pamakije, da istu stvar ne bude zahtievalo gotovo sve cielo bratstvo iz Rima, koji dokazivahu, da su mnogi u pogibli, i da pristaju na krivu nauku. I tako nevolja me natjera da prevedem knjige, u kojima ima više zla nego dobra; a da se držim pravila: ništa ne oduzeti; pa što je istinito u grčkome, da održim cjelovito u latinskome. Priepis od tih knjiga moći ćeš uzajmiti u rečenoga brata: premda je tebi dosta grčki izvornik; pa dok piješ iz samoga

[6] To jest, na prikladnu i blagoglasnu svezu *(constructio)* po pravilima i običaju govora.

[7] Govori o milosti koja se dobiva Sakramentom krštenja.

[8] U tekstu je grčki nadpis: Περὶ Ἀρχῶν. Jeronimov prievod, što se ovdje spominje, nije do nas dopr'o. O samome djelu, može se vidjeti što smo kazali u Predgovoru (čl. IX.).

vrela, nije ti triebe tražiti mutnog potočića, što sam ga ja slabom sposobnošću izveo.

Osim toga, budući da govorim čovjeku učenu, koji je svetom Pismu i svjetskoj knjizi vješt, želio bih podsjetiti tvoje dostojanstvo na ovo, neka ne misliš, da ja, kao da sam prostački lakrdijaš, osudjujem sve što Origen napisa (kako me okrivljuju oni koji su mu u nevrieme pristalice,[9] i kore me, da sam, poput Dionizija Heraklejanina, iznenada promienio mišljenje);[10] već samo ne primam naopakih načela. Znam, naime, da su jednako prokleti oni koji zlo nazivlju dobrom, i oni koji dobro proglašuju da je zlo, koji prave od gorka sladko, i od sladka gorko (*Is*. 5, 20). Inače kakvo bi bilo to izvrstno postojanstvo, hvaliti čije znanje tako, da držiš i njegove psosti?

Drugo tvoje pitanje razložio je Tertulijan u knjigama „O jednoženstvu", i dokazao, da se sinovi vjernih zovu sveti, jer su kao prosioci vjere, i nisu uprljani nikakvom idolopokloničkom nečistoćom. A u isto doba promisli, kako se čita, da su sveti takodjer svi sudovi šatora, i ostalo što pripada bogoštovnim obredima (*Ex*. c. 40; *Num*. c. 4); premda ne može biti sveto nego ono što zna za Boga i štuje ga. U kratko, jezično svojstvo svetoga Pisma jest, da ovo kadikad nazivlje *svetim* mjesto *opranim*, *čistim* i *očišćenim*, kao što se kaže i o Betsabeji da se posvetila od nečistoće svoje (2 *Reg*. 11, 4); a i sama crkva zove se

[9] U tekstu je grčka rieč: ἀκαιροσπουδασταί. Od ἄκαιρος (*intempestivus*, što biva u nevrieme) i σπουδαστής (*fautor*, *assecla*, prijatelj, pristalica).

[10] Dionizije Heraklejanin, prije stoički filozof, odpadnuvši od stoikâ, priedje k pristalicama cirenske filozofije, od Antistena osnovane. — Liepo je što se o njemu povieda. On dokazivaše, kao i njegov učitelj Zenon, da bolest nije zlo, nego stvar ni dobra ni zla. Kasnije razboljevši se od bolesti u bubrezima, te mučeći ga nesnosni bolovi, promieni mišljenje; te vapijaše, da Zenon uči neistinu. **Victorius.**

svetinja (*Ex*. 15, 17; 1 *Par*. 22, 19; 2 *Par*. 20, 8 : 29, 21 : 30, 8 : 35, 5; *Ezech*. 5, 11).

Molim nemoj me sam u sebi koriti taštinom ili himbom; jer je Bog svjedok mojoj savjesti, da pravo kad se bijah spremio, i baš kad započeh tumačenje[11], odvrati me prije napomenuta potreba; a znaš i sam, da ne napreduje što se čini, kad se čovjeku nešto drugo vrti po glavi.

Veseleći se daru i darovatelju, rado primih kapicu, tkaninom malenu, a ljubavlju vrlo veliku, da mi grije staračku glavu.



[11] To jest, tumačenje Danijela, što ga bijaše obećao Pavlinu.

Poslanica XLVII.[1]

Teofilu aleksandrijskome Patrijaru.[2]

Sadržaj. — *Odgovarajući Teofilu, čestita mu pobjedu nad origenistima u Misiru.*

Preblaženome papi[3] Teofilu, Jeronim.

Onomadne primih pismo tvoga blaženstva, koje naknadjuje dugotrajni muk, i pobudjuje me na izvršenje obične dužnosti. Te ako i nije mi došlo tvoje pismo po svetoj braći Prisku i Eubulu, ipak jer sam vidio da oni, potaknuti od gorljivosti vjere, trkom obidjoše palestinske

---

[1] Pisana g. 401.

[2] Teofil, stric sv. Ćirila aleksandrijskoga, i sam bijaše pred njim aleksandrijski patrijar (385—412). Pored svega što je gorljivo radio za vjeru, on ostavi o sebi u povjesti crkvenoj vrlo rdjav glas. Čovjek nemiran i fanatičan navuče na se vjekovitu ljagu razorom čuvenog Serapeuma i dotične biblioteke (391), te proganjanjem origenistâ i sv. Ivana Zlatousta, kojemu odprije bijaše prijatelj i štovatelj. Pogledom na njegovo neprijateljstvo s ovim posljednjim kazat ću, kako sv. Ivan Damaštanin donosi iz Kronografije nekog Izidora djakona, da se Teofil na smrti nije mogao razstati s dušom, dok mu ne bi donesena Zlatoustova slika; a kad je ovu s velikim poštovanjem poljubio *(cum adorasset)*, onda izdahnu (*De Imaginibus, Or.* III, *non longe a fine.* Opp. Ed. L. Migne, I, 673). Teofil je u broju crkvenih pisaca. A Jeronim se sprijatelji s njime prilikom obrane vjere protiv origenizma.

[3] Za naziv *papa,* v. Posl. VII., bilj. 19.

krajeve,[4] i tjeraše razsijane baziliske[5] tja do njihovih skrovišta, u kratko ti javljam, da se s tebe vas sviet veseli, i diči se tvojim pobjedama; takodjer da množtvo naroda s radošću iz daleka gledaju barjak križa i sjajni spomenik podignut u Aleksandriji suprot krivovjerstvu.[6] U dobri čas! Blago tebi, s tvoga živoga zauzimanja za vjeru! Dokazao si, da je dojakošnje tvoje mučanje bilo opreznost, a ne pristajanje. Još ću da prostodušno kažem tvojoj prečastnosti, da mi bijasmo žalostni što si odviše strpljiv;[7] pa ne znajući kako treba da vlada poglavar, jako željasmo da se opaki utamane. Ali, kao što vidju, ti odavno zamahnu, a zaustavi udar, da snažnije udariš.

---

[4] Jeruzolim još ne bijaše postao patrijarskom stolicom, već je bio podredjen cezarejskoj metropoliji, koja pripadaše oblasti patrijaršije antiokijske. Teofil dakle nije imao nikakve vlasti nad Palestinom. Što je pak poslao svoje poslanike — dakako kaludjere — da uhode privrženike origenizma medju palestinskim kaludjerima, to je uradio iz svoje brižljivosti za obće dobro, pristajući na to dotični biskupi.

[5] Ne zna se pravo koja to bijaše vrsta zmija, što ih naša Vulgata i Sedamdesetorica više puta spominju *(basiliscus = regulus, βασιλίσκος)*. Po kazivanju Plinijevu bazilisk nije bio dulji od 12 palaca, i imao je na glavi pjegu bielu, kao neku carsku dijademu. Plinije još dodaje da je samim pogledom ubijao ljude (**Plinius**, H. N. VIII, 33). Sveti Jeronim o njemu piše, da nikakva ptica, ma koliko daleko bila, nije mogla mimo njegov pogled proći, da mu ne bi odmah u žvale upala (*In Isai.*, c. 14, v. 29. Opp. IV, 170). Od svega se vidi da je to bila zmija vrlo otrovna; a Jeronim je tim nazivom hotio kazati koliko bijahu pogibeljni kaludjeri origenisti. — O bazilisku (carskoj zmiji), i prije smo nešto kazali (Posl. VII., bilj. 10).

[6] God. 401. u aleksandrijskoj sinodi bijahu osudjeni origenisti. Onda je Teofil razagnao iz nitrijskih manastira mnoge kaludjere, o kojima se znalo, ili sumnjalo, da su pristaše krive nauke. — Osudu istog sabora Jeronim zove barjakom križa i sjajnim spomenikom podignutim u Aleksandriji.

[7] Već prije četiri godine Jeronim bijaše pisao Teofilu (*Ep.* LXIII), kako se mnogim svetima ne mili njegovo oklievanje u poslu origenizma.

Nek ti ne bude žao na biskupa ovoga grada,[8] što je nekoga primio;[9] budući da svojim pismom ništa nisi prije dao na znanje; pa bi bilo nesmotreno, da bude sudio o stvari njemu nepoznatoj. Napokon cienim, da on isti niti smije, niti hoće da te čim uvriedi.



[8] To jest, Jeruzolima. Jeronim dakako piše iz Betlema; ali Betlem, kao selo, nije imao svoga osobitog biskupa, nego je pripadao Jeruzolimu. Tako smo vidjeli da Pavla i Eustokija pišući iz Betlema Marceli (Posl. XXIX.) govore: *iz ovoga grada, u ovom gradu;* a imaju u vidu Jeruzolim.

[9] Govori o nekom kaludjeru protjeranu iz Misira, koji bijaše pribjegao u Jeruzolim. — Tillemont ovdje liepo opaža: *Ce qui est visible en cet endroit, c'est la candeur et la sincerité avec laquelle S. Jérome c'estoit reconcilié avec Jean de Jerusalem, puisqu'il prende mesme le soin de le défendre* (*Memoires,* XII, p. 237).

Poslanica XLVIII.[1]

Teofilu.[2]

Sadržaj. *— Nanovo hvali Teofila što je izbavio ne samo Misir nego gotovo cielu Italiju od origenizma, i moli ga da nastavi pisati zapadnim biskupima.*

Pismo tvoga blaženstva učinilo mi je dvie ljubavi: jednu, što mi bijaše doneseno od svetih i častnih ljudi Agatona biskupa i Atanasija djakona; drugu, što me izviesti o tvome duševnom gorućstvu za vjeru protiv krivovjerja zlikovačkoga.

Glas tvoga blaženstva silno je zagrmio po cielome svietu, i na radost svih kršćanskih crkava zamuknu kriva sotonska nauka. Stara zmija nimalo već ne ciči, nego savita u klupko i izmrcvarena, sakriva se u tamne rupe, i ne može da podnosi sunčane svietlosti.

U istinu još prije nego ćeš mi ti o ovoj stvari pisati,

[1] Pisana iste god. 401.

[2] Patrijar Teofil, kome je pisana prošasta poslanica, u ono vrieme bijaše, za crkveni posao, odaslao u Palestinu misirskog biskupa Agatona i djakona Atanasija, i po njima napose pisao Jeronimu, kažući mu, kako je prorokovim srpom (*Joel* 3, 13; *Apoc.* 14, 15, 18) podsjekao origenovu hereziju; a da je tako postupao sjećajući se naredbe apostolove: *Argue eos severe* (*Tit.* 2, 15), što će reći: karaj ih ozbiljno (*Inter Hieronymianas, Ep.* LXXXVII). — Dakako sa strane Teofilove bilo je i preozbiljno. Na to pismo Jeronim odgovara ovom poslanicom.

ja sam opremio poslanicu[3] na Zapad, javljajući ljudima svoga jezika nekoliko himbenih cjepidlačenja ovih heretikâ. Držim da se po Božjoj odredbi zbilo što si i sam u isto vrieme pisao papi Anastasiju, te bez svoga znanja potvrdio moje mišljenje. Ali sada primivši od tebe opomenu, još ću se bolje starati, da ovdje a i na daleko ljude proste odvraćam od zablude. I ne bojmo se privući na se mržnju nekojih, jer nemamo ugadjati ljudima nego Bogu; ma koliko oni vatrenije brane herezíju, nego li mi na nju udaramo. U isto doba pak molim te, ako imaš kakvih saborskih odluka, pošlji mi ih; da ukriepljen vlašću tako velikog biskupa, budem mogao slobodnije i pouzdanije za Isukrsta usta otvorati.

Dva dana prije nego ti ja ovaj list pišem, došao je iz Rima svećenik Vincencije. On te ponizno pozdravlja, i u razgovoru često puta objavljuje, da je tvojim poslanicama, poslie Isukrsta, izbavljen Rim, i gotovo sva Italija. Nastoj dakle iz petnih žila oko toga, premili i preblaženi papa, i svakom zgodom piši zapadnim biskupima, da ne prestaju, kako sam naznačuješ, kaštriti oštrim kosierom (*Apoc.* 14, 17) škodljivo granje.



[3] Govori o svojoj poslanici pisanoj Pamakiju i Oceanu skupa (*Ep.* LXXXIV), na odgovor njihovoj (*Inter Hieronymianas, Ep.* LXXXIII). — Za rieč *epistolas* (plural upotrebljen za jednu samu poslanicu) vidi Posl. XXII., bilj. 8.

Poslanica XLIX.[1]

Svetog Augustina Jeronimu.[2]

Sadržaj. — *Javlja kako je čuo, da je Jeronim primio njegovu poslanicu, na koju nije dobio odgovora, i uvjerava ga, da nije protiv njega napisao nikakve knjige, kao što bijaše Jeronimu prišaptano. Na svrhi izkazuje mu pravu ljubav i poštovanje.*

Premilome i vrlo željenome gospodinu, i častnome u Isukrstu bratu, i drugaru u svećenstvu,[3] Jeronimu, Augustin šalje pozdrav u Gospodinu.

Kazano mi je, da ti je došla u ruke moja poslanica;[4]

[1] Pisana g. 402.

[2] Medju poslanicama Augustinovim imamo ih osam pisanih našem svetitelju; a to su: 28. 40. 67. 71. 73. 82. 166. 167. **S. Augustinus,** Opp. II. Ovdje donosimo prievod šestdeset i sedme (II, 236—237. *Inter Hieronymianas, Ep.* CI).

[3] Augustin već je odavno (394. ili 395.) bio biskup, ali iz poniznosti i poštovanja zove Jeronima svojim *komprezbiterom.*

[4] Još godine 394. bijaše pisao Jeronimu, odvraćajući ga od novog prevodjenja sv. Pisma; a i prigovarajući (kao što može učen čovjek, prijatelj i svetac) Jeronimovu tumačenju ukora, što ga Pavao dade svetom Petru (*Gal.* 2, 11—14. **S. Hieronymus,** Opp. VII, 363—367). Tu poslanicu (Opp. II, 111—114) Augustin bijaše dao svećeniku Profuturu, koji imadijaše poći u svetu zemlju, da je izruči Jeronimu. U to Profutur bi učinjen za biskupa u Cirti, u Numidiji, i ne podje u sveta mjesta; pa do malo mjeseci umrie. Kome je dopala u ruke rečena poslanica, ne zna se. Ali svakako to bijahu ruke Jeronimovih protivnika. Ona bi prepisana, valjda gdješto izkrivljena, i razaslana svuda;

ali što još ne bijah dostojan odgovora, ne pišem u grieh tvojoj ljubavi.[5] Nedvojbeno kakva smetnja bila ti je na putu. Vidim s toga, da mi je bolje moliti se Bogu, da tvojoj naklonosti dade zgodu, te mi opremiš što napišeš: jer ti je dao sposobnost za pisanje; pa možeš vrlo lako kad hoćeš.

Osim toga u sumnji sam, bih li vjerovao što mi je doista bilo javljeno. Ali opet ne dvoumim, da o stvari moram ti nešto spomenuti: što ću učiniti u kratko. Rečeno mi je, da su ti ne znam koja braća prišaptala, da sam ja napisao knjigu[6] protiv tebe, i poslao je u Rim. Znaj da je to laž. Prizivam za svjedoka Boga našega, da to nisam uradio. Ali ako se u gdjekojim mojim spisima nadje što, da sam drugojačijeg mnienja bio nego ti, cienim, možeš opaziti, ili ako to ne, možeš mi vjerovati, da ono nije rečeno protivu tebe; već da sam pisao kako se meni činilo. Istinu pak kažem, ako te je što u mojim spisima uznemirilo, ja sam ne samo sasvim spravan bratski primiti tvoje protivno mišljenje, već baš to zahtievam i ištem; da se budem radovati ili radi svoga popravka, ili radi tvoje prijazni.

---

samo ne onome na koga je bila upravljena. Nakon dvie godine, iz lista što ga je o posve drugoj stvari Jeronim pisao Augustinu, ovaj se uvjeri, da se njegova poslanica izgubila, i onda napisa (oko g. 397.) drugu o istome predmetu (Opp. II, 154—158). Ali se i ovoj dogodi što i prvoj; pa se za nju znalo svuda prije nego u Betlemu. Medjutim jedan Jeronimov prijatelj, po imenu Sizinije, našavši je na nekom dalmatinskome otoku, donese mu od nje priepis. Jeronim ipak ne htjede odgovoriti, ni o njoj što pisati za cielih pet godina, dokle ga Augustin ovom poslanicom nije na to sklonio.

[5] Ljubav *(dilectio)* ovdje se uzimlje za tituo, što ga dajemo kome u govoru.

[6] Augustin zakletvom potvrdjuje, da nije napisao knjige *(librum)* protivu Jeronima, kao što se govorilo. A Jeronimu bilo je žao na *poslanicu,* o kojoj smo kazali u bilj. 4. Medjutim Augustin ne nieče, da je istu poslanicu pisao; dapače u početku ovoga svoga lista veli, kako je doznao, da je već napokon Jeronim rečenu poslanicu primio.

O da je moguće da si, ako ne sa mnom, bar na blizu, pa da se u Gospodinu nasladjujem čestim i sladkim tvojim razgovorom! Ali kad mi to nije dano, molim te, gledaj i samo ovo što smo, koliko možemo, zajedno u Gospodinu, da se održi i umnoži i postane savršeno; i nemoj prezirati mojih, ako i riedkih, listova. Pozdravi s poklonom svoga svetog brata Pavlinijana, i svu braću koja se, kao i ti, hvale u Gospodinu (2 *Cor.* 10, 17), a hvale se i tobom. Spominji se mene; i nek te Bog usliši u svim tvojim svetim željama, premili i veoma željeni gospodine, i častni u Isukrstu brate.



Poslanica L.[1]

Augustinu.

Sadržaj. — *Odgovara Augustinu na gornju poslanicu, i kaže kako je djakon Sizinije donio priepis od nečije poslanice, koja njega pozivaše, da poreče svoje tumačenje ukora Pavlova. Na tu poslanicu on ne će odgovoriti dokle mu Augustin istinito ne kaže, je li sâm nju napisao. Preporučuje medjusobnu ljabav, i šalje mu jednu svoju novu knjižicu protiv Rufina.*

Pravo svetoga gospodina i preblaženoga papu[2] Augustina, Jeronim pozdravlja u Gospodinu.

Baš u onaj čas kad će krenuti na put sveti moj sin i prijatelj poddjakon Asterije,[3] stiže mi list tvoga blaženstva, kojim se pravdaš, da nisi poslao u Rim nikakve knjige[4] protivu moje malešnosti.[5] — Tako što, ja nisam bio ni čuo, nego moj brat Sizinije djakon donese amo priepis od nekakve poslanice, rekao bi na me pisane, kojom opominješ me, da porečem što sam pisao o nekoj kratkoj štivki apo-

[1] Pisana oko g. 402.

[2] Vidi bilj. 2. Posl. XLVII.

[3] Asterije bio je nedvojbeno Augustinov ili Alipijev poddjakon iz Afrike; te se onda vraćaše doma, pošto bijaše pohodio sveta mjesta. Jeronim, kao svećenik, zove Asterija svojim sinom.

[4] Vidi bilj. 4. i 6. gornje poslanice.

[5] To jest, protivu mene; jer *parvitas mea* jest tituo kojim tko sam sebe naziva iz poniznosti; a znači: *ja.*

stolovoj (*Gal.* 2, 11—13), i ugledam se na Stezikora, koji se kolebaše izmedju ruženja i hvaljenja Jelenina, da mu se za hvalu povrati očinji vid, što ga za kudjenje bijaše izgubio.[6] Ja čistosrdačno izpoviedam tvome dostojanstvu, ako mi se i činilo da je ono tvoj način pisanja i razloženja,[7] ipak sam držao da nemam lakoumno vjerovati priepisima od poslanice; e te moj odgovor ne bi uvriedio, pa da se ne bi s pravom tužio, kako sam prije morao dokazati, da je ono tvoja poslanica, i onda pismeno na nju odgovoriti. Osim što me je to zaustavljalo, nadodje svetoj i častnoj Pavli duga bolest; i jer bijah mnogo vremena kod bolestnice, sjećajući se onog malog redka: *Govor u nevrieme* (jest kao) *muzika u žalosti*[8] (*Eccli.* 22, 6), malo ne zaboravih poslanicu tvoju, ili onoga koji je nju pod tvojim imenom napisao. Ako je dakle poslanica tvoja, kaži mi to otvoreno svojim pismom, ili pošlji mi vjerniji priepis, da se, bez svake mržnje i ljutine, pozabavim razpravom pitanja iz sv. Pisma; pa ili sam izpravim svoju krivu misao, ili pokažem da je drugi bez razloga mene pobijao.

Ne daj Bože da bih se ja usudio dirati makar u što od onoga što se nalazi u knjigama tvoga blaženstva; jer je meni dosta svoje opravdati a ne grditi tudje. Nego razboritost tvoja zna vrlo dobro, da se svak vlada po svome uvjerenju (*Rom.* 14, 5); i da je djetinjsko razmetanje tražiti sebi slavu kudjenjem znamenitih ljudi: kao što negda

[6] Stezikor grčki lirik iz Himere oko g. 600. pr. Is. — Basna priča da Dioskuri (Kastor i Poluks), braća Jelenina, osliepiše Stezikora jer je kudio ljepotu njihove sestre; i ne povratiše mu vida dok nije započeo nju u zviezde kovati.

[7] U tekstu je: ἐπιχειρήματα. Ako gledamo na samu rieč epikerema (od glagola ἐπιχειρέω = *argumentis probare conor*) znači napor kojim pamet pronalazi nešto, što dokazuje i uvjerava. U logici pak epikerema zove se argumentacija (dokazivanje) sastavljena od četiri ili više rečenica, koje su jedne drugima dokaz, i ne dadu protivniku da razložito može prigovoriti.

[8] Razumije se *vesela* muzika. **Knabenbauer,** *Ecclesiasticus,* 1902, p. 246.

mladići imadoše običaj činiti.[9] Ja pak nisam tolika budala, da bih držao za uvredu sebi drugojačije tvoje tumačenje. Zato ni ti se ne ćeš uvriediti, ako ja budem protivna mišljenja. Ali ono bi pravo ukorno bilo medju prijateljima, kad bismo, kako reče Persije, razgledali tudje bisage, ne videći svojih.[10] Još ostaje da ljubiš onoga koji te ljubi, i na polje svetog Pisma mlad stara ne pozivlješ. Ja imadoh svoje vrieme, i trčah koliko bih kadar: sada kad ti trčiš i prelaziš dugo trkalište, meni se hoće mirovanja. Takodjer — a nek prosti tvoj pošteni obraz što ću reći — e se ne bi činilo, da si sam meni nešto naveo iz pjesnikâ,[11] sjeti se Daresa i Entela,[12] i pučke poslovice, koja kaže, da sustao vo jače zabada nogu u zemlju. Ovo zlovoljan kazujem pisaru u pero. Kamo sreća da sam te dostojan zagrliti, te medjusobnim dogovorom ili da te činim što razumjeti, ili da se čemu od tebe naučim!

Kalpurnije, koji se po nadimku zove Lanarije,[13] običnom nesmotrenošću posla mi svoje psovke,[14] koje, kako

[9] Rimski mladići, koji se hotijahu posvetiti državnim ili gradjanskim poslovima, u svojoj kući spravljahu razne vrste besjeda, i kad bi se dobro izvježbali u predstavljanju, izgovarahu ih u forumu, neka narod o njima misli, da će jedan dan postati vrlo izvrstni i državi koristni gradjani. Ovo nam objašnjuje Jeronimovu izreku.

[10] *Ut nemo in sese tentat descendere, nemo!*
Sed praecedenti spectatur mantica tergo. **Persius**, *Sat.* IV, 23—24.
Jeronim ne donosi ove stihove, nego samo smisao im.

[11] Augustin ne u gornjoj svojoj poslanici već u drugoj prije bijaše spomenuo zgodu Stezikorovu (*Ep.* XL, n. 7. Opp. II, 157. *Inter Hieronym. Ep.* LXVII, p. 650).

[12] Dares i Entel, Enejini drugovi. Prvi bijaše mlad i obiestan, a drugi star, ali pun jakosti. Ovaj, izazvan na atletski boj, nadbi Daresa, i nauči ga pameti.

[13] Govori o Rufinu. Vidi bilj. 43. poslanice XL.

[14] Tako nazivlje Rufinovu *Apologiju*, razdieljenu u dvie knjige (**Rufinus**, Opp. 541—623). U istinu pak Rufin izasuo je, osobito u drugoj knjizi svoje Apologije, punu vreću psovaka na našega svetca. Ovaj je njemu zlobni klevetnik, koji ima običaj sve dobre nedostojno opadati, nikome ne praštajući (n. 43), koji je sve crkvene redove i svukoliku

sam doznao, njegovim nastojanjem doprieše i u Afriku.[15] Već sam nešto na nje u kratko odgovorio, i šaljem vam[16] priepis od iste moje knjižice; a obširnije djelo poslat ću što prije sa zgodnom prilikom. Gledao sam da ni u čem ne uvriedim kršćanskog dobrog imena, i da samo ušutkam laž i bezumnost čovjeka koji je smeten i glup.

Nemoj me zaboraviti, sveti i častni papa. Vidi koliko te ljubim, kad pozvan ne ću da odgovaram, i kad ne vjerujem da je tvoje ono, što bih možda u drugome ja pobijao.

Naš zajednički brat[17] ponizno te pozdravlja.

crkvu svojim gadnim knjižicama (*foedis libellis*) osramotio (*Ibid.* Cf. n. 5); a k tome je krivokletnik (n. 6. 7. 9. 10. 42) i bogopsovaoc (n. 10. 11. 42) i učenik Porfirija neprijatelja Božjeg i Isukrstova (n. 9. 10. 12. 13), učenik Barabov (12. 13. 37), hvališa koji se razmeće da je proštio knjige što ih nema na svietu (n. 7), da je učenik Didimov, dok nije bio u Aleksandriji nego 30 dana (n. 9. 12). Napada ga, što u svojim djelima navodi poganske pisce (n. 7 *et passim*). Kori ga, što je preveo sveto Pismo iz židovskog izvornika (n. 32. 33). Kudi sve njegove knjige; i kaže mu: „Doista zaslužuje da se kaješ za sve što si god napisao“ (n. 28): navaljuje žestoko na knjižicu „O čuvanju djevičanstva“ pisanu Eustokiji (n. 5); a o knjižici *De optimo genere interpretandi* veli, da u njoj *praeter tituli annotationem nihil optimum sed totum pessimum est* (n. 8).

[15] Razumije se do Augustina i drugih biskupa u Africi.

[16] To jest, Augustinu istome, za nj i za druge.

[17] Pavlinijan, rodjeni Jeronimov brat, a ljubavlju brat Augustinov.

*

Poslanica LI.[1]

Augustinu.[2]

Sadržaj. — *Preporučuje mu djakona Presidija, spominje mu svoje nezgode, i šalje pozdrave.*

Pravo svetoga gospodina, i preblaženoga papu Augustina, Jeronim pozdravlja u Isukrstu.

Lani, da ti hitno odvratim pozdrav, kao što dužan bijah, po našem bratu poddjakonu Asteriju opremih dostojanstvu tvome poslanicu, koja, mislim, da ti je bila izručena. A sada, po svome bratu Presidiju djakonu, najprije molim, da me se spomeneš. Zatim njega, koji će ti ovaj list donieti, preporučujem ti. A znaj da mi je pravi pravciti brat:[3] te budi mu na ruku i u pomoći u svakoj stvari koju od tebe zatreba. Ne trpi on kakve oskudice, budući da mu Isukrst daje; nego veoma željno traži prijateljstvo s dobrima;[4] i kad se s njima sprijatelji, drži da je postigao najveću milost. Od njega ćeš čuti rad šta putuje u Zapad.

---

1 Pisana g. 403.

2 Po svoj prilici, kako misli Tillemont (*Memoires,* XII, p. 27 to je onaj isti Presidije, koji je do malo postao biskupom negdj Africi, i kog je Augustin prije naustice, pa pismeno (*Ep.* LXXIV, C II, 250) molio, da posreduje medju njim i Jeronimom.

3 To jest, po ljubavi i prijateljstvu.

4 Jeronimova dakle preporuka ide na to, da Augustin upozna Presidija s onamošnjim poštenim i dobrim crkovnim ljudima.

U me, koji sam u manastiru, s više strana udaraju valovi,[5] i podnosim tegobe svoga putničkog života na zemlji. Ali vjerujem u onoga koji reče: *Uzdajte se* (u me), *ja sam nadvladao sviet* (*Joan.* 16, 33), i tvrdo se nadam, da ću pod takovim vojvodom[6] i po njegovu daru predobiti sotonu neprijatelja.

Molim te da kažeš moj poklon i pozdrav svetome i častnome našemu bratu, papi Alipiju.[7] Tebe veoma pozdravljaju sveta braća koja se sa mnom u manastiru brinu kako će služiti Gospodinu. Isukrst, svemogući Gospodin naš, uzdržao te zdrava, i dao da me imaš na pameti, pravo sveti i poštovanja dostojni[8] papa.



---

5 U ono vrieme bijahu u Jeruzolimu privrženici Rufinovi i origenisti, koji ozloglašivanjem i klevetama ne prestajahu napadati na Jeronima. Na takovo progonstvo svetac ovdje misli.

6 *Ipso . . . . . praesule.* I Prudencije upotrebljava riеč *praesul* mjesto *dux* (*Cathemerinon,* hym. 5, 83: hym. 11, 115).

7 O Alipiju vidjet ćemo u poslanici LXVIII, bilj. 2. tko on bijaše. — Jeronim zove ga *bratom,* kao čovjeka koji pripadaše kaludjerskome staležu.

8 *Suspiciende.* Bilježim ovu riеč, jer Vallarsi (a dakako i Migne) ima lekciju *suscipiende.* Za istu, vidi Posl. VII., bilj. 22.

Poslanica LII.[1]

Augustinu.

Sadržaj. — *Tuži se ozbiljno na Augustina, radi poznate poslanice razsijane po Italiji: pa ne će ni sada na nju da odgovori s uzrokâ što mu ih prije bijaše naveo; a i zato što bi inače morao pokuditi kojekakve misli katoličkoga biskupa. Ako baš Augustin izziskuje odgovor, nek mu pošlje istiniti priepis sa svojim podpisom: i onda nek mu ne bude žao, ako bi ga, na svoju obranu, stao pobijati.*

Pravo svetoga gospodina i preblaženoga papu Augustina, Jeronim pozdravlja u Gospodinu.

Pišeš mi česte listove, i mnogo me puta nagoniš da odgovorim na nekakvu tvoju poslanicu: od koje, kako ti već prije pisah, dobio sam po bratu Siziniju djakonu priepis bez tvoga podpisa. Javljaš takodjer, da si mi istu poslanicu prvi put bio opremio po bratu Profuturu, a drugi put po nekom drugome: medjutim Profutur, koji bi vraćen s puta i učinjen za biskupa, da je naglom smrću preminuo; drugi, kome ne kažeš imena, pobojav se morske pogibli, da je odumio naumljeno putovanje.

Kad je to tako, ne mogu se izčuditi, kako istu poslanicu kaže se da imaju mnogi u Rimu i po Italiji, a samome meni ne dodje, kome samu bi poslana. Još se manje mogu izčuditi što pomenuti brat Sizinije, nekako

[1] Pisana oko g. 403.

prije pet godina, medju drugim tvojim djelima nju nadje ne u Africi, ne kod tebe, već na jednom otoku Jadranskoga mora.

Od prijateljstva treba ukloniti svaku sumnju, i s prijateljem valja govoriti kao s drugim sobom. Neki moji domaći, a sudovi Isukrstovi, kakovih ima vrlo mnogo u Jeruzolimu i u svetim mjestima, dodavahu da nisi prostodušno postupao, nego da si išao za hvalom i govorkanjem ljudi, e stečeš nešto malo slave kod svjetine, te s mene dodješ na veći glas: neka mnogi doznadu, da ti pozivaš, a ja da se bojim; ti da pišeš kao učen, ja da mučim kao neuk; i da sam napokon našao onoga koji će umučkati moju brbljavost, i učiniti joj kraj. Ja pak, da iskreno izpovjedim, ne htjedoh odgovoriti dostojanstvu tvome, prvo s toga što stalno ne vjerovah da je ono tvoje pismo, ni da ti je mač, kao što o nekima veli pučka poslovica, namazan medom; drugo s toga što gledah da se ne reče da bezstidno odgovaram biskupu, s kojim sam u crkvenoj zajednici, i da kudim štošta u poslanici svoga kudioca, osobito kad cienim da je nešto u njoj krivovjerno;[2] najposlie i zato, da se ti s pravom ne bi potužio i rekao: Ama što? Kao da si vidio moj list, i spazio u podpisu znakove ruke tebi poznate, tako lasno vriedjaš prijatelja, i na nj bacaš sramotu tudje pakosti!

Dakle, kako sam ti već prije pisao, ili mi opremi istu poslanicu svojom rukom podpisanu, ili se prodji dosadjivati starcu sakrivenu u ćeliji. Ako li pak hoćeš ili da se vježbaš, ili da svoje znanje na vidik iznosiš, traži ljude mlade, rječite i odlične (kakovih se kaže da ima premnogo u Rimu), koji će moći i smjeti s tobom se ogledati, i što se tiče razlaganja svetog Pisma, s biskupom natezati se u

[2] Augustin bijaše rekao, za apostolskoga doba da bijahu jošte dopušteni Mojsijevi obredi; a svetom se Jeronimu činjaše, da je to krivo, i da se tim podkrepljuje kleta herezija ebionitâ i nazarejâ. Ali valja priznati, da se Jeronim u tome varao.

jednakom radu. Ja nekadašnji vojnik, sada vojnik izsluženi[3] treba da hvalim pobjede i tvoje i tudje, a ne sam nanovo da se bijem iznemoglim tielom. Traži, velju, druge ljude: jer ako bi me često poticao da ti odgovorim, ne bih htio, da se sjetim onoga, što se pripovieda o Kvintu Maksimu, naime, da je svojom strpljivošću svladao vatrenu mladost Hanibalovu.[4] „Vrieme sve odnosi sa sobom; pa i pamćenje. Kad bijah mlad sjećam se, da sam često duge dane provodio pjevajući. A sad sam tolike pjesme zaboravio: te i sam glas već izdaje Mera."[5] I da bolje kažem sa svetim Pismom, onaj Galadjanin Berzelaj, prenoseći na mladog sina ljubav i slasti kralja Davida[6] (2 *Reg.* 19, 32 ss.), pokaza da stare godine takovih stvari nemaju željeti, ni primiti ih kad su im ponudjene.[7]

---

[3] *Veteranus.* Kod Rimljana zvahu se veterani oni koji bijahu dovršili propisanu (za republike od 25, a za careva od 20 godina) vojničku službu.

[4] Govori o Kvintu Fabiju Maksimu, komu je pridjevak *Cunctator* († 204. pr. Is.). Jeronim je o njemu upotrebio Ciceronov izraz: *Hanibalem juveniliter exsultantem . . . patientia sua fregerit* (u Ciceronu: *molliebat* mjesto *fregerit*). **Cicero**, *De Senect.* c. 4. Ovim pak što kaže (ako bi Augustin nastavio izazivati ga), kako ne bi htio da mu padne na um što se Hanibalu dogodilo s Kvintom Maksimom, fino pribada istome Augustinu, da bi se sam imao sjetiti onog historijskog dogadjaja, te se okaniti posla, koji bi samome njemu mogao biti na štetu.

[5] *Omnia fert aetas, animum quoque: saepe ego longos*
Cantando puerum memini me condere soles;
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Moerin
Jam fugit ipsa . . . . **Virgilius**, *Ecl.* 9, 51—54. Vidi Poslanicu XXXIII, bilj. 7.

[6] Za ljubav što Berzelaj pokaza Davidu, kad ovaj boravljaše u Mahanajimu preko Jordana, David vraćajući se u Jeruzolim, bijaše ga pozvao da dodje s njime, obećavajući mu da će ga u dvoru svome držati i kod sebe hraniti; ali Berzelaj izmoli, da ostane u svome gradu, te umre kod groba svoga otca i svoje matere; a mjesto sebe dade Davidu svoga sina, nek uživa plodove kraljevske ljubavi i milosti.

[7] Augustin bijaše naveo zgodu Stezikorovu (V. Posl. L. bilj. 5); pa se Jeronimu činjaše, da mu tim obećava veću slavu, ako porekne što je pisao o poznatom pitanju Pavlova ukora. S toga, primjerom

Za ono pak što se kuneš, da nisi protivu mene napisao knjige, te ni poslao u Rim kad je napisao nisi; i ako se što nalazi u tvojim djelima, te se ne podudara s mojim mišljenjem, da nisi tim mene uvriedio, već si pisao što se tebi činilo da je pravo; molim poslušaj me strpljivo. Nisi napisao knjige;[8] a onda kako meni drugi donesoše spis, kojim me pobijaš? Zašto se nalazi u Italiji što ti nisi napisao? Za koji uzrok zahtievaš moj odgovor na ono što niečeš da je iz tvoga pera izašlo? Nisam tako tupoglav, te bih cienio da si me ti uvriedio, ako drugojačije misliš. Ali ako na moje rieči upravice udaraš, i za moje me spise povlačiš na odgovor, i nagovaraš me da izpravim što sam pisao, i pozivlješ me da poreknem što rekoh, i povraćaš mi vid, tim se kvari prijateljstvo, i trgaju se njegove sveze. Nemoj da smo vidjeti djeca koja se bore, i ne dajimo uzroka svojim prijateljima ili protivnicima da se prepiru jedni s drugima. Ovo pišem jer te želim ljubiti čistom kršćanskom ljubavi, i ne ću da mi išta bude u srdcu što mi nije na jeziku. U istinu meni, koji se od mladosti do ovih godina trudim i mučim u manastiru sa svetom braćom, ne priliči pisati što suprot biskupu s kojim sam u crkvenoj zajednici, pa još suprot onakovu biskupu, koga prije započeh ljubiti nego se s njim poznadoh, koji prvi mene pozva, da se sprijateljimo, s koga se ja radovah, da se za mnom iztaknuo u znanju

---

Berzelajevim izjavljuje, da se odriče onakove koristi i slave. — U istinu pak Augustin nije na to mislio, pa je kasnije pisao Jeronimu: „. . . *non hoc ideo me dixisse, ut oculos cordis reciperes, quos absit unquam ut amiseris*" (*Ep.* LXXXII, *Inter Hieronymianas*, CXVI n. 33).

[8] Augustin, kako sam već opazio (Posl. XLIX., bilj. 6.), nije govorio o poslanici, što se latinski zove *epistola*, nego je tvrdio, da nije napisao djela, što mi sada zovemo knjigom, a latinski se kaže *liber:* dok Jeronim i same poslanice, ovdje i na više mjesta nazivlje knjigama (*liber, libellus*). Evo Augustinovih rieči: *Nullum me librum adversus te Romam misisse, ideo scripseram, quia et libri nomen ab ipsa epistola discernebam* (*Inter Hieronymianas, Ep.* CXVI, l. c.).

svetog Pisma. Dakle, ili reci da ovo nije tvoja knjiga, ako valjda nije tvoja, i okani se iskati odgovor na ono što nisi napisao; ili ako je tvoja, čistosrdačno priznaj: pa onda ako što na obranu svoju napišem,[9] nek bude krivica na tebi koji si pozvao, a ne na meni koji bijah usilovan odgovoriti.

Izvan toga dodaješ, ako me je što u tvojim djelima uvriedilo, pa ako želim da se izpravi; ti da si spravan moje protivno mišljenje bratski primiti; i ne samo što ćeš se s moje prijazni veseliti, već me još moliš da baš to učinim. Kazat ću opet što mislim: zazivlješ starca, i podbadaš onoga koji muči; bi rekao, da se veličaš znanjem. Ne pristoji se pak mojim godinama, da se o meni misli da zavidim onome, kome sam dužan više dobra željeti. Ali ako u Evandjelju i knjigama prorokâ ljudi opaki nalaze što se trude pobijati, zar bi se ti čudio, da u tvojim knjigama, a osobito u tumačenju Pisma, koje vrlo je težko razumjeti, neke stvari rekao bi čovjek da se ne sudaraju s ravnim pravcem? A ne velim ovo kao da već držim za ukorna nekoja od tvojih djela: jer se nikad nisam ni bavio čitanjem istih, niti ih mi ovamo imamo, izvan knjiga tvojih *Solilokvija*[10] i nekih objašnjenja psalama, koja kad bih

[9] Jeronim je napokon, pri svrhi g. 404., odgovorio Augustinu, vatreno braneći svoje tumačenje o Petru i Pavlu (*Ep.* CXII). Na njegovu dugu poslanicu, Augustin je takodjer dugom poslanicom (*Inter Hieronymianas*, CXVI, 936—953) odvratio: uljudnim i poniznim načinom, ali vrlo jakim razlozima. U ostalom moli Jeronima, da mu prosti ako ga je što uvriedio, osobito primjerom pjesnika Stezikora: *Si quid autem in te peccavi, dimittas mihi. Nec illud, quod de nescio cujus poetae facto ineptius fortasse, quam litteratius a me commemoratum est, amplius quam dixi ad te trahas* . . . (L. c. n. 33). U istome pismu veli mu: „Ako i jest biskupstvo veće nego svećeništvo; ipak je Augustin u mnogim stvarima manji od Jeronima“ (L. c.). A iz potonjeg njihova dopisivanja, sve do svrhe 419., vidi se, da su iza one književne prepirke veći prijatelji bili nego prije.

[10] „Razgovori sa sobom“.

htio pretresati, mogao bih dokazati, da se ne slažu ne ću reći s mojim mišljenjem, jer sam ja ništa, nego s tumačenjem starih grčkih učitelja.

S Bogom, premili moj prijatelju, po godinama sine, po dostojanstvu otče; i pazi na ovo što te molim, što mi god pišeš, gledaj da meni najprije dodje u ruke.



Poslanica LIII.[1]

Leti.[2]

O odgajanju kćeri.

Sadržaj. — *Odazivljući se Leti, prije svega iztiče milost, što joj Bog učini, davši joj čedo, i tim je pobudjuje na uhvanje da će još dobiti od Boga obraćenje svoga otca. Što se kćeri tiče, valja se starati, da ne vidi zla, i ne zna za sve ono što se ne slaže s njezinim zvanjem. Treba upotrebljavati za njezinu pouku i hvalu i milovanje i natjecanje. Valja je uzgajati, kako će je svak rado imati. Nek joj bude ponizna odjeća i nošnja. Nek joj se meće u srdce ljubav k molitvi, k siromaštvu i k čitanju svetog Pisma. Neka posti, ali s mjerom: ipak nešto više u korizmi. Nek se kloni osobitih prijateljstva, i nek se privikava ručnome radu. Kad bude velika, nek ne ide u javna kupališta. Za čitanje, osim sv. Pisma, preporučuje svete otce. Nada*

[1] Pisana g. 403.

[2] Leta bijaše kći Albinova, čovjeka veoma sjajnoga roda, i vrstna; ali privržena poganskome zakonu, u kome imadijaše čast velikog svećenika. Mati joj je bila kršćanka; a Albin nije smetao, da i djeca im budu kršćani. Leta udavši se za Toksocija, sina Pavlina, poslie nego što više puta izvrže diete, učini zavjet, ako rodi žensko da će ga posvetiti Bogu vječitim djevičanstvom. Budući joj Bog dao što željaše, Leta nadjenu kćeri babino joj ime *Pavla,* i stade je odmah uzgajati kako se pristojaše njezinu čudesnome rodjenju. Shvaćajući pak preveliku važnost odgajanja, obrati se molbom na našega svetitelja, da joj napiše uputstva kojih će se držati u tome poslu. U istu svrhu pisa Jeronimu i sveta Marcela, koje mati Albina, možda je bila u rodstvu s Letom.

sve, nek joj roditelji budu ugled života. Napokon, jer je težko na rečeni način uzgojiti je u Rimu, svjetuje da je opreme babi, tetki i njemu u Betlem, i obećava da će sam biti joj odgojitelj i učitelj.

Apostol Pavao pišući Korinćanima, i svetim uredbama učeći tek ustanovljenu Isukrstovu crkvu, izmedju ostalih naloga dade i ovi: *Ako koja žena ima muža nevjernika, i on se privoli živjeti s njom, nek ne ostavlja muža svoga: jer je posvećen čovjek nevjernik po ženi vjernoj; i žena bezvjerna posvećena je po čovjeku vjernome:*[3] *inače bi djeca vaša nečista bila, a sad su čista*[4] (1 *Cor.* 7, 13—14). Ako se počem do sada kome činilo, da su tim odveć popustile zakonske sveze, i da je pogibeljna ta učiteljeva dobrota, nek pogleda na dom tvoga otca, čovjeka istina na glasu i vrlo učena, ali koji još hodi po tmini, pa će se uvjeriti, da je apostolov svjet toliko koristan bio, te je gorčinu koriena nadoknadio sladki rod, i proste grančice dadoše iz sebe dragocjeni balsam. Ti se imade od nejednake ženidbe;[5] a od tebe i od moga Toksocija imade se Pavla. Tko bi vjerovao, da će se od obećanja jednog mučenika[6] velikom

[3] U ženidbenom stanju, kroz druga vjernoga postaje sveto i zakonito ženidbeno življenje i za onog koji nema vjere. To znače apostolove rieči. A mogu značiti još i ovo: da se kroz druga vjernoga mnogo puta dogadja obraćenje na pravu vjeru onoga koji je bio bez vjere.

[4] To će reći, kad bi žena vjerna ostavila muža koji nema vjere, njihova djeca bila bi smatrana kao da su rodjena od nepoštene i nezakonite ženidbe. Još k tome ostavljeni njihov otac držao bi ih u neznabožačkome zakonu, i ne bi nikako dao da se krste i žive po vjeri njihove matere. U protivnom slučaju — ako mati vjerna ostaje uz muža nekrštena — djeca su čista *(sveta)* ne samo u klici njihova rodjenja od svete i zakonite ženidbe, nego i s toga što lako djelom mogu postati čisti (sveti) po krštenju.

[5] To jest, od otca neznabožca i matere kršćanke.

[6] O Leti valja cieniti, da je zavjet učinila tome mučeniku, i od njega dobila obećanje, da će joj se roditi kćer.

svećeniku[7] Albinu roditi unuka; da će pred radostnim djedom malo diete tepavim jezikom kršćanski aleluja progovarati, i da će starac u svome naručju njegovati Božju djevicu? E baš i dobro i sretno očekivasmo! Sveta i vjerna obitelj posvećuje čovjeka nevjernika. Već je prosilac vjere onaj koga obkoljuje četa vjerne djece i unučadi. Ja cienim kad bi i sam Jupiter imao ovakovu rodbinu, da bi vjerovao u Isukrsta.[8] Nek on pljuje na moju poslanicu, nek se njom ruga; neka mene zove ludim ili mahnitim čovjekom. Tako činjaše i njegov zet[9] prije neg će primiti vjeru. Nitko se kršćanin ne radja, nego postaje. Pozlaćeni Kapitolij[10] vidjeti je ružan i zanemaren. Svi su rimski hramovi zastrti čadjom i paučinama. Rim se pokreće iz svog temelja, i izpred idolskih dvorova, u pola porušenih, narod gomilama vrvi ka grobovima mučenikâ. Ako ga razboritost ne može natjerati da primi vjeru, neka to učini sram.

[7] Takovih velikih svećenika *(pontifices)* bila su u Rimu najprije četiri, zatim osam, a najposlie petnaest. Njihov starješina zvao se *pontifex maximus* (vrhovni svećenik).

[8] *Ego puto etiam ipsum Jovem si habuisset talem cognationem potuisse in Christum credere.* Ovu lekciju imaju Erasmus, Victorius, Martianaeus. Mjesto *Jovem*, Vallarsi i Hurter imaju *juvenem;* i po ovoj lekciji, kako je Vallarsi tumači, ovo bi bilo značenje: „Ja cienim, da bi i sam *(Albin)*, dok bijaše mladić bio vjerovao u Isukrsta, da bude imao ovakovu rodbinu". Meni se čini temeljitija prva lekcija. Svetac nazivlje Albina kandidatom vjere, i tješi Letu nadom, da će taj kandidat, medju vjernom djecom i unučadi, postati vjeran. Ovu misao podkrepljuje hiperboličnom tvrdnjom o Jupiteru: naime, da bi se i Jupiter u onakovim prilikama obratio na kršćanski zakon. Pa koliko se više imamo tome nadati o Jupiterovu velikome svećeniku, Albinu? — S protivnom lekcijom, Jeronim ne bi podkriepio svoju misao, već bi je oslabio: jer ako bi se Albin u mladosti, da mu onda budu bile prilike kakove su mu u starosti, bio obratio na kršćanstvo, budući da se mladež — kao što Vallarsi priznaje — lakše povodi za dobrim primjerima, svak vidi kako odatle ne sliedi, da nam se valja nadati njegovu obraćenju u starim godinama.

[9] Toksocije.

[10] Razumije se glavni hram Jupiterov na briegu Kapitoliju u Rimu.

Nek je ovo rečeno, Leto, bogobojazna u Isukrstu kćeri, e ne gubiš ufanja, da će se tvoj roditelj spasiti, i da ćeš istom vjerom, kojom si stekla kćer, dobiti i otca, pa se tako naužívati blaženstva sve svoje čeljadi; jer znaš ono što je Gospodin obećao: *Što je ljudima nemoguće, Bogu je moguće* (*Luc.* 18, 27). Obraćenje nije nikad prekasno. Razbojnik s križa prelazi u raj (*Ib.* 22, 43). Nabukodonozor, kralj babilonski, poslie nego bijaše podivljao tielom i pameću, i živio sa zvjeradi u pustinji, dobi natrag čovječji razum (*Dan.* 4, 25 s. s. : 5, 21). I da ne spominjem što je negda bilo, e se nevjernicima nebi činilo da su puke basne, vaš rodjak Grako, čije ime znak je slavnoga vlasteostva, prije malo godina, kada opravljaše službu gradskog poglavara,[11] nije li uništio Mitrinu pećinu, i izlomio i uklonio sve nakazne likove, kojima se posvećivahu u tajno bogoštovlje *gavran, grif, vojnik, lav, persijanac, helije, bromo-otac;*[12] te davši prije takovo jamstvo, ne postiže li Krstovo krštenje? Neznabožačka vjera u Rimu osudjena

[11] Grako bi prefekt Rima g. 376.—377. (**Tillemont,** *Hist. des Empereurs,* 1701, V, p. 143). Prefektâ je bilo više vrsta. Ovdje se razumije *zapovjednik grada Rima.* — Grako bio je rodjak Letina muža; a pripadao je najodličnijem plemstvu: zato Jeronim veli, da je njegovo ime bilo „znak slavnoga vlasteostva"; a Prudencije dodaje, da su Graki bili izmedju najpoglavitijih od senata (*Contra Simmachum,* L. I, 563—564. Opp. I, 167).

[12] Iz drugih se izvora zna, da su štovatelji Mitre bili podieljeni u sedam razreda: *vojnici, lavi* (ako bijahu ljudi, a hijene, ako bijahu žene), *gavrani (κόρακες), persijanci, bromi (βρόμιοι), heliji* (sunca), *otci.* U mitrijačkoj mitologiji spominju se još druge ptice: *orao, kobac, grif* (izmišljena četveronožna ptica). Zna se takodjer, da je na 24 travnja bila svetkovina *grifâ.* Ne može se medjutim označiti kojim razredima napose pripadahu ova imena. Moguće je da *grifi* bijahu drugo ime petoga razreda. — *broma.* Moram kazati, da sam nazive Vallarsijeve lekcije: *Nymphus, Dromo, Pater* drugojačije čitao, naime: *Gryphus,* i (po starijim izdanjima) *Bromius Pater,* kao dva naziva jednoga istog lica. Pa ako je *Bromius* Bakov pridjevak; te ako Bako i nije pripadao mitrijačkome bogoštovlju, mogao je u ovome rečeni naziv *(Bromius)* imati drugo značenje.

je da opusti. Nekadašnji bogovi naroda samo ostadoše s jejinama i ćucima na vrhovima krovova. Znak križa, vojnički je barjak.[13] Slika spasonosnih vješala krasi kraljevski grimiz i žarko drago kamenje carskih kruna.[14] Već i misirski Serapid postade kršćanin.[15] U Gazi Marna zatvoren tuguje;[16] jer je neprestano u velikom strahu, da će mu se hram razoriti. Iz Indije, Persije, Etiopije svaki dan ja primam gomile kaludjera. Jermenin odriče se tula. Huni uče psaltir.[17] Mrazovita Skitija vjerskim ognjem gori.[18] Crvenkasta i plava vojska Getâ razprostire šatore crkava, i kad na nas vojuje ne zna se na kojoj je strani pobjeda, možda zato što se ona na jednaku vjeru oslanja.[19]

---

[13] Zna se da je Konstantin Veliki na vojničkim zastavama pretvorio glavni znak rimske legije, orla, u znak križa.

[14] U tekstu je rieč *diademata*. Pravo reći *diadema* nije kruna, nego neki trak oko glave, kao znak carske ili kraljevske časti; ali može značiti i krunu.

[15] Hram Serapidov u Aleksandriji, god. 389., naredbom Teodosija Velikoga, bi razkopan, i na istom se mjestu sagradi kršćanska crkva. **Tillemont**, l. c. p. 318—320.

[16] Marnom u Gazi zvahu Jupitera. Ondašnji biskup sv. Porfirije, dobivši dopuštenje od cara Arkadija najprije dade zatvoriti njegov hram, a kad carica Eudoksija izmami od Arkadija naredbu, da se hram razkopa, sažeže ga sa sedam drugih idolskih hramova. **Tillemont**, l. c. p. 468—469.

[17] Vallarsi misli, da se pod imenom Hunâ ovdje razumiju Sunija i Fretela; premda ne bijahu Huni. Prvi od njih, kako neki drže, bijaše olomučki knez, a drugi nitranski. Za nje Jeronim baš onda bijaše napisao znamenitu poslanicu o psalmima (*Ep*. CVI, 837—867).

[18] Skitija, zemlja sjeverne Europe i Azije, dakle današnje Rusije, u kojoj življahu razni narodi, što ih se od iste zemlje, zajedničkim imenom nazivalo Skitima.

[19] Geti tračko pleme, izprva medju Balkanom i Dunavom, a kasnije od macedonskog kralja potisnuto na sjevernu stranu ove rieke. — Danas nitko ne misli, da Geti i Goti bijahu isti narod, — premda se to i u novije vrieme pokušavalo dokazati. Ali ovdje Jeronim pod imenom Getâ razumieva Gote, koji bijahu germansko pleme, i koji pod Alarikom već god. 395. bijahu počeli uznemirivati rimsko-iztočno carstvo, i u početku 401. bijahu već provalili u Italiju. Nego je za

Mal ne zadjoh od svoga zadatka; i kad htijah da pravim žaru, ruka načini vrč.[20] Odazivljući se, naime, želji častne Marcele i tvojoj, ja sam naumio govoriti materi, to jest tebi, i kazati kako trebà da obučavaš našu Pavlu: koja prije bi Isukrstu posvećena nego se rodila; koju si prije zavjetovala, nego li si njom zašla u breme. Mi evo doživjesmo nešto od onoga što pišu proročke[21] knjige. Ana zamieni plodnošću neplodnost materice (1 *Reg*. 1, 20 : 2, 21): ti si žalostnu plodnost[22] zamienila živom djecom. Govorim pouzdano da ćeš imati djece, jer si prvi porod Gospodinu prikazala. Ovo su prvenci što se u zakonu prinošahu (*Ex*. 13, 2. 15). Tako se rodi Samuel (1 *Reg*. 1, 11. 20): tako se rodi Samson (*Judic*. 13, 3. 24): tako se razveseli i zaigra Ivan Krstitelj pri ulazku Marijinu (*Luc*. 1, 44); jer čujaše rieči Gospodina, koji silno bijaše zagrmio kroz usta Djevice, i zahtievaše da iz materine utrobe izadje Gospodinu na susret.

Dakle ona koja se imade po obećanju, nek se od roditeljâ odgoji kako priliči njezinu rodjenju. Samuel odhranjuje se u crkvi: Ivan pripravlja se u pustinji. Prvi je bio častan sa svete kose,[23] nije pio vina ni silovita pića, još diete razgovarao se je s Gospodinom (1 *Reg*. 3, 3 ss.):

čudo, kako je zaboravio Jeronim, da Goti, kao što i njihov biskup Vulfila († 381—388) bijahu arijanci; te ih ovdje smatra za pravovjerne kršćane.

[20] *Dum urceum facere cogito, amphoram finxit manus.* Vidi poslanicu XXI. bilj. 12—13.

[21] Po židovskome kanonu, knjige o kraljima, na koje se ovdje pozivlje, spadaju u proročke. Vidi Posl. XXXIV., bilj. 24. i Posl. XL., bilježku 5.

[22] Njezina je plodnost odprije bila žalostna; jer je pobacivala djecu.

[23] Koji se posvećivahu Bogu nazarejskim zavjetom, valjalo je da se uzdrže od vina i svakoga silovita pića, i nisu smjeli brijati ni strići kose na glavi (*Num*. 6, 2—5). Samuela je majka takim zavjetom Bogu bila posvetila još prije nego što će ga začeti (1 *Reg*. 1, 11). Zato Jeronim kaže, da je bio častan sa svoje svete kose.

drugi je uklanjao se od gradova, pasao se kožnim pojasom, hranio se skakavcima i divljim medom; i za znak pokore, koju je valjalo da propovieda, oblačio se je u dlaku pregrbave životinje.[24] (*Marc.* 1, 6). — Ovako treba da se obučava duša koja će biti crkva Božja. Ništa drugo nek se ne nauči slušati, ništa govoriti, već što je u svezi sa strahom Božjim. Ružnih rieči neka ne razumije: nek ne zna svjetskih pjesama. Jezik dok je mlad nek se privikava na psalme. Nek su daleko od nje dječaci obiestne dobi; a i samim djevojčicama i služkinjama ne valja dati da idu u svjetovna družtva, da zlo, kome bi se naučile, još gore ne nauče nju.

Slova bukvice nek su joj od šimšira ili od slonove kosti, i nek ih izgovara njihovim imenima. Njima nek se igra; da joj i igra bude pouka: i nek se ne drži samo reda slovâ, da joj se zapamćeni njihovi nazivi ne pretvore u pjesmicu; već nek se sam red često pomete, i nek se miešaju posljednja sa srednjima, a srednja s prvima, da ih razaznaje ne samo glasom nego i vidom. A kad drhtavom rukom stane vući pisaljku[25] po uvoštenim daščicama, ili druga ruka nad njezinom nek joj upravlja prsticima, ili nek joj se bukvica ureže na tablicu, kako će praviti pismene znakove po istim brazdama i u njihovu okviru, i preko ovoga da ne može prelaziti.[26] Slogove nek sastavlja nadajući se nadarju, i valja je na to mamiti darcima, kojima se ona dob nasladjuje. Nek ima drugarica, koje će se s njom učiti, da im može zavidjeti, i u sebi se grizti što su one pohvaljene. Ako je malko tupa, nema se s toga karati; nego hvalama mora joj se razbudjivati um: da se i veseli

[24] To jest, u kostriet otkanu od devske dlake.

[25] Ta pisaljka *(stilus)* bijaše držak obično gvozdeni, kojim se pisalo po uvoštenim pločicama. Pisaljka, dakako ozdo šiljasta, bila je ozgo tubasta, da se zapisano opet može zamazati.

[26] Sve što o prvoj pouci Jeronim ovdje govori, već su drugi zabilježili, da je uzeto iz Kvintilijana. Cf. **Luebeck** (koji poredi jedan tekst s drugim). O. c. p. 213—216.

što je nadvladala i žalosti se što je nadvladana. Osobito treba biti na oprezu e ne zamrzi na učenje; da njegova gorčina, što ju je osjetila u djetinjstvu, ne bi prešla preko neizkusnih godina. Nek imena,[27] kojima se malo po malo uči vezati rieči, ne budu kako ih slučaj nanese, nego sigurna i naročito sakupljena: naravno imena proroka i apostola, s cielim nizom patrijara, po Mateju (*Matt.* 1, 1—6) i Luki (*Luc.* 3, 23—38), počinjući od Adama; da ih pamti za u napredak, dok se bavi drugim poslom. Učitelja treba izabrati častna godinama, življenjem i znanjem: a mislim da naučna čovjeka ne će biti stid činiti rodici ili plemićkoj djevici, ono što je Aristotel, slabo cieneći učitelje pisanja,[28] činio sinu Filipovu, tako da ga sam upućivaše azbuci.[29] Ne smije se prezirati kao malenkost ono bez čega ne može biti što je veliko. Samo izgovaranje slovâ, i prva učiteljska pouka na jedan način biva iz učenih usta, a na drugi iz nevještih. S toga i sama se moraš brinuti, da nespretnim ženskim milovanjem tvoja se kćerka ne navadi izgovarati prepolovljenih rieči;[30] ni da se igra u zlatu i grimizu:[31] jer prvo škodi jeziku, a drugo dobrom načinu života. Nek iz mala ne nauči, od čega bi joj poslie valjalo odučiti se. Pripovieda se, da je rječitosti Grakâ od djetinjstva mnogo koristovao majčin govor.[32] Hortensijina rječitost uhvati

[27] *Imena* su rieči i nazivi, kojima se svaka stvar zove i poznaje. Diete, pošto bi naučilo pisati slova i sastavljati slogove, počinjalo je onda, kao i danas, pisati različita imena.

[28] *Librariorum.* Osim pisarâ i prepisivačâ, zvahu se *librarii* i oni koji su druge učili pisati, te su i ostale posle vršili dječjih učitelja (**Forcellini-De-Vit**).

[29] Nek prosti čitalac zna, da je glasoviti filozof Aristotel bio učitelj Aleksandra Velikoga, sina macedonskog kralja Filipa.

[30] Vidjeli smo na drugom mjestu *(Ep. ad Eustoch.)* kako Jeronim satirično opisuje rimske gospodje, koje iz afektacije grdjahu rieči u govorenju.

[31] To jest, obučena u sjajne haljine.

[32] Slavne, to jest, Kornelije. O njoj vidi Posl. XXXV., bilj. 11.

*

korien i uzraste u očevu krilu.[33] Težko se zatire što duh u djetinjoj dobi u se primi. Tko će vunenoj haljini crvenilom obojenoj vratiti priješnju bjeloću? Čim se prvi put nov zemljani sud napuni, onoga će zadugo uzdržati i ukus i vonj.[34] Grčka povjest kaže o premogućemu kralju i pobjediocu svieta Aleksandru, da u ćudi i u hodu nije mogao otresti se manâ svoga odgojitelja Leonide, kojima se još kao diete bijaše pokvario.[35] U istinu lako je nadmetati se u zlu; i brzo će čovjek povesti se za zabludama onih, što im vrline ne može da dostigne.

Nek joj i sama dojilja ne bude vinom nakićena, ni obiestna, ni govorljiva. Dadilja nek joj bude poštena, a odgojitelj ugledan. Kad spazi djeda, hrleć nek ide k njemu u krilo, nek mu se objesi oko vrata, i protiv njegove volje nek mu odpjeva aleluja. Nek je baba brzo uhvati. Po smiešenju nek poznaje otca:[36] nek je svakome milokrvna, i sva rodbina nek se raduje što iz nje iziknu ruža. Odmah

[33] Tekst govori o Hortensiju, a ne o Hortensiji. Evo pak što opaža Luebeck: *„Codd. Hier. exhibent, ‚Hortensii', quod in ‚Hortensiae' corrigendum esse patet"* (O. c. p. 215, n. 1). Ja sam prihvatio taj izpravak s ovih uzrokâ: 1. O slavnome rimskom govorniku Kvintu Hortensiju ne zna se, da mu je otac govornik bio, pa da se od njega Kvinto rječitosti naučio; 2. Jeronim vadi iz Kvintilijana što ovdje kaže; a Kvintilijan naznačuje Hortensiju, Kvintovu kćer; 3. Jeronim i Kvintilijan ističu neki osobiti govor *(oratio)*: što se ne vidi, kako bi se moglo primieniti na otca, dok je o kćeri Hortensiji poznato, da je, u obranu rimskih gospodja, pred triumvirima (Markom-Antonijem, Oktavijem i Lepidom) izgovorila prekrasnu besjedu (*Biografia Univ.* LII, p. 25).

[34] Po onoj Horacijevoj, koja malo drugojačije glasi: *Quo semel est imbuta recens servabit odorem — Testa diu* (*Epist.* I, 2, 69—70). U nas bi se reklo: Čim se nov sud napuni, onim uviek udara.

[35] Jedan od Aleksandrovih odgojitelja bijaše Leonida, rodjak njegove matere Olimpije. Ali se cieni, da je Aleksandrovim manama kriv Lizimak, drugi od njegovih odgojitelja.

[36] Po onoj Vergilijevoj: *Incipe parve puer risu cognoscere matrem* (*Eccl.* 4, 60). Kako onaj ablativ *risu* treba uzeti vidi u Posl. LXIII., bilježka 85.

neka dozna koju drugu babu ima, koju tetku: za koga vojvodu i za koju se vojsku kao mlada novakinja odgaja.[37] Za ovom babom i tetkom neka čezne, i nek ti prieti svojim odlazkom k njima. A i sama nošnja i haljine nek je opominju komu je obećana. Pazi da joj ne probušiš ušiju, da ne mažeš bjelilom ni rumenilom obrazâ Isukrstu posvećenih; da ne obterećavaš joj vrata zlatom ni biserom, da ne tovariš joj na glavu dragoga kamenja, da joj ne činiš ridjom kosu, i ne započinješ na njoj nešto paklenoga ognja.[38] Nek ona ima drugi biser, koji će poslie prodati, da za nj kupi najdragocjenije zrno bisera (*Matt.* 13, 46).

Pretekstata, negda preodlična gospodja, po nalogu svog muža Himecija, strica djevice Eustokije, ovoj bijaše promienila odielo i nošnju, i zapuštene joj vlase splela po svjetovnu, hoteći savladati i djevičinu namjeru i materinu joj želju. I gle istu noć vidi u snu da je k njoj došao andjeo, koji joj strašnim glasom priećaše, da će je pedepsati, izgovarajući ove rieči: Ti li si se usudila cieniti muževlju zapovied više nego Isukrsta? Ti li si smjela doticati se glave Božje djevice svojim bezbožnim rukama? Već od sada ove će ti usahnuti, da izmučena osjetiš šta si učinila, i kad se navrši pet mjeseci bit ćeš svaljena u grob. Ako pak ostaneš u griehu, na jedanput ćeš osirotjeti za mužem i za djecom. Sve se ovo redom izvrši, i nagla smrt pokaza, da je nevoljnica okasnila pokajati se. Ovako se Isukrst osvećuje skvrniteljima crkve svoje: ovako brani svoje drago kamenje i najdragocjenije svoje zaklade.[39] — Ovo sam kazao ne da se podsmjehnem nesreći jadnikâ,

[37] To jest, za Isusa i za njegovu vojsku.

[38] Kako je ridja boja nešto izmedju žute i crvene, tako se približuje boji od ognjenog plamena. Sveti Otac da Leti živo predstavi dotičnu preporuku, veli joj da djetetu ne čini onakovom kosu, jer bi tim na njoj započinjala nešto paklenoga ognja.

[39] *Sic ulciscitur Christus violatores templi sui: sic gemmas et pretiosissima ornamenta defendit.* Evo kako nazivlje djevice, koje su Bogu svoju čistoću posvetile.

nego da napomenem kolikim strahom i smotrenošću moraš čuvati što si Bogu zavjetovala.

Svećenik Heli s griehâ svoje djece uvriedi Boga. Tko ima sinove razpuštene i neposlušne ne može postati biskup (1 *Tim.* 3, 4). A naprotiv o ženi se kaže, da će se spasiti radjanjem djece, ako ostanu u vjeri i ljubavi i svetinji s čistoćom (*Ib.* 2, 15). Ako se roditeljima broji u krivicu što čine čeljad savršene dobi i nezavisna,[40] koliko će im se više u krivicu brojiti što čine oni, koji sisaju i slabi su, koji, po Gospodnjoj izreci, ne znadu što je desno, što li lievo (*Jon.* 4, 11), to jest ne umiju razlikovati dobra od zla? Ako ti brižno čuvaš, da ti guja ne šine kćer, zašto jednakom brigom ne bi čuvala, da je ne udari malj svekolike zemlje,[41] da ne pije iz zlatne babilonske čaše (*Jer.* 51, 7), da ne izlazi s Dinom i ne želi vidjeti ženskih tudjinskog kraja[42] (*Gen.* 34, 1), da ne poigrava nogama, da ne vuče za sobom haljina[43] (*Is.* 3, 16)? Otrov ne daje se nego omazan medom, i zlo ne vara nego pod vidom i izgovorom dobra. Ali ćeš ti reći: Kako to, kad za griehe otaca ne plaćaju sinovi, ni roditelji za sinovlje, već duša koja sagrieši, sama će umrieti (*Ezech.* 18, 20)? To se govori o onima koji su kadri razumievati, o kojima se u Evandjelju veli: *On je veliki, neka sam kaže za se* (*Joan.* 9, 21). Dobro pak i zlo onoga koji je malo diete, i misli kao diete, dok

[40] Razumije se, ako su takovi sinovi privikli se zlu krivicom i nemarom roditeljskim.

[41] U Pismu je nazvan malj svekolike zemlje Babilon (*Jer.* 50, 23); jer je satr'o mnoga carstva, i sebi ih podvrgao. Ali se ovdje razumije djavao.

[42] Zlatna čaša babilonska, o kojoj govori prorok, u prenesenom smislu znači bogatstvo i raskoštvo svjetovno. — Dina, kći patrijara Jakova, koje nam nesreću kaže sveto Pismo, slika je radoznale duše. Ovoj se s takova betega može lasno najgore zlo dogoditi.

[43] *Ne ludat pedibus, ne trahat tunicas.* Pripadni tekst Sedamdesetorice ovako glasi: . . . *ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι (trahentes simul tunicas, simulque pedibus lusitantes).*

ne stigne na godine od razuma, i Pitagorino slovo[44] ne dovede ga na razkršće, broji se roditeljima: van ako ćemo držati,[45] da kršćanska djeca, ne prime li krštenja, sama nose grieh, i da se to ne računa u zločin takodjer onima koji ne htjedoše dati im ga, osobito onda kad se ne mogahu protiviti oni koji ga imadijahu primiti; dok već nasuprot držimo da je roditeljska korist spasenje malene djece.

U tvojoj ruci bilo je kćer Bogu posvetiti ili ne — premda je tvoja stvar drugojačija, jer si nju zavjetovala prije nego će se ona u tebi začeti — ali kad si je već posvetila, pod tvoju je odgovornost, da je ne zapustiš. Ako je kriv za bezakono postupanje tko prinese na žrtvu hromo i sakato, i što ima na sebi kakvu mu drago manu (*Lev.* 22, 21; *Deut.* 15, 21; *Eccli.* 35, 14); koliko će se veće mučiti onaj, koji pripravlja dio svoga tiela i čistu neoskvrnjenu dušu za kraljevo grljenje,[46] ako je nemaran?

Kad podraste, i po primjeru svog zaručnika stane napredovati u mudrosti, u dobi i u milosti kod Boga i kod ljudi (*Luc.* 2, 52), neka s roditeljima svojim idje u crkvu pravoga Otca[47] (*Ib.* v. 41 ss.); ali neka ne izlazi s njima iz crkve. Neka nju ištu po putu ovoga svieta, po svjetini i po mnogoj rodbini, a nigdje nek je ne nadju već

[44] O Pitagorinu slovu, vidi Posl. XXXVIII., bilj. 59.

[45] Sad će jednim primjerom dokazati, kako roditelji mogu biti krivi za ono što je grješno u djeci.

[46] To jest, za duhovno vjenčanje s nebeskim kraljem Isusom.

[47] Budući da je spomenuo ovdje roditelje, i prema rieči što je Isus Mariji i Josipu rekao, kad ga u crkvi nadjoše: Zar ne znate da meni treba biti u onome što je Otca *moga* (*Luc.* 2, 49)? naš svetitelj ovdje zove *pravim* otcem Boga, koji je naš Otac više nego li je onaj što nam je tjelesni roditelj. *Crkva* pak, o kojoj ovdje govori, nije materijalna zgrada što u njoj Boga štujemo, nego su to knjige sv. Pisma, u kojima — kako reče sv. Bonaventura — Bog prebiva u svjetlosti istine. U tu crkvu, preporučuje kad Pavla uzraste da ide s roditeljima; to jest, da s njima čita; ali s njima da ne ostavlja čitanja; te roditelji makar je gdje tražili, nek je samo u toj crkvi nadju, gdje iztražuje ono što će je učiniti dostojnom zaručnicom Isusovom.

u unutrašnjem svetištu[48] Pisma, gdje razpituje apostoie i proroke za duhovno vjenčanje (*Os.* 2, 19; *Joan.* 3, 29; *Apoc.* 21, 2. 9; *Cant.* 4, 8. 9. 10. 12 : 5, 1). Nek se ugleda na Mariju, koju Gabrijel samu u njezinoj sobi nadje, i koja se možda s toga uplaši, jer ugleda čovjeka: što njojzi neobično bijaše. Neka teži izjednačiti se s onom, o kojoj se kaže: *Sva slava kraljeve kćeri iznutra je* (*Ps.* 44, 14). Nek i sama, ranjena strielom ljubavi, dragome progovara: *Uvede me kralj u ložnicu svoju* (*Cant.* 1, 3). Neka nikad ne izlazi vanka, da je ne nadju oni koji obilaze po gradu, pa je izlupaju i rane, i otmu joj pokrivalo čistoće, i ostave je golu u krvi (*Ib.* 5, 7): dapače, kad tko kucne na njezinim vratima, neka rekne: *Ja sam zid i dojke su moje kula* (*Ib.* 8, 10): *oprala sam noge svoje, ne mogu ih kaljati* (*Ib.* 5, 3).

Nek ne jede ljudima naočigled, to jest pri roditeljskim gostbama, da ne vidi jela koja bi mogla zaželjeti. Ako i misle neki, da je veća krepost prezirati uživanje kad je ovo pri ruci, ja ipak cienim, da je uzdržljivost sigurnija, kad se ne zna što bi se moglo iskati. Negda, kao dječak u školi, čitao sam: „Teško ćeš popraviti što pustiš da postane navika". I već od sada nek nauči ne piti vina, u kome je bludnost (*Eph.* 5, 18). Malahnima je pogibeljno i dosadno postiti dokle ne dosegnu snažne dobi. Do toga vremena, ako uztreba, može ići u javna kupališta i piti malo vina poradi želudca (1 *Tim.* 5, 23), i hraniti se mesom, da ne oslabe noge prije nego stanu trčati. Ovo pak velim iz milosti, a ne po zapoviedi (1 *Cor.* 7, 6), pobojavajući se slaboće, a ne upućujući na neumjerenost. A dalje, zašto Isusova djevica ne bi sasvim činila što praznovjerni židovi djelimice čine odbacujući neke životinje i jela, i što obslužuju indijski bramini i misirski gimnosofisti[49] jedući samo ječmene kaše, pirinča i voća? Ako je staklo tolike vriednosti, kako biser ne bi vriedio više?[50] Ona što se rodi po obećanju, nek živi kako življeše koji se po obećanju imadoše.[51] Jednaka milost iziskuje jednak trud. Nek ne će ni da čuje muzičkih sprava, ni da zna čemu su svirale, lire, gusle. Svaki dan nek ti uradi zadatak ubran iz cvieća svetog Pisma. Nek se uči blagoglasju grčkih stihova. Ustopice zatim neka ide latinsko učenje: koje ako u početku ne uredi mladjanih usta, govor će se pokvariti tudjinskim izgovorom, i materin jezik okaljat će se inostranskim manama.[52] Ti joj budi učiteljica: na te nek se ugleda nevješto diete. U tebi i u svome otcu ništa da ne vidi, što bi joj bilo grjehota kad bi uradila. Vi se sjećajte da ste roditelji djevice, i da se ona može bolje poučiti primjerima, nego li riečima. Cvieće brzo propada: nezdrav vjetar hitro tamani viole, ljiljane i šafran. Bez tebe nikad nek ne izadje iz kuće. Bez matere nikad nek idje po bazilikama[53] mučenika i po crkvama. Nikakav mladić, ni-

[48] *In adyto.* Rieč *adytum* (grč. *ἄδυτον*) znači nutarnji dio hrama, ili koga god mjesta posvećena, gdje nije bilo slobodno ulaziti nego samo svećenicima; a napose znači mjesto gdje su svećenici primali odgovore božanstva. Kako je dakle Jeronim, po gornjem tumačenju (bilj. 47), *crkvom* nazvao sveto Pismo, tako sada kaže neka malu Pavlu nadju uviek u unutrašnjem mjestu iste crkve, gdje se bavi iztraživanjem otajstvenog značenja svetih knjiga, koliko se tiče njezina duhovnog vjenčanja s Isusom.

[49] *Gymnosophistae*, tako se zovu indijski filozofi, koji se bave mudrošću, a goli žive u šumama. Ime im dolazi od *γυμνός* (go) i *σοφιστής* (mudrac). *Brahmani* ili *bramini* naziv je mnogih indijskih plemena (V. Posl. XXXIV, bilj. 17); a taj naziv dolazi im od njihova boga Brahme. Ali su osobito braminima nazvani njihovi svećenici. Ovi napokon bivaju gimnosofisti, i tada zovu se *vanaprasti* i *sannjari*. Nego i asketi (redovnici) boga Bude spadaju u razred gimnosofistâ. — Iz ovoga Jeronimova mjesta vidi se, da je i u Misiru bilo gimnosofistâ.

[50] Ako braminsko uzdržanje od jela, koje je nalik na biser od stakla, ima svoju vriednost, koliko veću vriednost isto uzdržanje treba da ima u kršćanima? V. Posl. XLV., bilj. 36.

[51] Samson, Samuel i Ivan Krstitelj, koje je prije spomenuo.

[52] I ovo je iz Kvintilijana. Cf. **Luebeck**, p. 216, §. 12.

[53] Za prostog štioca zabilježit ću, da kod crkvenih pisaca, *bazilika* znači crkvu oblikom veličanstvenu i slavniju od drugih.

kakav od onih što im je kosa na uvojke nek se ne osmieva na nju. Dneve bdjenja i svečano noćivanje[54] naša djevičica neka tako obslužuje, da se ni koliko je nokat širok od majke ne udalji. Ne ću da ima veću ljubav k nijednoj od svojih služkinjica, kojoj bi često na uši šaputala. Što god jednoj govori, neka znadu sve. Nek joj se mili pratilica ne nakićena i liepa, koja bi jasnim grlom mogla sladku pjesmu pjevati joj; već ozbiljna, bljedolika, u prljavu odjeću obučena, i nešto žalostiva. Valja joj za uzgojilju dati staru djevicu, vjerom, životom i čistoćom dobru, da je svojim primjerom uči i navadja ustajati obnoć na molitvu i psalme, jutrom pjevati pjesni, trećega, šestoga i devetog časa držati se junački u bojnim redovima[55] kao Isukrstova zatočnica, i prikazivati večernju žrtvu pri užganoj svieći.[56] Tako nek joj dan prolazi: nek je zateče noć gdje se tako trudi. Za molitvom nek sliedi čitanje, a za čitanjem molitva. Vrieme uloženo u tolike različne stvari činit će se kratko.

Nek se takodjer uči raditi o vuni, držati kudjelju, polagati na krilo kotaricu,[57] obrtati vreteno, palcem presti.

[54] U staro vrieme, u oči svih velikih Gospodnjih svetkovina, kao Božića, Bogojavljenja (Vodokršća), Uskrsa, Uzašašća, Duhova, te u oči godišnjih svečanosti mučenikâ, i u oči svake nedjelje, vjerni provodjahu svu noć u crkvi na molitvi, psalmima i duhovnim pjesmama pjevajući hvale Bogu. Tu noćnu Božju službu Latini zvahu *pernoctationes* i *pervigilias*, a Grci *παννυχίδας (vsenoštnoe bdjenie)*. — O takom noćivanju u crkvi Jeronim ovdje govori.

[55] Ova slika uzeta iz vojničkog života zgodno primjenjuje se na svaku kršćansku dušu, jer smo svi vojnici Isukrstovi; te pri onakovoj molitvi treba da se hrabro i postojano držimo, unatoč svojoj naravnoj slabosti i sotonskim napastima.

[56] Izuzevši povečernjicu *(completorium)*, ovdje su nam označeni crkveni časovi: jutrenja, što se obnoć pjevaše; četiri male ure, od kojih prva moljaše se jutrom, a ostale svaka u svoje vrieme; napokon večernja, koja se moljaše u veče pri užganoj svieći. Ovu posljednju Latini zvahu *hora lucernaris*, a Grci *λυχνικόν*. Obadvie rieči izrazuju istu Jeronimovu misao.

[57] U kotaricu robinje prelje metahu odmjereni im dio vune, te potku i osnovu što bi oprele.

Nek ne mari za svilu, ni za serska runa,[58] ni za zlato u žice savito.[59] Nek spravlja odjeću, kojom će se braniti od studeni, a ne kojom se odkriva obučeno tielo.[60] Hrana nek joj je zelje, kruh i jela od pšeničnog cvieta,[61] i riedko ribice. I da više ne duljim napomene o proždrljivosti, o čemu sam obširnije na drugom mjestu govorio,[62] neka jede tako, kako će svedj biti gladna: da odmah po jelu može čitati i pjevati psalme. — Meni nisu po ćudi, osobito u nejakoj dobi, dugi i pretjerani posti, koji se nastavljaju ciele nedjelje danâ bez prekida, i zabranjuju se jela začinjena uljem, a i voće. Poznao sam izkustvom, da tovar, kad je umoran, na putu svrće u gostionice. Ovo nek čine Izidini i Cibelini štovaoci, koji — naravno da ne bi oskvrnili Cererine darove — popašnim uzdržavanjem žderu gnjetele i grlice što se još puše.[63] Za postojani post, ovo neka je pravilo: nek se sačuva dosta snage za dugo putovanje, e se ne bi dogodilo, da trčeći prvi dan hoda, ne srušimo se na tle drugih dana, što nam ih je još putovati. Ali, kako sam prije pisao, u korizmi treba postiti što se bolje može, i konjima koji hite valja pustiti vodjice sasvim slobodne: premda su drugo svjetovna čeljad, drugo djevice i kaludjeri. Svjetovnjak preko korizme probavlja što je prije

[58] Seri narod skitski u današnjem Kitaju. Oni trgovahu u cielome svietu skupocjenim i veoma finim tkaninama. Od njihova imena dolazi naziv *serica*, svilene tkanine, svilene haljine.

[59] To jest, zlato koje se utkiva u neke fine tkanine. Valjda razumije sam zlatni brokat.

[60] Nišani na nekoje tašte ženske glave, kojima je odielo naročito tako načinjeno, da im se vidi ono što u ženskoj čeljadi imalo bi biti pokriveno.

[61] U tekstu je samo jedna rieč: *simila*, što znači *pšenični cviet*; ali ona može značiti i kruh, i drugo, ma što bilo, učinjeno od onakova brašna (**Forcellini-De Vit**).

[62] *Cont. Jovin.* L. II. Opp. II, 303—326.

[63] Štovaoci Izidini i Cibelini, u svetkovine ovih dviju božica ne jedjahu kruha, nego mesa, kao što Jeronim ironično veli da jedjahu fazane i grlice netom dignute s vatre; jer su tada ukusniji.

proždrljivo smazao, i živeći, kao spuž, o svome soku, spravlja trbuh za buduće gostbe, kojima će se toviti. Djevica i kaludjer neka svoje konje puste imajući na pameti da im je neprestano trčati. Trud koji ima svoj svršetak, veći je; a oni kome nema kraja, jest umjereniji: jer u prvom slučaju čovjek ima odušak, a u drugome neprestano hodi.[64]

Ako kad podješ na poljsko dobro blizu grada, ne ostavljaj kćeri u kući: neka ne zna i ne može bez tebe živjeti, i nek se vrlo boji ostati sama. Nek se ne razgovara s čeljadi svjetovnom, i ne druži se s rdjavim djevicama. Nek ne bude nje na pirovima služinčadi, i nek se ne mieša u igre i galamu kućnih robova.

Znam kako neki učiše, da se Isukrstova djevica ne kupa s hadumcima, ni s udatim ženama: jer u prvima ne prestaju čovječje žudnje; a druge pokazuju ružan izgled naduta trbuha. Meni se nipošto ne dopada da se kupa odrasla djevica, budući da se takova ima stidjeti sama sebe, i valja da ne može sebe vidjeti gole. Jer ako bdjenjem i pošćenjem muči tielo svoje, i čini ga robom; ako hladnoćom uzdržljivosti gleda ugasiti vatru nečiste požude, i sve što podražuje dob u kojoj vri krv; ako se trudi da mrčinom koja joj je po volji nagrdi ljepotu, zašto bi s drugog kraja toplicama razpirivala oganj koji pod pepelom tinja?

Mjesto dragog kamenja i svile, nek se nasladjuje božanstvenim knjigama. A što se ovih tiče, nek ne mari za zlato ni za izšarane na babilonskim kožicama slikarije,[65]

[64] Budući da se korizma svršuje, preko iste nalaže nam se veći trud, to jest, veći post; jer nam se za njom pušta da odahnemo od takoga truda: dok svakidašnji post redovnikâ i djevicâ, izvan korizme treba da bude laglji, umjereniji, baš zato što je svakidašnji i ne dovršuje se.

[65] Govori o pozlaćenim i naslikanim kožama u koje se stavljahu svete knjige. Najfiniji pergamenti dobavljahu se iz Babilonije. Zato ovdje govori o babilonskim kožicama.

već za razgodke vjerno i učeno izpravljene.[66] Najprije nek nauči psaltir: ove pjesme nek su joj zabava. Iz Priča Salamunovih nek nauči pravila života. Propovjednik nek je privikne gaziti što je svjetovno. U Jobu nek iztražuje primjere duševne snage i strpljivosti. Onda nek priedje na Evandjelja, da ih nikad ne pusti iz ruku. Zatim svom dušom nek prihvati Djela apostolska i Poslanice. A kad ovim blagom obogati spremu svoga srdca, onda nek uči Proroke, Heptateuk,[67] i knjige o kraljima s Paralipomenima, takodjer knjige Ezdrine i o Esteri. Najzad neka bez straha uči Pjesmu nad Pjesmama: jer ako bi u početku čitala pirnu pjesmu duhovnog vjenčanja, izraženu tjelesnim riečima, s nerazumievanja mogla bi se izraniti. Nek se čuva od svih apokrifnih knjiga.[68] A da bi je volja bila čitati ih, ne da iz njih nauči istine vjere, već samo iz poštovanja prema čudesima,[69] nek zna da iste knjige nisu onih pisaca, kojih nose ime, i da je u njima pomiešano mnogo neistine, pa se hoće velika razborstva, da se traži zlato u kalu. Nek su joj uviek u ruci Ciprijanova djelca. Atanasijeve poslanice i knjige Hilarijeve može slobodno i bez ikakve smetnje čitati. Nek se veseli spisima i umom onih ljudi, što im u djelima tvrdo stoji pobožnost i vjera. Druge neka čita tako, da o njima može suditi, više nego se za njima povoditi.

Ti ćeš odvratiti: Kako ću ja, žena svjetovna, u Rimu, u ovolikom množtvu svieta, sve to izvršiti? Nemoj se dakle

[66] Prosti čitalac nek zna da su razgodci (interpunkcija) oni znakovi kojima se rieči ili rečenice medju sobom razstavljaju (,;:.?!). Vješto udešena interpunkcija, svak zna koliko pomaže razumievanju onoga što se čita. To Jeronim ovdje preporučuje.

[67] Pet knjiga Mojsijevih, knjiga Jozuina i ona o Sudcima čine Heptateuk.

[68] Takova su, na pr., kriva Evandjelja, Petrovo, Jakovljevo, Filipovo, Nikodemovo, i druge knjige, kao na pr., Djela svete Tekle itd. (Vidi Posl. XXXV., bilj. 43).

[69] Govori o čudesima opisanim u onim knjigama.

ni podvrgavati pod teret koji nisi kadra nositi: već kad je odojiš, kao Sara Izaka (*Gen.* 21, 8), i obučeš, kao Ana Samuela (1 *Reg.* 1, 24 : 2, 19), pošlji je babi i tetki. Pokloni najdragocjeniji biser Marijinoj sobi, i položi ga na jasle u kojima plaka Isus. Nek se odgaja u manaštiru, nek je u kolu djevica: nek ne nauči kleti se, nek laž smatra za bezbožnost, neka ne zna za sviet, neka živi po andjelsku, nek je u tielu bez tiela, nek misli da je vas ljudski rod kao što je ona. I da ostalo premučim, bar neka tebe izbavi od teškoće čuvanja, i od jezivosti da je ne sačuvaš. Bolje je da čezneš za njom, što nije kod tebe, nego da budeš u strahu od svake stvari: što govori, s kim se razgovara, kome namiguje, na koga rado pogleduje. Izruči Eustokiji majušnu, koje i samo sadašnje kmečanje, jest za te molitva. Predaj njoj drugaricu svetosti, da joj bude nasljednica. Nju neka gleda: nju neka miluje: neka se iz malena divi onoj, koje govorenje, hod i odjeća pouka su savršenosti. Nek je na krilu svoje babe, koja će još jednom učiniti od unuke što je prije učinila od kćeri, jer se dugim vježbanjem naučila odgajati, čuvati i učiti djevice: pa se njojzi vije vienac od čistoće, koja donosi rod po sto[70] (*Matt.* 8, 13). O srećne djevice, srećne Pavle Toksocijeve! koja je s babinih i tetkinih vrlina svetošću plemenitija nego li s gospodskog roda. O! kad bi tebi pošlo za rukom vidjeti svekrvu i zaovu svoju, i motriti velike njihove duše u malenom tielu, istinit sam, radi čistoće koja se pri tebi rodila, da bi sama predtekla kćer, i zamienila prvu Božju odredbu (*Gen.* 1, 28) novim evandjelskim zakonom[71] (1 *Cor.* 7, 7). Doista, ne samo što ne bi marila imati druge djece, nego bi samu sebe Bogu darovala. Ali jer ima vrieme kad se grli, i vrieme kad se ostavlja grljenje (*Eccl.* 3, 5), i jer tielo žene udate nije u njezinoj vlasti (1

[70] Jer uzgaja djevice, kojih čistoću sveti otci porede sjemenu što donosi rod po sto.

[71] Kad bi moguće bilo.

Cor. 7, 4), svak nek ostane, po zakonu Gospodinovu, u stanju u kom se nalažaše kad je bio pozvan (*Ib.* v. 20); i tko je pod jarmom, tako treba da trči, kako ne će ostaviti druga u blatu. Ti u djetetu daj sve, što za sada o samoj sebi odgadjaš. Ana poslie nego prikaza u Božjem šatoru sina, koga bijaše zavjetovala Bogu (1 *Reg.* 1, 24), nikada ga ne uze natrag; jer želeći imati druge djece, činjaše joj se nepristojno, da u njezinoj kući raste onaj koji imadijaše biti prorok. U kratko, poslie nego njim postade trudna i rodi ga, ne smjede prije nego vrati dug, pristupiti k crkvi, ni izaći prazna pred Gospodina (*Ex.* 23, 15): a kad prinese ovu žrtvu, vrnuv se kući, rodi za se petero djece (1 *Reg.* 2, 21), jer je prvenca rodila za Boga. — Ako se diviš sreći ove svete žene, ugledaj se na njezinu vjeru.

Ako pošlješ Pavlu, svečano obećajem, da ću ja biti joj učitelj i odgojitelj. Ja ću nju na svojim ramenima nositi; ja, starac, s njom ću mucave rieči izgovarati. Ovo će mi biti veća slava, nego li svjetskome filozofu;[72] jer ne ću učiti macedonskoga kralja, kome bijaše sudjeno da pogine od babilonskog otrova,[73] već službenicu i zaručnicu Isukrstovu, koju treba pokloniti kraljevstvu nebeskome.



[72] Aristotelu. Vidi gore bilj. 29.

[73] O Aleksandru Velikome, koji umrie u Babilonu (323.? 324.? pr. Is.), mnogi su pričali da je bio otrovan; premda — po onom što Plutark (*Vitae*, Venet. 1572, p. 339) piše, temeljito može se suditi, da je umr'o naravnom smrću od vrućice.

Poslanica LIV.[1]

Teofilu.

Sadržaj. — *Pravda se što s Pavline smrti i s drugih nezgoda nije mogao prije prevesti na latinski jezik njegovu vazmenu knjigu, koju veoma hvali.*

Preblaženome papi Teofilu, Jeronim.

Odkako sam primio poslanicu tvoga blaženstva, s priloženom vazmenom knjigom,[2] sve do današnjega dana, žalost i tuga i brige i različne glasine o crkvenim stvarima s više strana tako me silno mučiše, da sam jedva mogao prevesti na latinski jezik tvoj spis: jer znaš vrlo dobro, da tuga nije rječita,[3] kao što veli starinska rieč; osobito, kad duševnome jadu pridodje tjelesna bolest. Evo i sam ovaj list, dok gorim od ognjice, i logom ležim već je peti dan, u velikoj hitnji kazujem pisaru u pero, da u kratko dam na znanje tvome blaženstvu, kako me je prevodjenje stalo velikog truda, da jednakom pristojnošću prevedem svaku izreku, e bi latinski slog bar nekoliko odgovarao krasnorječju grčkog izvornika.

[1] Pisana god. 404.

[2] Govori o Teofilovoj poslanici pisanoj misirskim biskupima; a nalazi se medju Jeronimovim (*Ep.* C. *col.* 813—829).

[3] *Non esse tristem eloquentiam.* To će reći, da čovjek, kad mu se tuga na srdce savije, ne može se baviti onim zašto se iziskuje rječitost. S toga i Ciceron reče, da je rječitost drug mira srdca, i prijatelj dokolice: *Pacis est comes, otiique socia . . . eloquentia* (*Brutus*, 12).

Na početku govoriš kao filozof, i razložeći u obće, čim svakoga učiš, jednoga[4] pobijaš. A dalje, spajaš — što je sasvim mučno — filozofiju s retorskom rječitošću; i na našu korist združuješ Demostena s Platonom.[5] Koliko se ondje besjedi protiv neumjerenosti; kolikim se hvalama slavi uzdržljivost! K tome, prema dubokim znanstvenim načelima, opisuju se pravila dana i noći, hod mjeseca i sunca, i prirodni svjetski zakoni; a takovo razlaganje udešavaš po nauci svetog Pisma,[6] nek se ne čini, da si za vazmenu knjigu što uzeo iz izvora svjetovnih. U kratko: što se toga tiče, ne smijem te hvaliti, da me ne bi stigao ukor, da ti se ulagujem. Knjiga je vrlo dobra koliko sa strane filozofske, toliko što razpravlja svoj predmet bez mržnje na osobe.

Prosti mi dakle, molim te, što sam zakasnio: jer smrt svete i častne Pavle, tako me je uništila, da izim prievoda ovog tvoga djela, sve do sada ništa drugo ni o božanstvenim knjigama nisam napisao. U istinu, izgubio sam iznenada, kao što je i tebi poznato, pomoć, na koju se ja obzirem (kako je Gospodin svjedok mojoj savjesti) ne po-

[4] To jest, Origena.

[5] Jeronim je ovim hotio pohvaliti — dakako hiperbolično — rječitost i filozofsko razloženje Teofilovo; pa hoće kao da ga poredi s Demostenom što se prve tiče, a s Platonom što se tiče drugoga. — Od dvaju imenovanih velikana, i prosti čitalac čuo je za Platona; naime, da je to bio jedan od najumnijih i najvećih filozofa († 347. pr. Is.). Vidjeli smo kako Jeronim o njemu govori u početku Posl. XXXIV. Demosten pak, po sudu samoga Cicerona, bio je najveći i najslavniji govornik od svieta († 322. pr. Is.). Njemu je Atena podigla spomenik s ovim nadpisom: „Demostene, da tvoja snaga bude bila ravna tvome umu, macedonski Marte nikad ne bi bio podjarmio Grčke“.

[6] Jeronim se ovdje osvrnuo na ono što Teofil, u rečenoj poslanici piše u članku 10, završujući s navodom sv. Pisma, uzetim iz Propovjednika (*Eccl.* 1, 5—6).

radi svojih potreba, nego poradi podpomaganja svetih,[7] kojima ona brižljivo služaše.

Sveta i častna Eustokija, kći tvoja, koja se nikako ne može utješiti za pokojnom majkom, i sve bratstvo[8] smjerno te pozdravljaju. — Knjige, što mi javljaš da si ih prije nekoliko vremena spisao, opremi mi, ili da ih pročitam, ili prevedem. — Da si zdrav u Isukrstu.



[7] *Sveti* zvahu se u starom Zakonu pravi Božji štovaoci — Izraelićani (*Ps.* 15, 3: 33, 10; *Prov.* 9, 10 etc.). Isto tako u novom Zakonu zovu se svetima vjerni poslie njihova krštenja (*Rom.* 1, 7: 8, 27: 15, 25—26: 16, 2 etc.). Jeronim dakle ovdje žali Pavlu, koju zove svojom pomoći; ali ne radi svojih ličnih potreba, nego jer je podpomagala svete, to jest njegove kaludjere, i pobožne poklonike, koji ondje dolažahu.

[8] To jest, svi kaludjeri koji ondje s Jeronimom življahu.

Poslanica LV.[1]

Djevici Eustokiji.

Pogrebna besjeda o svetoj Pavli.[2]

Sadržaj. — *Ovim liepim djelom, u prilici poslanice, kazuje život Pavlin. Najprije hvali slavni njezin rod; pa iztiče jakost njezine duše, što po smrti muža Toksocija sva se posveti Bogu, živeći dugo u Rimu kao savršena kršćanka.*

[1] Pisana g. 404.

[2] Pavla, već nama poznata, pošto ostade udovica i sasvim se posveti Bogu, nakon pet godina sveta življenja u Rimu, poslušavši glas Božji koji joj progovaraše u srdcu, napusti domovinu, kuću, imanje, rodbinu i djecu, i ode (god. 385.), s kćerju Eustokijom, u svetu zemlju, da se ondje nastani. Obašavši najprije sveta palestinska mjesta, podje skupa s Jeronimom u Egipat, da posjeti nitrijske pustinjake. Vrati se zatim u Palestinu, i sagradi u Betlemu trostruk manastir za svoje koludrice, a jedan napose za Jeronima i njegove drugove, osim drugih zgrada za primanje putnika. Ona poživje, uz Isusovu spilju 18 godina, i preminu dvadeset i šestoga dana siečnja 404., kad joj bijaše 56 godina i 8 mjeseci. Veoma je slavno njezino ime u crkvenim spomenicima (**Tillemont**, XII, 259). Rimski martirologij ovako oglasuje njezinu svetkovinu: *„Apud Betlehem Judae dormitio sanctae Paulae, matris Eustochii Virginis Christi, quae cum esset e nobilissimo Senatorum genere, renuntians seculo, et facultates suas pauperibus distribuens, ad Praesepe Domini se recepit; ubi multis virtutibus praedita, et longo coronata martyrio, ad coelestia regna transivit: cujus vitam virtutibus admirandam sanctus Hieronymus scripsit.* — Da potješi sebe i Eustokiju, Jeronim napisa ovu dugu i rječitu pogrebnu besjedu u dvie noći. Ovo djelo, za koje sam veli da nije ugladjeno ni nakićeno, tim je znamenitije, što je naravni izliv bolnog njegova srdca za velikom sveticom, a ne plod njegova učena razmatranja.

Opisuje zatim potanko njezino putovanje po moru i po suhu, te bogoljubno obilaženje svetih palestinskih mjesta, i put u Misir do nitrijske pustinje. Kazuje onda, kako se nastanila u Betlemu, i kako je upravljala mnogim djevicama. Po tom iznosi na vidjelo njezine kreposti: poniznost, strpljivost, preziranje svjetovnih stvari, ljubav prema siromasima i nemoćnicima, učenje i znanje svetog Pisma, čistoću vjere, i ovdje ondje druge njezine vrline i dobra djela. Napokon pripovieda njezinu svetu smrt i sjajni sprovod što joj bi priredjen.

Kad bi se svi udi moga tiela pretvorili u jezike, i kad bi svi žglobi moji glasom ljudskim progovorili, ja ne bih bio kadar dostojno izkazati izvrstnosti svete i častne Pavle. Po rodu plemenita, ali daleko plemenitija po svetosti: negda bogatstvom moguća, ali sada, kršćanskim siromaštvom odličnija; potomak Grakâ, podmladak Scipionâ, nasljednica Pavla,[3] čijim imenom bi prozvana, pravi i istiniti porod Marcije Papirije, matere Afričkoga,[4] voljela je Betlemu nego Rimu, te pozlaćeni stan promieni za kućericu slupanu od gnjile. Ne žalim što takovu izgubih, nego Bogu blagodarim što takovu imadoh; pa i još imam: budući da Bogu žive sve stvari,[5] i svi koji se vraćaju

[3] To jest, Pavla Emilija osvajača Macedonije (167. pr. Is.), kome je s toga dan pridjevak *Macedonski.*

[4] Marcija Papirija bi prva žena Pavla Emilija, koji imade s njom dva slavna sina, Scipiona (Emilijana) i Fabija Maksima Emilijana (**Plutarchus**). Prvi razori Kartaginu (146. pr. Is.); i toga Jeronim ovdje zove *Afričkim;* a ne onoga kome povjest taj nadimak priznaje, to jest, Scipiona starijega *(Scipio Africanus major),* pobiedioca Hanibalova (201. pr. Is.).

[5] *Deo enim vivunt omnia* (Cf. *Luc.* 20, 38). Istu rečenicu Jeronim ponavlja u komentaru Evandjelja Matejeva (9, 24. Opp. VII, 60). To će reći da ništa od onoga što je Bog stvorio, njemu ne prestaje biti. U ostalom glagol *vivere* (živjeti) upotrebljava se mjesto *manere, durare* (ostati, trajati): kao što se vidi iz ovog primjera: *scripta vivunt* (žive spisi, nisu još propali). Crkva je u svoju liturgiju uzela onu rečenicu: *Regi* (Deo) *cui omnia vivunt, venite adoremus.*

k njemu, broje se u naše kućane. U istinu što smo nju izgubili, to je njojzi veselje u nebeskom stanu (2 *Cor.* 5, 1—2); jer dok je prebivala u tielu bijaše daleko od Gospodina (*Ib.* v. 6), pa uviek plačnim glasom jadaše govoreći: *Jao meni, jer se moje putovanje po tudjini produlji.*[6] *Boravih medju stanovnicima Cedra,*[7] *dugo bi tudjinka duša moja.* (*Ps.* 119, 5—6). I nije se čuditi što jadikovaše na svoje življenje u *tmini* (budući da rieč Cedar znači tminu),[8] jer *sviet leži u zlu* (1 *Joan.* 6, 19); *te kakva mu je tmina, taka mu je i svjetlost*[9] (*Ps.* 138, 12); i jer *svjetlost svietli se u tmini, i tmina nju ne primi* (*Joan.* 1, 5). Zato češće govoraše i onu: *Došljak sam i tudjinka, kao i svi stari moji* (*Ps.* 38, 13); a i onu: *Želim odriešiti se* (od tjelesnih sveza), *i biti s Krstom* (*Philip.* 1. 23). Koliko je god puta pak mučaše tjelesna bolest, koju nečuvenim uzdržanjem i umnožanim postom bijaše na se navukla, ovo joj iz usta izlažaše: *Pokoravam tielo svoje, i činim ga robom, da propoviedajući drugima, sama ne budem* (od Boga) *odbačena* (1 *Cor.* 9, 27); a i ovo: *Dobro je ne piti vina i ne jesti mesa* (*Rom.* 14, 21); takodjer: *Ponizih postom dušu svoju* (*Ps.* 34,

[6] *Peregrinatio.* Putovanje ili bavljenje na zemlji, u ovom kukavnom životu (*Eccli.* 16, 5; *Gen.* 47, 9; *Ps.* 118, 54; *Eccl.* 7, 1); gdje smo svi pred Bogom kao putnici izvan svoje domovine (1 *Par.* 29, 15; *Ps.* 38, 13; *Hebr.* 11, 13; 1 *Pet.* 2, 11).

[7] Cedar *(Κηδάρ)* bio je drugi sin Izmaelov (*Gen.* 25, 13). Od njega se prozva jedan kraj u Arabiji, gdje življahu Izmaelićani, a kasnije Saraceni. Ovdje se u prenesenom smislu Cedar uzimlje za ovaj sviet.

[8] Pravo reći, Cedar znači *biti crn.* Ali kako je tmina crna, tako Jeronim veli da Cedar znači *tminu.* Pa i s toga kraja Cedar jest ovaj sviet, to jest ljudi koji po svjetsku žive (*Eph.* 5, 8).

[9] Ovom rečenicom prorok je htio kazati, da je Bogu isto mrak i svjetlost; jer on jednako vidi što ljudi čine obnoć u mraku, i obdan u svjetlosti. Ali Jeronim u drugom smislu istu rečenicu navodi, hotijući kazati, da je svietu mrak i svjetlost ista stvar, koliko se tiče poznavanja i djelovanja onoga što je dobro.

13); i jošte: *Svu moju postelju ti namjesti u bolesti mojoj*[10] (*Ps.* 40, 4); i još k tome: *Ja se od muke previjah, dok me trn probadaše* (*Ps.* 31, 4). A kad je žigahu bolovi, koje osobitom strpljivošću podnošaše, kano da vidi sebi otvorena nebesa govoraše: *Tko će mi dati krila kao u golubice, da odletim i počinem* (*Ps.* 54, 6)?

Prizivljem za svjedoka Isusa i svetce njegove, a i samoga andjela koji ovoj vanrednoj ženi bi čuvar i pratilac, da ništa ne ću reći iz prijateljstva, ništa po običaju laskalaca: nego sve što pripovjedim, kazat ću kao svjedok; a i manje bit će nego li zaslužuje ona koju sav sviet slavi, kojoj se dive svećenici, za kojom čeznu čete djevica, koju žale gomile kaludjera i siromaha. Hoćeš li, štioče, da u kratko znaš njezine kreposti? Svoje sve kolike ostavi siromašne,[11] postavši sama od njih siromašnija. I ovo što velim nije čudo, koliko se tiče bliže rodbine i domaće čeljadi, mužke i ženske, koju od robova i robinjica bijaše pretvorila u braću i sestre, kad i kćer Eustokiju, djevicu i bogoljubnicu Krstovu, kojoj za utjehu ova se knjižica piše, poslie smrti ostavi daleko od plemićkog roda, a samom vjerom i Božjom milošću bogatu.

Daj dakle da razdielim red kazivanja. Neka drugi počinju iz daleka, te od kolievke joj, i da tako rečem od djetinjih igrala, nek pričaju o materi joj Blezili i otcu Rogatu: prva od kojih kći je Scipionâ i Grakâ; a drugi, kako se, na temelju plemenskih teftera i bogatstva i vlasteostva, gotovo po svim grčkim zemljama[12] do danas kazuje, od koljena

[10] Prorok da označi očinsku Božju brigu za svoje sluge, kad se nalaze u nevolji, veli, da im sam mienja *(versasti)*, ili, recimo, namješta postelju, e lakše odpočinu.

[11] Govori o onima, koji s njom življahu u Betlemu, medju kojima bijaše i čeljadi od najbližeg njezinog roda.

[12] *Per omnes fere Graecias.* Osim prave Grčke, stari zvahu južnu Italiju Velikom Grčkom, a grčke naseobine uz Jadransko i Tirensko more Malom Grčkom. Od toga možemo razumjeti zašto Jeronim veli, da se o Rogatu ono priča *per omnes fere Graecias.*

je Agamnenona, koji nakon obsade od deset godina razori Troju. Ja ne ću hvaliti ništa nego što je njezino samo, i što se vadi iz prečistog izvora njezine svete duše.

Gospodin i Spasitelj naš u Evandjelju, apostolima kad ga pitahu kakvu će im plaću dati, zato što svoje zapustiše za ime njegovo, reče, da će sada primiti sto puta onoliko; a na onome svietu život vječni (*Matt.* 19, 27. 29; *Mar.* 10, 30). Iz ovoga vidimo, da je pohvalno ne bogatstvo imati, nego ga prezirati za Isukrsta; ne častima se ponositi, nego za nje ne mariti poradi Božje vjere. Što Spasitelj obeća slugama i službenicama svojim, u istinu sada izpuni; jer glas svega svieta veliča onu, koja je držala za ništa slavu jednoga grada. Onoj, za koju dok življaše u Rimu nitko izvan Rima ne znadijaše, sakrivenoj u Betlemu, čudi se i barbarska i rimska zemlja. Zbilja, koga naroda ljudi ne dolaze u sveta mjesta? A u svetim mjestima, zar tko nadje medju ljudima, kome bi se više divio nego Pavli? Kao što najdragocjeniji biser sjaje medju mnogim dragim kamenjem, i kao što sunčana svjetlost zastire i mrači plamičak zviezda, tako ona svojom poniznošću nadvisi vrline i ugled svih kolicih, i bi najmanja medju svima, da od sviju bude veća. A koliko se više ponizivaše, toliko je Isukrst veće uzvišivaše. Krijaše se, a ne bijaše nepoznata. Kloneći se slave, zasluživaše slavu, koja kao osjen idje za krepošću, i dok napušta one koji hlepe za njom, sama približava se onima koji za nju ne haju. Ali što radim, mimoilazeći red pripoviedanja? Zabavljajući se pojedinim stvarima, prestupam govornička pravila.

Rodjena dakle od onakove porodice, udade se za Toksocija, čovjeka od prastarog plemena Eneje i Julijâ.[13] Zato joj se i kći, Krstova djevica, Eustokija, nazivlje Ju-

[13] Enejin sin Askanije bi prozvan Iulus (**Virgil**, *Aen.* I, 267). Najpoznatiji su od toga plemena Julije Cezar, i unuk njegove sestre car Oktavijan.

lija, a muž joj se zvaše „Julije, po imenu što na nj priedje od velikog Jula.“[14] Ovo pak spominjem ne kao da je stvar velika u onima koji nju imaju, nego jer je izvanredna u onima koji sami nju preziru. Ljudi svjetovni gledaju s poštovanjem one, koji se takovim izvrštinama odlikuju. Ja hvalim one kojima, iz ljubavi prema Spasitelju, za njima nije stalo; i čudnovato, one, koje slabo cienim kad ih imaju, hvalom spominjem kad bi htjeli ne imati ih. Od loze, velju, onakovih starih, s plodnosti i s čistoće visoko cienjena najprije od muža, pa od rodbine i od cieloga grada, pošto bijaše rodila petero djece, Blezilu (za kojom u Rimu ja gledah da je potješim),[15] Pavlinu (koja ostavi nasljednika svoga pobožnog života i imanja svetog i divljenja vriedna čovjeka Pamakija, što mu ja napisah neku malenkost o njezinoj smrti),[16] Eustokiju (koja je sada u svetim mjestima dragocjeni ukras djevica i crkve), Rufinu (koja preranom smrću veoma smuti ljubezno materinsko srdce), i Toksocija (za kojim prestade radjati da se vidi kako nije od svoje volje vršila ženidbenu dužnost, nego se dugo pokoravala želji muža, koji žudjaše imati mužko čedo).

Po muževljoj smrti tako za njim plaka, te malo ne umrie sama: tako se k Bogu obrati, te se na oči činjaše da je njegovu smrt željela.

Hoću li pripovjediti kako se imanje slavnog i plemenitog doma, a negda i prebogatoga, blizu svekoliko na siromahe potrošilo? Hoću li kazati o srdcu vrlo milostivu svakome, i o dobroti, koja se razlievaše još na one što ih nikada ne bijaše vidjela? Koji ubog ne bi umotan mrtav u pokrov od nje poklonjen? Kog bonika ležećega

[14] *Julius a magno demissum nomen Julo* (*Aeneid.* I, 288). Ovaj stih kojim pjesnik označuje Cezara: jer je vukao lozu od Iula, Jeronim primjenjuje na Toksocija.

[15] Poslanicom XXIV.

[16] Poslanica XXXVIII.

u postelji nije ona svojim novcem podpomagala? Za takove ona najbrižljivije razpitivaše po svem Rimu, i mišljaše, da bi njoj bila šteta, ako bi tko drugi hranio ikoga iznemogla i gladna. Oduzimaše svojoj djeci; a kad bi je s toga rodbina korila, govoraše, da djeci ostavlja veću baštinu, Isukrstovo milosrdje.

Posjetâ i mložije čeljadi što k njoj dolažahu rad visokog u svietu koljena i preslavne kuće, ne mogaše dugo podnieti. Tužna bijaše sa svoje časti, i hićaše da se ukloni i udalji od onih koji je hvaljahu. Pa kad se, radi nekih crkvenih razmirica, po carskoj naredbi sabraše u Rimu[17] iztočni i zapadni biskupi, upozna se s divnim ljudima, i Isukrstovim velikim svećenicima, Pavlinom, antiokijskim biskupom, i Epifanijem, biskupom grada Salamine u Cipru, što se sada zove Konstancija. Dapače Epifanije bi njezin gost; a Pavlina, koji u drugoj kući stanovaše, dobrotom steče kao stvar svoju. Ohrabrivši se njihovim krepostima svaki čas mišljaše ostaviti otačbinu. Ne sjećajući se kuće, djece, obitelji, imovine, niti ikakve stvari na svietu, hlepljaše poći sama i, ako se može reći, bez pratnje u pustinju Antonijevu i Pavlovu.[18] Pa najzad, kad minu zima, i bi slobodno putovanje po moru, te se biskupi vraćahu svojim crkvama, željom i sama odplovi s njima.

Ne ću već odgadjati. Sadje u luku,[19] prateći je brat, rodbina, svojta i, što je više, njezina djeca, željna da si-

[17] Na sabor koji bijaše sazvan g. 382. pod papom Damasom, za uredjenje posala antiokijske crkve. Što se tiče carske naredbe u ovome poslu, prosti čitalac može naći objašnjenje u mojoj knjizi *Papino Poglavarstvo* (s. 379—381).

[18] To jest, u Tebajidu, zemlju gornjeg Egipta (Misira), gdje Pavao provede 90 godina sam samcat, a bilo mu ih 113 kada umrie (342.) U isto vrieme, življaše takodjer u tebajidskoj pustinji, ali daleko od Pavla, a i neznajući za nj, sveti Antonije opat, koji umrie g. 356., a bijaše navršio 105 godina života.

[19] *Descendit ad portum.* Razumije se u luku koja se zvaše *Portus Romanus,* jedno 20 klm. od Rima, kod grada Ostije. V. Posl. XIX., bilj. 8, i Posl. XXXVIII., bilj. 51.

novskom ljubavlju osvoje preljubežljivu majku. Već se razapinjahu jedra, već se brod veslima otiskivaše na dubinu. Mali Toksocije na obali, moleći pružaše ručice; a Rufina, jur djevojka na udaju, ne progovarajući, moljaše suzama, da počeka do njezina vjenčanja. Pri svem tome ne pustiv ni suze, ona podizaše oči k nebu, ljubavlju prema Bogu nadvladjujući ljubav prema djeci. Ne poznavaše sebe za mater, da se pokaže Isukrstovom službenicom. Srdce joj se od muke ciepaše, i kao da se od njeudi trgahu, boraše se sa žalošću svojom: udivljenja dostojnija od svih kolicih, tim što nadjačavaše veliku ljubav. U dušmanskim rukama i težkoj nevolji sužanjstva, nema višeg nemilosrdja što razstaviti roditelje od djece. Protivu zakona naravi, savršena njezina vjera to podnošaše; dapače radostan duh to željaše; i većom ljubavi Božjom ne hajući za ljubav svoje djece zadovoljavaše se jedinom Eustokijom, koja bijaše joj drugarica i načina života[20] i putovanja. Brod medjutim plovljaše po moru, i čim svi, koji se vožahu s njom, gledahu k obali, sama odvraćaše oči, da ne vidi one koje bez muke ne mogaše motriti. — Dajem na znanje, da nijedna tako silno nije ljubila svoje djece kao ona svoju: kojima, prije nego će krenuti na put, darova sve: sebe izključujući od baštine na zemlji, da nadje baštinu na nebu.

Dovezavši se k otoku Ponciji,[21] koji se, za cara Domicijana, proslavi progonom za Isukrsta najodličnije negda medju ženama, Flavije Domitile, kad razgleda ćelijce, u kojima ona bijaše pretrpjela dugo mučeništvo, podiže se k Bogu na krilima vjere, i jedva čekaše da vidi Jeruzolim i sveta mjesta: te joj se vjetri činjahu spori, i troma svaka brzina. Prošavši kroz Skilu i Karibdu,[22] pusti se na Ja-

[20] To jest, života kaludjerskoga, kome se obadvie bijahu jednako posvetile.

[21] Poncija, malo ostrvo u Tirenskome moru, 56 klm. na jugozapad Gaeti.

[22] Skila i Karibda morski prodor izmedju Sicilije i Italije.

dransku[23] pučinu, i dodje, kao po mrtvoj vodi, u Meton[24]; „i spustiv se na žalo, dočim joj s uda kapaše morska voda“,[25] ondje se malko okriepi: pa ploveći uz Maleju[26] i Citeru, „i Ciklade, razsijane po moru, i uz morske prodore uzbunjene s čestih otoka“,[27] kad minu mimo Rod i Liciju,[28] napokon ugleda Cipar,[29] gdje pade pred noge svetome i častnome Epifaniju, koji je zadrža deset dana: što njoj ne bi, kako on mišljaše, za odmor, nego za posao Božji, kao što djela pokazaše. U istinu, obilazeći sve manastire one zemlje, braći, koju iz svega svieta onamo bijaše privukla ljubav istoga svetog čovjeka, ostavi koliko je mogla podpore u novcu. Odatle kratkim plovljenjem preveze se u

[23] Negda se i Jonsko more zvalo Jadransko. Ptolomej govoreći o Siciliji veli, da je od iztoka okružava Jadransko more (*L.* III, c. 4); a Ovidije kaže, da se iz Sicilije ide u Korint preko Jadranskog mora (*Fastor.* IV, 499—502).

[24] Grad u Peloponezu, u mesenijskom kraju.

[25] *Et sale tabentes artus in littore ponens* (*Aen.* I, 173. *Ponens* mjesto *ponunt*).

[26] Maleja, rat u Moreji (Peloponezu) kod Lakonije (danas *Capo Mallo*, ili *Capo di S. Angelo*). — *Citera* (*Κύθερα*), otok na jugu od Lakonije, sad *Cerigo*.

[27] . . . . . *sparsasque per aequor*
Cycladas, et crebris . . . freta concita terris (*Aen.* III, 156—127).
Ciklade su gomila ostrvâ u Egejskome moru. Negda je otočje Sporades (19 otokâ brojem), izmedju Cikladâ i Krete, brojilo se u Ciklade. — Što se tiče teksta Vergilijeva, ovdje navedena, Luebeck (O. c. p. 180, n. 2), cieni da je lekcija pokvarena, i da se ima mjesto *concita* čitati *consita*, pa bi prievod glasio: „i uz morske prodore posijane čestim otocima (zemljama)“. U istinu drži se obćenito da je ovo prava Vergilijeva lekcija. Ali opet drugi drže se prve lekcije, koju sam ja preveo. A i ona daje dobar smisao; jer je zbilja more više uzbunjeno kad udara o mnoge otoke, te vraćajući se valovi, kao da se biju medju se, jedni se s drugima zapleću. S toga i naša poslovica veli: „Medju otocim veći valovi“ (**Daničić**, *Poslovice*, 2207).

[28] Rod (*Rhodus*) na glasu ostrvo i grad blizu obale Male Azije. — Licija (*Lycia*) pokrajina Male Azije.

[29] Cipar (*Cyprus*), jedan od najvećih otoka Sredozemnog mora, gdje se, po pričanju poganskog svieta, rodi Venera.

Seleuciju,[30] iz koje izašavši u Antiokiju, pošto malo bi zaustavljena ljubavlju svetog izpovjednika Pavlina, usred zime, razgrijana vatrom vjere, odlična gospodja, koju odprije na svojim rukama nošahu hadumci, sjedeći na magaretu, podje na put.

Mimoilazim putovanje kroz Celesiriju i Feniciju,[31] jer nisam naumio crtati njezin putopis. Samo ću spomenuti mjesta, koja se nalaze u svetom Pismu. Napustivši rimsko naselje Berit[32] i stari grad Sidon, stupi u malu kulu Ilijinu,[33] na sareptanskoj obali (3 *Reg*. 17, 9 ss.), i pokloni se u njoj Gospodinu Spasitelju; pak po tirskome žalu, gdje je Pavao klečao (*Act*. 21, 5), dodje u Ako, što se sada zove Ptolemajida; i preko magedskih ravnina, na kojima pogibe Jozija (2 *Par*. 35, 25), udje u zemlju filistejsku. Razgledavši razvaline nekadašnjeg silnoga grada Dora (*Jos*. 11, 2), i Kulu Stratonovu protivne sreće,[34] prozvanu od židovskog kralja Iruda Cezarejom, u čast cesaru Augustu,[35] pohodi Kornelijev dom (*Act*. 10, 22 ss.), preobraćen u Krstovu crkvu, i mali stan Filipov, sa sobama četiriju djevica proročica (*Ib*. 21, 8—9). Pohodi zatim Antipatridu, u pola porušeni gradić, što ga Irud onako nazva po imenu svoga otca;[36]

[30] Sirski grad na ušću Oronta.

[31] Celesirija, dolina izmedju Libana i Antilibana: Fenicija uzko sirsko primorje. — Što dodaje, da nije naumio crtati Pavlin putopis *(hodoepericon)*, razumije se o podpunom putopisu, u kome bi bilo naznačeno svako dojedno mjesto kud je prošla, kao što i sve putne zgode.

[32] Sada Bajrut.

[33] To jest, u crkvu (koja je valjda imala oblik male kule) posvećenu Iliji proroku, a sagradjenu na mjestu gdje bi kuća udovice kod koje se prorok, po Božjoj naredbi, bijaše sklonio. „*Templum prophetae Eliae in aede viduae, quae eum hospitio exceperat, media in urbe assurgit*". **Phocas**, ap. *Vallarsi*.

[34] Veli: *versa vice* (što znači *naprotiv*); jer ne bi razkopana kao Dor, što ga je ovdje spomenuo, nego pretvorena u ljepši grad, nego je prije bila.

[35] **Plinius**, *H. N*. V, 14; **Jos. Flav.** *Ant*. IX, 6; *Bel. Jud*. I, 21, 5—6.

[36] Antipatrida, grad izmedju Jope i Cezareje (*Act*. 23, 31). Irudovu otcu bilo je ime *Antipater*, a od toga imena dolazi *Antipatris* (Antipatrida).

pa Lidu, koja se promieni u Diospolis, znamenitu s Dorkina uskrsnuća[37] i Enejina ozdravljenja (*Ib*. 9, 32—41). Ne daleko od Lide pohodi Arimateju, seoce Josipa, koji ukopa Isusa (*Marc*. 15, 43—46), i Nobu negda svećenički grad (1 *Reg*. 22, 9 ss.), sada grobnu glavicu ubijenih (*Ib*. 22, 18—19); takodjer Jopu, pristanište bjegunca Jone (*Jon*. 1, 3), i mjesto gdje Andromeda — da se zeru dodirnem pjesničkih basana — bi privezana za stienu;[38] te vrativ se istim putem, obadje Nikopolj, koji se prije zvaše Emaus, gdje Gospodin, pripoznat pri lomljenju kruha (*Luc*. 24, 28—31. 35), Kleofinu kuću posveti za crkvu. Krenuvši pak odatle, izadje u gornji i donji Betoron (2 *Par*. 8, 5), gradove od Salamuna obnovljene,[39] a raznim bojnim okolnostima poslie razorene. Obašavši na desno Ajalon i Gabaon, gdje Isus, sin Navin, bijući se su pet kralja, oblada suncem i mjesecom (*Jos*. 10, 5—13); te Gabaonjanje, zbog prievare i lukavstva kojim postigoše mir, osudi da budu vodonoše i drvari (*Jos*. 9, 27). Ustavi se časkom u Gabaji, gradu razkopanu do temelja, pomišljajući na njegov grieh, i na inoču izsječenu na komade, i na ono trista ljudi,[40] od koljena Benijaminova (*Judic*. 19, 22 ss.), zaštedjenih zbog apostola Pavla.[41]

Da se već ne zadržavam, ostavivši ona na lievo sjajni

[37] Sveti je Petar u Jopi uskrisio Dorku (Tabitu); ali jer su učenici poslali po nj u Lidu radi iste, već ovaj grad ima neku znamenitost u pomenutoj činjenici.

[38] Basna kaže, da je Persej izbavio Andromedu od morskog čudovišta, kome bijaše na žrtvu izložena (**Plinius**, l. c.).

[39] Salamun je samo utvrdio ove gradove (3 *Reg*. 9, 17; 2 *Par*. 8, 5), koji mnogo prije bijahu sazidani (Cf. *Jos*. 21, 22; 1 *Par*. 6, 68: 7, 24).

[40] Bit će pogrješna lekcija, jer u sv. Pismu (*Judic*. 20, 47) kaže se *sexcenti (ἑξακόσιοι)*.

[41] Jer se od onoga koljena imao roditi sveti Pavao (*Rom*. 11, 1; *Philip*. 3, 5), Jeronim, da uzveliča apostola, kaže s njega da ne izgibe cielo Benijaminovo koljeno.

grobni spomenik adijabenske[42] kraljice Jelene, koja u gladnoj godini žitom pomože židovskome narodu, udje u Jeruzolim (grad od tri imena, *Jevus, Salem, Jerusalem,* što ga Helije Hadrijan podiže iz razvalina i pepela priješnjeg grada, prozvavši ga Helijom); te dok palestinski namjestnik, koji vrlo dobro poznavaše njezin dom, bijaše poslao napried svoje sluge, s naredbom da za nju sprave pretorsku polaču,[43] voljela je stati u malenoj ćelijci: i takom vatrenom željom obadje sva sveta mjesta, te ni od jednoga ne mogaše odciepiti se, već iz same čežnje, da što prije pohodi ostala. A kad kleče pred križ, klanjaše se kao da motri Gospodina gdje na njemu visi. Unišavši u grob, cjelivaše kamen uskrsnuća, što ga je andjeo odvalio od grobnih vrata (*Matt.* 28, 2). Mjesto pak, u kome leža tielo Gospodnje, oblizivaše vjernim usnama, kao da se žedna dohvatila žudjene vode. Koliko je tu suza prolila, koliko je uzdaha iz usta puštala, kakvu je žalost pokazala, vas koliki Jeruzolim može svjedočiti, a svjedok je i sam Gospodin, komu se ona moljaše. Izašavši odatle, podje na Sion (što u prievodu glasi *tvrdjava* ili *stražara*). David negda osvoji onaj grad i nanovo sagradi ga (2 *Reg.* 5 7. 9). Pogledom na njegovo uzeće, kaže se: *Jao tebi, grade Arijele* (*Is.* 29, 1), to jest, lave Božji;[44] a pogledom na njegovu priješnju jakost, dodaje se: *što ga osvoji David;* s obzirom pak na njegovo novo sazidanje rečeno je: *Temelji su mu postavljeni na svetim gorama. Gospodin ljubi vrata*[45] *sionska više nego sve šatore Jakovljeve* (*Ps.* 86, 1—2): ne ona vrata koja sada vidimo razčinjena u prah i pepeo, nego vrata koja pakao ne nadvladjuje (*Matt.* 16, 18), i na koja ulazi k Isukrstu množina vjernih. Na Sionu bi joj ukazan

[42] Adijabene, današnji Kurdistan u Aziji. O Jeleni: **Jos. Flavius.** *Ant.* XX, 4. Njezin se mauzolej i danas vidi kod Jeruzolima.

[43] Namjestnik stanovaše u Cezareji; a polača za nj odredjena u Jeruzolimu zvaše se *praetorium.*

[44] *Ariel* = lav Božji. To je simboličko ime Jeruzolima.

[45] *Vrata* gradska sinehdokom uzimlju se za cieli grad.

stup podupirač crkvenog triema, poštrapan krvlju Gospodnjom, uz koji, kaže se da Gospodin bi vezan i šiban. Pokazaše joj i mjesto, gdje Duh sveti, da se izvrši proroštvo Joelovo (*Joel.* 2, 28), sadje nad sto i dvadeset vjernih (*Act.* 1, 15 : 2, 4).

Po tom podielivši koliko je mogla[46] novca siromasima i kršćanima svojim drugarima u Božjoj službi,[47] ode u Betlem, i zaustavi se kod Rakelina groba, što je kod puta s desna, gdje ista Rakela rodi ne Benonija, to jest, *sina bolesti svoje,* kako ga sama umirući bijaše nazvala, nego Benijamina, *sina desnice,*[48] kako duhom proročkim reče otac (*Gen.* 35, 18); i odatle došavši u Betlem, i unišavši u spilju Spasiteljevu, kad spazi Marijinu gostionicu i štalu, u kojoj *vo poznade gospodara svoga, i magarac gospodina jasala svojih*[49] (*Is.* 1, 3) — čim se izpunilo što je pisano u istome proroku: Blago onome koji sije pokraj voda, gdje vo i magarac gaze[50] (*Ib.* 32, 20) — preda mnom

[46] Jeronim veli: *pro facultatula sua* (prema svome malom imanju). Već smo prije vidjeli, da je Pavla, pred svoj polazak iz Rima, razdielila medju svoju djecu sve veliko svoje imanje. Naravno poniela je u gotovu novcu sa sobom dio Eustokijin, koji joj trebovaše za putovanje njezino i mnogih drugarica, za zgrade što ih već bijaše naumila sagraditi u Betlemu, za izdržavanje velike čete djevica, za pomaganje pobožnih putnika, te redovnika i siromaha itd. Takova svota ne će biti pretjerano ako rečemo, da je iznosila bar koji milijun forinti našega današnjeg novca. Jeronim je pak zove *malim imanjem;* jer su mu u vidu velike potrebe, na koje rečena svota bila je namienjena, a i jer istu u pameti poredi s prevelikim bogatstvom, koga se ona bijaše odrekla, i što ga bijaše potrošila u Rimu pomažući kršćane.

[47] *Conservis.* Za značenje ove rieči vidi Posl. XVIII., bilj. 122. — Ovdje se razumiju čeljad posvećena kaludjerskom životu.

[48] *Sin desnice,* hoće reći: *sin usrećeni i jaki;* dok bi materin naziv značio protivno.

[49] *Et asinus praesepe Domini sui.* Opominjem, da je ovo hypallage: kao što je, na pr., ona u Vergiliju: *dare classibus Austros* (*Aeneid.* III, 61), mjesto: *dare classes Austris.*

[50] Prvi dio navoda u Vulgati i u Sedamdesetorici glasi: *Blago vama koji sijete pokraj svih voda.* Drugi dio po Vulgati: *i tu puštate nogu vola i magarca;* a po LXX.: οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ *(ubi bos et asinus calcant).*

zakletvom potvrdjivaše, da očima vjere vidi[51] diete povito u jaslama (*Luc.* 2, 7), Gospodina gdje kmeči, mudrace gdje se klanjaju (*Matt.* 2, 11), zviezdu gdje odozgo sjaje, mater djevicu, pomnjivog hranitelja, pastire gdje noću dolaze, da vide što se dogodilo (*Luc.* 2, 15), i već tada da oglase početak Ivanova Evandjelja: *U početku bijaše Rieč, i Rieč postade tielo* (*Joan.* 1, 1. 14). Isto tako potvrdjivaše, da vidi poubijanu djecu, Iruda gdje bjesni, Josipa i Mariju gdje bježe u Misir: pa od radosti roneći suze govoraše: „Zdravo Betleme, kućo krušna,[52] u kome se rodi „onaj kruh koji sadje s neba (*Joan.* 6, 50—51). Zdravo „Efrato, zemljo veoma plodovita i rodna,[53] koje plod „jest Bog. O tebi je nekada Mikeja prorokovao: *A ti Be-„tleme, kućo Efratina,*[54] *nisi najmanji medju tisućama Judinim.* „*Iz tebe će mi izaći onaj koji će biti vladalac u Izraelu; a* „*izhod mu je od početka, od vječnih dana. Zato dat ćeš njih* „*do vremena porodilje.*[55] *Rodit će. I ostatak braće njegove*[56] „*obratit će se k sinovima Izraelovim* (*Mich.* 5, 2—3). U istinu

[51] Pavla je tada bila došla izvan sebe; ali na oni način kao što Petar (*Act.* 10, 10: 11, 5), i kao što dolaze Božji svetci. To se zove ekstaza (*extasis* = ἔκστασις). U takom stanju sva se čovječja ćutila otudje svome običnom sdvornjemu životu: tako da ni vid, ni sluh, ni njuh, ni okus, ni opip ne osjećaju ništa od onog što bi po svojoj naravi imali osjećati; dok su u isti mah pažljivi na nebesku pojavu, koja se onda pred njima zbiva.

[52] *Betlehem* = *Domus panis.*

[53] U tekstu je: *regio uberrima, atque καρποφόρε.* — Efrata znači *plodna.*

[54] Domus Ephrata (*οἶκος Ἐφραθά* LXX). Efrata zvaše se Kalebova žena, od koje se onim imenom prozva Betlem (1 *Par.* 2, 19. 24. 50: 4, 4). Što se dodaje o Betlemu, da nije najmanji medju *tisućama*, razumije se da nije najmanji medju gradovima judejskim, koji mogahu dati hiljadu ljudi za boj. — Navod je iz Mikeje donesen, prema navodjenju Matejevu (*Matt.* 2, 6).

[55] *Dat ćeš njih,* razumije se, neprijateljima u ruke (**Knabenbauer**, *Proph. Min.* I, 443—445), *do vremena porodilje* (LXX).

[56] To jest, braće Mesijine, Židova: koji su po krvi Isukrstova braća.

„u tebi se rodi vladalac, koji se imade prije danice (*Ps.* „109, 3): čije rodjenje od Otca nadilazi sve viekove. I dotle „u tebi ostade panj porodice Davidove, dokle Djevica ne „rodi, i ostatak naroda,[57] koji vjeruje u Krsta, ne obrati „se k sinovima Izraelovim, otvoreno ovima izjavljujući: „*Vama najprije valjalo je kazati rieč Božju; ali jer je odba-„ciste, i sebe proglasiste za nedostojne vječnoga života, evo se* „*obraćamo k neznabožcima* (*Act.* 13, 46). U istinu Bog bi-„jaše rekao: Nisam došao nego k izgubljenim ovcama „doma Izraelova (*Matt.* 15, 24 : 10, 5, 6). I u ono vrieme o „istome domu izvršiše se Jakovljeve rieči: *Ne će nestati vla-„daoca u Judinu koljenu, ni vojvode od bedara njegovih, dok* „*ne dodje onaj kome je* (poglavarstvo) *sahranjeno,*[58] *i on će* „*biti čekanje narodâ* (*Gen.* 49, 10). Dobro se kunijaše David, „dobro činjaše zavjet govoreći: *Ako*[59] *udjem u šator kuće* „*svoje, ako legnem na postelju svoju da počinem, ako dam sna* „*očima svojim, i vjedjama svojim driema, i počinka sljepoči-„cama svojim, dok ne nadjem mjesta Gospodinu, stana Bogu* „*Jakovljevu* (*Ps.* 131, 1. 3—5); te odmah objasni koja mu „bijaše želja, jer sam proročkim očima vidjaše, da će doći „onaj, o kome mi vjerujemo da je došao: *Evo*, reče, *čusmo* „*da je u Efrati, nadjosmo na šumskim poljima njega* (*Ib.* v. „6): — zašto židovska riečca *zo*, kako sam od učitelja „naučila, ne znači Mariju, majku Gospodnju, to jest *nju*, „nego *njega*.[60] S toga isti David pouzdano veli: *Ući ćemo u*

[57] *Ostatkom naroda* ovdje zove apostole i druge Izraelićane obraćene na vjeru Isukrstovu.

[58] *Cui repositum est* (za koga se — vladalačka palica — čuva). Mjesto obične lekcije Sedamdesetorice: *τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ,* ima druga: *ᾧ ἀπόκειται* (komu je odredjeno). **Hummelauer**, *Genesis* (Paris. 1895) p. 593—596.

[59] *Si* (ako). — Ovdje, kao i na mnogim mjestima svetog Pisma (*Marc.* 8, 12; 3 *Reg.* 17, 1; *Ps.* 88, 36; *Judic.* 5, 8; *Ps.* 94, 11; *Is.* 22, 14; *Hebr.* 3, 11 etc.), čestica *si* ima niečno značenje: *ne.*

[60] *Zo quippe sermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoc est, αὐτήν, sed ipsum, id est αὐτὸν significat.* — Ovo je obća lekcija i nitko je ne drži za pogrješnu. Ali joj se može pri-

„*šator njegov: poklonit ćemo se u mjestu gdje stajahu noge* „*njegove* (*Ib.* v. 7). A ja kukavna grješnica, bih držana za „dostojnu da cjelivam jasle, u kojima je maleni Gospodin „kmečao, i da molim u spilji, u kojoj Djevica porodilja povi „diete Gospodina! *Ovo je počivalište moje,* jer je ovo zavičaj „Gospodina moga. *Ovdje ću se nastaniti,* jer je ovo mjesto „Spasitelj izabrao. *Spravila sam svjetiljku Krstu svome* (*Ib.* „13. 14. 17). *Duša će moja za nj živjeti i potomstvo moje* „*njemu će služiti*“ (*Ps.* 21, 31).

Odanle otide ne daleko k aderskoj kuli, to jest ka *kuli stada*[61] (*Gen.* 35, 21), kod koje Jakov pasijaše stoku svoju, a pastiri obnoć stražeći zaslužiše čuti: *Slava na visini Bogu, i na zemlji mir ljudima dobre volje* (*Luc.* 2, 14); i dok čuvahu ovce nadjoše jagnje Božje (*Joan.* 1, 29. 36), koga neoskvrnjeno i prečisto runo, kad sva zemlja bijaše sušna, napuni se nebeske rose (*Judic.* 6, 37—38), i kojega krv uze griehe svieta (*Joan.* 1, 29), i nagna u bieg misirskog zatirača, kad njom dovratci biše pomazani (*Ex.* 12, 22—23). Pa s mjesta brzim korakom krenu dalje starom cestom, koja vodi u Gazu (koja znači *snagu Božju,* ili *Božje bogatstvo*),[62] i tajno u sebi razmišljaše, kako je Etiopljanin

govoriti. Jeronim opisuje govor, što ga je Pavla sama sobom, *u ekstazi,* govorila. Nije dakle pazila, ni mogla paziti (V. bilj. 51.) na Jeronima svoga učitelja, ni bilo na koga od osoba koje se uza nju nalažahu: dok s običnom lekcijom *a te* valjalo bi reći, ili da se sama s Jeronimom razgovarala, o čemu nema u besjedi nikakva traga, ili da je ovdje pažnju na nj obratila. Još ću za opravdanje ovoga prigovora i svoga prievoda dodati, da je Vallarsi zabilježio, kako se u jednom starinskome rukopisu čita: *ut a docente;* a ne: *ut te docente:* premda tome nije priznao nikakve važnosti. S ovom lekcijom *ut a docente,* imamo smisao naravniji: jer Pavla i u ekstazi mogaše sjećati se onoga što je od bilo koga učitelja naučila.

61 Jeronim piše *Ader* (kao što je i u Sedamdesetorici). U židovskome je *Eder;* a u Vulgati *Turris gregis,* jer Eder znači *grex.*

62 Gaza, žid. ’Azzah (*snažna*). Od židovskog naziva, Sedamdesetorica načiniše *Γάζα*. Ova pak rieč u persijskome jeziku znači najprije *blago, kraljevsku riznicu* (*Est.* 3, 9; *Act.* 8, 27), pa onda svaku ..stu bogatstva i dragocjenih stvari (*θήσαυρος*).

hadumac, napried naznačujući poganske narode, promienio kožu svoju,[63] te čitajući stari Zavjet, našao izvor evandjelja[64] (*Act.* 8, 27 ss.). A odatle, prošavši Betsur,[65] dodje u Eskol (što u prievodu hoće reći *grozd*), odkle uhode ponesoše grozd čudnovate veličine (*Num.* 13, 24—25), za dokaz da je zemlja veoma rodna, i za znamen onoga koji veli: *Sam gazio sam u kaci, i od narodâ ne bi nikoga sa mnom* (*Is.* 63, 3). Iza kratkoga puta udje u Sarine sobice, i vidje mjesto gdje se Izak rodio i panj od hrasta[66] (*Gen.* 18, 1), izpod koga Abram ugleda dan Krstov i obradova se (*Joan.* 8, 56). Pa ustavši odatle, izadje u Hebron. Ovo je Karijat-Arbe (*Jos.* 14, 15 : 20, 7), to jest *grad četvorice ljudi,*[67] Abrama, Izaka, Jakova i Adama velikoga, o kome Židovi, pozivljući se na knjigu Isusa sina Navina,[68] misle, da bi ondje ukopan; premda mnogi od njih drže, da je četvrti ne Adam nego Kaleb, čiji se grob sa strane pokazuje. Kad je ta mjesta razgledala, ne htjede poći u Karijat-Sefer, to jest u *književno mjestašce*[69] (*Jos.* 15, 15; *Judic.* 1, 11): jer ne mareći za slovo koje ubija, bijaše našla duh koji oživljava (2 *Cor.* 3, 6), pa većim čudjenjem gledaše gornje i donje izvore, što ih je, za zemlju južnu i suhu, u baštinu primio

63 Etiopljani su crni; a Crnac ne može promieniti kože svoje; ali stvar treba uzeti u duhovnome smislu, o njegovoj promjeni u duši, u ćudi i u življenju.

64 To jest, vodu, u kojoj bi kršten. Ta se voda nalazi kod sela Betsura.

65 *Transita Bethsur.* Ovako čita Gravius, mjesto: *transit. A Bethsur.*

66 *Quercus,* po LXX. U Vulgati je *convallis* (dolina). Ali židovska rieč *Elon* znači ravan pokrivenu hrastima, ili drugim sličnim drvetima.

67 *Cariath-Arbe* = *grad četiriju:* jer *cariath* židovski hoće reći *grad,* a *arbe,* četiri.

68 *Adam maximus ibi inter Enacim situs est* (*Jos.* 14, 15). Ali tu se ne govori o Adamu praotcu roda ljudskoga, već o nekom Adamu, koji bijaše veliki džin, medju velikim Enacima (*Num.* 13, 29).

69 *Cariath-Sefer* = grad književni.

Otonijel, sin Jefonije Keneza[70] (*Jos.* 15, 17—19; *Judic.* 1, 12—15), te njihovim navraćanjem natapao suhe njive staroga Zavjeta, da u vodi krštenja nadje odkupljenje od starih grieha (*Hebr.* 9, 12—15). Sutradan kad ogranu sunce, ustavi se navrh Kafar-Baruka, to jest *blagosovnog sela* (2 *Par.* 20, 26): do kog mjesta Abram izprati Gospodina (*Gen.* 18, 16). Odatle gledajući pod sobom veliku pustoš i negdašnju sodomsku, gomorsku, adamsku i seboimsku zemlju, motraše engadske vinograde (*Cant.* 1. 13), plodne balsamom, i Segor, *junicu trećakinju*[71] (*Is.* 15, 5), koji se odprije zvaše Bala (*Gen.* 14, 2. 8), a sirskim jezikom bi prozvan Zoara, to jest *mala.* Pomislivši na pećinu Lotovu (*Ib.* 19, 30), briznu plakati, te opominjaše djevice drugarice, da se čuvaju od vina, *u kome je bludnost* (*Eph.* 5, 18), i od koga potiču Moabci i Amonci[72] (*Gen.* 19, 37—38).

„Dugo se — reče ona — zadržah u južnoj strani, „gdje zaručnica nadje zaručnika koji ležaše (*Cant.* 1, 6), i „gdje Josip i braća mu piše i proveseliše se[73] (*Gen.* 43,

70 Otonijel nije bio sin Jefonijin nego Kenezov. Isti Otonijel bijaše mladji brat — po materi — Kalebov, a Kaleb je bio Jefonijin sin (*Jos.* 15, 13. 17). — U vodama, o kojima je u tekstu govor, Jeronim nalazi znamen vode sv. krštenja.

71 Proroci su nazvali Segor *junicom trećakinjom* (*Is.* 15, 5; *Jer.* 48, 24), da označe krepčinu, snagu i bogatstvo ljudi onog grada i kotara; jer su junice od tri godine najsnažnije, najljepše i najpretilije.

72 Spominju se ovdje Moabci i Amonci, sinovi grieha Lotova sa svojim kćerima, s otajstvenog uzroka. Kako ova dva plemena, koja življahu u Arabiji preko Jordana, bijahu neprestani neprijatelji Božjega naroda staroga Zavjeta, tako se oni uzimlju za neprijatelje Isukrstove crkve (*Is.* 25, 10).

73 Treba opaziti, da se u ovoj poslanici — što je inače Jeronimov običaj — osim historijskog smisla hoće da nadje duhovni, otajstveni smisao mjestâ što ih je Pavla pohodila. Ali ovdje nailazimo na jednu osobitost. Da se nešto iztakne o južnome kraju, donose se sa istim u svezu stvari koje tome kraju ne pripadaju; a ni rieč sv. Pisma *in meridie* ne znači južni kraj; i ondje treba uzeti je o vremenu, tako da znači *u podne.* Prema tom izraz *cubare in meridie* hoće reći *spavati* ili *počivati u podne* (plandovati). Vidi jošte o ovome Posl. LVIII, bilj. 7.

„16. 25. 34). Daj da se, preko Tekue i Amosa,[74] vratim „k Jeruzolimu, i da pohodim križ koji se svietli na gori „Maslinskoj, odkle Spasitelj uzadje k Otcu: na gori, gdje „se svake godine spaljivaše na žrtvu Gospodinu crljena „junica[75] (*Num.* 19, 2 ss.), koje pepeo očišćaše narod izra„elski (*Hebr*, 9, 13): na gori, gdje kerubini, po rieči Eze„kijelovoj, preselivši se iz hrama, osnovaše crkvu Go„spodnju“ (*Ezech.* 11, 22—23). Zatim ode k Lazarevu grobu,[76] i obadje konak Marijin i Martin, i Betfagu, poljski dvorac svećeničkih vilica,[77] i mjesto u kome obiestno magare neznabožačkih naroda, zauzdano od Boga, i pokriveno apostolskim haljinama, dade svoja meka ledja, da Isus na nje usjedne (*Luc.* 19, 35). Onda na prečac salažaše u Jerik, pomišljajući na onoga evandjelskog ranjenika, i na dobrotu Samarjanina, to jest čuvara,[78] koji ga polumrtva posadi na svoje kljuse i odnese u crkvenu gostionicu; dočim svećenici i leviti,[79] nemilostiva srdca, mimo nj prolažahu (*Luc.* 10, 30 ss.); pomišljajući takodjer na mjesto Adomim,[80] koje znači *krvni,* jer se tu u čestim razbojničkim napadanjima mnoga krv prolivaše; i sjećajući se Zakejeve divlje

74 *Tekua* i *Amos* jedno su isto mjesto; ali kako se prorok Amos rodio u Tekuji, te ondje i ukopan bio, pa je u kršćansko vrieme ondje bila crkva, sagradjena po svoj prilici njemu u čast (**Fr. Liévin**, *La Terre-Sainte*, Jerus. 1897, II, 85), tako je moguće, da se jedan dio onoga grada negda napose zvao *Amos.*

75 Ne znamo na kome se temelju osniva tvrdnja, da se junica spaljivala na Maslinskoj gori.

76 To jest, u Betaniju, tri četvrti sahata od Jeruzolima, a po sahata hoda s gore Maslinske.

77 *Villa sacerdotalium maxillarum.* Ovo je Origenovo tumačenje rieči *Betfage* (*In Luc.* hom. 37; *In Matth.* Tom. 16, n. 17). Ali rieč pravo znači *kuću zelenih smokava.*

78 *Samaritanus* = čuvar.

79 Svi potomci patrijarha Levija, posvećeni u službu Božju, u obće zvahu se Leviti, bili oni svećenici ili nižega reda službenici; ali se ovdje razumiju ovi posljednji (*Num.* 8, 6. 9. 10. 11. 12. 13 etc.).

80 Adomim, planina u kraju Benijaminova koljena, izmedju Jeruzolima i Jerika; a izpod nje bijaše grad istog imena.

murve,[81] to jest dobrih djela pokajanja, kojima on zatiraše svoje do malo prije grozne i grabežima zlotvorske griehe, te s visine savršenosti gledaše visokog Gospodina (*Luc.* 19, 2 ss.); još k tome opominjući se mjesta ukraj puta, gdje dva sliepca, kad im se vrati vid (*Matt.* 20, 30—40), bijahu slika obadvaju naroda koji vjeruju u Gospodina (*Joan.* 10, 16; *Eph.* 2, 13—16). Došavši u Jerik, obadje grad, što ga Hijel sagradi na Abiramu prvencu svome, a postavi mu vrata na Segubu, posljednjemu od svojih sinova[82] (3 *Reg.* 16, 34). Razgleda galgalski tabor (*Jos.* 4, 19—20), i gomilu lakorinâ (*Ib.* 5, 2—5), na kojoj se izvrši sveti čin drugoga obrezanja;[83] i vidje dvanaest kamena, koji, ondje preneseni izsred Jordana (*Ib.* 4, 3. 8. 20), pokazivahu da će biti dvanaest apostolskih temelja (*Apoc.* 21, 14); a vidje i vrelo pregorke vode staroga Zakona, koje uzrokovaše nerodnost zemlje, dokle ga pravi Elizej[84] mudrošću svojom ne začini, i ne preobrati u vodu sladku i plodonosnu (4 *Reg.* 2, 19—22).

Pošavši otolen netom se počelo jutriti, dodje po žestokoj omari[85] k Jordanu. Ustavi se na njegovu briegu, i kad obasja sunce, sjeti se Sunca pravde (*Mal.* 4, 2): spomenu se jošte kako svećenici suhim nogama stadoše usred riečnoga korita (*Jos.* 3, 16), i kako po zapoviedi Ilijinoj i Elizejevoj, rieka pusti prolaz, stojeći voda s jedne i s druge strane (4 *Reg.* 2, 8. 14), i k tome kako Gospodin svojim krštenjem očisti vode okaljane potopom, i oskvrnjene izgibijom svega ljudskoga roda.

Bilo bi odveć dugo kad bih stao kazivati o dolini Akorovoj (*Jos.* 7, 24—26), to jest, o dolini *vike* i *smutnje*[86] (*Ib.* v. 25), gdje bi pokarana kradja i lakomstvo; te o Betelu, *kući Božjoj*[87] (*Gen.* 28, 17. 19), gdje na goloj zemlji zaspa oskudan i siromašan Jakov, te metnuvši sebi pod glavu kamen, koji se u Zakariji opisuje, da imadijaše sedam očiju (*Zach.* 3, 9), a u Izaiji nazivlje se kamenom ugaonim (*Is.* 28, 16), ugleda ljestve koje se dizahu tja do neba, i na koje se odozgo naslonjaše Gospodin (*Gen.* 28, 12—13), pružajući ruku onima što uzlažahu, a nemarne bacajući strmoglav s visine. Na gori Efraimovoj pak pokloni se grobovima (što se nalaze jedan prema drugome) Isusa sina Navina, i Eleazara sina Aronova:[88] prvi od kojih bi ukopan u Tamnatsaru (*Jos.* 24, 30), sa sjevera planini Gasu, a drugi u Gabatu, vlastništvu njegova sina Finesa (*Ib.* 33); i vrlo se začudi, da onaj koji razdjeljivaše zemlje, za sebe bijaše izabrao brdoviti i krševiti kraj.[89]

---

[81] U tekstu je evandjelska rieč *sycomorus*. To je drvo, koje lišćem i svom vanjštinom nalik je na murvu, ali mu je voće slično smokvi.

[82] Hijel, unatoč Jozuinu prokletstvu, htjede nanovo sagraditi Jerik. Kad udari temelj novome gradu, umrie mu stariji sin; a kad svršivaše zidanje, umrie mu i drugi — posljednji.

[83] Prvo je bilo kad se obreza Abram i svi njegovi (*Gen.* 17, 10 ss.), u kojima tada bijaše vas narod izabrani. — *Lakorine*, koje se ovdje spominju, to je ono što se latinski kaže *praeputium* (okrajak tiela čovječjega).

[84] Isukrst.

[85] U onoj dolini, baš i zimi, osjeća se velika vrućina. Godine 1879., na 30. siečnja, pred podne, na mjestu gdje se Jordan izlieva u Mrtvo more, toplomjer u hladu kazivaše 33° C. (**Marković**, *Lettere dall' Oriente*, III, Ed., p. 63). Budući dakle, da je onda bilo ljeto — kad u Palestini nema nikada kiše — nije za čudo što Jeronim kaže da je Pavla u rano jutro došla od Jerika do Jordana (za uru i 3 četvrti putovanja) po žestokoj omari.

[86] *Achor* = smutnja. Čin na koji se ovdje nišani svak može čitati u svetom Pismu.

[87] *Bet-El* = kuća Božja.

[88] *„Les deux monuments vénérés par l' illustre Romaine se répondaient ainsi en quelque sorte sur deux hauteurs voisines, au milieu du massif d' Éphraim.* **Vigouroux**, *Dict. de la Bible, Gabaath de Phinées.*

[89] Jozua, zapovjednik i vodj naroda, pošto bijaše razdielio Izraelićanima zemlju obećanu, zaiska sebi za dio (*Jos.* 19, 49—50) najsiromašniji i najgori grad u krševitom kraju gore Efraimove; jer je Bog htio, da i u toj stvari on bude slika Isukrsta našeg Spasitelja, koji bogat bivši i kralj slave, htjede postati manji i siromašniji od drugih ljudi. — To je ono čemu se Pavla vrlo čudjaše,

Šta da kažem o Silu, gdje se i danas vidi razvaljeni oltar (*Ib.* 18, 1 : 19, 51 : 22, 29), i gdje Benijaminovo koljeno predteče Romula i otmicu Sabinjanaka[90] (*Judic.* 21, 20 ss.)? Preko Sila priedje u Sikem (ne u Sikar, kako neki pogrješno čitaju), koji se sada zove Neapolis, i uz goru Garizim udje u crkvu, sagradjenu okolo studenca Jakovljeva, na kome sjedeći žedan i gladan Gospodin, nasiti se vjere žene Samarjanke (*Joan.* 4, 6 ss.): koja ostavivši pet muževa (pet Mojsijevih knjiga), a i šestoga (Dositejevo krivovjerstvo), kojim se hvaljaše da ga ima, nadje pravoga Mesiju i pravoga Spasitelja.[91] Pa otišavši odanle na protivnu stranu, pohodi grobove dvanaestorice patrijara,[92] i Sebastu, to jest Samarju, koja, u čast Augustovu, od Iruda grčkim nazivom bi prozvana Augustom.[93] Ondje su sahranjeni proroci Elizej i Abdija, i Ivan Krstitelj, od koga nitko ne bi veći izmedju rodjenih od žena (*Matt.* 11, 11). Tu se uzdrhta, prepadnuvši se od mnogih čudesnih pojava; jer vidje, kako sotone ruču od različitih muka,[94] i kako ljudi pred grobovima svetaca zaviju kao vukovi, laju kao psi, riču kao lavi, ciče kao zmije, muču kao bikovi. Vidje kako

[90] Romul bijaše utemeljitelj i prvi kralj Rima (753—716 pr. Is). Prvi stanovnici novoga grada bijahu mladi neoženjeni pastiri i bezkućanici bjegunci. Romul priredi svetkovinu bogu Neptunu, pa pozove na nju i susjede. Ovi dodjoše iz radoznalosti sa ženama i djecom. Posred svetkovine, dade se znak medju Rimljanima ugovoreni, te oni usrnu medju goste, otmu djevojke i odnesu svojim kućama kao plien, te ih natjeraju da im budu žene.

[91] Samarjani u sveto Pismo ne brojahu nego sam Pentateuk (5 Mojsijevih knjiga). Jeronim ovdje hoće da kaže, kako se Samarjanka odrekla takove bludnje. — O Samarjaninu Dositeju, Origen na više mjesta (*Cont. Cels.* L. I, n. 57; *In Matt. Commentar. Series* n. 33; *In Luc.* Hom. 25) piše, da se sam proglasivaše za Mesiju. S toga Jeronim veli, da je Samarjanka našla u Isusu *pravoga* Mesiju: ostaviv i tu Dositejevu zabludu, koju sveti naučitelj nazivlje šestim njezinim mužem.

[92] Cf. *Gen.* 50, 24; *Jos.* 24, 32; *Act.* 7, 16.

[93] Σεβαστή = Augusta.

[94] Razumije se u bjesomučnim ljudima.

drugi vrte glavom u naokolo, pa savijajući se naopačke, tjemenom doticahu se zemlje; i kako ženama, obješenim za noge, odiela ne spustahu se na lice.[95] Njojzi se sažali za svima, i prosipljujući suze moljaše se dobrome Isusu za svakoga od njih. Zatim onako oslabljena kakova doista bijaše, pope se pješice na goru, na kojoj prorok Abdija, za glada i progonstva, prehrani kruhom i vodom sto proroka (3 *Reg.* 18, 4). Onda, brzo obadje Nazaret, Gospodinovu dojilju,[96] Kanu i Kafarnaum, kojima njegova čudesa bijahu kao domaća, Tiberijadsko jezero, Gospodinovim voženjem posvećeno, i pustinju, u kojoj se mnoge hiljade naroda od malo hljebova nasitiše; te od onoga što njima preteče napuni se dvanaest kotarica, koje su slika dvanaest koljena Izraelovih. Uzpe se na goru Tabor, na kojoj se preobrazi Gospodin (*Matt.* 17, 1 ss.; *Marc.* 9, 1 ss.; *Luc.* 9, 28—29), i motraše na daleko planine Hermon i Hermonijim, takodjer prostrane galilejske poljane, gdje Sisara, predobivši ga Barak, bi poražen sa svom svojom vojskom (*Judic.* 4, 15—22). Ukaza joj se potok Cizon, koji onu ravan dieli po sriedi, i grad Naim blizu njega; gdje uskrsnu sin udovičin (*Luc.* 7, 11 ss.). — Kad bih htio ma i letimice spomenuti sva mjesta, što ih je neizkazanom vjerom častna Pavla proputovala, prije bi mi nestalo vremena nego riečî.

Sad ću da priedjem u Misir; ali ću se časkom zaustaviti u Sokotu,[97] kod Samsonova vrela, koje on izvede

[95] Da se ne bi zasramili oni koji tu bijahu, videći ogoljeno tielo. — Ovako tumači sličan dogadjaj Sulpicije Sever, opisujući način, kojim je sv. Martin izgonio sotone iz bjesomučnih (*Dial.* 3, 6. Opp., Vindobonae, p. 204).

[96] *Nutriculam Domini.* Deminutiv *nutricula* (mala dojilja) upotrebljen ipokoristično iz nježnosti. A zove tako Nazaret, jer je Isus u njemu bio odgojen, i jer je imala u vidu onu rieč evandjelista Luke: *Venit Nazareth, ubi erat nutritus* (4, 16).

[97] Sokot, koji se ovdje spominje, bijaše grad u plemenu Judinu (*Jos.* 15, 48), isto kao i Morast (*Morasthi*, ili žid. *Morešeth-Gath*). Što veli: *ustavit ću se*, to će reći, da se Pavla, putujuć u Misir, u ona tri mjesta časkom zaustavila.

iz kutnjega zuba čeljusti[98] (*Judic.* 15, 19); ter ću izplakati osušena usta, da okriepljen pohodim u Morastu nekadašnji grob proroka Mikeje, a sadašnju crkvu. — Ostavit ću sa strane[99] Koreje (*Gen.* 14, 6), Geteje (*Jos.* 13, 3), Marezu (*Ib.* 15, 44; 2 *Par.* 14, 9—10), Idumeju (*Gen.* 32, 3; *Num.* 24, 18) i Lakis (*Jos.* 10, 2), pak ću preko mekanog pieska, koji se putnicima izmiče izpod stopala, i preko velike pustinje doći na misirsku rieku Sihor[100] (*Ib.* 13, 3, po LXX; 1 *Par.* 13, 5), koje ime znači *mutan*, pa ću pohoditi ono pet gradova što govore kananskim jezikom[101] (*Is.* 19, 18), i zemlju gesensku (*Gen.* 45, 10 : 47, 1), i tanisko polje,[102] na kome Bog učini čudesa (*Ps.* 77, 1), i grad No, koji se kasnije pretvori u Aleksandriju, i Gospodnji grad Nitriju,[103]

[98] Kad je Samson magarećom čeljusti pobio Filistejce, bacivši istu čeljust iz ruke, prozva ono mjesto *Ramat-Leki*, što znači: *Uzdizanje čeljusti.* Iz stiene, na koju je čeljust pala, Bog po čudu učini da proteče voda; pa kako je već Samson isto mjesto prozvao imenom *čeljusti* (Leki), i njemu se voda pokazala, valjda kroz jedan kutnji zub bačene čeljusti, tako se može kazati, da voda bi izvedena iz kutnjega zuba čeljusti, dok je ona provrela iz razciepljenog kamena u Lekiju.

[99] Čitalac može naći u sv. Pismu, na mjestima što sam mu u tekstu naznačio, krajeve što će ih sada Jeronim spomenuti, i kroz koje putovao je u Misir Pavlin karvan.

[100] Tako židovi zvahu Nil.

[101] To jest židovskim; jer praotci naroda judejskoga primiše jezik, kojim govorahu Kananejci.

[102] Tanis bijaše glavni grad Misira u Mojsijevo doba, Delti na sjeverozapad.

[103] *Oppidum Domini Nitriam.* Na zapad Kajiru, jedno 40 kilom. daleko od Nila, pred planinama libijskog sugorja, otvoraju se dvie uvale, razstavljene visočinom, koja se može prieći za dan hoda. Uvala bliža Kajiru zove se: *pustinja Nitrije,* a dalja: *pustinja Skete.* U prvoj Amon († 345), zasnova kaludjerski život, pa je do malo ondje živjelo do 5000 redovnika. Ćelije im bijahu razdieljene u 50 komšiluka; a svaki od ovih činjaše jedan manastir. Ove manastire skupa Jeronim zove *Gospodnjim gradom.* Tri-četiri kilom. od istih bijaše osobita samoća za one koji željahu osamljeno živjeti, to jest, za anakorete. Pustinja pak Skete puno je strašnija. U nju se ne primahu nego oni koji bijahu odvojili od ostalih u savršenosti. I ova je pustinja imala svoju osobitu samoću na planini Fermi. *Besse, Les Moines d' Orient,* p. 7—8. — O pustinji nitrijskoj, vidi jošte Posl. III. bilj. 8.

gdje prečistim salitrom krepostî svaki se dan izpiraju gnjusobe mnogih.[104]

Kad Pavla pohodi taj Gospodnji grad, te joj izadje na susret sveti i štovani biskup Izidor,[105] izpovjednik, s bezbrojnim četama kaludjera, od kojih mnoge uzvišivaše svećeničko i djakonsko dostojanstvo, istina imala je radost poradi slave Božje; ali govoraše da je nedostojna onolike časti. Što ću da pripovjedim o Makarijima,[106] Arsenijima,[107] Serapionima, i ostalim Krstovim stupovima? U čiju ćeliju ne udje? pred koga od njih ne pade na koljena? U svakome od onih svetaca mišljaše da vidi Isukrsta; i za sve što njima darova imadijaše radost da je Gospodinu poklonila. Čudna bijaše njezina gorućnost, i srdčanost tolika, koliku bi čovjek jedva mogao vjerovati da u ženskome može biti. Zaboravivši spol i tjelesnu slaboću, željaše živjeti sa svojim djevojkama izmedju onoliko hiljada kaludjera. I jer joj se svi kolici divljahu,[108] može biti da bi to

[104] Kako je Nitrija prozvana od nitra (*nitrum, salnitrum* = salitar), kojim onaj kraj obiluje, i kako se nitar s vodom upotrebljavaše za izmivanje i čišćenje od mrlja (*Jer.* 2, 22), tako Jeronim veli u prenes. smislu, da se u onoj pustinji ljudi duhovnim nitrom krepostî izmivaju od svakidašnje gnusobe grieha malih, u koje ljudskom slaboćom upadaju.

[105] Taj Izidor bijaše biskup grada Peluzija (u donjem Misiru pri moru na iztočnom ušću Nila). Njega treba razlučiti od sv. Izidora Peluzijanina, kaludjera i svećenika, i crkvenog pisca († oko 440).

[106] Razumije sv. Makarija Aleksandrinjanina.

[107] Mjesto Arsenijima, da se valjda ne bi imalo čitati *Arsizijima;* jer je Arsizije u ono vrieme živio u nitrijskoj pustinji: pa je kod istoga i kod Serapiona Paladije probavio cielu godinu dana (*Hist. Laus.* c. 7)?

[108] U tekstu je: *cunctis eam suscipientibus* (jer je svi kolici primahu). Ali, kako je onda Jeronim mogao reći, da bi Pavla *može biti* (*forsitan*) *bila postigla što je željela* onom zgodom, kad je već svi ko-

bila postigla, da je ne bude odvratila veća čežnja za svetim mjestima.

Hitno pak, kao da imadijaše krila, vrati se, stignuvši iz Peluzija u Majumu[109] po moru, poradi žestoke pripeke. Pa do malo u svetom Betlemu, gdje je za naviek imala ostati, prebiva u tiesnom konačiću tri godine dok ne sagradi ćelije i manastire, i noćišta za različite poklonike do puta, gdje Marija i Josip ne bijahu našli konaka.

Ovo nek je svrha opisivanju njezina putovanja s kćerju i s pratnjom mnogih djevica.[110] A sad treba da obširnije opišem kreposti, koje su samo njezine. Izjavljujem pak pred Bogom,[111] koji mi je sudac i svjedok, da u razlaganju istih kreposti ništa ne ću pridodati, ništa ne ću uveličati, kao što hvalitelji čine, nego ću mnoge stvari umaliti, da ne kažem više nego se može vjerovati, te opadači, koji uviek o meni zlo govore, ne reknu, da izmišljam, i malu vranu Ezopovu kitim tudjim šarenim perjem.[112]

---

lici primahu? S toga ja sam volio zamieniti rieč *suscipientibus* sa *suspicientibus,* misleći da je prva pogrješno napisana od prepisivača. U ostalom za glagol *suscipere,* vidi Posl. VII., bilj. 22.

[109] Majema pomorsko mjesto na palestinskoj obali blizu Gaze, i luka istoga ovoga grada. — Ima tkogod što misli i tvrdi, da se Pavla odatle vratila u Rim, i odanle do malo pošla u Betlem da se ondje nastani (**Reinkens**, *Die Einsiedler des heil. Hieronymus,* 1864, p. 226). Ali vas dokaz što se donosi za to mnienje, stoji u ovoj rieči sv. Jeronima: *tanta velocitate reversa est:* kao da je svetac rekao: *Romam reversa est;* i kao da nije spomenuo Majumu u Palestini gdje se Pavla iz Misira vratila! Ako Jeronim odmah nastavlja: *Nec multo post;* to se opet ne razumije drugčije, već da je iz Majume (gdje se valjda nekoliko za odmor zaustavila) pošla u Betlem. Svak ovdje vidi Jeronimov rapidni stil.

[110] Gravius donosi iz jednoga starinskog izvora, da je s Pavlom putovalo u Misir pedeset djevica.

[111] Drugim riečima Jeronim ovdje ponavlja što je već u početku kazao.

[112] Vrana bijaše se nakitila perjem liepih ptica, a kad ove tlodjoše po svoje i oteše joj ukradeni nakit, ona ostade na porugu svakome. — Ovo je basna, koju Jeronim ovdje spominje po Horaciju (I *Epist.* 3, 18—20).

Budući da je poniznost najprva kršćanska izvrstnost, ona se toliko ponizi, da tko nju ne bijaše vidio, a hlepljaše vidjeti je zbog slavnog njezina imena, ne mogaše vjerovati da je to ona, već najzadnja od služkinja. I dok je mnogobrojne čete djevica uviek obkoljavahu, i odielom i glasom i držanjem tiela i hodom, bijaše od svih najmanja. Po smrti svoga muža do dana svoje smrti, nikad ne jede ni s kojim čovjekom, makar znadijaše da je odlikovan biskupskom časti. U kupališta nije išla, osim kad joj o dlaci višaše život. Ni u najžešćoj groznici na mekanoj postelji nije ležala; već prostrvši male prostirače od kostrieti, na tvrdoj zemlji počivaše: ako se počinak može zvati gotovo neprestano moljenje, što ga je za danom noću nastavljala, izpunjajući onu iz psaltira: *Svaku ću noć kvasiti postelju svoju: suzama svojim natapat ću odar svoj* (*Ps.* 6, 7). Rekao bi, da u njoj bijahu vrela suzâ. Tako silno plakaše za male griehe, te se moglo misliti, da je kriva za najgore zločine. A kad bih ja češće puta nju opominjao, da štedi oči svoje za čitanje Evandjelja, ona bi odgovorila: „Treba da se nagrde „obrazi, koje sam mnogo puta, protiv Božje zapoviedi, ru„menilom, bjelilom i raztokom mazala. Treba moriti tielo, „koje se bijaše dalo na mnogo raskoštvo. Dugo smijanje „valja popraviti neprekidnim plačem. Fino platno i skupo„cjene svilene haljine, od potrebe je da se promiene u „oštru kostriet. — Ja, koja sam nekada ugadjala čovjeku „i svietu, sada želim ugoditi Isukrstu."

Bila bi vidjeti stvar izlišna, kad bih ja izmedju takih i tolikih kreposti stao hvaliti njezinu čistoću: kojom, još kad bijaše svjetovna, bi ugled svim rimskim gospodjama; jer se tako vladaše, da ni zloglasni klevetnici nikad se ne usudiše ništa na nju iznieti. Nije bilo srdca milostivijeg od njezina, ni umiljatijeg prema malenima. Mogućih nije željela; ali opet s mržnjom ne preziraše ohole i slavoljubne. Ako bi vidjela siromaha, zahranjivaše ga: ako bogata, svjetovaše ga da dobro čini. Njezina podašnost sama

prelažaše mjeru. I često puta uzaimaše u drugih novca na kamatu, da ne bi zakratila milostinje nikakvu prosjaku. Hoću da izpovjedim svoju pogrješku. Budući da je bila veoma neumjerena u davanju, ja sam je korio navodeći onu apostolovu: (Ne velim) *da drugima bude olakšanje, a vama nevolja; nego da se u ovo vrieme ukloni nejednakost, te vaše izobilje bude za njihovu sirotinju, a izobilje njihovo* (jednom) *bude za sirotinju vašu*[113] (2 *Cor.* 8, 13—14), i ovu Spasiteljevu iz Evandjelja: *Tko ima dvie haljine, nek da jednu onome koji nema* (*Luc.* 3, 11). Još k tome govorio sam, da joj se valja brinuti, kako će svagda moć činiti što rado činjaše; i ovako mnogo koješta: što ona divnom smjernošću i s vrlo malo rieči pobijaše, prizivajući Boga za svjedoka, da sve čini na slavu njegovu, i da želi umrieti kao prosjakinja, i ne ostaviti kćeri ni jednoga novčića, i da mrtvo njezino tielo u tudje platno bude zavijeno. Napokon zaključivaše: „Ja, ako zaištem nać će ih se mnogo, „koji će mi dati. Ovaj siromašak ako ne primi što od „mene, koja mu i od tudjega mogu dati, pa umre, od koga „će se tražiti duša njegova (*Gen.* 9, 5)?" — Moja je želja bila da opreznije upravlja imovinom; ali ona vjerom razžežena, svom se dušom sjedinjavaše sa Spasiteljem, i duhom uboga idjaše za ubogim Gospodinom, pa vraćajući mu što od njega bijaše primila, za nj postade siromašica. Napokon postiže što žudjaše, i ostavi na kćeri velik dug, kog se ova ni do danas nije odužila; nego se uzda ne u svoje snage, već u milosrdje Isukrstovo, da će ga izplatiti.

[113] Jeronim ovako donosi Pavlove rieči: *Non ut aliis sit refrigerium, vobis autem tribulatio; sed ex aequalitate in hoc tempore, ut vestra abundantia sit ad illorum inopiam, et illorum abundantia sit ad vestram inopiam.* — Apostol veli bogatima, kako sam ne misli kazati, da oni sa svoje milostinje padnu na potrebu; već neka bude neka jednakost, to jest da jedni ne budu u bogatstvu, a drugi da umiru od glada; i tako dok će sami pomagati siromahe na ovom svietu, siromasi će jednom pomoći njima većim duhovnim svojim izobiljem.

Mnoge gospodje imaju običaj darima darivati svoje hvalitelje, i dok su razpikuće prema malome broju ovih, od ostalih uztežu ruku. Ovakove mane ona nipošto nije imala. Doista svakome je tako svoje novce dielila, kako svak potrebovaše ne za raskošnost već za nevolju. Nijedan siromah od nje se ne vrati prazan. Ovo održa ne veličinom bogatstva, nego pametnim podjeljivanjem; uviek ponavljajući onu: *Blago milosrdnima, jer će oni milosrdje postići* (*Matt.* 5, 7), i: *Kako voda trne vatru, tako milostinja trne grieh* (*Eccli.* 3, 33), i: *Nepravednim bogatstvom pribavite sebi prijatelje, koji će vas primiti u vječne stanove* (*Luc.* 16, 9), i jošte: *Dajite milostinju, i sve će vam biti čisto* (*Ib.* 11, 41), pa i rieči kojima Danijel opominjaše Nabukodonozora, da se milostinjom odkupi od grieha svojih (*Dan.* 4, 24). Ne htijaše novca trošiti u ono kamenje što će proći sa zemljom i sa svietom (*Matt.* 24. 35), nego u kamenje živo (1 *Pet.* 2, 5), što se valja po zemlji (*Zach.* 3, 16. LXX), od koga se u Ivanovu Odkrivenju zida grad velikoga kralja (*Apoc.* 21, 10); kamenje koje će se, kako Pismo veli, preokrenuti u safir i smaragd i jaspis, i u ostale drage kamene (*Ib.* v. 19—20).

Ali ovo što kazah može, kako i ona, imati nekolicina drugih duša; a i sotona zna da u tome ne stoji vrhunac savršenosti. S toga, pošto propade Jobovo imanje, pošto mu izgiboše djeca, veli Gospodinu: *Kožu za kožu, i sve što čovjek ima dat će za život svoj.*[114] *Ali pruži ruku svoju i dotakni se kostiju njegovih i mesa* (i vidjet ćeš), *da će te u oči psovati* (*Job.* 2, 4—5). Znam mnoge koji davahu milostinju; ali ništa ne dadoše od svoga tiela: pružahu ruku ubogima; ali ruččima nadvladani u tielu,[115] bieljahu ono što je s dvora

[114] Sotona tom rečenicom, ili recimo poslovicom hotjela je kazati, da je bilo lako Jobu sve pregorjeti, pa i kožu svoje djece, kad mu se sačuvala njegova koža i život njegov. — Što se tiče rieči *psovati*, vidi Posl. LVII, bilj. 10.

[115] *Sed carnis voluptate superatos.* Iz onoga što je prvo kazao, da onakovi ljudi, ništa ne dadoše od svoga tiela (to jest, ništa, na

a iznutra puni bijahu mrtvačkih kostiju (*Matt.* 23, 27). Pavla naprotiv ne bijaše taka, nego toliko uzdržljiva, da je skoro premašila mjeru: ter joj oslabi tielo od mnogoga pošćenja i truda. Osim svetkovinâ, jedva bi što uljem začinila: i od ovog samoga može se suditi, šta je mislila o vinu, o začini s mašću, o ribi, o medu, o jajima i ostalome što je kusu sladko: što kad jedu nekoji, ciene da su veliki postnici, i drže, ako se tim i prekantare, da im nije u pogibli čistoća.

Zavidost dakako uviek progoni krepost, „i gromovi udaraju u najviše gore.[116] A nije čudo što ovo kažem o ljudima, kad i našega Gospodina farizejsko zavidjenje na križ prikova, i kad svi svetci imadoše zavidljivaca, i kad u raju zemaljskome nadje se zmija, zavidošću koje smrt dodje na zemlju (*Sap.* 2, 24). Gospodin bijaše na Pavlu podigao Adada Idumejca,[117] da je ćuša, e se ne bi poniela (2 *Cor.* 12, 7); i kao nekom žaokom u mesu češće je opominjaše, da se ne poholi s velikih svojih izvrstnosti (*Ibid.*), i s mana druge ženske čeljadi ne pomisli, da se sama nalazi na visini. Ja govorah, da se od nenavisti valja ukloniti, i dati mjesto bjesnilu[118] (*Rom.* 12, 19), kako bijaše

čast Božju, ne zakratiše svome tielu); a još bolje iz onoga što odmah u kontekstu sliedi o Pavli, nedvojbeno rieč *voluptas* na ovome mjestu uzimlje se o gostbama, o ručcima; kako nju i drugi neki pisci upotrebljavahu. Cf. **Forcellini-De Vit.**

[116] „. . . *feriuntque summos Fulgura montes*". **Horatius,** *Carm.* II, 10, 11—12.

[117] Sveto Pismo kaže nam da Bog bijaše podigao protivnika Salamunu Adada Idumejca, koji bijaše od kraljevskog róda u Edomu (3 *Reg.* 11, 14). Nije poznato koga ovdje Jeronim istim imenom naznačuje. Ali ja cienim, da je to bio sam juruzolimski biskup Ivan; koji, kao vlast crkvena, mogaše njoj dosadjivati, i k njoj imati pristup. A činjenica koju Jeronim ovdje opisuje, morala se zbivati za jeruzolimskog razkola, o kome smo govorili u Predgovoru (čl. IX.).

[118] Dotična apostolova izreka: *date locum irae* (Jeronim mjest *irae* ima *insaniae*), koja se na više načina može iztumačiti, ovdje zna ustupiti bjesnilu svoga protivnika, ukloniti se na drugo mjesto, [illegible]

učinio Jakov u neprilici s bratom svojim Ezavom, i David u nezgodi s neprimirljivim dušmaninom Saulom: od kojih prvi prebježe u Mezopotamiju (*Gen.* 27, 43—44 : 28, 5), a drugi predade se tudjincima (1 *Reg.* 27, 1—2), jer bijaše volij dati se neprijateljima u ruke, nego li zavidnicima. Ali mi ona odgovaraše: „Pravo bi bilo što kažeš, kad so- „tona svagdje ne bi vojevala na sluge i služkinje Božje, i kad „svud ne bi išla pred onima koji bježe, i jošte kad me ne bi „zaustavljala ljubav k svetim mjestima, te da bih igdje na „svietu mogla naći svoj Betlem. Pa zašto ne bih strpljivošću „nadjačala nenavidost? Zašto ne bih poniznošću savladala „ponositost, i onome koji me bije po jednom obrazu zašto ne „bih okrenula i drugi (*Matt.* 5, 39)? Apostol Pavao rekao „je: *Predobij zlo dobrom* (*Rom.* 12, 21). Nisu li se hvalili „apostoli što za Gospodina pretrpješe sramotu (*Act.* 5, „41)? Nije li i sam Spasitelj *sebe ponizio uzevši obličje sluge,* „*i postavši poslušan Otcu tja do smrti, i to smrti na križu* „(*Philip.* 2, 7—8), da svojom mukom nas spasi? Job, da „se ne bude borio i dobio bitku, ne bi bio primio vienac „pravde (2 *Tim.* 2, 5 : 4, 8), niti bi bio čuo od Gospo- „dina: *Zar misliš da ti ja drugčije govorih, nego da se po-* „*kažeš pravedan*[119] (*Job.* 40, 3)? U Evandjelju nazvani su „blaženima oni koji podnose progonstvo radi pravde (*Matt.* „5, 10). Kad savjest pouzdano zna da ne trpimo za naše „griehe, svjetovne nevolje izvor su nam nadarja." — Ako bi kad neprijatelj bio bezobrazniji, i dolazio do karanja, pjevaše onu iz psaltira: *Kad se dizaše na me grješnik, ja umukoh, te premučah i ono što je dobro* (*Ps.* 38, 2); i po drugi put: *A ja kao gluh ne čujah, i kao niem koji ne otvora*

stiti ga da izkali svoje srdce. — Zabilježit ću ovdje, da je Pavla, kako ćemo poslie vidjeti, znala napamet sve cielo sveto Pismo: pa nije nam se čuditi mnogobrojnim dokazima iz istoga, što, kao naravnim tiekom, iz njezinih usta izlažahu.

[119] Ovaj navod je po tekstu Sedamdesetorice (koji je sasvim ugojačiji u Vulgati): *οἴει δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀφανῇς δίκαιος.*

usta svojih. I postadoh kao čovjek koji ne čuje, i koji nema ukorâ u ustima svojim (*Ps.* 37, 13—17).

U napastima promišljaše rieči pete Mojsijeve knjige: *Kuša vas Gospodin Bog vaš, da dozna ljubite li Gospodina Boga svoga iz svega srdca svoga i sve duše svoje* (*Deut.* 13, 3). U nevoljama i tuzi ponavljaše rieči Izaijine: *Vi kojima se više ne daje mlieko, koji ste odbijeni od sise, čekajte nevolju na nevolju, ufanje na ufanje: još malo poradi zloće usana, poradi zla jezika* (*Is.* 28, 9—11. LXX). I objašnjavajući za svoju utjehu ovo svjedočanstvo svetog Pisma govoraše: „Onima, što „im se ne daje više mlieko, koji su, to jest, dosegli najbolje „godine, pristoji se podnositi nevolju na nevolju, da zasluže „primiti ufanje na ufanje: *jer znamo da nevolja proizvodi „strpljivost, a strpljivost kušanje, kušanje pak ufanje, a ufanje „ne će* (nas) *zastidjeti*[120] (*Rom.* 5, 3—5): *te ako se i razpada „naš izvanji čovjek, unutrašnji se obnavlja; i što je sada naša „lagana i časovita nevolja, gradi težinu*[121] *vječne slave u nama, „koji ne gledamo na ono što se vidi, nego na ono što se ne „vidi: budući da je za vrieme ono što se vidi, a vječno je ono „što se ne vidi* (2 *Cor.* 4, 16—18). I ne će dugo proći, ako „se i čini čovječjoj nestrpljivosti da sporo prolazi, te će „nam sigurna doći pomoć od Boga, koji veli: *U vrieme „zgodno usliših te, i u dan spasenja pomogoh ti* (*Is.* 49, 8; „2 *Cor.* 6, 2). Kad se veselimo Bogom pomoćnikom svojim „(*Ps.* 80, 2), ne treba da se plašimo lažljivih usana, ni „jezikâ opakih ljudi, i valja da slušamo njega, koji nas „opominje preko proroka: *Ne bojte se ruženja ljudskoga, i „njihova se psovanja ne plašite; jer će njih izjesti crv kao „haljinu, i proždriet će ih grizica kao vunu* (*Is.* 51, 7—8). „Još k tome: *Ustrpljenjem svojim spasit ćete duše svoje* (*Luc.*

[120] Kršćansko ufanje ne će pustiti da se čovjek zastidi; jer se ono oslanja na obećanje i vjernost Božju: dok ljudsko nadanje često puta čovjeka prevari.

[121] *Težina* (lat. *pondus*) vječne slave, znači: *preveliku* vječnu slavu; a ista je rieč upotrebljena s obzirom na lakoću *(levitas)* naših nevolja na ovom svietu, što ih je na istom mjestu apostol spomenuo.

„21, 19). Takodjer: *Muke sadašnjega života, ništa su prema „budućoj slavi, koja će se* (jednom) *u nama odkriti* (*Rom.* 8, „18). I ono što je pisano na drugom mjestu: *Podnosite ne„volju na nevolju* (*Is.* 28, 10. LXX. Cf. 2 *Tim.* 2, 12); da „budemo strpljivi u svemu što nas snadje: *jer strpljiv čovjek „mnogo je pametan; a koji je malodušan,*[122] *vrlo je nepametan*“ (*Prov.* 14, 29).

U slabоćama i čestim bolestima govoraše: „*Kad sam slaba onda sam snažna*“ (2 *Cor.* 12, 10); i ujedno: „*Ovo blago nosimo u zemljanim sudovima* (*Ib.* 4, 17), *dok se ovo* (tielo) *smrtno ne obuče u bezsmrtnost, i ovo* (tielo) *razpadljivo ne zaodjene se nerazpadjivošću*“ (1 *Cor.* 15, 53); i jošte: „*Kako se veoma umnožavaju patnje Krstove u nama,*[123] *tako* (nam) *se po Krstu umnožava i utjeha*“ (2 *Cor.* 1, 5) i napokon: „*Kao što ste dionici muka, tako ćete biti i utjehe*“ (*Ib.* v. 7). U tuzi pjevaše: „*Zašto si tužna dušo moja i zašto me uznemiruješ? Uzdaj se u Boga, jer ću ga još hvaliti,* (kao) *spasenje lica moga i* (kao) *Boga moga*“ (*Ps.* 41, 12). U pogiblima govoraše: „*Tko hoće da idje za mnom, nek se odreče sebe i uzme križ svoj i sliedi mene*“ (*Luc.* 9, 23); i: „*Tko hoće da sačuva svoj život izgubit će ga; a tko izgubi život svoj radi mene, sačuvat će ga*“ (*Ib.* v. 24). Kad joj javljahu štetu imovine i uništenje cieloga očinstva, govoraše: „*U istinu što je korist čovjeku da vas sviet dobije, a da mu bude šteta duši? Ili šta će dati čovjek na razmjenu da odkupi dušu svoju*“ (*Matt.* 16, 26)? i: „*Go izadjoh iz utrobe matere svoje, go ću se i vratiti. Kako Gospodinu bi po volji, onako se i dogodi. Da je blagosovljeno ime Gospodnje*“ (*Job* 1, 21); i onu: „*Ne ljubite svieta, ni ono što je na svietu; jer sve što je na svietu jest požuda tiela, i požuda očiju, i oholost ovoga života; a to* (sve)

[122] *Pusillanimis* (ὀλιγόψυχος. LXX). U Vulgati je *impatiens* (nestrpljiv): što bolje odgovara smislu ciele izreke.

[123] *Sicut superabundant passiones Christi in nobis.* — Zove Krstovim patnjama u nama, one što sami podnosimo za Isukrsta, i iz ljubavi prema njemu.

*

nije od Otca, nego od svieta. Ali sviet prolazi i požuda njegova" (1 *Joan.* 2, 15—16). Poznato mi je, kako joj bijaše jednom pisano, da su joj djeca težko oboljela, a osobito njezin Toksocije, koga veoma ljubljaše; pa poslie nego duševnom snagom izvrši onu: *Ja se smutih, ali ne otvorih usta*[124] (*Ps.* 76, 5), progovori ove rieči: „*Tko ljubi sina ili kćer više nego mene, nije mene dostojan*" (*Matt.* 10, 37); te moleći se Gospodinu govoraše: „*Sačuvaj*, Gospodine, *sinove umorenih*[125] (*Ps.* 78, 11): onih koji radi tebe more tielo svoje" (*Col.* 3, 5). Znam kako neki šaptač — što je najhudja vrsta ljudi — kao iz prijazni kaza joj, da se nekima čini, s njezine suvišnje ljubavi k šavršenosti, da je luda, te govore, da bi joj valjalo osnažiti moždane. Ona mu odgovori: „*Postadosmo stvar za gledanje svietu, i angjelima, i ljudima*[126] „(1 *Cor.* 4, 9), i: *Mi smo ludi poradi Isukrsta* (*Ib.* 10); ali „*je ludost Božja mudrija od ljudi* (*Ib.* 1, 25). S toga Spa„sitelj i veli Otcu: *Ti znaš ludost moju* (*Ps.* 68, 6); i jošte: „*Kao čudo postadoh mnogima; ali si ti pomoćnik jaki* (*Ib.* „70, 7). *Kao živinče postadoh pred tobom; ali sam uviek* „*s tobom* (*Ib.* 72, 23). Da, to govoraše onaj koga, kako „kaže Evandjelje, i rodjaci hotijahu vezati, kao da je po„šenuo pameću (*Marc.* 3, 21), i koga protivnici ružahu „govoreći: *U njemu je hudoba, i Samarjanin je* (*Joan.* 8, „48 : 10, 20); i: *Pomoću Belzebuba, poglavice sotonskoga, iz*„*goni sotone* (*Matt.* 12, 24). Ali daj da čujemo apostola, „koji nas hrabri: *Ovo je slava naša, svjedočanstvo savjesti* „*naše, da smo živjeli na svietu u svetosti i prostodušnosti, i u* „*milosti Božjoj* (2 *Cor.* 1, 12). A čujmo i Gospodina, koji „kaže apostolima: *Zato sviet na vas mrzi, jer niste od svieta:* „*zašto, kad biste bili od svieta, sviet bi nedvojbeno ljubio svoje*" (*Joan.* 15, 19). Pa i na samoga Gospodina upravljaše rieč: „*Ti znaš što je sakriveno u srdcu* (*Ps.* 43, 22); i: *Sve ovo* „*snadje nas, a ne zaboravismo tebe, niti zla učinismo protiv* „*zavjeta tvoga,*[127] *i ne odstupi natrag srdce naše. A radi tebe* „*ubijaju nas svaki dan: drže nas kao ovce koje su za klanje* „(*Ib.* v. 18—19. 21). — *Ali Gospodin je moj pomoćnik, ne* „*ću se bojati ma što mi učinio čovjek* (*Ib.* 117, 6): Jer sam „čitala:[128] *Sine, poštuj Gospodina, i bit ćeš moćan; i osim* „*Gospodina nikoga se ne boj*"[129] (*Prov.* 7, 1. LXX). Ovi i slični dokazi sv. Pisma njoj bijahu kao Božje oružje (*Eph.* 6, 11), dakako protivu svake opačine, ali poglavito protivu pomamne zavidosti; te podnoseći uvrede, utišavaše bjesnilo goropadna neprijatelja. Jednom rieči, sve do dana smrti svakome bijaše očevidna i njezina strpljivost i tudja zavidost, koja grize samoga zavidljivca, i dok hoće da naudi protivniku, svojom pomamom sama na se bjesni.

[124] Kao i prorok, koji ne smjede ništa progovoriti, jer znadijaše da su prepravedni sudovi Božji; ma da im mi ne vidimo razloga.

[125] Kako je pisac psalma ovim riečima molio Boga da sačuva sinove poginulih Židova, tako je i Pavla istim riečima molila Boga, da joj ozdravi bolestnu djecu, smatrajući sebe kao da je već umrla, — kao što i jest bila umrla svietu.

[126] *Theatrum* (u Vulgati: *spectaculum*) *facti sumus.* Postadosmo, to jest, kao zločinci što su osudjeni da ih razkidnu zvieri svakomu na očigled. Upotrebljava rieč *theatrum,* jer se onakove osude izvršivahu u teatrima za javne igre.

Kazat ću još o manastirskoj uredbi, i kako je ona okrenula na svoju korist postojanstvo svetih[130] u dobru.

[127] *Zavjet,* u biblijskom smislu znači ugovor (*foedus, testamentum*), što je Bog s ljudima učinio.

[128] Ostajem pri starinskoj lekciji ovog teksta: *legi enim* (premda Gravius cieni da treba čitati: *legit enim*). I zato mećem u usta Pavlina navod koji odmah sliedi, i kojim je sama htjela potvrditi svoje posljednje rieči. U protivnom slučaju trebalo bi kazati, da je ovim svjedočanstvom Jeronim htio potvrditi navod Pavlin iz psalma 117: što — ako nije baš nerazložito — nije posve naravno: tim veće što Jeronim sam, k svjedočanstvima što ih Pavla bijaše navela sama od sebe, pridodaje i ovo, govoreći: „Ova i slična svjedočanstva itd."

[129] Ovim riečima iz Priča Salamunovih Pavla završivaše svoj odgovor bezimenom šaptaču.

[130] Što se u obće razumije pod imenom *svetih* prije smo vidjeli (Posl. LIV., bilj. 1.). Ali ovdje Jeronim tako nazivlje one koji su se osobito posvetili službi Božjoj, kao što su redovnici i redovnice.

Sijaše tjelesne stvari, da požanje duhovne (1 *Cor.* 9, 11): davaše zemaljske, da uzme nebeske: podjeljivaše malotrajne, da ih promieni za vječne. Poslie nego sagradi manastir za ljude, što ljudima izruči da njim vladaju, mnoge djevice od plemićkoga i srednjega i od nizkoga roda, što ih bijaše sabrala iz raznih zemalja, razdieli u tri čete i tri manastira,[131] ali samo tako te razlučene u radnji i jelu, zajedno se sakupljahu na molitvu i pjevanje psalama.[132] Pošto bi se izpjevao aleluja, kojim se znakom pozivahu na skup, nijedna nije smjela izostati. Ali ona došavši prva, ili izmedju prvih, čekaše da ostale dodju, i pobudjivaše ih na rad ne strahom, nego njihovim sramljenjem i svojim primjerom. U jutru, u treći sahat,[133] u šesti, u deveti, u veče, u ponoći naizred pjevahu psaltir.[134] Svaka dojedna sestra valjalo je da zna psalme, i svaki dan da nauči štogod iz svetoga Pisma. Nedjeljom samo idjahu u crkvu,[135] uz koju prebivahu. Svaka povorka hodjaše za svojom osobitom majkom; a isto tako vraćahu se iz crkve, i prianjahu za posao što im bijaše podieljen; i načinjahu odiela za se, ili

[131] Nije prilično istini, da je svetica razdielila svoje djevice po njihovu priješnjem stališu; već je to moralo biti učinjeno na drugoj podlozi: ili prema njihovim godinama, ili prema njihovoj sposobnosti za kakove posle, ili prema ćudi, ili prema duhovnome njihovu napredku itd.

[132] Iz ovoga se može zaključiti, da ona tri koludrička manastira u jednoj se ogradi nalažahu; a možda bijahu unutrašnjom komunikacijom skopčani jedan s drugim. S toga mogli bismo ih nazvati jednim trostrukim manastirom (Vidi Predgovor, st. XL.).

[133] Treći sahat odgovara našemu devetome iz jutra, šesti našemu podne, deveti našemu trećemu po podne.

[134] Veli *naizred;* jer u ono vrieme u mnogim crkvama psalme ne pjevahu svi naizmjence, kao što sada biva, nego svaki psalam pjevaše na sriedi jedan sam; a ostali naokolo sjedeći slušahu. Ovo je razumio Jeronim i o Pavlinim kaludjericama. **Vallarsi.**

[135] Ta liepa i veličanstvena crkva, koju sagradi Konstantin Veliki i Jelena, a Justinijan (g. 530.) pogradi, i danas čitava se uzdrži. Izpod gornjeg njezina diela (mimo pet ladja, u koje je stupovima razdieljena), baš na sriedi, nalazi se spilja, gdje se rodi Isus.

za druge.[136] Ako je koja bila gospodskog roda, nije joj se dopuštalo imati drugaricu iz svoje kuće, da se ne bi sjećala nekadašnjeg života, te razčešala stare pogrješke obiestnog djetinstva, i čestim razgovaranjem iznova se na nje vratila. Odielo bijaše jednako svima. Platna ne upotrebljavahu nego za utiranje ruku. Od ljudi bijahu toliko odlučene, te ih Pavla i od hadumaca odvoji, da ne bi dala nikakva uzroka opadačima, koji imaju običaj ružiti svete, da im to bude utjeha u njihovu griešenju. Ako bi koja zakasnila na psalme, ili bi u poslu ljenivija bila, ona bi k njoj pristupila da joj na različit način progovori: umiljato, ako ista bijaše srdita; karajući, ako bijaše strpljiva: jer se držaše apostolove pouke: *Šta hoćete? da dodjem k vama s prutom* (u ruci), *ili s duhom blagosti i krotosti* (1 *Cor.* 4, 21)? Izuzevši hranu i odjeću, ne dopuštaše da ikoja ima što, jer Pavao veli: *Kad imamo hranu i odjeću, ovim se zadovoljimo* (1 *Tim.* 6, 8): Ona se bojaše, da se ne bi navikle imati odviše, i od te navike da se ne bi izleglo lakomstvo, koje se nikakvim bogatstvom ne može nasititi, i što više ima, više želi; i ne umanjuje se ni izobilovanjem ni oskudicom. Najblažim govorom miraše one koje bi se medju se porječkale. Čestim i udvojenim postom lomljaše tjelesnu obiest u mladim djevojkama; jer je voljela da ih boli želudac nego li duša. Ako bi koju ukrašeniju spazila, namrštenim čelom i ozbiljnim licem koraše je za njezinu pogrješku, opominjući, da kićenje tiela i haljina, jest nečistoća duše. Još k tome opominjaše, da ne bi usta djevičanska nikad izrekla rieči ružne i besramne: jer se ovakim znakovima očituje razpušteno srdce, i čovječjom vanjštinom pokazuju se mane unutrašnjeg čovjeka (*Rom.* 7, 22). Ako bi vidjela da je koja jezična, brbljava i bezstidna, i da joj je drago zamećati kavgu, pa iza mnogih opomena ne će da se do-

[136] Osim poljskih posala, i rabote koje poslovahu robovi (sluge), crkva još do tada nije bila zabranila ručnih radja, kao što su one koje ovdje spominje Jeronim.

zove, činila bi je medju najzadnjima, i izvan skupa sestara, na vratima trpezarije, da moli, i da jede pobaška; e se od stida usavjetuje, kad je korba ne mogaše izpraviti. Na kradju mržaše kao na bezakonje; i govoraše da je u manastirima pretežki grieh ono što ljudi svjetovni drže za malenkost, pa i za ništa. Nije mi triebe spominjati njezinu dobrotu i marljivost prema bolestnicama, koje osobitim ugadjanjem dvoraše i njegovaše. A dok drugim nemoćnicama svašta obilno pribavljaše, pa još i mesa davaše im jesti, kad bi sama bila bolestna, sebi to ne dopuštaše; i u tom se pokazivaše nejednaka s ostalima, što nemilosrdje prema sebi, promjenjivala je na milosrdje prema drugima.

Nijedna od onih mladih djevojaka, zdrava i čila, ne bijaše se dala na onoliku uzdržljivost na koliku se, slomljenim i ostarjelim tielom, dade ona. Priznajem da je u tome bila nešto uporna, tako da sebe ne poštedje, i ne popusti ma bilo na čije opomene. Pripovjedit ću što sam kušanjem doznao. Jednoč, mjeseca srpnja, u najvećoj žegi, spopade je žestoka ognjica i već ne bijaše nade da će preboljeti. Kad joj, iza toga, po Božjem milosrdju, odlahnu, pa liečnici uvjeravahu, da je njojzi, za oporavljenje, potrebito piti po malo tanka vina, da ne bi od vode pridošla debela bolest, zamolivši ja potajno blaženog papu Epifanija, nek je sam svjetuje, dapače usiluje piti vina; ona, razumna i dosjetljiva kao što bijaše, odmah poznade zamku, te nasmjehnuv se izjavi, da je moje maslo što on govoraše. U kratko: isti blaženi biskup, pošto je dugo nju opominjao, kad izadje na dvor, zaiskavši ja šta je opremio, odgovori mi: „Toliko mi podje za rukom, te mene, starca, malo ne nagovori da ne pijem vina". Ovo sam naveo, ne kao da odobravam terete uzete na se nesmotreno i iznad snage, jer Pismo veli: *Ne diži bremena* (što je) *nad snagu tvoju*[137]

[137] *Super te onus ne levaveris.* Ovoga teksta ni slovom, ni značenjem nema u Vulgati. Ali je za čudo, kako ga ni Gravius, ni Victorius, ni Vallarsi ne nadjoše u Sedamdesetorici, gdje se čita: *βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς.* Što veli: *super te,* znači *super vires tuas* (**A Lapide**), ili *quod te superet* (**Calmet**). Židovski tekst, ima gotovo jednako značenje: *Gravius pro te cur tolles..?* Cf. **Knabenbauer,** *Ecclesiasticus* p. XXVI.

(*Eccli.* 13, 2 po LXX), već da i ovakovim njezinim postojanstvom pokažem gorućnost njezina srdca i želju vjerne duše koja popievaše: *Žedna je tebe duša moja; a i tielo moje na koliko načina čezne za tobom* (*Ps.* 62, 2)! Težko je držati se u svemu prave mjere; i po filozofskoj rečenici s pravom broji se, da je krepost u sredini, a pogrješka u pretjeranosti:[138] što mi jednom i to kratkom izrekom možemo prevesti: Ne pretjerujmo ni u čemu.[139]

Ona, koja, što se tiče nejela, bijaše toliko uporna, u žalosti bijaše nježna; i smrt njezine čeljadi, osobito djece, upropašćivaše je. U istinu, kad joj čovjek i kćeri umrieše, za dlaku ne umrie i sama. Pa i kad gledaše da ublaži materinsku žalost činjenjem križa na ustima i na želudcu, čuvstvo je nadvladjivaše, i srdce roditeljsko uznemirivaše joj vjernu dušu; te duhom predobivajući, bivaše predobivena slabošću tiela. Kad bi jednom od toga oboljela, bolest bi je se navezala dugo vrieme; tako da bi nas preplašila, a sama zapala u vrlo pogibeljno stanje. Ovome se ona veseljaše, i govoraše svaki čas: *„Ja kukavni čovjek! Tko će me izbaviti od ovog tiela smrti"* (*Rom.* 7, 24)? Pametan štilac mogao bi reći, da mjesto pohvalnih djela kazujem što je ukorno. Zovem za svjedoka Isusa, kome je ona služila, a i ja želim služiti, da ni s jedne ni s druge strane ništa ne izmišljam, nego kao kršćanin o kršćanki iznosim na vidjelo što je istina, te pišem povjest, a ne pohvalnu

[138] Tekst glasi: *μεσότης ἡ ἀρετή, ὑπερβολή κακία* (po slovu: krepost, sredina; grieh, pretjeranost) *reputantur.* Rečenica pripisuje se Aristotelu, i njoj odgovaraju obične sentencije: *in medio virtus; medium tenuere beati:* jer je najbolje ono što je po sriedi, izmedju nedostadka i onoga što je odviše.

[139] *Ne quid nimis.* Ovako je preveo Terencije grčku rečenicu: *μηδέν ἄγαν,* koja se pripisuje Kilonu — jednome od sedam grčkih mudraca.

besjedu: premda njezine pogrješke, u drugima bile bi držane za kreposti. Nazivljem ih pogrješkama po svome umu, a i po želji svih sestara i braće, koji nju ljubimo, i za njom, jer je preminula, čeznemo.

Ona u ostalom dovrši trku svoju, održa vjeru, a sada uživa vienac pravde, i sliedi Jaganjca kud god on ide (2 *Tim.* 4, 7—8; *Apoc.* 14, 4). Siti se, jer gladova, te veselo pjeva: *Kao što bijasmo čuli, tako i vidjesmo u gradu Gospodina nad vojskama, u gradu Boga našega* (*Ps.* 47, 9). O kako se stvari sretno promieniše! Plaka, da se uviek smije (*Luc.* 6, 21). Ne haja za čatrnje izprovaljivane, da nadje vrelo, Gospodina (*Jer.* 2, 13). Bi zaodjenuta kostrieću, da sada bude obučena u biele haljine, i da može reći: *Ti raskide vreću moju, i obuče me u veselje* (*Ps.* 29, 12). Jedjaše pepeo kao kruh, i piće svoje miešaše sa suzama (*Ib.* 101, 10), govoreći: *Suze moje bijahu mi hljeb dan i noć* (*Ps.* 41, 4), da se naviek hrani hljebom andjelskim (*Ib.* 77, 25), i da pjeva: *Okusite i ogledajte kako je sladak Gospodin* (*Ib.* 33, 9), i: *Moje srdce pušta iz sebe dobru rieč: ja kazujem kralju djela svoja* (*Ib.* 44, 1), pa i da vidi kako se u njoj izpunjaju Izaijine rieči, pače Gospodnje kroz Izaiju: *Gle, moje će sluge blagovati, a vi ćete gladovati. Gle, moje će sluge piti, a vi ćete biti žedni. Gle, moje će se sluge veseliti, a vi ćete se stidjeti. Gle, moje će sluge od radosti klikovati, a vi ćete kričati od bolesti u srdcu, i zavijat ćete od muke u duhu* (*Is.* 65, 13—14).

Rekao sam, da se ona svedj klonila *izprovaljivanih čatrnja*, e bi našla vrelo, Gospodina, kako će veselo pjevati: *Kao što jelen čezne za izvorima vodenim, tako čezne duša moja za tobom, Bože. Kad ću doći i prikazati se licu Božjemu* (*Ps.* 41, 1—2)? Zato ću na kratko spomenuti, kako se učuva od blatnih čatrnja krivovjeraca, i ove drža kao neznabožce (*Matt.* 18, 17). Neki stari lisac i podmuklica,[140] kojemu se

[140] *Veterator et callidus.* Ovako čita Gravius. — Baronio (an. 388, 107—108) kaže, da to bijaše Paladije, pisac djela *Historia Lausiaca*, koji je u ono vrieme sijao u Palestini Origenove zablude.

činjaše da je naučen, a bijaše nadriknjiga, stade, ne znajući ja ništa, postavljati joj pitanja i govoriti: „Što je sagriešilo malo diete, te ga spopadne hudoba? U kojim ćemo godinama uskrsnuti? Ako u onim u kojima svak umre, onda će po uskrsnuću biti potreba od dojilja. Ako li u drugim, onda ne će biti uskrsnuća mrtvih, nego preobraženje u druga lica. Hoće li biti, ili ne, razlika roda mužkoga i ženskoga? Ako hoće, onda će biti i ženidbe, i tjelesnog združivanja i radjanja: ako ne, kad je već dignuta razlika spola, ne će uskrsnuti ista tjelesa; *jer zemljani šator*[141] *stvara neprilika duhu punu brigâ* (*Sap.* 9, 15); nego će biti duhovna i tanana, kao što govori apostol: *Sije se tielo životinjsko*, (a) *uskrsnut će tielo duhovno*"[142] (1 *Cor.* 15, 44). Ovim svim smjeraše na to da dokaže, kako razumna stvorenja, za nekoje opačine i negdašnje griehe, upadoše u tjelesa: i prema onom što različni griesi zasluživahu, radjaju se u tome i tome stanju; pa ili uživaju tjelesno zdravlje i roditeljsko bogatstvo i plemstvo, ili ulazeći u nezdrava tjelesa i u siromaške kolibe, podnose muku za priješnje priestupe, ter su na ovome svietu kao u tamnicu spraćena.

Kad to ču i meni javi, kazavši mi tko to bijaše, jer mi je bilo za nevolju oprieti se preopakoj aspidi[143] i smrtonosnoj zvieri, o kojoj veli psalmotvorac: *Ne daj zvierima dušâ onih koji tebe slave* (*Ps.* 73, 19), i: *Zauzbij, Gospodine, zvieri koje žive u trstkama*[144] (*Ps.* 67, 31); zvieri, koje dok

[141] To jest, naše tielo.

[142] Tielo je naše na ovome svietu *životinjsko*, u koliko radja se i radja, hrani se, raste i manje biva. Ove će njegove funkcije prestati uskrsnućem; i onda će tielo biti *duhovno*, i bez smetnja i muke bit će podložno samome duhu.

[143] Aspida *(aspis, ἀσπὶς)* jest neka vrsta vrlo otrovne zmije. U prenesenom smislu ta rieč znači ljude opake, škodljive i neprijatelje dobroj čeljadi.

[144] Pismo govori o zvierima koje žive u trstkama. Gdje naša Vulgata veli: *feras arundinis*, Jeronim kaže *bestias calami;* jer *arundo*

pišu što je nepravedno, govore laž na Gospodina, *i diž u nebo usta svoja* (*Ps.* 72, 8); jer mi je, velju bilo za ne volju oprieti mu se, sastadoh se s njim, i po molitvam one koju sam gledaše prevariti, stiskoh ga kratkim do kazom: Vjeruješ li da će biti uskrsnuće mrtvih, ili ne Odgovorivši on da vjeruje, ja dodah: Hoće li uskrsnu ista tjelesa ili druga? Odvrativši on: ista; ja zapitah: U istome rodu, ili drugome? Ne odgovarajući na ovo pitanje te ovamo onamo obrćući glavu, poput zmije, da se sačuva od udarca, rekoh: Kad ti mučiš, ja ću za te sam sebi od govoriti, i izvest ću zaključak. Ako žena ne će uskrsnu žena, a mužko mužko, ne će biti uskrsnuća mrtvih, zašt svaki rod ima svoje ude, a udi čine čitavo tielo. Ako n će biti roda s dotičnim udima, kako ćeš da bude uskrs nuće tjelesâ, kad ovih nema bez roda i uda? Opet, ak ne će biti uskrsnuća tjelesâ, nipošto ne će biti ni uskrs nuća mrtvih. Prigovor pak tvoj o ženidbi, ako naime ostan isti udi, da će biti ženidbe, obara se Spasiteljevim riečima *Varate se ne znajući Pisma ni Božje moći: jer o uskrsnuć mrtvih, ne će se ženiti ni udavati, nego će biti slični andje lima* (*Matt.* 22, 29—30). Kad se kaže „ne će se ženiti n udavati", pokazuje se razlika roda. Doista nitko ne će reć o kamenu i drvetu, da se ne će ženiti ni udavati; jer in narav nije zato; nego o onima koji bi se mogli ženiti, a po milosti i kreposti Isukrstovoj ne žene se. Ako li proti toga rekneš: „Kako ćemo biti nalik na andjele, kad medj andjelima nema ni mužkoga ni ženskoga?" evo ti u kratk odgovor. Gospodin ne obećava nam andjelsko biće, neg život i blaženstvo: kao što Ivan Krstitelj, prije neg će mu glavu odsjeći, bi nazvan andjelom (*Luc.* 7, 27);

i *calamus* znače isto. Budući pak da *calamus* znači i *trstku* i *pero o trstke,* kakovim se ljudi služahu u staro doba (*Ps.* 44, 2), Jeronim igr tim dvostrukim značenjem, i primjenjuje navod iz sv. Pisma na orige niste, koji upotrebljavahu svoje pero od trstke, da pišu protivu zdrav crkvene nauke.

kao što su slika andjelskoga življenja svi sveti[145] i Božje djevice, još dok su na ovome svietu. U istinu kad se govori: bit ćete nalik na andjele, obećava se sličnost, a ne mienja se narav.

Odgovori mi jošte: kako tumačiš ono što Toma opipa ruke uskrslome Gospodinu, i razgleda mu rebra kopljem probodena (*Joan.* 20, 27), i ono što Petar opazi Gospodina gdje stoji na obali (*Ib.* 21, 4), i napokon ono što Gospodin izjede komad pečene ribe i sat meda (*Luc.* 24, 42—43)? Koji stajaše doista imadijaše noge. Koji pokaza ranjena rebra, doista imade i trbuh i prsi, bez kojih nema ni rebara, koja su skopčana s trbuhom i s prsima. Koji je besjedio, besjedjaše jezikom, nebom u ustima i zubima; jer kako gudalo udara o žice, tako i jezik udara o zube, i proizvodi glasnu rieč. Onaj komu bijahu opipane ruke, naravno imao je i mišice.[146] Kad se dakle kaže, da imade sve ude, morao je imati čitavo tielo, koje se iz udâ sastavlja: tielo dakako ne žensko nego mužko; to jest istog roda u kome ga nadje smrt.

Ali ako prigovoriš: „Dakle ćemo i mi poslie uskrsnuća jesti?" i: „Kako udje, protiv naravi debelih i tvrdih tjelesa, kad vrata bijahu zatvorena". (*Ib.* 20, 26)? ja ću ti odvratiti: Ne tumači krivo vjere u uskrsnuće poradi jela. U istinu Isus naredi, da se da jesti uskrsloj kćeri poglavara zbornice[147] (*Marc.* 5, 43); a i o Lazaru, pošto bijaše mrtav četiri dana, pisano je, da je s Isusom bio na gostbi

[145] Vidi gore bilj. 130.

[146] To jest, ciele ruke od ramena do prstâ.

[147] Zbornica ili *sinagoga:* zgrada odredjena za čitanje zakona i prorokâ, gdje se židovi skupljaju svake subote da slušaju i da tumače rieč Božju (*Act.* 15, 21; *Ib.* 9, 2. 20; *Ib.* 13, 5 etc.). Svaka je sinagoga imala svog poglavara i više služitelja, koji upravljahu nutarnjim redom (*Act.* 13, 15). Zato u knjigama novog Zavjeta dolazi naziv *princeps synagogae* i *archisynagogus.* — U Srbiji i Bosni sinagogu zovu *avra,* od turske rieči *hawra* istoga značenja (Ak. Rječnik, I, 125).

(*Joan.* 12, 2): što je bilo s toga da se njihovo uskrsnuć ne bi držalo za prividjenje. Ako li Isus udje kad vrat bijahu zatvorena, pa na tome temeljiš svoje dokazivanj da mu je tielo bilo duhovno i ajersko, onda i prije muk imade tielo duhovno, budući da je, protiv naravi težki tjelesa, hodio po moru (*Matt.* 14, 25). A i apostol Peta valja cieniti da imadijaše tielo duhovno; jer je i on, ak i nestalnim korakom, po vodi hodio (*Ib.* v. 29—30): doči se bolje očituje mogućstvo i krepost Božja, kad se št zbiva protiv zakonâ naravi. Pa da vidiš kako se veliki čudesima ne promjenjuje narav, nego se pokazuje Božj svemogućstvo, onaj koji prije po vjeri hodjaše, s ne-vjerstva poče se topiti; ali ga svojom rukom podiže Go-spodin, govoreći mu: *Malovjerni, zašto posumnja* (*Ib.* v. 31)? Čudim se pak, da si drvenasta čela, kad Gospodin govori: *Metni prst tvoj ovdje, i dotakni se ruku mojih; i pruži ruk svoju, i metni u rebra moja, i ne budi nevjeran nego vjeran* (*Joan.* 20, 17); a i na drugom mjestu: *Vidite ruke moje noge moje, zašto ja sam glavom: opipajte i vidite, jer du nema ni tiela ni kostiju, kao što vidite da ja imam. I ov rekavši pokaza im ruke i noge* (*Luc.* 24, 39—40). Čuješ gdj spominje kosti i meso i ruke i noge, a ti mi izmišlja stoičke kugle i neke ajerske ludorije![148]

A sad kad pitaš, zašto hudoba spopada diete koj

[148] Po Zenonovoj (stoičkoj) filozofiji, kako čovjek ima dušu, koj ga svega obuhvata i oživljava, tako i svemir (cio sviet) ima svoj dušu, koja daje život i kretanje svemu što živi i kreće se. Ta sve-mirska duša jest božanstvo, ili božanstveni razum (Λόγος), koji je tje-lesan: jer je sam neki fini, prečisti, ajerski i — ako je prosto reći — oduhotvoreni oganj. Kako je opet čovječje tielo čestica svemira, tak je i čovječja duša čestica svemirske duše; ter, kao i ova, materijaln biće. Stoička kozmologija tumačaše postanak i bivanje zemlje i ne-beskih kugala (zviezda), riečju, svega svieta, djelotvornošću rečenog ognja. — Jamačno Jeronim hotijaše narugati se filozofiji svog protiv-nika, koji mišljaše da stoičkim pojmovima može dokazati, da je bil ajersko tielo Isusovo.

nije sagriešilo, ili u kojim ćemo godinama uskrsnuti, budući da umiremo u različnoj dobi, primi preko volje odgovor: *Sudovi Božji bezdan* (su) *veliki* (*Ps.* 35, 7), i: *O dubino bogatstva mudrosti i znanja Božjega! Kako su neizpitljivi sudovi njegovi i neiztražljivi putovi njegovi! Jer tko saznade misao Gospodnju, ili tko bi savjetnik njegov* (*Rom.* 11, 33—34)? Ali razlika ne mienja istovetnosti tjelesâ. Inače budući da naše tielo svaki dan izčezava, te ili raste ili se umanjuje, valjalo bi reći da će od nas biti toliko ljudi koliko se svaki dan promjenjujemo, i da ja bijah jedan kad mi bi deset godina, drugi kad mi bi trideset, drugi kad mi bi pedeset godina, drugi kad sam već kao ovca obielio. Dakle, po nauci crkve i apostola Pavla, valja ovo odgovoriti: da ćemo uskrsnuti u stanju čovjeka savršena u mjeri podpunih godina Krstovih (*Eph.* 4, 13. Cf. *Philip.* 3, 21): u kojim godinama Židovi drže da bi stvoren Adam, a mi čitamo da je uskrsnuo Spasitelj Gospodin. — Još drugo mnogo navedoh iz jednog i drugoga Zavjeta, da krivovjerniku začepim usta.

Od toga dana on i svi njegovi jednomislenici postadoše Pavli tako mrzki,[149] da ih javno proglasivaše za neprijatelje Božje. Ovo sam pak kazao, ne da su malo rieči pobijem krivovjerstvo — jer bi se htjelo mnogo knjiga, da se na sve odgovori — već da iztaknem vjeru preizvrstne žene, koja je voljela podnositi vječitu ljudsku pizmu,

[149] Paladije (V. bilj. 140) osvetio se je kasnije Jeronimu. Osim što o njemu bijaše lažljivo rekao, da nikakav sveti čovjek, zbog njegove zavidosti, ne će moći živjeti u svetim mjestima (*Historia Lausiaca*, c. 79. *Patr. Gr.* XXXIV, 1180), pišući napose o Pavli, izkali opet na nj svoju mržnju. Vriedno je medjutim da čujemo što kaže: „Medju kojima *(govori o izrednim ljudima što se popeše na najviši vrh pobožnosti i bogoljubstva)* bi Rimljanka Pavla, Toksocijeva mati: vrlo prikladna za duhovni život. Njoj bi na smetnju neki Dalmatinac Jeronim; jer kad bi mogla previsiti mnoge (redovnice), da ne rečem sve kolike, budući da je obdarena najboljim naravnim svojstvima za krepostni život, on je svojom zavidošću smeta, zavodeći je na svoje ciljeve“ (O. c. cap. 125, p. 1233).

nego li škodljivim prijateljstvom navući na se Božje neprijateljstvo.

Da nastavim započeti govor, kazat ću, da nije bilo uma poučljivijega od njezina. Sjećajući se one zapoviedi: *Slušaj Izraele, i muči*[150] (*Deut.* 27, 9), bijaše *spora govoriti, a brza slušati* (*Jac.* 1, 19). Sveto Pismo znadijaše napamet. Premda pak rado imadijaše pravi smisao rieči, te govoraše da se istina na njemu temelji, ipak više se nasladjivaše duhovnim značenjem; i ovim sljemenom pokrivaše svoje duševno nazidjivanje.[151] Zaradi toga skloni me, da njoj i kćeri dopustim čitati preda mnom stari i novi Zavjet, i da im ga tumačim. Što ja — ako se i nećah iz žapanja — zbog njezina postojanstva i mnogih molba učinih, da ih poučim što bijah naučio, ne sam od sebe, to jest od pretjeranog pouzdanja u sama sebe, koje je najgori učitelj, nego od slavnih crkvenih ljudi. Ako bih gdje zapeo, pa iskreno izpovjedio da ne znam, nipošto ne htijaše zadovoljiti se, već me sveudiljnim zapitivanjem natjerivaše, da kažem, od mnogih i različnih mnienja koje se meni činjaše da je bolje.

Kazat ću i drugu stvar, koja će se protivnicima valjda činiti da se ne može vjerovati. Židovski jezik (što sam ga ja u mladosti mnogim trudom i mukom nešto malo naučio, a i sada neumorno učim i ne ostavljam ga, da on mene ne bi ostavio), ona nauči i dotjera do izvrstnosti; pa je židovski pjevala psalme, i istim jezikom govorila bez ikakve osobine latinskog jezika: što doista i danas vidimo u njezinoj svetoj kćeri Eustokiji, koja tako se uviek priliepi za mater, i tako joj bi poslušna, da nikad

[150] Po LXX., gdje imamo rieč: *σιώπα*.

[151] *Nazidjivanje* u kršćansko-moralnom smislu znači napredovanje u dobru i kreposti (*Rom.* 14, 19 : 15, 2; 1 *Cor.* 10, 23 : 14, 3. 4. 5. 12. 17. 26; 2 *Cor.* 10, 8 : 12, 19 : 13, 10; *Eph.* 4, 12. 29; *Judas* 20; *Job* 22, 23). — Jeronim ovdje hoće da kaže, kako se sljemenom završuje zgrada, tako da je Pavla otajstvenim značenjem svetog Pisma završivala zgradu svoje duše, to jest, svoje duhovno napredovanje.

bez nje ne leže, nikad ne izadje na dvor, nikad ne jede; i ne bi gospodarica ni od jedne pare, već se još veseljaše što majka dieli siromasima i očinstvo i materinstvo njezino; i ljubav k svojoj roditeljki držaše za najveću baštinu i bogatstvo.

Ne smijem premučati kolikom se radošću obradova kad bijaše čula, da njezina unuka Pavla, koja se rodi od Toksocija i Lete, ili bolje reći koja se zače po zavjetu i obećanju budućeg djevičanstva, u bešici i s djetinjim zvečkama u ruci, mucajući pjeva aleluja, i prepolovljenim riečima štrbeka ime babino i tetkino. Bijaše zaželjela zavičaj za ovo samo da vidi, kako su se odrekli svieta sin, nevjesta i unuka, te služe Isukrstu. Ovo je djelimice i postigla; jer se unuka čuva za koprenu Krstovu,[152] a nevjesta, posvetiv se vječitoj čistoći,[153] vjerom i milostinjom ide za djelima svekrvinim, i nastoji vršiti u Rimu što ona izvrši u Jeruzolimu.

Što radimo, dušo moja? Zašto se plašiš pristupiti k njezinoj smrti? Već knjiga biva poduga čim se žacam prikučiti se onome što je najljuće: kao da bi se moglo odložiti njezino preminuće, kad bih ja mučao, i zabavljao se njezinim pohvalnim djelima. Dovlen plovio sam povoljnim vjetrom, i ladja moga govora leteći promače kroz površinu morsku, koja se tek kuželjaše. A sada hoće da se nasuče, i dok se dižu biesni valovi, i meni i njoj prieti nagla pogibao; tako da sam usilovan reći: *Učitelju, spasi nas, pogibosmo* (*Matt.* 8, 25; *Luc.* 8, 24); a i ovo: *Ustani, zašto spavaš, Gospodine* (*Ps.* 43, 23)? U istinu, tko bi mogao bez plača pripovjediti Pavlinu smrt?

[152] O blagosovljenoj kopreni žarkaste boje, što se davaše djevicama, vidi Posl. XXVII., bilj. 4. — Već prije kod Rimljana onakom se koprenom pokrivahu nevjeste (**Plinius**, H. N. 21, 72). Crkva s toga uze isti običaj za Isusove zaručnice. — „*Velamina erant lanea, purpureo colore infecta . . . Symbolum id erat coelestis cum immortali Sponso conjugii*“. (**Thomassini**, *Disc. Eccl.* I, L. 3, 42, 11).

[153] Valjda je Toksocije već bio umr'o.

Spopade je pretežka bolest: o ne, već sama nadje što željaše, da nas ostavi, i savršeno se združi s Gospodinom. Eustokijina svagda dokazana kćerinska ljubav prema majci, u toj nemoći još se bolje svakome pokaza. Sama sjedjaše joj uz postelju, držaše mahač, podupiraše joj glavu, podmetaše uzglavnicu, traše noge, grijaše joj rukom želudac, izpravljaše mekane pokrivače, ublaživaše toplu vodu, stavljaše preda nju ubruščić, predtjecaše dvorbu svih službkinja; i ako bi što druga uradila, mišljaše da će njoj biti manja (kod Boga) plaća. Trčeći tamo amo izmedju majke koja ležaše i spilje Gospodnje, ah kako se moljaše, kako cviljaše i uzdisaše, da ne bude lišena onoliko cienjene njezine družbe, i kad ona premine da ne ostane sama u životu, već na istim nosilima bude iznesena!

Ali o slaba i nestalna čovječja naravi! Još da nas Krstova vjera ne podiže k nebu, i da nam se ne obećava bezsmrtnost duše! Tielu je jedna sudba sa zvjeradi i sa stokom. Jednako gine pravednik kao i bezbožnik, dobri kao i opaki, čisti kao i nečisti, onaj koji prinosi žrtvu, kao i onaj koji ne prinosi. Kako biva dobrome tako i onome koji grieši: kako onome koji se kune, tako i onom koji se boji zakletve (*Eccl.* 3, 19 : 9, 2). Ljudi i marva jednako se razčinjaju u prah i pepeo.

Ama čemu da se već skanjujem, i odgadjajući da produljujem svoju žalost? Najpametnija medju ženama osjećaše da je prispjela smrt, i da joj samo srdce kuca u svetim prsima, čim se ostalo tielo i svi udi bijahu ohladili; ipak kao da ide k svojima, i ostavlja tudjince, šaputaše ove redke sv. Pisma: *Gospodine omiljela mi je ljepota doma tvoga i mjesto gdje prebiva slava tvoja* (*Ps.* 25, 8). *Gospodine nad vojskama, kako su mili šatori tvoji! Duša moja čezne i gine za kućom Gospodnjom;* i jošte: *Volija sam biti medju najzadnjima u kući Boga moga, nego stanovati u šatorima grješnikâ* (*Ps.* 83, 1. 11). A kad ja nju upitah, zašto muči, zašto ne će da odgovara, da li je što žalosti, odvrati grčki, da je ništa ne uznemiruje, nego da vidi sve u miru i spokojnosti. Po tom zamuknu; i zatvorenim očima, kao da već ne haje za stvari zemaljske, ponavljaše iste one redke sve dok ne izdahnu; ali tako da jedva mogasmo čuti što govori; i držeći prst pred ustima, činjaše na usnama znamen križa. Ne mogaše više dihati, i dahtaše na umoru; a duša od velike želje da izleti obraćaše u hvalu Gospodnju i sam hropac kojim se ljudski život dovršuje. Tu bijaše jeruzolimski biskup,[154] s biskupima drugih gradova, i bezbrojnim množtvom svećenika nižega reda i djakonâ; a čete djevica i kaludjera bijahu napunile vas manastir. Ona pak, netom ču Zaručnika gdje zove: *Ustani, dodji prijateljice moja, ljepotice moja, golubice moja: jer eto zima prodje i kišno vrieme minu* (*Cant.* 2, 10—11), vesela odgovori: *Cvieće ukaza se na zemlji, došlo je vrieme rezanja* (*Ib.* v. 13); i ovo: *Vjerujem da ću vidjeti dobra Gospodnja u zemlji živih* (*Ps.* 26, 13).

Ne bi za tim ni ridanja ni plača, kao što biva medju svjetovnom čeljadi, nego gomile ljudi u glas, različnim jezicima, pjevahu psalme. Prenesena rukama biskupâ, koji uzeše nosila na svoja ramena, dok drugi biskupi nošahu pred njom svieće i duplire, a drugi redjahu povorke pjevačâ, bi postavljena nasred crkve Spasiteljeve spilje.[155] Na njezin pogreb silni se narod sleže iz palestinskih gradova. Od kaludjera zaklonjenih u pustinji ni jedan ne ostade u svojoj ćeliji: isto tako ni jedna djevica u svojoj skrovitoj sobi. Svak držaše za bezakonje ne učiniti posljednju počast onakovoj ženi. Udovice i siromasi pokazivahu odiela, što im je ona, poput Dorke (*Act.* 9, 39), dala. Sve množtvo potrebnjaka vikahu, da su igubili mater i hranitelja. A

[154] Ovo je onaj isti biskup Ivan (II.), koga sam spomenuo gore u bilj. 117., i koji uviek bijaše slabo razpoložen prema Jeronimu. Njemu je papa sv. Inocencije I. g. 417. vrlo jaku poslanicu (*Inter Hieronymianas*, CXXXVII) pisao u obranu Jeronima, Eustokije i mlade Pavle, te njihovih manastira.

[155] Vidi gore bilj. 135.

*

čemu se treba diviti jest, da bljedoća ne bijaše joj promienila obličja, već joj neka krasota i dostojanstvo bijahu napunili obraze, i ne bi se bilo reklo, da je umrla, nego da spava. Psalmi se pjevahu redom židovski, grčki, latinski i sirski, ne samo ona tri dana, dok ne bi ukopana izpod crkve, tik do spilje Gospodinove, već i preko sve nedjelje; jer svi koji bijahu došli cienjahu, da je njihova stvar taj pogreb i njihova osobita žalost. Častna djevica Eustokija, njezina kći, *kao diete odbijeno od prsiju kraj matere svoje* (*Ps.* 130, 3), ne mogaše odtrgnuti se od roditeljke: cjelivaše joj oči, priljepljivaše joj se uz lice, grljaše joj sve tielo, i žudjaše da nju ukopaju s materom.

Isus je svjedok, da ni jednog novčića nije ostavila kćeri, nego kako sam već prije kazao, ostavi joj ogromno množtvo braće i sestara,[156] koje mučno je izdržavati; ali bilo bi bezakonje odbaciti ih. Ima li krepost divnija od ove, da žena preslavnoga roda, negda prebogata, onolikom vjerom sve razda, i sama dopade gotovo krajnjeg siromaštva? Nek se drugi ponose srebrnim i bakrenim novcima što spremiše u haznu Božju[157] (*Marc.* 12, 41) i zavjetima obješenim o zlatnim svietnjacima. Nitko siromasima ne dade više od nje, koja za se ne zadrža ništa. Sada pak uživa bogatstvo i ona dobra, koja oko ne vidje, niti uho ču, niti um ljudski zamisli (1 *Cor.* 2, 9; *Is.* 64, 4). Mi žalimo svoju sudbinu, ali ako budemo još dugo plakati za njom koja kraljuje, to će biti kao da zavidimo njezinoj slavi.

Eustokijo, budi bez bojazni! Ti si se velikom baštinom obogatila: Gospodin je dio tvoj (*Thr.* 3, 24). I da ti bude veća radost, tvoja je mati dugim mučeništvom okrunjena: jer se u izpoviedanje vjere ne broji samo proliće krvi; nego i neoskvrnjeno vladanje bogoljubne duše, svakidašnje je mučeništvo. Jedan se vienac vije od ruža i viola, a drugi od ljiljana. S toga se i kaže u Pjesmi nad Pjes-

[156] Kaludjerâ i koludricâ.

[157] Govori o novcima što su se u crkvi kupili za siromahe.

mama: *Rodjak je moj bio i rumen*[158] (*Cant.* 5, 9). On daje jednako nadarje dobitnicima u miru i u ratu. — Majka tvoja posluša, kao i Abram, glas Božji: *Izadji iz svoje zemlje i iz svoga roda, i dodji u zemlju koju ću ti ja ukazati* (*Gen.* 12, 1), i ono što Gospodin naredi preko Jeremije: *Bježite izsred Babilona* (*Jer.* 50, 8), *i spasite duše svoje* (*Ib.* 48, 6). I do dana smrti svoje ne vrati se u Kaldeju, niti zaželje misirskih lonaca, niti otrovnog mesa (*Ex.* 16, 3), nego u družbi djevičanskih četa, postade sugradjanka Spasiteljeva, i pošto iz malenog Betlema pope se u kraljevstvo nebesko, govori pravoj Noemi:[159] *Tvoj narod, moj je narod, i tvoj Bog, moj je Bog* (*Ruth.* 1, 16).

Obuzet istom tvojom žalošću, ovu sam ti knjigu radom dviju noći[160] pisaru kazao u pero: jer koliko god puta sam htjedoh pisati, da izradim obećani spis, toliko puta prsti mi se ukočiše, ruka klonu, duh malaksa. Nego i neuredjeni moj govor, u kome nema nikakve ljepote, ni biranih rieči, svjedoči piščevu želju.

S Bogom, Pavla! Svojim molitvama budi u pomoći svome štovatelju u njegovoj krajnjoj starosti. Vjera i djela tvoja pridružuju te s Isukrstom: kod njega, lakše ćeš izprositi što zaišteš. „Ja ti dovrših spomenik stalniji od tuča:“[161] što ga došasti viekovi ne će razoriti. Urezah ti i pohvalu na grobu, koju dodajem ovoj knjizi, neka štilac zna — gdje god dopre moj govor — da si pri pogrebu bila pohvaljena, i u Betlemu sahranjena.

[158] *Fratruelis meus.* U Vulgati je: *Dilectus meus.* Jeronim drži se Sedamdesetorice, koji imaju: *ἀδελφίδος.* O rieči *fratruelis,* vidi Posl. XVIII., bilj. 25.

[159] Noema, znači *liepa.* A njezinim se imenom ovdje naznačuje blažena Djevica Marija.

[160] *Ad duas lucubratiunculas dictavi.* — *Lucubratio,* znači rad pri svieći izvršen, rad noćni.

[161] *Exegi monumentum aere perennius* (**Horatius**, *Carm.* III, 30, 1).

Sad dolazi grobni nadpis:[162]

„Kći Scipionâ, Pavalâ i Grakâ, slavni Agamemnonov potomak u ovom grobu počiva. — Njezini stari prozvaše je Pavlom. — Bi Eustokijina mati, i prva gospodja rimskog senata. — Težeći za Krstovim siromaštvom, podje u betlemsko selo".

Na prednjoj strani pećine:[163]

„Vidiš li uzki grob u strmoj stieni? Ovo je stan Pavlin, koja se sada nalazi u kraljevstvu nebeskome. — Pošto ostavi brata, rodbinu, Rim, otačbinu, bogatstvo, djecu, evo je sahranjene u betlemskoj spilji. — Ovdje su, Isukrste, tvoje jasle. Ovdje takodjer mudraci, donesavši otajstvene darove, prikazaše ih (tebi) Bogu-Čovjeku".

Sveta i blažena Pavla preminu dvadeset šestog siečnja, u treći nedjeljni dan,[164] po zahodu sunčanome. Bi ukopana dvadeset osmoga istog mjeseca, za šestog konzulata cara Honorija i Aristenetova.[165] U svetome[166] zvanju proživje pet godina u Rimu, dvadeset u Betlemu. Svega provjekova pedeset i šest godina, osam mjeseci, dvadeset i jedan dan.



[162] Nadpis je u latinskim ekzametrima. Nema ga više, nego u knjigama sv. Jeronima.

[163] Tik do spilje Gospodinove ima više pećinica načinjenih u istome kamenu. U jednu je od onih bila sahranjena Pavla, a poslie i Eustokija, te i sam Jeronim: dakako svako ih napose.

[164] Utorak.

[165] To jest, god. 404. **Baronius**, a. 404, n. 132.

[166] To jest, u kaludjerstvu.

Poslanica LVI.[1]

Augustinu.

Sadržaj. — *Pozdravlja ga, i pravda se da nije kriv za svoje posljednje pismo, kojim je napokon odgovorio na njegovo pitanje. Predlaže, da napustiv prepiranje jedan drugome odsele pišu prijateljske listove, i mirno rade na polju sv. Pisma.*

Pravo svetoga gospodina i preblaženoga papu Augustina, Jeronim pozdravlja u Isukrstu.

Kad ja brižljivo pitah moga svetog brata Firma,[2] kako je Augustin, na svoju radost čuh, da si zdravo. A opet kad se ja ne ću reći ufah primiti po njemu tvoju poslanicu, već je iskah, reče mi, da je pošao iz Afrike bez tvoga znanja. Dakle po njemu, koji te izrednom ljubavi ljubi, izručujem ti dužni pozdrav, i ujedno molim, da prostiš, što od stida nisam mogao zakratiti odgovora, jer si me odavna na to podsjećao.[3] A i nisam ja tebi, nego je stvar na stvar

[1] Pisana valjda g. 405.

[2] O Firmu znamo samo, da je bio svećenik (*Ep.* CXXXIV, n. 2), a valjda je bio i kaludjer; pa ga s jednoga i drugoga uzroka Jeronim zove svojim bratom. Po njemu Sunija i Fretela (V. Posl. LIII., bilj. 17) bijahu pisali Jeronimu; kao što je i sam po njemu odgovorio im (*Ep.* CVI, n. 2) znamenitu poslanicu o psalmima (*Ibid.* 837—867). Kasnije kao pouzdana čovjeka, Jeronim za neki posao Eustokijin i Pavle (mladje) bijaše ga poslao u Italiju (u Ravenu), u Siciliju i Afriku. A iz ovoga pisma vidi se, da je Firmo i prije bio u Africi, gdje se bijaše poznao s Augustinom.

[3] Ovo na prvi mah čini se nešto čudnovato. Augustin je dugo vrieme molio Jeronima, da mu odgovori na pitanje o ukoru Pavlovu Petru (*Inter Hieronymianas, Ep.* LVI, LXVII, CIV). Jeronim napokon — poslie desetak godina — odgovori mu (*Ep.* CXII, 916—931); a sad mu ište proštenje što mu je odgovorio. Ali ovim hoće da kaže, kad je već jednom morao odgovoriti, da je odgovor imao biti nešto opor i nepoćudan Augustinu.

odgovorila. K tome ako je pogrješka bila odgovoriti, molim strpljivo poslušaj, mnogo je veća bila zazivati. Ali prodjimo se ovakovih tužakanja. Nek bude medju nama pravo bratstvo; i odsele jedan drugome pišimo iz prijateljske ljubavi, a ne da se prepiremo.

Sveta braća, koja sa mnom služe Gospodinu, puno te pozdravljaju. Svetima, koji s tobom vuku u laganom jarmu Isukrstovu, osobito svetome i velikog poštovanja dostojnome papi Alipiju, izvoli prikazati moj poklon i pozdrav. — Isukrst, Bog naš svemogući, uzdržao te zdrava i čitava, i dao da me se spominješ, pravo sveti gospodine i preblaženi papa.

Ako si pročitao moju knjigu razlaganjâ Jone, cienim da ne ćeš uzeti na se smiešnog pitanja o tikvi.[4]

Ako li je pak *prijatelj,* koji prvi na me mačem navali, odbijen pisaćim držkom,[5] nek bude posao tvoje ljubaznosti i pravičnosti koriti tužitelja, a ne onoga koji mu dokazima odgovara.

Ako ti je poćudno, igrajmo se na polju svetog Pisma, ne zadirkujući jedan drugoga.

[4] Što čitamo u Vulgati o Joninu *bršljanu* (*Jon.* 4, 6—10), to se u starom latinskome prievodu (dakako i u Sedamdesetorici) čitalo o *tikvi:* — dok židovska rieč *kikaion* ne znači ni jedno ni drugo, već, po svoj prilici, skočac (*ricinus, palma Christi*). Jeronim ne mogavši naći latinskog naziva za istu rieč, preveo je nju riečju *hedera.* Medjutim u nekoj afričkoj crkvi, kad biskup dade čitati dotično mjesto po novom Jeronimovu prievodu, narod se uzplahiri, i biskup malo ne izgubi stolicu. Ovo čitamo u drugoj poslanici Jeronimovoj istome Augustinu (*Ep.* CXII, n. 21).

[5] Ovim riečima naznačen je Rufin. — Jeronim bijaše poslao Augustinu svoju knjižicu protiv Rufina (V. Posl. L. i bilj. 13. u istoj); a Augustin odgovarajući Jeronimu, i javljajuć mu da je primio tu knjižicu, požali se na razdor izmedju dvaju prijatelja: „*Fateor multum dolui, inter tam caras familiaresque personas, cunctis pene Ecclesiis notissimo amicitiae vinculo copulatas, tantum malum extitisse discordiae*" (*Inter Hieronymian. Ep.* CX, n. 6). Jeronim dakle ovim dvjema riečima osvrće se na plemenitu Augustinovu požalu. — Pisaći držak jest pero onih doba.

Poslanica LVII.[1]

Julijanu.[2]

Sadržaj. — *Ovom poslanicom Jeronim tješi Julijana za nevolje koje Bog bijaše na nj pustio, mećući mu vrlo zgodno pred oči primjer Jobov. U isti mah svjetuje ga, da sve što ima razda siromasima, te prihvati savršeno kaludjersko življenje, pa ide po stopama Pamakija i Pavlina, i ugleda se na domaći primjer kaludjerice Vere.*

Moj sin Auzonije,[3] brat tvoj, koji mi se evo kasno prikaza — u sami čas svoga polazka — pa me naglo

[1] Pisana g. 406?

[2] O tome Julijanu, osim zgoda što Jeronim u ovoj poslanici spominje, ne znamo ništa. Iz ovoga pak izvora zna se, da bijaše veliki gospodin, veoma bogat, milostiv i blagodaran; i što je najviše, dobar kršćanin, i čovjek po srdcu Božjemu. Bog htjede izkušati vjernost ovoga svoga sluge. Julijan, od tri svoje kćeri, u dvadeset dana izgubi dvie, jednu od šest, a drugu od osam godina. Po tom umrie mu od nenadnje dobra i krepostna žena Faustina. Zatim, u provali Gotâ kroz Ilirik u Italiju (403—405), propade mu dobar dio imetka. Još imadijaše samo jednu kćer, koju budući udao za nekog odličnog gospodina, njezino mu vjenčanje, s muževa joj uzroka, bi povod većoj žalosti nego radosti. — Julijan, po svoj prilici, bijaše Dalmatinac, jer Jeronim kaže, da je gradio manastire i uzdržavao mnoge svete (kaludjere) po dalmatinskim ostrvima.

Premda je svetac ovu poslanicu kao s konja pisaru kazivao u pero, ipak je s pravom Tillemont rekao, da se ona može brojiti u ljepše njegove poslanice (*Memoires,* XII, p. 299).

[3] Kao svećenik, zove Auzonija, čovjeka svjetovnjaka, svojim sinom. — Opažam da ovdje u tekstu imamo upotrebljene perfekte *dedisset, abstulisset,* mjesto prezensâ (V. Posl. XXXVII., bilj. 105); na što nekoji ne pazeći, u prievodima izrazuju nenaravan smisao: te bi čovjek rekao da je to Jeronim pisao poslie nego je ovu poslanicu diktovao, i poslie nego je Auzonije od njega pošao.

ostavlja, i dok bi dlan o dlan udario nazivlje mi pomoz Bog i s Bogom, Auzonije, velju, misli da će se praznoruk vratiti, ako ti ne ponese kakovih mojih trica, u spisu sastavljenu u hitnji. Već je poslan putni list,[4] i sedla se poštanski konj, i mladi plemić, obučen u crvenkastu haljinu, pojasom je opasan: ipak namjestivši preda me hitropisara, natjerava me da zborim, kako će brza ruka stignuti naglo kazivanje, i pismeni znakovi uhititi hitrinu jezika. Tako prekidam dugo mučanje prema tebi, ne spisateljevom pomnjivošću, nego kao čovjek koji nepromišljeno drugome u pero kazuje, i poklanja ti samu želju da te čim posluži. Poslanica je kao s konja, bez ikakva reda u mislima, bez umjetnih draži i blagoglasnog slaganja rieči: tako da ćeš u njoj naći čitava prijatelja: ali ni osjena govornika. Smatraj da je izasuta na njegovu polazku, i dana mu kao brašenica, kad zahtje da krene na put.

Božanstveno Pismo veli: *Govor u nevrieme, muzika u žalosti*[5] (*Eccli.* 22, 6). Zato i ja, ne hatajući za retorskim milinama ni za ugodnom ljepotom rječitosti mladih godina, pritječem k ozbiljnim svetim knjigama, u kojima su pravi liekovi za rane, i pouzdane ljekarije od svake bolesti: u kojima mati s nosilâ prima natrag jedinoga sina (*Luc.* 7, 12—15); u kojima se kaže gomili ljudi što naokolo stoje: *Djevojka nije umrla, već spava* (*Marc.* 5, 39); u kojima ta-

[4] *Jam demisso synthemate.* Ovom rieči *synthema* zvaše se putni list, carskim znakom obilježen, kojim državna vlast dopuštaše putovati poštom. Bez njega nijedan privatan čovjek nije se mogao poštom voziti, ni upotrebljavati poštanskih konja. — U našem slučaju, Auzonije već je bio poslao (*jam demisso,* mjesto: *jam dimisso*) svoj sintem na bližnju postaju, da ga pokaže dotičnom činovniku, a ovaj da mu dade opremiti konja. — Onaj *jam demisso synthemate,* evo kako prevodi Lechner: *Schon hatte . . . seinen Kaftan an:* prievod koji vriedi koliko i onaj izreke *tumultuario sermone* (što neposredno pred navedenom u tekstu stoji): *von einem lärmendem Geschwätz* (!).

[5] Ljudi u staro vrieme u žalosti ne trpljahu glasbe (*Ps.* 136, 3—4). S toga Pismo veli, da govor u nevrieme isto je što i muzika u žalosti.

kodjer onaj što je prije četiri dana umr'o, na glas Gospodina, koji ga zove, vezan izlazi na dvor (*Joan.* 11, 17 ss.).

Čuo sam kako si u malo vremena, skoro u jedan mah, ukopao dvie djevojčice kćeri, i da ti je nenadnja smrt ugrabila prečistu i prevjernu tvoju ženu, dapače gorućom vjerom sestru, Faustinu, koja poslie nego si djecu izgubio, bijaše ti jedina utjeha: kao da na obali naidje na razbojnike onaj s kojim se ladja razbila, i štono reče prorok (*Am.* 5, 19), kao da nabasa na lava onaj koji bježi od medvjeda, i kao da ujede zmija onoga koji na zid naslonja ruku. Čuo sam kako te odmah zatim snadjoše štete u imovini, kako neprijatelji barbari opustošiše svukoliku tu zemlju, te u obćem pljačkanju da su upropašćena tvoja vlastita dobra, da ti je odagnana krupna i sitna stoka, a sluge zasužnjene i poubijane; pa još, što se tiče tvoje jedine kćeri, koja ti bijaše to draža što si ostao bez mnogih svojih milih, kako si, da sve drugo premučim, dočekao veću žalost nego radost od zeta, kog si iz preodličnog roda izabrao. Ovo je popis kušanja, kojima si kušan: ovo je boj staroga neprijatelja s Julijanom, mladim novakom Isukrstovim. Ove su stvari, ako gledaš na se, velike; ako gledaš na silnoga junaka,[6] nisu nego igra i osjen borbe. Blaženome Jobu, iza množtva jadâ, bi ostavljena preopaka žena, da bi se od nje naučio psovati:[7] tebi je ugrabljena žena predobra, da u nevoljama budeš bez utješenja. Ali je drugo podnositi onu koju čovjek ne bi htio, a drugo čeznuti za onom koju ljubi. Job, u smrti onoliko djece, ne imade nego jedan grob u srušenoj mu kući,[8] te razdrievši haljine, da pokaže roditeljsku ljubav, pade na zemlju i pokloni se i reče: *Go izadjoh iz utrobe matere svoje, go ću*

[6] To jest, Joba.

[7] To će reći, da se Job od svoje žene mogaše naučiti psovanju: što je za nj bilo veliko kušanje. A Bog mu je nju ostavio, da njezinom zloćom još bolje prokuša vjernost svoga sluge.

[8] Kuća, koja se u jedan čas sruši, i pod kojom ostade zatrpano sedam sinova Jobovih i tri kćeri (*Job.* 1, 19), bi njihov jedini grob.

se i vratiti.[9] *Gospodin dade, Gospodin uze: kako bi po volji Gospodinu, tako se zbi: da je blagosovljeno ime Gospodnje* (*Job* 1, 21). Ti, da najmanje rečem, obkoljen mnogom rodbinom, koja ti ljubav izkazivaše, i prijateljima, koji te tješahu, do groba izpratio si svoje mile. Job na jedanput izgubi svekoliko svoje bogatstvo, i kad zli glasovi jedan za drugim dolažahu, pri svakoj rani, što mu se zadavąše, održa se nepokolebljiv, sam izpunjajući ono čim se proslavlja mudrac: „Ako se sviet sruši, ruševine udarat će u (nj) neustrašiva".[10] Tebi je ostavljen veći dio imanja, da budeš kušan samo koliko si kadar podnieti (1 *Cor*. 10, 13): jer nisi dopr'o još do takova stupnja, da se na te svim bojnim redovima vojuje.

Negda bogati posjednik, i bogatiji otac, za tili čas ostaje bez djece i bez ičega na svietu! Pa jer ne sagrieši Bogu, niti izusti što nepametno pored svega što mu se bijaše dogodilo, Gospodin radujući se pobjedi svoga sluge, i držeći za svoju slavu njegovu strpljivost, reče sotoni: *Vidje li ti slugu moga Joba, kako nitko na zemlji nije sličan njemu? Čovjek pravedan, istini Božji štovalac, koji se uklanja od svakoga zla, i još ostaje jednako u pravednosti* (*Job* 2, 3). Vrlo liepo pridoda: *I još ostaje u pravednosti;* jer je trudno, da ne jada čovjek prav, kad ga nevolje pritisnu, i da mu vjera nije u pogibli baš zato, što vidi da nepravedno podnosi. Odgovarajući Gospodinu hudoba reče: *Kožu za kožu, i sve što ima čovjek dat će za život svoj. Ali pruži ruku svoju, i dotakni mu se kostiju i mesa, i* (vidjet ćeš) *da će te u oči psovati*[11] (*Ib*. v. 4—5). Suparnik prelu-

[9] *Redeam*, mjesto *redibo*. V. Posl. XVIII. bilj. 169.

[10] *Si fractus illabatur orbis,*
Impavidum ferient ruinae (**Horatius**, *Carm*. III. 3, 7—8). Iste je stihove naveo u Posl. VI.

[11] Židovski tekst, a tako isto i Vulgata i Sedamdesetorica, pa i sveti Jeronim, imaju riečˇ *blagosivati,* ali ista riečˇ ovdje znači sasvim protivno, i upotrebljena je *per antiphrasim*. Za smisao navedenih rieči vidi Posl. LV, bilj. 114.

kavi i u zlu ostarjeli, zna da je drugo ono što je s dvora, i što svjetovni filozofi nazivlju *ni dobro, ni zlo,*[12] te da ne stoji savršena krepost u gubitku i preziranju toga; a drugo je što je unutra, i što se želi, pa čovjeka koji to gubi, nagoni na žalost. S toga Božju pohvalu drzko odbija, i veli da se hvala ne pristoji onome koji nije dao ništa od sebe, nego samo što mu je izvanka; koji je za kožu svoju prikazao kože svoje djece, i ostavio tobolac, da uživa tjelesno zdravlje.

Iz ovoga nek pozna tvoja razboritost, da su do ove medje doprla tvoja kušanja, i da si dao kožu za kožu, čapru za čapru,[13] i da si spravan dati sve što imaš za život svoj; a još da se nije na te pružila ruka Božja, niti je dotaknuto meso, niti satrvene kosti od bolova, u kojima mučno je ne uzdisati, i ne *blagosivati*[14] *Boga u oči;* jer *blagosivati* znači psovati, kao što se u knjigama o kraljima čita, da je Nabot *blagosovio* Boga i kralja: pa zato narod zasu ga kamenjem (3 *Reg*. 21, 10. 13). Gospodin pak znajući, da njegov borac, dakako vrli junak, ne će biti nadvladan ni u ovoj najvišoj i konačnoj bitki, reče: *Eto ti ga izručujem: samo čuvaj mu dušu* (*Job*. 2, 6). Tielo svetog čovjeka daje se u ruke sotoni, a čuva mu se zdravo stanje duše; jer kad bi sotona udarila u ono gdje stoji razum i moć razsudjenja, krivica ne bi bila na čovjeku koji grieši, nego na onome koji mu je duševno stanje poremetio.

Drugi dakle nek te hvale, i nek slave tvoje pobjede nad sotonom, što si vesela lica pretrpio smrt kćerî; što si četrdeseti dan pošto se one upokojiše skinuo sa sebe ža-

[12] Tekst kaže: *ἀδιάφορα, hoc est indifferentia*. Govori se ovdje o stojicima, kojima takove su sve stvari, izim kreposti i opačine.

[13] *Corium pro corio, pellem pro pelle.* — Nije baš izvjestno koja je razlika izmedju *corium* i *pellis,* a nedvojbeno bit će koja god. Isto tako naši jezikoslovci ne znaju nam podufano kazati koja je razlika izmedju *kože* i *čapre.*

[14] Ovdje sam morao upotrebiti riečˇ *blagosivati* (v. bilj. 11), mjesto *psovati,* koja njoj značenjem odgovara.

lostno odielo, i na posvećenje crkve, u čast mučenikovih moći,[15] nanovo se obukao u biele haljine,[16] ter za djecom, bez koje ostade, nisi osjećao žalosti, što je vas grad za njima osjećaše, već si se mučenikovoj slavi radovao. Nek te hvale što si bio u sprovodu veoma svetoj ženi svojoj, ne kao da je mrtva, već kao da ide na put. Ja ne ću nipošto da te laskanjem varam, ni himbenim hvalama da te podkinem. Nego ću govoriti ono što ti je koristno čuti. *Sine, kad pristupaš k službi Božjoj, pripravi dušu svoju na napast* (*Eccli.* 2, 1). I kad sve izvršiš, reci: Zaludan sam sluga; učinio sam što bijah dužan činiti (*Luc.* 17, 10). Digao si, reci, djecu, koju mi ti sam bijaše darovao: uzeo si natrag službkinju što mi za kratku utjehu bijaše dao. Ne žalim što si ih natrag uzeo, već ti zahvaljujem što me njima bijaše podario.

Hvaljaše se negda bogati mladić, da je izpunio sve što zakon zapovieda; a Gospodin mu reče u Evandjelju: *Jedno ti nedostaje. Ako želiš da budeš savršen; idi, prodaj sve što imaš, i daj siromasima, pa dodji, i sliedi mene* (*Matt.* 19, 21). Koji govoraše da je sve izvršio, u prvoj borbi[17] nije bio kadar nadvladati bogatstva.[18] S toga bogati trudno ulaze u kraljevstvo nebesko, koje zahtieva stanovnike nespriečene, i oslonjene na lagačka krila. *Idi,* veli, *i prodaj,* ne dio dobara nego *sve što imaš, i daj siromasima:* ne prijateljima, ne rodbini, ne svojti, ne ženi, ne djeci. Dodat ću nešto više. Od svega ne ostavljaj ništa za se iz bojazni da ćeš osiromašiti, e ne budeš osudjen kao Ananija i Sa-

[15] Ne zna se koga mučenika razumieva.

[16] Poznata je prostrana i dugačka rimska gornja haljina od poluokruglog komada biele vunene tkanine (*toga candida*), koju su tako ogrtali da je lieva ruka u njoj bila kao u zavoju, a desna sasvim slobodna. Takova se haljina u žalosti nije nosila, već crno i prljavo odielo.

[17] Razumije se o borbi duhovnoj sa svojim srebroljubljem.

[18] O mladiću, o kome se ondje govori, Evandjelje dodaje: *A kad ču mladić rieč, ode žalostan; jer bijaše veoma bogat* (*Matt.* 19, 22).

fira (*Act.* 5, 1—10); nego daj sve ubogima, i opakim bogatstvom pribavi sebi prijatelje, koji će te primiti u vječne stanove (*Luc.* 16, 9); da tako mene sliediš, da gospodar svieta bude imovina tvoja, da možeš s prorokom pjevati: *Gospodin je dio moj* (*Thr.* 3, 24), i, kao pravi levit, da budeš bez zemaljske baštine (*Jos.* 14, 3). A i ovo svjetujem: ako hoćeš da budeš savršen, ako želiš popeti se na vrh apostolske kreposti,[19] ako hoćeš da ideš za Isukrstom noseći križ, i uhvativši ralo da se ne obzireš natrag (*Luc.* 9, 23, 62), i nalazeći se na visokome krovu ne hataš za negdašnjim haljinama (*Matt.* 24, 17—18), svjetujem, velju, da i plašt svjetovni ostaviš, e se lakše Misirki gospodarici izmakneš[20] (*Gen.* 39, 12). S toga i Ilija, kad hićaše ka kraljevstvu nebeskome, nije mogao poći s plaštem, već odielo svjetovno ostavi na svietu (4 *Reg.* 2, 13).

Nego ti ćeš reći, da to dolikuje apostolskoj izvrstnosti, i onome koji hoće da bude savršen. A zašto i ti ne bi htio biti savršen? Ti koji si medju ljudima svjetovnim prvi, jer ne bi bio prvi u obitelji Isukrstovoj?[21] Zar s toga što si imao ženu? Petar takodjer imade ženu: pa ipak nju ostavi s mrežom i ladjom. Gospodin koji u napried sve najbolje vidi,[22] i koji želi svačije spasenje (1 *Tim.* 2, 4), te voli da se grješnik pokaje nego da umre (*Ezech.* 31 11), tebi je oduzeo takovu izliku, da te žena ne bi povukla k zemlji, već da sam ideš za njom, koja te vuče u rajsko kraljevstvo. Nabavljaj dobra djeci koja su pred tobom otišla

[19] To jest na vrh savršenosti, na koje se apostoli podigoše.

[20] Misirka gospodarica, ovdje znači zamamljivi sviet: kome da se lakše otme, Jeronim svjetuje Julijana, da skine sa sebe svjetovno odielo, i obuče se u kaludjersko.

[21] Obitelj su Isukrstova redovnici (kaludjeri), koji se posvećuju savršenom načinu života.

[22] *Providentissimus Dominus.* Ovo se Božje vidjenje razumije o božanstvenoj providnosti, koja nije drugo nego vječiti Božji razum, u koliko vlada svim stvarima, i upravlja ih k svrhi za koju su stvorene.

k Bogu,[23] nek njihov dio sestri ne povećava bogatstva, već bude za odkup duše tvoje i za hranu jadnima. Taki ukras očekuju kćeri tvoje: takim biserom žele da im glavu izkitiš. Što bi bilo propalo u svileno ruho, nek se čuva za prostu odjeću siromasima. Svoj dio one od tebe zahtievaju. Združene sa zaručnikom, ne će da su vidjeti uboge i prostakinje: one žude svoj nakit.

I nema razloga da se izgovaraš plemićkim rodom i silnim blagom. Gledaj na svetog čovjeka Pamakija i na svećenika Pavlina, koji dadoše Gospodinu ne samo svoje bogatstvo, već i same sebe; koji, proti sotonskog zatezanja, posvetiše Bogu ne kožu za kožu, nego meso i kosti i život svoj; koji primjerom i riečju, to jest i djelom i jezikom, mogu te na više izvesti. Jesi li slavan? i oni su; ali su u Isukrstu slavniji. Jesi li bogat i ugledan? i oni su; šta više od bogatih i uglednih postadoše siromasi i neslavni: pa s toga su bogatiji i slavniji, što su za Isukrsta siromašni i bez ugleda.

Što se o tebi kazuje, da pružaš svetima[24] u njihovoj oskudici, da podpomažeš kaludjere, da daruješ crkvama premnoge priloge, doista dobro činiš. Ali su to prvi početci tvoga vojevanja. Ako prezireš novac, i svjetovni filozofi prezreše ga. Jedan od njih,[25] da ostale ne spominjem, novce što bijaše uzeo za mnogu svoju imovinu baci u more govoreći: „Toni u dubinu opaka željo za novcem; ja ću tebe utopiti, da ti ne utopiš mene.“ Filozof, životinja pohlapna na slavu; i podli rob nestalne naklonosti svjetine,[26] okani se u jedanput svega svog prtljaga; a ti bi zar mislio da si na vrhu savršenosti, ako od svega jedan dio poklanjaš? Gospodin hoće samoga tebe za žrtvu živu, ugodnu

[23] Jer tvoja dobra djela, učinjena onim što bi njihovo bilo na zemlji, njima će umnožiti slavu u raju nebeskome.

[24] V. Posl. LIV., bilj. 7.

[25] Krates, o kome je govorio u Posl. XXXVI.

[26] O filozofima iste je izreke upotrebio u poslanici pisanoj Pamakiju (XXXVIII).

Bogu (*Rom.* 12, 1): tebe, velju, ne stvari tvoje. I zarad toga opominje te raznim kušanjima: jer se Izrael mnogim udarcima i jadima poučava (*Judic.* 3, 1 ss; *Jer.* 31, 18): budući da *Gospodin kara onoga, koga ljubi, i šiba svakoga sina koga priznaje za svoga* (*Prov.* 3, 12; *Hebr.* 12, 6). Siromašna udovica metnu u crkvenu haznu dvie pare. Pa jer pokloni sve što imadijaše, o njoj se kaže, što se tiče prilogâ Bogu, da je nadvisila sve bogate (*Marc.* 12, 42—44; *Luc.* 21, 1—4); zašto se prilozi ne mjere po njihovoj težini, nego po namjeri priložnikâ. Uzmimo da si mnogima izdielio svoje imanje, i da se nekoji raduju tvojoj podatljivosti; pa opet mnogo ih je veće, kojima nisi dao ništa: jer ni Darijevo blago, ni Krezovo bogatstvo[27] ne bi moglo zasititi sve siromahe od svieta. Ali ako samoga sebe dadeš Gospodinu, i savršenom apostolskom krepošću staneš sliediti Spasitelja, vidjet ćeš onda gdje si bio, i kako si u Isukrstovoj vojsci baš najposljednje mjesto zauzimao. Ako nisi plakao za pokojnim kćerima, već ti je strah Isukrstov osušio na licu roditeljske suze, koliko je veći Abram, koji namišlju zakla jedinca sina (*Gen.* 22, 10), ne gubeći nadanja, da će po smrti živjeti onaj, za koga mu bijaše kazano, da će biti baštinik svieta (*Hebr.* 11, 1S—19)? Jefte prinese na žrtvu kćer djevicu (*Judic.* 11, 30—31. 39), i s toga apostol meće ga u broj svetaca (*Hebr.* 11, 32). Ne ću da Bogu prikazuješ samo ono što lupež može ukrasti, neprijatelj prisvojiti, *proskripcija* odnieti;[28] ono što može pristupiti i propasti, i što pada u ruke gospodarima, koji izmjenjuju jedan drugoga, poput morskih valova; i da sve jednom riečju kažem, što htio ne htio ostavit ćeš kad umreš. Ono prikaži što ti nikakav dušmanin ne može od-

[27] O Krezovu i Darijevu bogatstvu vidi Poslanicu XXXVII. bilješku 37. 38.

[28] Kod Rimljana bila je za nekoje zločine tako zvana proskripcija *(proscriptio)*, ili ti objava da je čije imanje uzapćeno, a sam da je prognan. Nije to dakle bio prosti progon *(exilium)*.

nieti, niti koji zulumčar ugrabiti; što će s tobom pod zemlju poći; o ne, već u kraljevstvo nebesko i u rajsko uživanje.

Ti gradiš manastire i izdržavaš veliki broj svetih po dalmatinskim otocima. Ali bi bolje uradio kad bi i sam svet medju svetima živio.[29] *Budite sveti, jer sam svet ja, govori Gospodin* (*Lev.* 19, 2 : 20, 7). Apostoli hvale se, da su sve ostavili, i pošli za Spasiteljem; a u istinu ne čitamo da išta ostaviše, osim mreže i ladje; pa opet odredbom onoga koji će biti Sudac, dobivaju krunu, jer prinoseći sebe u prinos, ostaviše sve što imadijahu. Ne govorim ovo za porugu tvojih djela, ni kao da umaljujem podatljivost i milostinje tvoje; nego zato što ne bih htio da budeš kaludjer medju svjetovnjacima, a svjetovnjak medju kaludjerima, i zato što sve od tebe očekujem, jer mi kažu da se tvoje srdce dalo na bogoštovlje.

Ako unatoč ovome mome svjetu bio prijatelj ili privrženik ili rodjak, opet pozivlje te na slastnu gospodsku sofru,[30] vjeruj da on ne gleda na tvoju dušu nego na svoj trbuh; i promišljaj da će neočekivana smrt učiniti kraj svemu imanju i sjajnim gostbama. — U dvadeset dana izgubio si dvie kćeri od osam i šest godina, pa bi zar mislio, da star može dugo živjeti? Koliko se čovjeku staru može viek produžiti, čuj od Davida: *Danâ našeg vieka, sedamdeset je godinâ: ako pak više, osamdeset: a sve što je preko toga, muka je i bolest* (*Ps.* 89, 10). Srećan je i dostojan svakog blaženstva onaj, koga starost zateče gdje služi Isukrstu, onaj, koga posljednji dan nadje gdje vojuje za Spasitelja, onaj, koji se *ne će zastidjeti kad stane govoriti neprijateljima svojim na* (gradskim) *vratima* (*Ib.* 126, 5), kome će se reći na ulazku u raj: Primio si zla u životu

[29] To jest, da se i sam zakaludjeriš, te živiš medju kaludjerima. V. Posl. LV., bilj. 130.

[30] Hoće da kaže, kako takovi, pozivljući na gostbu, gledaju da se njima gostbama odvrati; i tako da se tovi tielo.

svome, a sad se ovdje veseli (*Luc.* 16, 25); jer Gospodin ne kara dva puta za istu stvar[31] (*Nahum* 1, 9). Bogatca obučena u grimiz primi pakleni oganj. Lazar, siromah i pritisnut gnojavim krastama, čije smrdljivo meso lizahu psi, koji jedva jedvice mogaše živjeti o mrvama što padahu s Gavanove trpeze, primljen je u krilo Abramovo (*Luc.* 16, 20—23), i raduje se, da mu je otac onako veliki patrijar. Težko je, dapače nije moguće, da tko može uživati sadašnja i buduća dobra; da i amo nasićava trbuh i onamo dušu; da iz slastî priedje u slasti; da bude prvi na jednom i drugome svietu; da bude slavan na nebu i na zemlji.

Ako bi te po tom stala uznemirivati sumnja, da ni ja koji dajem opomenu nisam taki, kakav želim da ti budeš; k tome da si vidio nekoje gdje na po puta padaju, ja bih ti u kratko odgovorio, da nije moje što kažem, nego Gospodina Spasitelja, i da te ne podsjećam na ono što sam ja kadar, već na ono što je dužan hotjeti i činiti tko ima biti Isukrstov sluga. I atleti[32] jači su od potutkačâ; pa ipak slabiji nagovara na borbu jačega. Ne obziri se na Judu koji se odriče, nego na Pavla koji Isusa priznaje. Jakov, sin prebogatog otca, sam, bez ičesa, sa štapom u ruci ide u Mezopotamiju: umoran od puta leži na zemlji; i njemu, koga je vrlo nježno mati Rebeka

[31] Navedena je rečenica po Sedamdesetorici (*οὐκ ἐκδικήσει δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό*). Ali donoseći ove rieči devetog stiha, Jeronim nedvojbeno imao je na umu smisao dvanaestog stiha: *afflixi te, et non affligam te ultra* (mučio sam te, ne ću te više mučiti); budući da muka na svietu nije uviek dana za pedepsu. Niti je u tome smislu Jeronim htio primieniti Naumovu izreku na Julijana, ni u obće na one koji služe Isukrstu, već je hotio kazati, da pravedni koji pate na ovome svietu, uživat će na drugome.

[32] *Atlet* grčka je rieč (*ἀθλητής*, od *ἄθλος* — borba, ili od *ἀθλέω* — borim se). Tako se zvahu oni koji u gimnastičkim igrama rvanjem, šakanjem, trkom i skokom, itd. borahu se. Takovi se igrači i danas istim imenom zovu. — Za ono što govori o potutkačima, zna se da u javnim igrama gledaoci potiču (tutkaju) jednoga na drugoga.

*

odhranila, kamen služi za jastuk. Pa vidje ljestve od zemlje do neba, i andjele gdje se po njima penju i salaze, i Boga odozgo na nje naslonjena (*Gen.* 28, 11—13), da onima koji bijahu pali pruži ruku, a one koji uzlažahu da svojim pogledom potakne na marljivost. S toga se i zove ono mjesto Betel, to jest *kuća Božja* (*Ib.* 19, 22): u kojoj se svaki dan uzlazi i salazi:[33] jer i sveti, ako su nepomnjivi, na tle padaju; a grješnici, ako suzama operu gnusobu svoju, vraćaju se na prijašnji položaj. — Ovo sam napomenuo ne da te plaše oni koji salaze, nego da te pobudjuju oni koji uzlaze: zašto se zli nikad ne donose za ugled; a i u svjetovnim poslovima, poticanja na savršenstvo, uzimlju se od onoga što je bolje.

Smetnuvši s uma svoju namjeru, i kratkoću koja poslanici dolikuje, želja me je još da pisaru kazujem u pero: jer prema znamenitosti stvari i dostojanstvu tvoga lica, malo je sve što kažem. Ali evo i naš Auzonije, hiteći stade iskati ove male listiće,[34] nagoniti brzopisce, i hržanjem nagloga konja koriti tromost moga uma.

Spomeni se dakle mene, i zdravo da si u Isukrstu. Još k tome, da ostalog ne spominjem, teži za domaćim primjerom svete Vere,[35] koja, jer je pravo pošla za Isukrstom, odolieva neprilikama putničkoga bavljenja na zemlji; i nek ti bude „žensko vodj tako velikog preduzeća.“[36]

[33] *Kuća Božja,* o kojoj se ovdje govori, jest sveta Isukrstova crkva.

[34] Iz ovoga se vidi, da je poslanica pisana na više malih listića od hartije.

[35] Cieni se, da je Vera bila Julijanova sestra. Iz svega pak što o njoj nahrcuje vidi se, da je bila kaludjerica; a ovo dokazuje i naziv *svete* (V. bilj. 29), što joj daje Jeronim. — Još treba zabilježiti o Verinu imenu. To ime u latinskome jeziku znači *istinska;* a to je dalo povod piscu da kaže, kako je ona u istinu (pravo) pošla za Isukrstom: te imamo u tekstu kao igru iste rieči: *„sanctae Verae exempla sectari quae vere secuta Christum etc.“*

[36] V. Posl. LV, bilj. 6.

Poslanica LVIII.[1]

Rustiku.[2]

O pokajanju.

Sadržaj. — *Jeronim, zamoljen od svete Isusove službinje Hedibije, a i od Rustikove žene Artemije, piše ovu poslanicu, premda lično ne poznavaše Rustika, svjetujući ga, da izpuni obećanje, što je učinio Bogu i svojoj ženi; ili ako ga kućni posli siluju da ostane medju ruševinama domovine, nek se barem da na pokoru za svoj grieh. U tu svrhu skuplja i donosi mu pred oči mložiju svjedočanstva svetog Pisma, iz kojih bjelodano vidi se, da je potrebito pokajanje, i da Bog obećava proštenje onima koji se od svojih grieha kaju.*

Da se neznan usudim pisati neznanome, sklonuše me molbe svete Isukrstove službinje Hedibije[3] i Artemije

[1] Pisana oko g. 408.

[2] Rustik, komu je ova poslanica pisana — inače osoba nepoznata — bijaše rodom iz Galijâ, današnje Francuzke, i čovjek oženjen. Da većom pobožnošću Bogu služi, sa svojom ženom Artemijom bijaše učinio zavjet savršene čistoće. Iza nekog vremena nadvlada ga sotona; dok žena ostade vjerna Bogu i svome zavjetu. Ona ga ipak ne odbježe s toga; ali kad barbari navališe na one zemlje, da ne dopadne robstva podje u Jeruzolim, pristajući na to Rustik, koji joj dapače obeća, da će i sam doći u sveta mjesta odmah kako uredi domaće stvari, i da će živjeti kao što dolikuje kršćaninu.

[3] Hedibija bijaše jedna častna i sveta udovica iz krajnje Galije, koju Jeronim lično nije poznavao; ali mu je bilo znano njezino živ-

moje kćeri a tvoje žene, dapače sestre i drugarice, kakova ti od žene postade: koja ne zadovoljavajući se svojim spasenjem, kako je prije u domovini mislila se o tvome, tako se i sada misli u svetim mjestima; jer hoće da se ugleda na dobro srdce apostolâ Andrije i Filipa: koji obadva, kad njih Isukrst nadje, željahu naći brata Simona i prijatelja Natanaela (*Joan.* 1, 36—40. 43—44), da prvi bude dostojan čuti: *Ti si Simon, sin Ivanov;*[4] *ti ćeš se zvati Kefa, što će reći Petar* (*Ib.* v. 42); a drugi, *dar Božji* (jer ovo u našem jeziku znači Natanael), da se ohrabri svjedočanstvom Isukrsta, koji mu reče: *Evo pravog Izraelićanina, u kome nema lukavstva* (*Ib.* v. 47).

Negda je i Lot želio s kćerima izbaviti ženu svoju, i izlazeći na vrat na nos, malo ne u pola spaljen, iz požara Sodome i Gomore, izvesti nju, koja prošastim griesima bijaše vezana: ali ona s očajanja nemirna, obziruć se natrag, bi pokarana za nevjerstvo koga ostade vječiti znak[5] (*Sap.* 10, 7; *Gen.* 19, 26). I njegova goruća vjera, mjesto jedne nevaljale žene, izbavi vas grad Segor (*Gen.* 19, 19—21). Napokon kad uzadje na brdo, ostavivši sodomsku dolinu i tminu, granu mu sunce u Segoru, koje ime znači *malena:* da mala Lotova vjera[6] prebiva u manjem mjestu, kad ne mogaše u većemu. U istinu tko je malo prije sjedio u Gomori i zabludi, nije odmah mogao doprieti do južnoga

ljenje i goruća njezina vjera. Preko nekog Apodemija, što ga naš svetac zove *čovjekom Božjim* i *svojim sinom*, ona i druga gospodja, po imenu Algazija — svaka napose — bijahu se obratile na Jeronima, da im objasni neka pitanja iz sv. Pisma. A on im odgovori dvjema poslanicama (*Ep.* CXX *ad Hed.* 980—1006; *Ep.* CXXI *ad Algas.* 1006—1038).

[4] *Joannis,* mjesto *Jona.* Ali nema razlike u stvari; jer Židovi upotrebljavahu obadva oblika za isto ime. Cf. **Knabenbauer,** *Matth.* II, p. 52; *Joan.* p. 108.

[5] To jest, kip od slanoga kamena, u koji bi pretvorena.

[6] Prije nazvao je Lotovu vjeru *gorućom vjerom,* a sad je zove *malom.* Ova se suprotnost može poravnati, ako rečemo, da je Lotova vjera bila goruća, kad je zamolio andjele da ga puste u Segor, a mala kad oklievaše izaći iz Sodome.

kraja[7] u kome Gospodnji prijatelj Abram primi Boga s andjelima (*Ib.* 18), i Josip učini gostbu braći u Misiru (*Ib.* 43, 16. 25. 34), i zaručnica veli zaručniku: *Gdje počivaš, gdje paseš u podne*[8] (*Cant.* 1. 6)?

Samuel nekada plakaše za Saulom (1 *Reg.* 15, 35), koji liekom pokore ne vidaše rana, što mu ih oholost bijaše zadala. I Pavao žaljaše za Korinćanima, koji suzama ne htijahu izbrisati mrlja bludnosti (1 *Cor.* 5, 12; 2 *Cor.* 2, 4). Zato i Ezekijel proždire knjigu, u kojoj iznutra i s dvora bijaše napisana pjesma i naricanje i jaoh (*Ezech.* 2, 9: 3, 1—3): pjesma o slavi pravednikâ; naricanje o pokornicima; jaoh o onima, za koje stoji napisano: *Kad bezbožnik ogrezne u zlu, prezire* (*Prov.* 18, 3): koje pokazuje Izaija govoreći: *U oni dan Gospodin nad vojskama zva ih da plaču i naričn, da obriju glavu i pripašu kostriet; a oni učiniše radost i veselje, ubijajući teoce i koljući ovce da jedu meso govoreći: jedimo i pijmo, jer ćemo sutra umrieti* (*Is.* 22, 12—13). O njima takodjer Ezekijel kaže: *A ti sine čovječji, reci kući Izraelovoj: vi govorite ovako: Griesi naši i bezakonja naša ostat će na nama,*[9] *i s njih ginemo: pa kako bismo se mogli spasiti? Reci im: Tako da sam ja živ, veli Gospodin,*

[7] *Neque . . . . statim ad meridiem poterat pervenire.* — To jest, do Hebrona, koji grad nalazi se na jug od Jeruzolima (a i od Gomore): od prvoga daleko 32 kilometra. Ali kako rieč *meridies* znači ne samo južnu stranu, nego i *podne,* tako Jeronim igra ovim dvojakim značenjem, i mieša jedno s drugim, da izvede alegorizaciju, kao što sam kazao u bilj. 73. Poslanice LV. Ovdje ću dodati, da Jeronim u prenesenom smislu riečju *meridies* (južni kraj i podne) razumieva uzvišenije stanje duše, združeno s osobitim uživanjem. Što se pak tiče teksta: . . . *meridiem, in qua,* opažam da Gravius čita *in quo:* premda bismo mogli običnu lekciju eliptično razumjeti, to jest: *in qua parte.*

[8] U Pismu — jednako u Vulgati, u Sedamdesetorici i u židovskome tekstu — čita se: *Gdje paseš, gdje počivaš u podne?* ali sam ja preveo po Jeronimovu tekstu, koji je doista pogrješan, jer stado prije pase; a u podne ono i čoban planduje.

[9] Ovim Izraelićani izjavljivahu svoje bezufanje u milosrdje Božje, kao da im Bog ne će prostiti.

ne ću da bezbožnik umre, nego da se obrati od puta svoga (*Ezech.* 33, 10—11). I još jednom: *Opametite se, i odstupite od puta svoga. Zašto biste umirali, kućo Izraelova* (*Ib.*)? Ništa toliko ne vriedja Boga, koliko prianjanje za zlo ne ufajući se u bolje. Premda jest i znak nevjerstva samo bezufanje. U istinu tko je izgubio ufanje da će se spasiti, ne vjeruje da će biti sud: jer kad bi taj sud strahom očekivao,[10] dobrim bi djelima spravljao se da dočeka Sudca.

Čujmo Boga gdje govori preko Jeremije: *Odvrati nogu svoju od neravna puta, i čuvaj grlo svoje od žedje*[11] (*Jer.* 2, 25. LXX); i opet: *Tko padne, zar se ne diže, ili se ne vraća tko zadje s puta* (*Ib.* 8, 4)? Čujmo još k tome preko Izaije: *Kad se obratiš i budeš uzdisati, onda ćeš se spasiti, i znat ćeš gdje si bio*[12] (*Is.* 30, 15. Po LXX): jer ne možemo razumjeti nevoljâ bolovanja, nego kad ozdravimo. Tako i koliko se dobro nalazi u kreposti, pokazuju duševne mane; kao što i svjetlost biva svjetlija, ako se poredi s tminom. Ezekijel, jošte istim riečima, jer i istim duhom, kaže: *Obratite se, i okanite se svojih opačina, kućo Izraelova, pa s bezakonjâ ne će vas dopasti muke. Odbacite sva bezakonja svoja, koja bezbožno činiste protivu mene, i načiniste sebi novo srdce i nov duh. Zašto da mrete, kućo Izraelova? Jer ne želim smrt grješnikovu, veli Gospodin* (*Ezech.* 18, 30—32). S toga i niže izjavljuje: *Tako ja živ bio, veli Gospodin, ne ću da umre grješnik, nego da se vrati sa svoga puta i bude živ* (*Ib.* 33, 11). Da nevjerna duša ne izgubi nadanja o dobru što joj se obećava, i duh, kad je jednom pregao na zlo, da ne propusti liečiti ranu, misleći da se ova nikako ne može

[10] Ne vjeruje da će biti sud; jer kad bi to vjerovao, imao bi strah od suda; te kad bi ga sa strahom očekivao, dobrim djelima spravljao bi se da dočeka Sudca.

[11] Put neravan, jest put grješnikâ. A žedja o kojoj govori, jest žedja griehâ. „Onda, veli Jeronim na drugome mjestu, čuvamo grlo svoje od žedje, kad izpunjamo zapovjedi Spasiteljeve“ (Opp. IV, 722).

[12] O ovome navodu, vidi Posl. LX., bilj. 33.

izvidati, zato veli da se kune:[13] te ako ne vjerujemo Bogu, kad nam obećava, bar mu vjerujmo, kad se kune da će nam dati spasenje.

S toga uzroka pravednik moli se i govori: *Obrati nas, Bože, spasitelju naš, i ukloni od nas srdžbu svoju* (*Ps.* 84, 4); i po drugi put: *Gospodine, svojom milošću ti bijaše utvrdio moje srećno stanje; ali si odvratio od mene lice svoje, i ja se smetoh* (*Ps.* 29, 8). U istinu poslie nego sam grdobu svojih grieha zamienio krasotom krepostî, ti milošću svojom podkriepi slabost moju. Evo čujem gdje obećavaš: *Gonit ću neprijatelje svoje, i stignut ću ih, i ne ću se vratiti dok se ne iztriebe* (*Ps.* 17, 38), da mene, koji sam prije bježao od tebe, i bio ti neprijatelj, stigne ruka tvoja. Ne prestani goniti me, dok se ne odvrgnem svoga vrlo rdjava puta, i ne vratim se k prvome zaručniku svome[14] (*Os.* 2, 7), koji će mi dati moje rublje (*Is.* 3, 22), i ulje i cviet od pšenice (*Ezech.* 16, 13), i hranit će me veoma pretilim jelima (2 *Esd.* 8, 10): koji je s toga zagradio i zatvorio moje preopake pute, da nadjem onaj put, koji u Evandjelju veli: *Ja sam put, istina i život* (*Joan.* 14, 6).

Poslušajde proroka gdje govori: *Koji siju sa suzama, žet će s radosti. Hodjahu i plakahu noseći sjeme svoje. Kad se vrate, doći će s veseljem noseći snopove svoje* (*Ps.* 125, 6—7); pa s njime i sam govori: *Kvasit ću svaku noć postelju svoju, suzama svojim natapat ću odar svoj* (*Ps.* 6, 6); a isto tako: *Kao što jelen čezne za vrelima vodenim, tako čezne duša moja za tobom, Bože. Duša moja žedna je tebe Boga,* (tebe) *živog vrutka:*[15] *kad ću doći, i prikazati se licu Božjemu? Suze moje postadoše mi kruh dan i noć* (*Ps.* 41, 1—3); takodjer ono što je na drugom mjestu: *Bože, Bože*

[13] Ovdje, i na drugim mjestima sv. Pisma, Bog sam kune se svojim životom: *Vivo ego* (Tako ja bio živ). Cfr. *Deut.* 32, 40; *Is.* 49, 10; *Jer.* 22, 24 : 46, 18; *Ezech.* 5, 11 : 14, 16. 18 : 17, 19 : 35, 11 etc.

[14] K tebi, Bože, koji si zaručnik duše moje.

[15] *Fontem vivum.*

moj, još od svanuća bdim i hlepim[16] *za tobom. Žedna je tebe duša moja; a i tielo moje na koliko načina žedno je tebe! U* (ovoj) *pustoj, bezputnoj i bezvodnoj zemlji, kao u* (tvojoj) *svetinji, prikazah se tebi*[17] (*Ps.* 62, 1—2). U istinu ako i jest tebe žedjala duša moja, ali opet mnogo većim trudom tiela svoga tebe sam tražio, i nisam mogao prikazati se tebi u svetom mjestu, prije nego ću boraviti u zemlji gdje ne žive griesi, gdje nema putâ neprijateljskim vlastima, i gdje se ne osjećaju podraživanja rdjavih požuda.[18]

Gospodin plaka za gradom Jeruzolimom, jer ne činiše pokore (*Luc.* 19, 41). Petar gorkim suzama opra tri odricanja (*Matt.* 26, 75), te izpuni onu prorokovu: *Potoke suzâ izliše oči moje* (*Ps.* 118, 136). Jeremija cvili za narodom nepokajanim govoreći: *Tko će dati glavi mojoj vode, i očima mojim vrutak suza, da obdan i obnoć plačem za ovim pukom* (*Jer.* 9, 1)? Zašto cvili i oplakuje to kaže ovim riečima: *Ne plačite za mrtvim i ne cvilite za njim. Plačite i ridajte za onim koji* (iz ovoga grada) *izlazi, jer se ne će više vratiti* (*Ib.* 22, 10). Dakle nije žaliti neznabožca ni židova, koji ne bijahu članovi crkve, i jednom su umrli, o kojima veli Spasitelj: *Pusti da mrtvi ukopavaju svoje mrtvace* (*Matt.* 8, 22); nego žali one, koji zločinstvima i griesima izlaze iz crkve, i ne će da se k njoj vrate osudjivanjem svojih opačina. Zato crkovnim ljudima, koji se zovu zidovi i kule crkve, proročka rieč veli: *Zidovi sionski ronite suze*[19] (*Thr.* 2, 18), izpunjujući onu apostolovu: *Radujte se s radostnima, plačite s plačnima* (*Rom.* 12, 15); da svojim suzama pobudite na plač one koji su tvrda srdca, e ne bi uztrajali u zloći, i čuli gdje im se kaže: *Ja te posadih vinograd rodan,*[20]

[16] *Vigilo.* Cfr. **Huré**, *Dict. de Phil., Vigilare* n. 8.

[17] David je ovaj psalam izveo u pustinji idumejskoj (1 *Reg.* 22, 5).

[18] *In terra absque humore et rheumate ullius libidinis* (**Bazzarini-Vallauri**, v. Rheuma).

[19] Sedamdesetorica imaju ovaj tekst: *Zide sionski, puštaj kao potok suze.*

[20] *Fructiferam* (*καρπόφορον*. LXX).

sve dobrom lozom; pa kako se izvrže u grku tudjinsku lozu (*Jer.* 2, 21)? i jošte: *Rekoše drvetu: ti si moj otac, i kamenu:*[21] *ti si me rodio; i okrenuše meni ledja a ne lice svoje* (*Ib.* v. 27). Ovo će reći: Ne htjedoše k meni se obratiti, da čine pokoru, nego s otvrdnutog srdca meni na uvredu okrenuše ledja svoja. Zato i govori Gospodin Jeremiji: *Vidje li ti što mi učini kuća Izraelova? Otidoše na svako visoko brdo, i pod svako listnato drvo, i ondje činiše blud;*[22] *pa poslie nego je blud i sve to činila, rekoh: vrati se k meni, i ne vrati se* (*Ib.* 3, 6—7).

O dobroto Božja! o naša tvrdino! kad i poslie tolikih bezakonja poziva nas na spasenje; a mi ni tako ne ćemo da se popravimo. Ako ostavi, reče, žena muža svoga, i uda se za drugoga, pa zatim hoće k njemu da se vrati, zar će je primiti, i ne će na nju mrziti (*Ib.* 3, 1)? Mjesto ovih rieči, u židovskoj *istini*[23] stoji napisano što nema u grčkome i latinskome: *A ti si ostavila mene, ipak obrati se, i primit ću te, veli Gospodin.* U istome smislu, i skoro istim riečima govori i Izaija: *Obratite se, sinovi izraelski, koji smišljate duboke i nepravedne namjere* (*Is.* 29, 15 : 30, 1 : 31, 6). *Vrati se k meni, i ja ću te odkupiti* (*Ib.* 44, 22). *Ja sam Bog, i nema drugoga do mene. Pravedni i spasitelj, nije nitko osim mene. Vratite se k meni, i spasit ćete se vi koji ste na krajevima zemlje* (*Ib.* 41, 21—22). *Sjećajte se ovoga, cvilite i činite pokoru, vi koji s puta zalazite. Obratite se srdcem, i pam-*

[21] Rekoše, to jest, idolima načinjenim od drveta i od kamena.

[22] Kuća Izraelova (izraelska crkva), u starome Zakonu bila je kako smo već na drugom mjestu kazali Božja zaručnica, kao što je u novome kršćanska crkva. Kad Izraelićani upadahu u idolopoklonstvo, klanjajući se idolima na visokim mjestima, odbjegavši Boga, svoga zaručnika, činjahu duhovnu preljubu sa sotonom. A jer neznabožci (a i židovi koji upadahu u idolopoklonstvo) po glavicama i humovima i pod listnatim drvetima prikazivahu žrtve svojim lažnim bogovima (*Deut.* 12, 12; 3 *Reg.* 14, 23), zato se ovdje o Izraelićanima veli, da idjahu na svako visoko brdo i pod listnato drvo.

[23] Nek se čitalac sjeti, da Jeronim ima običaj zvati *istinom židovskom* izvorni tekst sv. Pisma.

tite što je bilo od vieka, jer sam ja Bog, i nema drugoga osim mene (*Ib.* 46, 8—9). Na isti način piše Joel: *Obratite se k meni svim srdcem svojim, posteći i plačući i žaleći. Razderite srdca svoja, a ne haljine svoje. Jer je Gospodin milosrdan i žalostiva srdca, i kaje se od* (zapriećenih) *zala*[24] (*Joel.* 2, 13). Koliko je pak njegovo milosrdje, i da tako rečem koliko je suvišnja i neizkazana njegova dobrota, nek nas nauči Ozeja, preko koga besjedi Bog: *Što da ti učinim Efraime, kako te mogu zaštititi Izraele? što, velju, da ti učinim? Hoću li te zapustiti kao Adamu i kao Sebojim?*[25] *Moje se srdce preokrenu u meni: smetoh se i pokajah. Nipošto ne ću učiniti po gnjevu jarosti svoje* (*Os.* 6, 4 : 11, 8—9). S toga i David govori u psalmu: *Medju mrtvima nema tko te se spominje: a u paklu tko će te slaviti* (*Ps.* 6, 5)? i na drugom mjestu: *Dadoh ti na znanje grieh svoj, i opačinu svoju ne sakrih. Rekoh: Izjavit ću protivu sebe Gospodinu opačinu svoju, i ti oprosti bezakonje srdca moga. Zato će ti se moliti u zgodno vrieme svaki svetac; i kad poplave velike vode, ne će se njemu približiti*[26] (*Ps.* 31, 5—6). Promisli koliko je množtvo suza prolio, kad ih s poplavom poredi. Tko onako bude plakati, i reći s Jeremijom: *Nek ne prestane livati suze zjenica oka moga* (*Thr.* 2, 18), odmah će se u njemu izpuniti rieč: *Milosrdje i istina sretoše se; pravda i mir poljubiše se* (*Ps.* 84, 11): te ako te straši pravda i istina, neka te milosrdje i mir pobude na spasenje.

Svekoliko grješnikovo pokajanje kazuje pedeseti psalam, što ga izvede David pošto bi kod Betsabeje, žene Hurije Hetejina, i pokaran od proroka Natana, odgovori: *Sagriešio sam;* pa odmah zasluži čuti: *I Gospodin odnese od tebe grieh tvoj* (*Ps.* 50, *Titulus;* 2 *Reg.* 11, 4 : 12, 13). U istinu

[24] *Et agens poenitentiam super malitiis* (i kaje se od zala što ih bijaše naumio pustiti na grješnike).

[25] Dva od sažganih pet gradova, gdje je sada Mrtvo more.

[26] Kad dodje poplava biedâ i nevoljâ na grješnike, ona ne će stignuti čovjeka kome je Bog prostio grieh.

na preljubočinstvo bijaše dometnuo ubojstvo; ali napokon briznuvši plakati reče: *Smiluj se meni, Bože, po velikom milosrdju svome, i po množtvu milostih svojih izbriši opačinu moju* (*Ps.* 50, 1—2). Budući da velikome griehu trebovaše veliko milosrdje, zato nastavlja i veli: *Operi me dobro*[27] *od opačine moje, i od grieha moga očisti mene. Jer ja znam bezakonje svoje, i grieh moj uviek je preda mnom. Tebi samome sagrieših* (jer bijah kralj, drugoga se ne bojah), *i pred tobom zlo učinih. Očisti me,*[28] *nek se vidi da si pravedan u svojim riečima,*[29] *i da održiš pobjedu kad se bude suditi o tebi*[30] (*Ib.* v. 4—6). Doista Bog je sve u grieh zatvorio, da se svima smiluje (*Rom.* 11, 32; *Gal.* 3, 22).

David toliko napredova, da bivši do malo prije grješnik i pokornik, postade učitelj i reče: *Naučit ću opake tvojim putovima, i bezbožnici k tebi će se obratiti* (*Ps.* 50, 14); jer mu je pred očima plemenitost izpoviedanja, kako će i drugi, koji izpovjedi svoje griehe i rekne: *Sagrieših i raztrovaše se rane moje od ludosti moje* (*Ps.* 37, 5), promieniti grdobu rana na liepo zdravlje: *jer koji krije opačinu svoju ne će biti srećan*[31] (*Prov.* 28, 13). Akab vrlo bezbožni kralj, ubojstvom steče vinograd Nabotov, pa s Jezabelom, koju je nemilosrdje, više nego ženidba, s njim združivala, bi ukoren od Ilije: *Ovo veli Gospodin: ubio si i prisvojio* (3 *Reg.* 21, 19). I po drugi put: *Na mjestu gdje psi lizaše krv Nabotovu, lizat će i krv tvoju; a Jezabelu će izjesti psi izpod zidova jezraelskih* (*Ibid.*). Kad Akab to ču, razdrie haljine svoje, i metnu kostriet na tielo svoje, i posti i spava u kostrieti.

[27] *Multum lava me.*

[28] *Očisti me:* ovo sam pridodao za veću jasnoću.

[29] Riečima, to jest, kojima si obećao oproštenje pokajanu grješniku.

[30] Ova druga rečenica potvrdjuje prvu, i znači: Praštajući meni grješniku pokajanu, pokazat ćeš se pravedan i istinit u svome obećanju, i tim ćeš predobiti one, koji bi te inače s tvoga postupanja htjeli suditi.

[31] *Non prosperabitur,* po Sedamdesetorici (οὐκ εὐοδωθήσεται).

Dodje tada rieč Gospodnja Iliji: *Jer se Akab mene poboja, ne ću pustiti onoga zla za njegova života* (*Ib.* v. 21). — Akabov i Jezabelin jedan isti zločin bi, ipak kad se Akab dade na pokoru, pedepsa se odgodi na potomke; a Jezabela ostajući jednako u opačini, priekim je sudom pokarana (4 *Reg.* 9, 32—37).

Gospodin govori u Evandjelju: *Ninivljani izaći će na sud protiv ovoga naraštaja, i osudit će ga; jer Joninim propoviedanjem učiniše pokoru* (*Matt.* 12, 41); i opet: *U istinu nisam došao da zovem pravednike nego grješnike na pokajanje* (*Ib.* v. 13). Drakma[32] gubi se, ali opet nalazi se u izmetu (*Luc.* 15, 8). Devedeset i devet ovaca ostavlja se u pustinji, a jedna ovca koja bijaše zašla s puta donosi se natrag na čobanovu ramenu (*Ib.* 4—5). Zato i andjeli imaju radost za pokajanje jednog grješnika (*Ib.* 10). — Kolika je to čestitost, da se s našeg spasenja raduju najviša nebesa![33] Što se nas tiče kaže se: *Činite pokoru, jer se približi kraljevstvo nebesko* (*Matt.* 4, 17). Pokoru od nebeskog kraljevstva ništa ne razstavlja. Život i smrt stoje na dva suprotna kraja, a ipak ih pokajanje združuje.

Razbludni sin bijaše prosuo svoju imovinu, i daleko od otca, u gladu jedva življaše o svinjećoj hrani. Vraća se k otcu, kolje se za nj ugojeno tele, dobiva odielo i prsten (*Luc.* 15, 12—23): da nanovo dobije haljinu Krstovu, što je od dužeg vremena bijaše okaljao, i bude dostojan čuti: *Nek ti haljine uviek budu biele* (*Eccl.* 9, 8); te natrag dobivši Božji prsten, da vapije ka Gospodinu: *Otče, sagrieših nebu i tebi* (*Luc.* 15, 18); pa pomiren njegovim cjelivom rekne mu: *Udaren je na nas pečat svjetlosti lica tvoga* (*Ps.* 4—6). — *U koji god dan pravednik sagrieši, ne će ga izbaviti pravda njegova; i u koji god dan bezbožnik se obrati,*

[32] Drakma, grčki novac (δράχμη), od prilike naših 35 novčića (70 hellera).

[33] *Coelestia.* To jest, raj u kome stanuje Bog, andjeli i blaženi (*Eph.* 1, 20). **Huré**, *Dict. de Philologie Sacrée*, I, 565.

njegova mu bezbožnost ne će nauditi (*Ezech.* 33, 12). Bog sudi svakome, kako ga nadje; i ne gleda na ono što je prošlo, nego na ono što je sada: samo ako se stari griesi zamiene novim obraćenjem. *Sedam puta pada pravednik, i podiže se* (*Prov.* 24, 16). — Ako pada, kako je pravednik, je pravednik, kako pada? Ali ne gubi naziv pravednika, tko se kajanjem uviek podiže. I ne samo sedam puta, nego sedam puta sedamdeset praštaju se grješniku griesi, ako se od njih pokaje (*Matt.* 18, 22). Kome se više oprašta, veću ljubav ima (*Luc.* 7, 41—42). Grješnica suzam pere noge Spasitelju, i kosom ih otire; pa kao slika crkve, sabrane od neznabožaca, zaslužuje čuti: *Opraštaju ti se griesi tvoji* (*Ibid.* v. 37—48). Ohološću propade pravednost farizejeva, a poniznost carinika izpoviedanjem dobiva spasenje (*Ib.* 18, 10). Bog preko Jeremije zasvjedočava: *Da u kratko reknem, kad bih ja izjavio protiv naroda i kraljevstva, da ću ga izkorieniti i upropastiti i zatrti; ako onaj narod učini pokoru od svoga zla, radi koga ja mu bijah zaprietio, i ja ću se pokajati oda zla, što bijah naumio učiniti mu* (*Jer.* 18, 7—8). *I da u kratko reknem, kad bih ja izjavio o narodu i kraljevstvu, da ću ga usrećiti i utvrditi; ako preda mnom učini zlo, i ne bude slušati moga glasa, pokajat ću se, što bijah rekao, da ću mu učiniti dobro* (*Ibid.* v. 7—10). Pa odmah zaključuje: *Evo ja spremam na vas zlo, i smišljam misli na vas. Nek se svaki vrati sa svoga rdjavog puta; i izpravite putove svoje i težnje svoje. Oni* (mi) *rekoše: izgubismo ufanje: za našim ćemo mislima ići, i činit ćemo zlo, svaki po nevaljalstvu svome* (*Ib.* 11—12).

Simeon pravedni govori u Evandjelju: *Evo ovaj jest za propast i za uskrsnuće mnogih* (*Luc.* 2, 34): naravno za propast grješnikâ, a za uskrsnuće onih koji čine pokoru. Apostol piše Korinćanima: *Čuje se da je medju vama bludnost, i taka bludnost, kakvo se ne čuje ni medju neznabožcima; tako da neki ima otčevu ženu. A vi ste* (još ohološću) *naduti, dok ste imali plakati, da se odstrani od vas oni koji je to djelo*

učinio (1 *Cor.* 5, 1—2). Ali u drugoj poslanici, da taj s prevelike tuge ne pogine, povraća ga u priješnje stanje, i moli da mu posvjedoče svoju ljubav (2 *Cor.* 2. 7—8): e se pokorom sačuva tko s grieha s maćehom bijaše propao. — *Nitko nije čist od grieha, ma da mu je jedan sami dan života* (*Job.* 14. 4). Koliko će manje biti čist, ako mu je mnogo godina?[34] *Ni zviezde nisu čiste pred njim* (*Ib.* 25, 5: 15, 15); *i u svojim andjelima pronadje nešto opako* (*Ib.* 4, 18). Ako je grieh na nebu, koliko je većma na zemlji? Ako je prestupak u onima koji nemaju tjelesne napasti, koliko više u nama koji smo obkoljeni tjelesnom slabošću, i govorimo s apostolom: *Ja nesrećni čovjek! tko će me izbaviti od ovog tiela smrti* (*Rom.* 7, 24)? *Jer dobro ne prebiva u tielu našemu* (*Ib.* v. 18), i ne činimo što hoćemo, nego što ne ćemo; te drugo želi duša, a drugo je što nevolja natjeruje tielo da čini (*Ib.* v. 19—21). Te ako se u svetom Pismu neki zovu pravedni, i ne samo pravedni, već pravedni pred Bogom, oni su tako nazvani s one pravednosti, o kojoj je prije kazano: *Sedam puta pada pravednik, i podiže se* (*Prov.* 24, 16), i s toga što opakomu u koji se god dan obrati, ne će nauditi opačina njegova (*Ezech.* 33, 12). Da, i Zakarija, Ivanov otac, koga Pismo zove pravednim, sagrieši tim što ne vjerova, i s te stope bi pokaran njemotom (*Luc.* 1, 20). A i Job, o kome se u početku njegove knjige veli, da je bio pravedan, i bez mane i krivice, poslie i riečju Božjom, i samim njegovim priznanjem obliči se, da je grješnik. Ako Abram, Izak i Jakov, proroci i apostoli ne biše bez grieha; ako je s takom prečistom pšenicom bilo pomiešano pljeve, šta se može kazati o nama,

[34] U prievodu ovdje sam se udaljio od teksta, koji bi se po značenju rieči ovako imao prevesti „a mogu se prebrojiti godine njegova vieka". Ali kako ta rečenica nema nikakve logičke sveze ni s onim što je pred njom ni s onim što je za njom, i daje nejasan, i iznerazumljiv smisao, prihvatio sam lekciju nekih starih rukopisa i izdanja (koju u bilježkama donose Victorius i Vallarsi): *Quanto minus mundi, si numerosi erunt anni vitae illius?*

za koje stoji pisano: *Šta će pljeva sa pšenicom, govori Gospodin* (*Jer.* 23, 28)? A ipak pljeva se ostavlja za oganj koji će biti (*Matt.* 3, 12; *Luc.* 3, 17); i kukolj je u sadašnjem vieku pomiešan u pšenične usjeve, dokle dodje onaj koji ima u ruci svojoj vijaču, i očisti gumno, pa skupi pšenicu u žitnicu, a smeće vječnim ognjem sažeže (*Matt.* 3, 12: 13, 30; *Luc.* 3. 17).

Sve ovo, gotovo trčeći tamo amo preko preliepih livada svetog Pisma, htjedoh ujedno sabrati, i od prekrasnog cvieća tebi saviti vienac pokore, da ga metneš na svoju glavu; pa da uzmeš krila golubice i poletiš, i odpočineš (*Ps.* 54, 6), i pomiriš se s predobrim Otcem.

Pripovjedi mi negdašnja tvoja žena, a sad sestra i drugarica, kako se vi dogovorno, po apostolovu svjetu, bijaste prošli ženidbenog posla, da se bavite molitvom (1 *Cor.* 7, 5); pa da su se zanjihala, kao da su na moru, tvoja stopala; dapače — reći ću otvorenije — da su ti se oklizala. Ona pak da je, kao i Mojsije, poslušala Gospodina: *A ti stoj ovdje sa mnom* (*Ex.* 33, 21: 34, 2. 5); i rekla je o Gospodinu: *On postavi na kamen noge moje* (*Ps.* 39, 3). Kaza mi jošte kako je poslie sotonskim viharom sorila se tvoja kuća, koja ne imadijaše tvrda temelja vjere; a njezina da staše u Gospodinu (*Phil.* 4, 1); ali te ne odbi od svoga stana, da s njom, za koju te prije vezaše tjelesna sveza, onda budeš duhovno združen:[35] *jer tko se drži Gospodina jedan je duh s njime*[36]

[35] Što govori o kući Rustikovoj koja se sorila, i o kući Artemijinoj koja stoji u Gospodinu, to se razumije o zavjetovanoj čistoći. A što dodaje, da mu ona nije zakratila svoga stana, to će reći, da se ona nije odrekla zajedničkog stanovanja s njime.

[36] Pavlovom izrekom hoće da kaže, kako muž i žena, koji su zavjetovali Bogu savršenu čistoću — *quod est in conjugio christianorum excellentissimum atque sublime* — treba da se zabranjuju jedno od drugoga, uprav s toga što se drže Gospodina i s njime su jedan duh.

(1 *Cor*. 6, 17). A kad vas razstavi barbarska bjesnoća[37] i sužanjstvo što vas čekaše, da si obećao i zakletvom potvrdio, da ćeš za njom, koja idjaše u sveta mjesta, odmah ili kasnije doći, eda bi spasio dušu svoju, koju si očito s nepomnje bio izgubio. — Učini dakle što si pred Bogom obećao. Ljudski je život nestalan. Da te ne bi smrt pokosila prije nego izpuniš svoje svečano obećanje, gledaj na onu, kojoj si morao biti učitelj. Ah sramote! Žena, koja je slabija, nadvladjuje sviet, a čovjek, koji je jači, nadvladan je od svieta. „Tako velikog poduzeća, vodj je ženska glava“:[38] pa zar ne ćeš nju sliediti, kad si njezinim spasenjem prosilac vjere?[39]

Ali ako te ostatci imovine zaustavljaju, naravno[40] da gledaš mrtva tjelesa prijateljâ i sugradjana, i razvaline gradova i sela, bar usred nevoljâ sužanjstva, medju divljim neprijateljskim licima, i bezkonačnim porazima tvoje zemlje, uhvati se, kao topac, daske pokore; i sjećaj se svoje drugarice, koja svaki dan uzdiše za tvojim spasenjem, i o njemu ne gubi nadanja. Ti se potucaš po otačbini, o ne po otačbini, jer si otačbinu izgubio. Ona, mjesto tebe, u svetim mjestima uskrsnuća, križa i rodjenja Gospodina Spasitelja, gdje on kao djetešce plaka, tebe se sjeća, i molitvama k sebi te privlači: da se spasiš, ako ne svojom zaslugom, bar njezinom vjerom. Uzeti ležaše negda na odru, i toliko bijahu klonuli svi udi njegovi, te ne mogaše maknuti nogama da bi hodio, ni rukama da bi prosio: ali napokon drugi ga donesoše, i bi mu povraćeno prijėšnje zdravlje; tako da nošaše odar, na kom je malo prije nošen bio (*Marc*. 2, 3—12; *Luc*. 5, 18—24). I tebe dakle, koji nisi tielom kod svoje drugarice, a jesi njezinom vjerom,

[37] Vandali, Svevi i Alani bijahu onda poplavili polovicu Galijâ. Thierry, *S. Jérome* (1891), p. 415.

[38] Vidi u prošastoj poslanici, bilj. 36.

[39] Kad si već pustio da ona traži svoje spasenje, i sam postao si prosilac vjere, to jest, tražiš i očekuješ što vjera zapovieda.

[40] Ovo je s nekom ironijom rečeno.

ona prikazuje Gospodinu Spasitelju, i govori mu s Kananejkom: *Moju kćer vrlo muči sotona* (*Matt:* 15, 22). Dà, ja nazivam kako i treba, tvoju dušu kćerju njezine duše kojoj je nepoznata razlika roda; jer tebe, kao malo diete, i koje sasne, i još ne može jesti jake hrane (*Hebr*. 5, 12) pozivlje na dječinje mlieko, i pokazuje ti hranu, što dojilja daje, da mogao budeš reći s prorokom: *Zadjoh kao ovca izgubljena: traži slugu svoga, jer nisam zaboravio zapoviedih tvojih* (*Ps*. 118, 176).



*

Poslanica LIX.[1]

Kaludjeru Rustiku.[2]

Sadržaj. — *Jeronim daje pouku mladome kaludjeru Rustiku. Najprije meće mu pred oči i važnost i težkoću kaludjerskog života. Opisuje mu plovljenje po Crvenom moru i putovanje u Indiju, da to primieni na njegovo duhovno putovanje. Preporučuje mu, da se čuva povjerljiva obćenja sa ženskim glavama; te mu napominje neke žalostne pojave. Iztiče mu dužnosti dobrog redovnika: hvali manastirsko življenje, i kazuje mu da je mladome kaludjeru probitačnije baviti se u manastiru, nego da samosam živi. Uzgred opisuje mu dosta živahno neke kaludjere koji žive na svietu. Zatim podsjeća ga na dužnost obzirom na spisivanje knjiga i na poučavanje, i opominje ga da se čuva klevetanja. Na svrhi, protiv lakomstva hvali uboštvo svojevoljno.*

Nitko na svietu nije srećniji od kršćanina, jer mu se obećava kraljevstvo nebesko. Nikome nije mučnije, jer mu

[1] Pisana g. 411.

[2] Mladi kaludjer, kome je pisana ova poslanica, nije dakako onaj Rustik kome je upravljena prošasta, nego je potonji narbonski nadbiskup sveti Rustik. On bijaše rodom iz Masilije (današnje Marsilje), koja je u ono doba cvjetala prosvjetom i naucima. Kad izuči škole u otačbini, da usavrši svoje književno izobraženje, mati udovica, a pobožna kršćanka, posla ga u Rim. Vrativ se u svoje vrieme iz Rima, zakani se provoditi u svojoj kući kaludjerski život, kao što onda mnogi čestiti ljudi činjahu. Ne znamo na koji način, ali se ne može sumnjati, da se on obratio k Jeronimu, i zamolio ga, da mu po-

svaki dan o dlaci visi život.[3] Nitko nije od njega jači, jer on nadjačava sotonu. Nitko od njega nije slabiji, jer ga tielo nadvladjuje. Jedne i druge stvari[4] imamo mnogo dokaza. Razbojnik postaje vjeran na križu, i odmah biva dostojan čuti: *U istinu ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raju* (*Luc.* 23, 44). Juda s apostolske časti pada u paklenu propast: i ni prijateljska gostba, ni umočeni zalogaj (*Joan.* 13, 26—27), ni milostivi cjeliv ne mogu ganuti ga da ne izda, bar kao čovjeka, onoga kog je priznao za sina Božjega. Tko je prezreniji od Samarjanke? Pa ne samo ona vjerova, i poslie šest muževa nadje jednoga Gospodina, poznavši kod vrela Mesiju (koga u hramu židovskome narod ne poznavaše), već ujedno postaje mnogima kolovodja spasenja: još k tome, dok apostoli kupuju jela, ona hrani gladna,[5] i umorna kriepi (*Ib.* c. 4). Tko je mudriji od Salamuna? A ipak zaludjuje od ljubavi prema ženama (3 *Reg.* 11, 1—4). *Dobra je so*[6] (*Marc.* 9, 49), i nikakva se žrtva ne prima ako se njom ne pospe (*Ibid.* v. 48; *Lev.* 2, 13). Zato je ova apostolova naredba: *Vaš govor nek je svedj ljubazan i začinjen solju* (*Colos.* 4, 6). Ali ako so obljutavi, baci se na dvor (*Matt.* 5, 13); i tako izgubi vriednost svog imena, te ne valja ni za gnoj (*Luc.* 14, 35), kojim se

trebita uputstva dade. — Crkva štuje spomen svetog Rustika na 26 listopada; a umr'o je g. 461 (**Tillemont**, *Memoires* XV, p. 401—409 : 887—888).

[3] Ne govori se o životu tjelesnom, nego o duhovnome životu kršćanina; jer što se prvoga tiče, nikakva pogibao ne prieti više kršćaninu nego nekršćaninu.

[4] Jedna je stvar, da se kršćaninu obećava kraljevstvo nebesko, jer on nadjačava sotonu *(prva i treća rečenica)*; a druga je, da mu svaki dan život duhovni visi o dlaci, jer ga tielo nadvladjuje *(druga i četvrta rečenica)*.

[5] Hrani ga, to jest svojom vjerom.

[6] Kako so može značiti mudrost, kojom Bog bijaše obdario Salamuna, tako dogadjaj što ga je ovdje spomenuo, daje povod Jeronimu, da navede Isusovu rieč apostolima i drugim na koje priedje njihova vlast.

zasiplju njive vjernih, i goji se neplodna zemlja dušâ. — Ovo govorim, sine Rustiče, da ti odmah u početku dadem na znanje, kako si se velikih stvari podhvatio, i težiš za uzvišenim; te gazeći podraživanja mladosti, dapače savršenog uzrasta, penješ se na prečagu zrele dobi; dočim put, kojim si pošao, jest klizav, i za pobjedom ne ide onolika slava, kolika za padom sramota.

Nije meni sad potrebe voditi potočić kroz livade krepostî, ni truditi se da ti pokažem ljepotu različnog cvieća: kakva je čistoća u ljiljanima, kakva je sramežljivost u ružama, što obećava u kraljevstvu nebeskome ljubica grimizne boje, čemu li dava nadu raznolikost žutocrvenih pupa;[7] jer, po dobroti milostivog Gospodina, već si uhvatio za ralicu (*Luc.* 9. 62), već si izašao na krov i na doksat[8] s apostolom Petrom (*Act.* 10, 9): koji gladujući medju Židovima, nasiti se vjere Kornelijeve; i glad, uzrokovan njihovim nevjerstvom, ugasi obraćenjem neznabožaca: još k tome, četverouglastim sudom Evandjelja,[9] što se s neba na zemlju spušti, nauči i doznade, da se svi ljudi mogu spasiti (*Act.* c. 10); budući da što bijaše vidio, opet se uze u vis, u

[7] *Rutilantium pictura gemmarum.* — *Pictura* ovdje znači što i *varietas;* kao što je ista rieč upotrebljena u sv. Pismu (*Eccli.* 38, 28), i prema grčkoj *ποικιλία.* Ima i u Pliniju *pictura gemmarum* (*H. N.* 2, 95). Lechner pomenutu izreku prevodi: *Die Malerei und Farbenpracht so vieler Knospen und Blüthen.*

[8] *Jam tectum atque solarium conscendisti.* — Kod nas dvie su različne stvari krov *(tectum)* i doksat *(solarium)*; ali u Iztoku, a napose u Palestini, gdje su krovovi na kućama ravni, *krov* i *doksat* ista su stvar. Ipak Jeronim ih ovdje spominje kao dvie stvari, prema dvostrukoj svrhi onakovih krovova, koji služahu za pokrivanje dotičnih kuća i za sunčanje.

[9] Sud, što ga Petar vidje u utvari (*Act.* 10, 11), kao veliko platno, zavezano na četiri roglja, Jeronim ovdje uzimlje za četiri Evandjelja, ili bolje reći za jedno Evandjelje četirijû evandjelista; te ga i zove sudom četverouglastim: — što nas podsjeća na poznati naziv svetog Irineja i drugih svetih otaca: *τὸ εὐαγγέλιον τετράμορφον* (*evangelium quadriforme*).

obliku prebieloga platna, i odnese sa zemlje na nebo gomilu vjernih, e se izpuni Gospodnje obećanje: *Blaženi koji su čistoga srdca, jer će oni Boga vidjeti* (*Matt.* 5. 8).

Uzevši te za ruku, sve čemu te želim uputiti, i što, kao vješt mornar (kojim se brod više puta razbijao), preduzimljem da poučim neizkusna ladjara, stoji u tome da te urazumim gdje je obala na kojoj se nalazi gusar čistoće; gdje je Karibda *lakomstva,* koje je *korien sviju zala* (1 *Tim.* 6, 10); gdje su Skilini psi,[10] klevetnici, o kojima apostol veli: *Koljući se medju sobom, pazite da ne upropastite jedan drugoga* (*Gal.* 5, 15); još k tome da te činim poznati kako, bezbrižni usred tišine, nasjednemo kad i kad na libijske prudove grieha;[11] i napokon da ti kažem kakvih otrovnih životinja u sebi ima pustoš ovoga svieta.[12]

Koji putuju po Crvenom moru, gdje nam je željeti da se utopi Faraon s vojskom svojom (*Ex.* 15, 4, 19), s težkom mukom i kroz mnoge pogibli stižu u grad Auksumu.[13] Na jednoj i drugoj obali Crvenog mora žive ciganska plemena, da, ljute zvieri. To su ljudi uviek nemirni, uviek pod oružjem, a nose sa sobom hranu za cielu godinu. Stiene su svuda pod vodom, svud su jezive plit-

[10] Za Skilu i Karibdu, vidi Posl. XIV, bilj. 27. — Na ovome mjestu one nas podsjećaju na Vergilijeve stihove:

Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charibdys
Obsidet . . . .
Scyllam et caeruleis canibus resonantia saxa (*Aeneid.* III, 420—1 : 432). — Kako dakle Skila psećim zubima razkidaše sve, čega se mogaše dohvatiti, tako ona predstavlja opadače; a Karibda lakomce, koji se nikad ne mogu blaga nasititi.

[11] Libijom Grci zvahu Afriku, počinjući od Egipta k Zapadu. Prudovi koje Jeronim u prenesenom smislu spominje, to su dvie Sirte *(Syrtis major* i *Syrtis minor)* na sjevernoj obali Afrike, a njihovim su imenima u knjigama označeni zalivi Sidra i Gabes.

[12] Od libijskih prudova Jeronim prelazi mišlju na libijsku pustinju (Saharu), koju, u prenesenom smislu, uzimlje za vas ovaj sviet.

[13] Auksuma, nekadašnji glavni grad Abisinije i veliko trgovište. **Vallarsi.** — Što će poslie dodati o luki toga grada, treba razumjeti o posljednjoj luki iz koje se idjaše u podosta daleku Auksumu.

čine; pa vješt uhodnik[14] sjedi na vrh katarke, i odanle kazuje kako treba upravljati i okrećati brod. Putovanje je sretno, ako se za šest mjeseci dodje u luku rečenoga grada. Odanle počinje otvorati se ocean, preko koga tek za godinu dana dolazi se u Indiju i k rieci Gangi, u svetom Pismu nazvanoj Fizon (*Gen.* 2, 11), koja teče oko ciele zemlje hevilatske,[15] i kaže se, da iz vrela raja zemaljskoga donosi svakojakih tvari za bojadisanje. Ondje se nalazi karbunkul i smaragd, i sjajni biser, i biser krupni,[16] za kojim čezne ženska taština. Ondje su i gore zlatnih ruda, ka kojima ljudi nikako ne mogu pristupiti od grifa[17] i zmajevâ i vrlo golemih nakaza: da nam se tim pokaže, kakve su straže u lakomstva.

Na što ide to? Očevidno na ovo: ako svjetski trgovci toliko podnose, da se dokopaju nepouzdana i propadljiva bogatstva, i da sačuvaju, rizikajući dušom, što mnogim pogiblima iskaše, što treba da čini Isukrstov trgovac (*Luc.* 19, 13), koji, poslie nego je sve prodao, traži vrlo skupocjeno zrno bisera, i za novce što imade za vas svoj

[14] *Speculator doctus.* Ovako čita **Victorius.**

[15] Jeronim, kao i Augustin i drugi stari Otci, mislio je, da je Fizon Ganga, a hevilatska zemlja Indija. Od novijih tumačitelja sv. Pisma jedni ciene, da je Fizon što i Fazis (Rion), a Hevilat što i Kolkida (zemlja u Maloj Aziji, na iztočnoj obali Crnog mora: sadašnja Mingrelija, Gurijel i Imireta). Drugi drže, da je Fizon današnji Kur (star. *Cyrus*): kao što misle da je raj zemaljski bio u riečnome području Eufrata, Tigrisa, Araksesa (Gehona) i Kura: dakle u Armeniji. Ali o tome ima sijaset različnih mnienja.

[16] *Et margarita candentia et uniones.* Plinije, pozivljući se na Elija Stila *(L. Aelius Praeconinus)*, veli da se *uniones* zvahu osobito velika zrna bisera (*Hist. Nat.* IX, 59). A u svoje ime kaže, da je rimski raskoš prozvao onakova zrna *uniones,* zato što se ne mogu naći dva jednaka tako, da čovjek ne bi bio kadar razaznati jedno od drugoga (*Ib.* IX, 56). Amijan Marcelin govori nešto drugčije: . . . *(margaritas) uniones ideo sic adpellatas, quod evisceratae conchulae singulas aliquoties pariunt, sed majores* (XXXIII, 6 — Lipsiae 1808 — I, p. 341).

[17] Grif je basnovita četveronožna ptica; ili bolje reći lav s krilima i orlovom glavom.

imetak kupuje polje, u kome može naći blago (*Matt.* 13, 44), koje ni lupež nije vriedan izkopati ni razbojnik oteti (*Ib.* 6, 20)?

Znam da ću se omraziti s premnogima, koji drže za svoju uvredu obćenito govorenje o duševnim manama; a dok se na me srde, pokazuju kakva im je savjest: te puno gore sude sebe nego li mene. Ja doista nikoga ne ću imenovati: niti ću starinskom komedijaškom slobodom odabrati nekoja lica, ni dirati im u živac.[18] Razumnim ljudima i pametnim ženskim glavama pristoji se tajiti, i još izpravljati što u sebi znaju, i srditi se prije na se nego na me; a ne obasipati psovkama onoga koji opominje, i koji ako će i biti u istim griesima, bar je u tom bolji, što mu nisu mile njegove rdjarije.

Kažu mi da imaš pobožnu mater, vremenitu udovicu, koja te je odgojila, i poučila te nejaka: pa kad si svršio nauke u Galijama, gdje oni izvrstno cvatu, ne žaleći troškova, i nadanjem bolje budućnosti podnoseći tvoju udaljenost, poslala te u Rim, da rimska smotrenost ukrasi obilje riečî i bliesak galikanskog govora, upotrebljavajući za te ne mamuze, nego uzdu.[19] Tako čitamo o vrlo rječitim Grcima, da atičkom solju izsušivahu azijsku naduvenost, i vinograde, bujne mladicama, uzbijahu srpom, da se kace rječitosti prelievaju ne riečima, kao mladim lozovim lišćem, nego sadržajem, kao sokom od iztieštena

[18] Negda kod starinskih komedijaša bio je običaj imenovati izvjestne osobe, pa im onda izsmjehivati mane i griehe. **Victorius.**

[19] U Galijama, kao i u svemu rimskom svietu, ako i ne bijahu propali domaći jezici, govorilo se je latinski. Ali kako se jedan isti jezik, što se tiče izgovora, pojedinih rieči, fraza, gramatičkih oblika itd., prema ćudi, navici, i spoljašnjim okolnostima, razlikuje u raznim zemljama, a kadkad i u mjestima medju se bližnjima, tako je latinski jezik Galâ imao nešto pretjerano, preobilno u izrazima, nagvaždano i afektovano; dok tražahu da njihova latinština na taj način bude ljepša, finija, skladnija. A bilo je u njihovim piscima i magnilokvencije tragičnog stila, kao što smo vidjeli da Jeronim tvrdi o sv. Hilariju (V. Posl. XXXVI. i ondje bilj. 54).

groždja. Nju poštuj kao roditeljku; ljubi je kao odhraniteljicu: časti je kao sveticu. Ne povodi se za primjerom drugih, koji ostavljaju svoje, a hoće one koje im nisu u rodu: pa je njihova sramota svakome očita; dočim pod izgovorom pobožnosti traže sumnjivo drugovanje. Ja sam poznao neke ženske glave već postare, a ponajviše ih iz staleža slobodnjakâ,[20] koje nalaze dragost u mladićima, i malo po malo izgubivši stid, od nazovimatera prelaze na ženidbenu razuzdanost. Druge ostavljaju sestre djevice, da se pribiju uz tudje udovice. Ima ženskih[21] što ne mare za one koji su im svoje, a ljubav ih razdražuje prema onima koji nisu im rod. Njihova nestrpljivost; koja im očituje dušu, ni čim se ne da opravdati; te ista razkida, kao paočinu, zaludno pokrivalo čistoće. Lako je vidjeti kako neki mužkarci opasanih bedara, u mrkoj haljini, duge brade,[22] ne mogu se udaljiti od žena: stanuju u istoj kući, idu skupa na časti, a službu im čine mlade momkinje; i osim ženidbenog naziva, sve je ondje kao medju mužem i ženom. Nije kršćanstvo krivo, ako zaslužuje ukor pretvorica kršćanskog zakona. Dapače neznabožci stide se, kad vide da je crkvi žao ono što dobrim svima nije drago.[23]

Ti pak ako hoćeš da budeš kaludjer, a ne samo da taki budeš vidjeti, brini se za svoju dušu, a ne za imovinu, koje odričući se postao si kaludjer. Prljava odjeća

[20] Slobodnjaci *(libertini)* zvahu se oni koji od robova postajahu slobodni, a kadkad i njihova djeca.

[21] Govori o *agapetama,* za koje vidi Posl. XVIII. i ondje bilj. 54. *Nestrpljivost,* koju spominje valja razumjeti o tome što one ne mogahu trpjeti svoje čeljadi. Zove pokrivalom čistoće *(pudicitiae velamenta)*; jer pod plaštem čistoće, činjahu nečisti grieh. **Victorius.**

[22] Govori o onima, koji se bijahu posvetili kaludjerskome životu; a življahu za se na svietu.

[23] Kad neznabožci vide, da se crkvi i svim dobrima ne dopada nevaljalstvo nekojih kršćana, sami se stide, jer ne mogu — kao što bi željeli — crkvi upisati u krivicu onakove grjehote, ma ove i bile grjehote njezinih članova.

nek bude znak čistoće srdca: hrdjava haljina nek dokazuje preziranje svieta; naravno na taj način, da se rieči ne protive odielu. U javne toplice nek ne ide tko hladnoćom posta želi ugasiti toplinu tiela. A post nek je umjeren; jer ako bi se postilo odviše, mogao bi oslabiti želudac, i nastati potreba od obilatijeg jela i pića; te se post izvrnuti u neprobavljenje, od koga se radja putenost. Malo i umjereno jesti, koristno je i tielu i duši.

Majku pohadjaj, ali tako da radi nje ne budeš usilovan vidjeti drugih ženskih glava, da ti se njihovo lice ne bi priliepilo za srdce, ni tajna rana stvorila se unutra u prsima.[24] Znaj da službinje koje nju dvore, tebe vrebaju: jer koliko je njihovo stanje potištenije, toliko je propast lašnja. I sveti Ivan Krstitelj imade svetu mater, i ujedno bijaše sin svećeničkog glavara; pa opet ni majčina ljubav, ni bogatstvo otčevo ne mogoše ga skloniti, da živi u roditeljskoj kući u strahu za svoju čistoću. Boravljaše u pustinji, i očima koje željahu Krsta, držaše da mu nije pristojno išta drugo gledati. Oštra mu bijaše odjeća, kožan pojas, skakavci i divlji med jelo (*Marc.* 1, 6): sve priugotovljeno za krepost i uzdržljivost. Sinovi prorokâ (o kojima čitamo da bijahu kaludjeri starog Zakona), napustivši gradsku vrevu, zidahu kućice na rieci Jordanu, i življahu o ječmenoj kaši i divljem zelju (4. *Reg.* 4, 38 ss.: 6, 1—2). Dokle god budeš na postojbini svojoj, ćeliju drži za raj. U knjigama svetog Pisma beri razno voće. Takovim se slatkišima hrani. U njihovu naručju nek ti bude uživanje. Ako te na grieh navodi oko, noga, ruka, baci ih od sebe (*Matt.* 18, 8—9). Ne poštedi ničesa, da dušu samu poštediš. *Tko gleda ženu s požudom, već je s njom učinio preljubu u svome srdcu* (*Ib.* 5, 28). *Tko će se pohvaliti, da mu je čisto srdce*[25] (*Prov.* 20, 9)? *Zviezde nisu čiste pred očima*

[24] *Et tacitum vivat* (mjesto: *vivit*) *sub pectore vulnus. Aeneid.* 4, 67.

[25] Po Sedamdesetorici.

Gospodnjim, a kamo li ljudi (*Job* 25, 5—6), kojih život jest kušanje[26] (*Ib.* 7, 1). Jao nama! koji koliko puta poželimo toliko puta u gnusni grieh upadamo. *Opoji se* (krvlju), veli Bog, *mač moj na nebu*[27] (*Is.* 34, 5); ali mnogo više na zemlji, koja radja trnje i bodljiku[28] (*Gen.* 3, 18). Sud izabrani, iz usta koga razliegaše se ime Isukrstovo, muči tielo svoje i čini ga robom (1 *Cor.* 9, 27); a ipak vidi gdje se naravna vatra tiela suproti njegovoj volji, i nagoni ga da čini što ne bi htio; te skoro nalazeći se u nevolji, podiže glas svoj i govori: *Ja nesrećni čovjek! Tko će me izbaviti od tiela smrti ove* (*Ib.* 7, 24)? A ti bi zar mislio da ne ćeš pasti ni biti ranjen, ako svom pomnjivošću ne paziš na srdce svoje (*Prov.* 4, 23), i ne rekneš sa Spasiteljem: *Mati moja i braća moja oni su koji izvršuju volju otca moga* (*Matt.* 12, 49; *Marc.* 3, 35; *Luc.* 8, 21)? Ovakova nemilost, ljubav je prema roditeljima. Još više: ima li tolika ljubav k roditeljima, kao što je svetoj materi sveta sačuvati sina? I ona želi da budeš živ, ma da te ne bi za neko vrieme ni vidjela, e te uviek bude vidjeti s Isukrstom. Ana rodi Samuela ne za se, nego za Božji šator (1 *Reg.* 1, 11, 22—28). O Jonadabovim sinovima, koji ne pijahu vina ni silovita pića, koji življahu u šatorima (*Jer.* c. 35), a postojbina im bijaše gdje bi ih noć natjerala da stanu, kad ih kaldejska vojska, koja pustošaše Judeju, nagna da se sklone u gradove, psalam kaže, da najprvi dopadoše robstva[29] (*Ps.* 70, 1).

Kako drugi o ovome misle, to je njihov posao: jer svak svojom torbom idje u mlin.[30] Meni je grad tamnica,

[26] Opet po Sedamdesetorici, gdje mjesto *militia* naše Vulgate imamo *πεϱατήϱιον (tentatio)*.

[27] Mač je znamen gnjeva i osvete Božje. Jeronim kaže: Ako je Bog pokarao nebesnike, kako ne bi pokarao ljude koji žive na zemlji?

[28] Za ovaj navod vidi Posl. XVIII, bilj. 20.

[29] U kratko: sinovi Jonadabovi, ne bi bili dopali robstva, da se ne budu sklonili u gradove. — O Jonadabovim sinovima govorilo se u Posl. XXXVI; a vidi ondje i bilj. 33.

[30] *Unusquisque suo sensu ducitur* (svak se vlada svojom pameću).

a samoća raj. Čemu bismo željeli mložiju gradskoga svieta, mi koji smo brojeni u samce? Mojsije da postane starješina nad narodom izraelskim, učio se u pustinji četrdeset godina (*Ex.* 3, 1; *Act.* 7. 30): pastir ovcama, posta pastir ljudima. Apostoli od ribara na genezaretskom jezeru, pretvoriše se u lovce ljudi (*Matt.* 4, 19; *Marc.* 1, 17; *Luc.* 5, 10). Onda imadijahu otca, mrežu, ladju, a kad podjoše za Gospodinom, mahom ostaviše sve; ne imajući ni štapa u ruci, i noseći svaki dan svoj križ (*Matt.* 10, 10; *Luc.* 9, 3, 23). Što hoću da kažem, jest: ako te pada želja za crkovnim redom,[31] uči se što ćeš biti kadar poučavati, i sebe, žrtvu razumnu, prinosi Isukrstu (*Rom.* 12, 1): i ne budi vojnik prije nego novak, ni učitelj prije nego učenik. Ne pristoji se mojoj malešnosti, i nisam do te mjere dorastao, da bih sudio ljude crkovne, ni da bih kakvo zlo kazivao na crkovne služitelje. Nek oni drže svoj red i čin: koji ako postigneš, moja knjiga pisana Nepocijanu,[32] moći će te poučiti, kako u istome treba da se vladaš. Sada ja govorim o prvim početcima kaludjerskog života; a to za onoga kaludjera koji, izučivši u mladoj dobi plemenite nauke, metnu sebi na vrat Isukrstov jaram.[33]

I najprije treba da razpravimo valja li da živiš samosam, ili u manastiru s drugima. Doista ja nalazim za dobro, da ti bude zajednički stan sa svetima,[34] e ne budeš sam sebi učitelj, i bez vodja ne ideš putem, kojim do sada nisi išao, jer bi mogao odmah svrnuti na jednu ili drugu stranu i zabasati, pa hoditi više ili manje nego je od potrebe; te se ili umoriti trčeći, ili zaspati skanjujući se. U samoći

[31] Valjda je sam Rustik obaviestio Jeronima štogod o toj stvari.

[32] Posl. XXXIII.

[33] Zgodno je ovdje opaziti, da kaludjeri onakove vrste (ljudi i ženske glave), posvećivahu se vječitoj čistoći, postu i molitvi. Oni bijahu kao neki treći red, kao neka bratovština, bez jerarkije, i bez ikakve osobite sveze, kao neki treći stalež medju ljudima crkovnim i svjetovnjacima. — Vidi jošte Posl. III, bilj. 2.

[34] To jest s kaludjerima u manastiru. V. Posl. LV, bilj. 129.

brzo kradom se prikuči ponositost; pa čovjek, ako je za časak postio i ne vidio ljudî, misli da sam jest nešto, i zaboravivši sebe, odakle dolazi i kud ide, srdcem luta u svojoj unutrašnjosti, a jezikom s dvora. Unatoč aposto lovoj naredbi, sudi tudje sluge (*Rom.* 14, 4); poseže ruko na ono što proždrljivost zaželi; spava koliko hoće; ne b se nikoga; čini što mu je drago; drži svakoga za manj od sebe; češće je u gradovima nego li u ćeliji; i dok po ulicama kroz svjetinu gura, medju braćom gradi čedan. Što dakle? Zar kudim osamljeno življenje? Nipošt ta ja sam ga sam mnogo puta hvalio. Ali želim da iz ma nastirske škole izlaze onakovi vojnici, kakove ne će moći da zastraše mučni početci samoće:[35] vojnici, koji su dugo vremena dali dokazâ svoga dobrog života; koji bijahu najmanji od sviju, da izmedju svih postanu prvi (*Matt.* 20, 27; *Marc.* 11, 44); koje ni glad ni sitost nije nadjačala (*Phil.* 4, 12); koji se vesele siromaštvu; kojima nošnja, obličje, hod, pouka su kreposti; koji ne znaju, kao što čine neki bezjaci, izmišljati čudesne pojave sotona, gdje ratuju na nje, da o sebi pobude čudjenje nedotupavnih ljudi, i proste svjetine; a tim da se sami okoriste.

Nedavno vidjesmo i cviljesmo, što se po smrti jednoga od ovih nadje Krezovo bogatstvo; pa novčani prilozi gradjana, tobože sakupljeni za potrebe siromahâ, ostadoše rodu i potomcima. Tada sjekira, koja bijaše sakrivena u dubini, stade plutati po vodi (4 *Reg.* 6, 6), i ukaza se medju palmama gorčina Mare[36] (*Ex.* 15, 23). A nije se

[35] O takovim kaludjerima nešto je kazano u Posl. XVIII str. 131. 134, i u LV, bilj. 102.

[36] Kako je prije kazao da proročki sinovi bijahu redovnici starog Zakona, tako sada spominje sjekiru koja jednome od njih bijaše upala u Jordan. Pa kako ista stajaše u dnu Jordana, dok Elizej ne učini čudom da izpliva, tako grieh onog kaludjera stajaše sakriven u dnu njegova srdca, dok smrt ne iznese taj grieh na vidjelo. Onda se takodjer pokaza njegova opačina pod liepim pokrivalom redovništva, kao što se medju palmama nadje vrelo *Mara*, što znači *gorkost*. —

ni čuditi; jer on, koji je siromaškim gladom stekao sebi bogatstvo, i na svoju nesreću zadržao što je jadnima bilo namienjeno, imade takoga i drugara i učitelja.[37] Napokon vapaj biednih doprie do neba, i umoli preustrpljive uši ožje (*Jac.* 6, 4): te odposlani andjeo preopaki, Nabalu armelcu[38] reče: *Budalo, noćas odniet će dušu tvoju, a što namakao čije će biti* (*Luc.* 12, 20; 1 *Reg.* 25, 25, 38)?

Želim dakle, a za uzroke što sam ih prije naveo, da ne ojiš s materom; i osobito, da ili njojzi ne bi učinio na o ne htijući finih jela kad te njima nudi, ili da ne bi pao ulje u vatru, jedući ih; takodjer, da medju mnogim djevojkama ne vidiš obdan, o čemu bi obnoć mogao pomisliti.

Knjiga nikad nek ti nije daleko od ruku i od očiju. Psaltir uči od slova do slova. Molitva nek ti je bez prestanka (1 *Thes.* 5, 17); a razum budan i nepristupan taštim mislima. Tielo isto tako kao i dušu upravljaj k Bogu. Srdžbu predobivaj strpljivošću. Nasladjuj se znanjem svetog Pisma, i ne ćeš se nasladjivati putenošću. Nek se tvoj duh ne daje različnim strastima; jer ako ti se ove priliepe za srdce, tobom će obladati, i dovest će te do prevelikog prestupka.[39] Radi kakav rad, da te hudoba uviek u poslu zateče. Ako apostoli, koji imadijahu pravo da žive od evandjelja (1 *Cor.* 9, 14), poslovahu svojim rukama (*Ib.* 4, 12), da nikome ne budu na dosadu (1 *Thess.* 2, 9; 2 *Thess.* 3, 8); i još podpomagahu druge (*Act.* 24, 17), kad

Zabilježit ću samo, da nije Mara, nego je drugih dvanaest vrela našasto medju palmama u Elimu. Ali opet oaza Elim (možda dolina Gharandel) nije daleko nego dvie ure puta od Mare (Aïn-Haouarah) **Vigouroux**, *Dict. de la Bible*, II, 1680—1683.

[37] Iz onoga što sliedi vidi se da taj drugar i učitelj lakomoga kaludjera nije bio drugi do samog Nabala, o kome govori sv. Pismo (1 *Reg.* c. 25).

[38] To jest istome kaludjeru, koga nazivlje Nabalom Karmelcem.

[39] Zove prevelikim prestupkom (*delictum maximum*) rdjavu misao djelom izvršenu.

mogahu žeti njihove stvari tjelesne za svoje duhovne (1 *Cor.* 9, 11), zašto ti ne bi spremao što će služiti za tvoju potrebu? Ili pleti košice od žuke, ili od vitka prućica gradi kotarice. Pljevi zemlju, jednakom brazdom dieli lije, na koje, pošto posiješ sjeme povrća, oli posadiš redom mlade voćke, navraćaj vodu, da ti sve natapa, kako ćeš očima vidjeti što je kazano liepim Vergilijevim stihovima: „Eno iz brežuljka nad strmenom stazom izgoni vodu, koja tekući nizbrdo muklo žubori kroz ugladjene stiene, i svojim vrelima kvasi suho polje.“[40] Navrći bezplodna stabla, ili kalameći ih pupima pod koru, ili im navrtak pricjepljujući, da do malo vremena bereš plod svoga truda — sladko voće. Načinjaj ulišta za pčele, ka kojima te šalju Priče Salamunove[41] (*Prov.* 6, 8); i uči se od one sitne životinje manastirskome redu i divnome običaju. Pleti takodjer mreže za lovljenje ribe. Prepisuj knjige, da ruka radnjom dobiva hranu, a duh nasiti se čitanjem. *Dangubnik sav je u željama*[42] (*Ib.* 13, 4). Misirski manastiri imaju običaj ne primati nikoga koji nije sposoban za težke trude, ne toliko što im je ono potrebito za izdržanje, koliko radi spasenja duše: da se pamet ne zanosi za škodljivim mislima, i ne pušta se po zlu, poput grješnog Jeruzolima[43] (*Ezech.* 16. 25).

Kad ja bijah mlad, i pusta me pustinja okruživaše, ne mogah živjeti od poticanja na zlo i od tjelesne vatre:

[40] *Ecce supercilio clivosi tramitis undam*
Elicit. Illa cadens raucum per laevia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva (*Georg.* I, 108).

[41] K onome što je ondje kazano o mravu, Sedamdesetorica dodaju: *Hajde k pčeli i nauči, kako je radina, i kakvo krasno djelo tvori. Njezine trude upotrebljavaju za zdravlje i kralji i privatne osobe. I premda su joj slabe snage, slavna je, i svakome mila; jer bi stvorena, da preporučuje i slavi mudrost.*

[42] To jest: troši sile svoje i vrieme okolo pukih želja. — Navod je po Sedamdesetorici.

[43] Tekst ovdje se drži Ezekijelova izraza, što sam ga ja po smislu preveo.

pa ako i jesam ovu nadjačavao mnogim pošćenjem, pamet je ipak mislima kipjela. Da nju zauzdam, uzeh za učitelja nekog brata, koji od žida bijaše postao kršćanin: te poslie nego sam učio Kvintilijanove tančine, Ciceronovo bogatstvo u riečima, ozbiljnost Frontonovu,[44] i blagost Plinijevu,[45] stadoh učiti židovsku bukvicu, i vježbati se u izgovaranju zviždućih i grlenih glasova. Koliko sam se oko toga trudio, koliko sam muke vidio, koliko sam puta do očajavanja dolazio, i koliko sam puta malaksao, pa opet, iz velike čežnje da naučim, iznova započinjao, to znam ja koji pretrpjeh, a znaju i drugi koji sa mnom provodiše život. Zahvaljujem pak Gospodinu, što od gorkog sjemena slovâ berem sladki plod.

Još ću pripovjediti drugu stvar, koju sam vidio u Misiru. Bijaše u manastiru mladi Grk, koji ni uzdržavanjem od jela, ni velikim trudom ne mogaše ugasiti putene vatre. Iz takove pogibli izbavi ga manastirski otac ovom majstorijom. Zapovjedi nekom ozbiljnome čovjeku, da ga napada ukorima i psovkama; a kad ga uvriedi, nek prvi dodje na tužbu. Prizvani svjedoci govorahu za onoga koji bijaše nanio uvredu. Uvriedjeni plakaše na laž, i na to što nitko ne vjeruje istini. Sam otac vješto ga ogovaraše, da ne bi padnuo u preveliku žalost. Riečju, ovako potraja godinu dana. A kad se navrši godina, upitaše mladića za priješnje misli, da li još podnosi kakvu dosadu: „Gle, gle! reče, ne mogu ni da živim, a nekmo li bih htio činiti bludni grieh“. Da taj bude bio sam, tko bi mu bio pomogao da nadvlada?

[44] Fronton, rodom iz Cirte u Numidiji, učitelj carevâ Marka Aurelija i Vera, bijaše najbolji govornik svoga vremena.

[45] *Lenitas.* Kad se ta rieč primjenjuje na govor, ona znači neku mirnoću i jednakost besjede, koja tiho, nježno, blago teče; dakle bez ikakva poleta, bez jačine i žestine. Ona spada u srednji stil. Jeronim govori o blagosti ili ti o prostijem slogu Plinija (prirodoslovca), u kome se nalazi neizmjerno blago rieči i izraza latinskih.

Kao što se klinom klin izbija, tako svjetovni filozofi izgone staru ljubav novom. Ovo učiniše i ono sedam persijskih knezova kralju Asveru, da čežnju za kraljicom Vastijom utišaju ljubavlju drugih djevojaka (*Est.* 2, 2 ss.; 1, 14). Oni lieče manu manom, grieh griehom. Mi nadvladjujemo duševne mane ljubavlju ka kreposti. *Kloni se,* veli Pismo, *zla, i čini dobro; traži mir, i idi za njim* (*Ps.* 33, 14). Ako ne mrzimo na zlo, ne možemo imati ljubavi k dobru. Da se sačuvamo od rata, valja nam iskati mir. I nije dosta iskati ga, ako svom brižljivošću ne idemo za njim, kad nam se izmakne poslie nego bijasmo ga našli, budući da on nadvisuje svaki razum[46] (*Phil.* 4, 7); i u njemu stanuje Bog, kako govori prorok: *I u miru je prebivalište njegovo* (*Ps.* 75, 2). Liepo je rečeno, da treba ići za mirom, prema onoj apostolovoj: *Idite za gostoljubivosti*[47] (*Rom.* 12, 13): čim hotijaše kazati, da pozivljemo putnike u goste ne samo običnim izrazima, i tako rekavši na po usta; već pravom srdačnom ljubavi da ih zaustavljamo, kao da bi inače sa sobom odnieli što od našeg dobitka i koristi.

Nikakvu se umještvu čovjek ne uči bez učitelja. Da, i nerazumne životinje i krdovi zvierî idu za svojim vodjem. U pčela imaju matice. Ždralovi redom, koji je nalik na slovo,[48] sliede jednoga. Jedan je rimski car. Jedan je namjestnik u zemlji. Rim kako bi sagradjen, nije zajedno mogao imati dva brata kralja, i bi posvećen bratoubojstvom. U Rebekinoj utrobi Ezav i Jakov ratovaše jedan na drugoga (*Gen.* 25, 22). U svakoj crkvi nema nego jedan biskup, jedan arhisvećenik, jedan arhidjakon, i vas crkveni čin počiva na svojim upraviteljima. Jedan je na brodu kapetan. Jedan je u kući gospodar. U vojsci, ma koliko ve-

[46] To jest sve što čovječji razum može zamisliti.

[47] *Hospitalitatem persequentes (τὴν φιλοξενίαν διώκοντης).* Glagol *διώκω (persequor, insequor)*, isti koji je i u navedenom tekstu psalma, u prenesenom smislu, u neodredjenom obliku, znači: *truditi se da se što dostigne* (**Wilke-Loch**, *Lex. N. Test*).

[48] To jest, na slovo Y.

likoj, od jednoga se čeka zapovied. I da štiocu ne dosadim još tako što brojeći, moj govor smjera na to, da te poučim da se nemaš pustiti svome samovoljstvu, nego da ti valja živjeti u manastiru, pod nastavom jednog otca, i u družtvu s mnogima: e se od jednoga učiš poniznosti, od drugoga strpljivosti; ovaj da te poučava mučanju, onaj krotosti. Treba da ne činiš što hoćeš, da jedeš što ti se odredjuje, da se oblačiš u ono što ti se daje, da izvršuješ dnevni posao, da se podlažeš kome ne bi htio, da umoran k postelji pristupaš, da driemlješ hodeći, i prije nego si pravo dospavao da si usilovan ustati, da redom pjevaš psalme:[49] u čemu se ne gleda sladak glas, nego bogoljubno srdce; zašto apostol govori: *Pjevat ću duhom; ali ću pjevati i razumom* (1 *Cor.* 14, 15), i jošte: *Pjevajte iz svog srdca Gospodinu* (*Eph.* 5, 19); jer sam bijaše čitao da se zapovieda: *Pjevajte pametno*[50] (*Ps.* 46, 8). Treba da služiš braću, gostima da pereš noge, da mučiš kad te tko uvriedi, da se bojiš starješine kao gospodara, a ljubiš ga kao otca. Treba da držiš za stvar tebi probitačnu što god on zapovjedi, i da ne sudiš odluke starijih: jer je tvoja dužnost slušati i izvršivati što ti se naredjuje, po Mojsijevoj rieči: *Slušaj Izraele, i muči*[51] (*Deut.* 27, 9). Kad budeš zabavljen tolikim poslima, ne ćeš imati nikakvih misli; nego prelazeći s jednoga posla na drugi, i radnjom izmjenjujući radnju, bit će ti u pameti samo ono što si usilovan činiti.

Vidio sam svojim očima neke, koji poslie nego se odrekoše svieta — naravno odjećom i ustmenom izjavom,[52]

[49] Kaludjeri ne pjevahu psalme svi skupa, ni naizmjence, već jedan stojke na sriedi, a drugi svi sjedjahu i slušahu. — Vidi o tome Posl. LV., bilj. 134.

[50] *Sapienter (συνετῶς = intelligenter).* **Huré**, *Dict. de Philol.* III. 943, n. 3. — Valja razumjeti što se pjeva, da pjevanje bude na utjehu i duhovnu korist.

[51] *Audi, Israel, et tace.* LXX.

[52] *Vocis professione.* To je ono što se danas kod redovnikâ zove zavjetovati se *(professio religiosa).*

*

a ne djelima — ni u čemu ne promieniše predjašnje svoje življenje. Imetak im se više umnožio nego umanjio. Istu im dvorbu čine mladi robovi: ista je sjajnost sofre. Iz stakla i sa zemljanih plitica, jede se zlato;[53] i u halabuci i medju gomilom sluga hoće da se zovu kaludjeri! Oni pak koji su siromašni i nije im velika imovina, a misle da su naučni, izlaze iz kuće koračajući polako, kao što ide mrtvački sprovod,[54] da se bave psećom rječitosti.[55] Drugi visoko podignutih ramena, i u sebi ne znam što gakajući, a zablenuti u zemlju, iztražuju rieči nadute, koje hoće da namještaju u govoru;[56] i kad bi im čovjek pridodao telala, moglo bi se cieniti da hodi namjestnik.[57] Ima ih što od vlažnih ćelija, od pretjeranog pošćenja, od dosadnog samoćovanja i premnogog čitanja, kojim dan i noć zaglušuju sebi uši, postaju turobni; pa im više trebaju Hipokratovi[58] oblozi, nego li moje opomene. Mnogi ne mogu biti bez svoga prvog zanata i trgovanja, i dok se više ne zovu prodavci, istu trgovinu vode; težeći ne za hranom i odjećom,

[53] Stvari kupljene zlatom i vrlo skupe; koje onakovi nazovi-kaludjeri jedu iz prostog posudja.

[54] *Pomparum ferculis similes procedunt in publicum.* — *Ferculum*, vrsta nosilâ na kojima su nošeni kipovi bogova pri svečanim prilikama. Jeronim je upotrebio Ciceronovu rečenicu (*Offic.* 1, 36), koju Klotz tumači: *so langsam gehen wie ein Leichenzug.* Malo drugojačije prevodi Gallon-La Bastide: *mettre dans la démarche trop de lenteur, qui rappellarait la gravité imposante des pompes sacrées.* (*Oeuvres de Ciceron,* XXXIII, p. 135).

[55] To jest, da ružeći i opadajući, drugoga ujedaju. Izreka je Apijeva *„canina facundia"*, kako ćemo vidjeti u poslanici LXII.

[56] Ovo je iz Persijevih satira (3, 80, 82 : 5, 12). O ovom navodu vidi Posl. XXV, bilj. 8.

[57] U ono doba pred visokim državnim činovnicima idjaše telal, koji oglasivaše njihovo pristupanje, da im se počast čini. U tekstu imamo abstraktnu imenicu *praefectura,* mjesto konkretne *praefectus.* Nije to dakle *„la Preffettura"*, ni *„die Präfektur"*.

[58] Neka prosti čitalac zna, da je Hipokrat (koji je živio u V. vieku pr. I.) utemeljitelj i otac ljekarske znanosti. Može se vidjeti o njemu što sam kazao u Posl· XXXIII, bilj. 99.

kako apostol zapovieda (1 *Tim.* 6. 8), već za višim dobitkom, nego li ljudi svjetovni. Odprije *edili* — koji se kod Grkâ zvahu *agoranomi*[59] — obuzdavahu dakako pomamnu lakomost prodavaca; i priestupi bijahu pokarani. A sada pod izvjetom bogoštovlja ide se za nepravednom dobiti, i častno kršćansko ime[60] prvo će prievarom učiniti štetu, nego li je pretrpjeti. Stid me je reći, ali je potrebito, da se bar tako postidimo za ono što nam je na sramotu: dok svakome na očigled prosimo, pod rdjavom haljinom krijemo zlato; i dok živimo kao siromasi, preko svačijeg očekivanja mremo bogati s punim tobolcima.

Tebi, kad budeš u manastiru, ne će biti slobodno ovo činiti: a kad se malo po malo navikneš, počet ćeš željeti što si prije silom činio, i veselit će te tvoj trud: još k tome, zaboravljajući što je straga, težit ćeš za onim što je spried,[61] ne gledajući zlo što drugi čine, nego dobro što si sam dužan činiti.

Ne povodi se za množijom grješnikâ, i nemoj da ti bude za napast gomila onih koji ginu, pa da u sebi pomisliš: Što? dakle će propasti svi koji sjede u gradovima? Eno oni uživaju svoja dobra, služe crkvama, idu u javna kupališta, ne preziru mirisavih masti; a ipak izlaze svakome

[59] U tekstu je: *quos ἀγορανόμους Graeci appellant.* — *Edili* (isto kao i *agoranomi*) izmedju drugih služba brinjahu se o redu na tržištu, nadgledahu trgovački promet, pregledahu robu, nastojahu da bude dosta hrane, i da bude dobra i jeftina.

[60] To jest, ljudi koji nose častno ime kršćansko.

[61] Misao je uzeta iz sv. Pavla (*Phil.* 3, 13). Kaže dakle Rustiku, da će na ovaj način naprezati se prema dobru i prema krepostima koje mu još nedostaju, mećući u zaborav dobro što je prije učinio i kreposti što ih je stekao: kao što oni koji se utrkivaju, ne obziru se natrag da vide koliko su od kraja odmakli, nego se naprežu uviek prema cilju.

na oči.[62] Na to sam i prije odgovorio, i sada u kratko odgovaram, da u ovome djelcu ne besjedim o ljudima crkovnim, nego poučavam kaludjera. Ljudi svećeničkog reda sveti su, i sviju njih pohvalno je življenje. Tako dakle vladaj se i živi u manastiru, da budeš vriedan postati čovjek crkovni; da ne uprljaš mladosti svoje nikakvim kalom; da izadješ pred Isukrstov oltar kao djevica iz ložnice (*Joel* 2, 16; 2 *Cor.* 11, 2), i budeš imao dobro svjedočanstvo od onih koji su vanka (1 *Tim.* 3, 7); da ženskoj čeljadi bude poznato tvoje ime, a nepoznato im tvoje lice. Kad dosegneš zrele godine, ako budeš u životu, pa te narod ili gradski biskup izabere za crkovnoga čovjeka, djeluj što se ljudima crkovnim pristoji; i izmedju njih idi za onima, koji su bolji; jer u svakom stanju i stupnju dostojanstva s vrlo dobrim pomiešano je vrlo zla.

Ne laćaj se brzo spisivanja knjiga, i nemoj da te zavede luda lakoumnost. Dugo vrieme uči što ćeš učiti druge. Ne vjeruj svojim hvaliocima, bolje reći podsmjevačima, i ne slušaj ih rado. Pošto te oni laskanjem razdragaju, i po neki način metnu ti perdu na oči, obazreš li se hitno natrag, spazit ćeš gdje za tobom ili savijaju ruke nalik na vrat rodâ, ili rukom mašu poput magarećih ušiju, ili plaze jezik kao pseto od vrućine.[63]

Na nikoga nemoj klevetati, i ne cieni da si s toga svet, ako druge osramotiš. Mnogo puta zamjeramo drugima ono što sami činimo; te rječiti protivu samih sebe, napadamo na svoje mane, i ne znajući progovoriti sudimo o ljudima rječitim.

---

[62] *In omnium ore versantur.* Govori o ljudima crkovnim u obće, koji pored svega što prigovor o njima spominje (da uživaju svoja dobra itd.), ipak svakome se javno pokazivahu kao ljudi pošteni, koji se ne imadijahu čega bojati ni stidjeti. U tom je smislu Ciceron upotrebio jednaku rečenicu o Sekstu Rosciju Amerjaninu (*Pro S. Roscio*, n. 6).

[63] Ovo je iz Persija uzeto (*Sat.* 1, 58–60).

Onaj svadljivac[64] kornjačinim korakom[65] idjaše da zbori, i jedva jedvice sabiraše malo rieči, pretrgavši ih nekoliko puta; te se mogaše misliti, da jeca, a ne da govori. Napokon kad bi se namjestio sto i on izložio na njemu hrpu knjiga, namrgodiv se, i stiskavši nozdrve, i namrštivši čelo, puckaše dvama prstima: ovim znakom pobudjujući učenike na slušanje.[66] Tada izasipaše same trice, i grmljaše na svakoga. Čovjek bi bio rekao, da je to Longin kritičar,[67] i razsudnik rimske rječitosti, koji ukornom opazkom bilježi koga hoće, i izključuje ga iz zbora učenih ljudi.[68] Taj čovo, pun novaca, bijaše draži na ručcima.[69] I nije čudo da on, koji imadijaše običaj primamljivati mnoge, u javnosti se pokazivaše s pratnjom brbljavaca, što oko njega činjahu buku. Neron bijaše u kući, Katon pred

---

[64] U tekstu imamo izmišljeni nadimak *Grunnius*, koji bi po smislu rieči (od *grunnio* = hroktati) imao nešto drugo značiti, nego sam ga ja, idući za Tillemontom (*Memoires*, XII, p. 317), preveo. Isti nadimak Jeronim je uzeo iz jednog šaljivog sastava, što ga je sam u svoje djačko doba s drugim mladićima kadšto pjevao; i o kome na drugom mjestu kaže: „*Testamentum Grunnii Corocottae Porcelli decantant in scholis puerorum agmina cachinnantium*" (*Opp.* IV, 425). Taj šaljivi sastav i do nas je dopr'o (**Bernard**, *Les Voyages de Saint Jérome*, Paris 1867, p. 21). Nadimkom *Grunnius*, Jeronim ovdje i na drugim mjestima (Opp. IV, 825, 849) označuje Rufina, koji bijaše tražio utamaniti njegovu književnu reputaciju (V. Posl. L. bilj. 14).

[65] To jest, hodeći polako, da se pokaže ozbiljan i dostojanstven.

[66] Jeronim nedvojbeno je ovdje imao u vidu Rufinova predavanja, u krugu prijatelja u Rimu, o Origenu i njegovoj nauci.

[67] Longin prvi kritik svoga vremena: koga svak držaše za istinog orakula pravog ukusa († 273 pr. Is.).

[68] Rimski cenzori koji nadgledahu javnu ćudorednost, imadijahu pravo pokarati priestupnike do te mjere, da i same senatore mogahu iztjerati iz senata. Na ovu je posljednju stvar mislio Jeronim, pa je u prenesenom smislu upotrebljava za učene ljude, koje onaj svadljivac (*Grunnius*) svojom nadrikritikom izključivaše iz kola učenih ljudi.

[69] *Plus ille placebat in prandiis* (**Gravius**). On bijaše miliji svojim pristalicama na objedima, na koje ih pozivaše, nego li kad im razlagaše znanstvene stvari.

svietom.[70] Vas dvoličan; te bi se moglo kazati, da je od različnih i po naravi protivnih bića sastavljeno čudovište, i prije toga nevidjena životinja, po onome stihu: „Sprieda lav, straga zmaj, sama koza po sriedi.“[71]

Takove dakle nikad ne pohadjaj, i ne pribijaj se uz ljude onake vrste, i ne daj srdcu svome da zastrani na zle rieči (*Ps.* 140, 4), da ti se ne rekne: *Sjedeći, ti govoraše na brata svoga, i namještaše zamke sinu matere svoje* (*Ps.* 49, 20), i ovo: *U sinova ljudskih zubi su oružje i striele* (*Ps.* 56, 4); i ono što je na drugom mjestu: *Njegove su rieči blaže od ulja, ali su one sulice* (*Ib.* 54, 22); pa i što je razgovjetnije kazano u Propovjedniku: *Tko tajno opada brata svoga, nalik je na zmiju, koja ujeda ne dajući glasa* (*Eccl.* 10, 11). Ali bi ti mogao reći: „Ja ne klevećem, a šta mogu učiniti onima koji govore?“ Ovim se mi izgovaramo, *za pravdanje* (svojih) *grieha* (*Ps.* 140, 4). Isukrst ne da se hitrinom prevariti. Nije moja nego apostolova rečenica: *Ne varajte se, Bogom nije se rugati* (*Gal.* 9, 7). Mi vidimo što je na očima, a on vidi što je u srdcu (1 *Reg.* 16, 7). Salamun u Pričama kaže: *Sjeverni vjetar odgoni oblake, a mrko lice jezike klevetnikâ* (*Prov.* 25, 23): jer kako striela, ako se pusti protivu čega tvrda, vrati se kadšto u strielca, i rani onoga koji htijaše ranu zadati, pa se izpunja rieč: *Postadoše mi kao luk izkrivljen*[72] (*Ps.* 77, 5), i ona što je na drugom mjestu: *Tko baca kamen u visinu, past će mu na glavu* (*Eccl.* 27, 28); tako klevetnik, kad vidi mrko lice onoga koji sluša, ili bolje reći koji ne sluša, nego zatiskuje uši svoje, da ne čuje krvnoga suda[73] (*Is.* 33, 15; *Ezech.* 7, 23), onaj čas zamukne, lice mu pobliedi, zapnu mu usne, pljuvanka mu se osuši. Zato isti mudri čovjek[74] govori: *Ne miešaj se s klevetnicima, jer će iznenada doći njihova pogibao, i tko zna propast što čeka jednog i drugoga* (*Prov.* 24, 21—22)? onoga naime koji govori, i onoga koji njega sluša. Istina ne mari za skrovita mjesta, i ne traži šaptačâ. Timoteju nalaže se: *Ne primaj naglo tužbe*[75] *na starijega. A onoga koji grieši pokaraj pred svima, da i drugi imaju strah* (1 *Tim.* 5, 19—20). Nema se tužba lako vjerovati[76] na ljude vremenite, kojima je obrana prošli njihov život, i njihovo ih dostojanstvo odlikuje. Ali jer smo ljudi, i kadgod, unatoč zreloj dobi, padamo u dječje pogrješke, ako hoćeš da mene krivca popraviš, pokaraj me očito, samo da me tajno ne ujedaš. *Nek me kara pravednik milostivo; ali ulje grješnikovo nek ne maže glave moje*[77] (*Ps.* 140, 5): *zašto koga Gospodin ljubi onoga i kara: a kazni svakoga sina koga priznaje*[78] *za svoga.* (*Prov.* 3, 12). I preko Izaije Gospodin jasno veli: *Narode moj, koji te blaženim zovu, zavode te i kvare stazu nogu tvojih* (*Is.* 3, 12). Kakva je meni korist, ako javljaš drugome moje zlo; ako bez moga znanja, mojim griesima, ili bolje rekavši svojim klevetanjem drugome ranu zadaješ; i dok stvar svakome, kao za oklad, kazuješ, tako svakome pripoviedaš, kao da nikome drugome nisi kazao? To nije mene izpravljati, nego zadovoljiti svoju opačinu. Gospodin zapovieda, da se grješnici pokaraju u oči na samo, ili uzevši svjedoka, a kad ne bi htjeli poslušati, da se kaže crkvi, te uporni u zlu da se imaju smatrati kao neznabožci i carinici (*Matt.* 18, 15—17).

[70] Neron, zbog raskošja na sofri, Katon, zbog ozbiljnosti na dvoru.

[71] *Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimera* (*Lucretius* V, 901).

[72] *In arcum pravum.* Kao luk izkrivljen, koji pušta striele nakrivo, a ne prema biljezi.

[73] Za ovu izreku vidi Poslanicu XL. bilj. 19. Jeronim ovdje istu izreku primjenjuje na one koji svojim riečima ubijaju tudje dobro ime.

[74] To jest Salamun, koga je malo prije spomenuo.

[75] *Cito.*

[76] Razumije se, da se o onakovim ljudma nema vjerovati što je zlo.

[77] Govori se o mirisavom ulju. Izreka je uzeta od toga što pri velikim gostbama, svim se pozvanim gostima izlivaše onakovo ulje na glavu. Cieli pak navod znači ovo: Volim da me pravednik kara, nego da mi grješnik laska.

[78] Po Sedamdesetorici. Cf. *Hebr.* 12, 6.

Govorim o ovome vrlo jasno, da svog mladića izbavim od svrbljenja jezika i ušiju: da u Krstu preporodjena, kao sramežljivu djevicu, bez mrštine i mane, čistu dušom i tielom, njemu izručim (2 *Cor.* 11, 2; 1 *Cor.* 7, 34), e se ne bi hvalio samim imenom, te s nestašice ulja dobrih djela, da mu se ne bi ugasio žižak, i da ga zaručnik ne bi od sebe odbio (*Matt.* 25. 8—10).

Imaš tamo svetoga i vrlo naučnoga biskupa Prokula, koga živa i krepka riečˇnek bude pretežnija od mojih listića,[79] i on svakidašnjim nastojanjem neka upravlja put tvoj, i ne dopusti da svrneš ni na jednu ni na drugu stranu, te napustiš cestu, kojom Izraelićani, hiteći k zemlji obećanoj, dadoše besjedu da će proći (*Num.* 20, 17).

Kamo sreća, da se usliši glas crkve koja moli: *Gospodine, mir daj nama; jer si nam ti sve dao*[80] (*Is.* 26, 12). Kamo sreća, da naše odricanje svieta bude iz naklonosti, a ne od nevolje; pa da željeno siromaštvo bude imalo za posljedicu slavu; a ne muke, siromaštvo koje nam je naneseno. Ali u sadašnjim žalostnim okolnostima, kad svuda bjesni rat, dosta je bogat tko ima hljeba, i vrlo je moguć tko nije usilovan robovati. — Sveti Ekzuperije, tolozki biskup, ugledajući se na Sarepćanku udovicu, gladan hrani druge (3 *Reg.* 17, 12—15); i dočim je od glada sav blied u licu, tudji ga glad muči: još k tome svekoliko svoje imanje izda udima Isukrstovim. Nitko nije bogatiji od njega, koji tielo Gospodnje nosi u kotarici od rakitovine, i krv njegovu u staklenom sudu; koji iztjera lakomstvo iz crkve; koji bez konopčića i karanja prevali stolice prodavaca golubovâ, to jest darova Duha svetoga, i mamonine stolove; a i mjenjačima razasu novce, da se kuća Božja zove kuća molitve, a ne razbojnička pećina[81] (*Matt.* 21, 12—13; *Marc.* 11, 15; *Joan.* 2, 15). Ti iz bliza hodi po stopama njegovim i ostalih koji su krepostni kao i on, a biskupstvo ih čini veoma ponizne i siromašne. Ili bolje, ako težiš za savršenstvom, izadji kao što i Abram iz otačbine i iz roda svoga, pa idi u nepoznati kraj. Ako imaš dobara, prodaj i daj siromasima. Ako nemaš, već si se golemog bremena oprostio: ubog sliedi ubogoga Isukrsta. Stvar je mučna, velika, težka; ali je velika plaća.

[79] Prokul marseljski biskup. — Zašto ovu svoju poslanicu zove listićima, vidi Posl. LVII, bilj. 33.

[80] Po Sedamdesetorici. Kao glas crkve one rieči znače: Gospodine, koji si za nas izvršio djelo odkupljenja, koji si za nas učinio tolika čudesa i velike stvari, koji si nam dao sve što imamo, daj nam i mir, — onaj mir koga sviet ne može dati.



[81] Na što sve ovo nišani, nije nam iz povjesti poznato. — Jeronim je svetome Ekzuperiju posvetio svoj komentar o proroku Zakariji (Opp. VI, 1485—1616). A o njemu može se vidjeti što piše Tillemont: *Memoires*, X, p. 617—620.

Poslanica LX.[1]

Sabinijanu ćudorednoj propalici.[2]

Sadržaj. — *Udara na Sabinijana zbog njegova nevaljalog i sablažnjivog vladanja. Jer je Bog dobar, i prašta grješniku pokajanu, opominje ga da se pokori. Kori ga njegovim prošlim zlim djelima, koja imenuje. Opisuje bezbožnost koju je učinio u Betlemu. Kaže kako je pitao proštenje, a on mu prostio. Potonje nedostojno postupanje Sabinijanovo, i njegove klevete na Jeronima i na svete betlemske kaludjere. Svetac kaže mu kako mu ništa ne pomaže, što ga je onakov biskup redio djakonom. Grdno djelo s kog je pobjegao u Siriju. Posljednja rieč: nek se Božjom dobrotom ne služi na zlo.*

Plakaše negda Samuel za Saulom; jer se Gospodin bijaše pokajao što ga je pomazao za kralja nad Izraelom

[1] Tillemont misli da je mogla biti pisana 409. ili 410. Primjećuje ipak, da se ništa o tome izvjestno ne može reći (**Memoires**, XII, p. 655, n. 77).

[2] Za povjest Sabinijanovu nemamo drugog izvora do ove poslanice. Metnuvši dakle u logični red različne viesti koje Jeronim priobćuje, evo što možemo kazati. Sabinijan bijaše rodom Talijanac (jer svetac veli, da ga zna sva Italija), a čovjek novčan, gizdelin, raskošnik, pokvarene duše i srdca, ugursuz najgore vrste. Pustolov idjaše od grada do grada za svojim rdjarijama. Ne bijahu mu dosta javni bordeli, nego obezčasti mnoge djevice i oskvrni ženidbe odličnih lica; tako da neke žene s njega, za preljubočinstvo, po zakonu bijahu smaknute. Napokon sune mu u glavu, da će u crkovni red; i nadje nekog biskupa u istinu sveta življenja, ali slabo oprezna, koji, ne znajući

(1 *Reg.* 15, 35). Korinćane pak što se glasaše da je medju njima bludnost, i još taka bludnost kakva se ne čujaše ni medju neznabožcima (1 *Cor.* 5, 1), Pavao plačnim glasom opominjaše govoreći: *Da me Bog kod vas ne ponizi kad opet dodjem, te ne budem plakati za mnogima koji su prije sagriešili, a nisu se pokajali za nečistoće što su počinili sramotnim djelima i bludnošću* (2 *Cor.* 12, 21). Ako prorok i apostol, dok sami nikakvom mrljom ne bijahu okaljani, to činjahu iz srdca milostiva prema svakome, koliko veće ja grješnik treba da činim prema tebi grješniku, koji, pošto si pao, ne ćeš da se izpraviš, i ne podižeš očiju na nebo; nego prosuvši očevinu, nasladjuješ se svinjskim rogačima[3] (*Luc.* 15, 13—16), i još k tome, popevši se na vrlet oholosti, strmoglav bacaš se u dubinu? Mjesto Isukrsta, hoćeš da ti je Bog trbuh: robuješ putenosti, hvališ se tielom i svojom sramotom (*Phil.* 3, 19), i kao debelo marvinče za klanje,

nitkova, redi ga za djakona; te se sviet, koji ga je znao, sablažnjavaše videći ga uz Božji oltar. Da nanovo prihvati priješnje nepodobštine, prevari biskupa, da će poći u svetu zemlju, a on mu izruči preporučno pismo. Sad stane nanovo skitati se, i u nekom gradu navrati na zlo ženu jednog mogućega barbara (Gota), koga ne bijaše doma. Žena bi obličena; a on šmignu, i zakloni se u Rim. Ali kad začu da se uvriedjeni muž vratio u Italiju, brže bolje, pored sve bure što bješnjaše na moru, ukrca se u ladju i odplovi u Siriju: gdje kazivaše, da ide u Jeruzolim zakaludjeriti se i služiti Bogu. Jeronim ne znajući infamnu povjest onoga nevaljalca, a videći pismo njegova biskupa, primi ga u svoj manastir. Tu pak učini bezbožno djelo, koje Jeronim suzama na očima opisuje u ovoj poslanici. Svetac ipak prosti mu; ama ga odpusti iz manastira. Ali on potucajući se po Siriji, razturivaše ružne glasove na Jeronima i na svete betlemske manastire; a Jeronim, da ga ušutka pred svietom, i da mu ne bi čeljad povjerovala, pošto se obavjesti o njegovu prošlome životu, napisa ovu veoma jaku i strašnu poslanicu. — Ovako smo mi stari ljudi vidjeli da je učinio, glasoviti Newmann, potonji kardinal, s apostatom Achilli-jem.

[3] *Porcorum siliquis.* — *Siliqua* je drvo i njegovo voće, koje noviji Grci zovu *χαρούβαν*, a Talijanci *caruba* i *caroba (Ceratonia siliqua)*. Kod nas i drvo i voće zove se *rogač*. U mjestima gdje obiluje, vrlo je ugodna svinjska hrana (**Forcellini-De Vit.** Cfr. **Plinius**, H. N. XV, 26).

na svoju se smrt toviš, i ugledaš se na življenje onih, kojih muke ne plaše te:[4] ne znajući, da te Božja dobrota nuka na pokoru. *Ali ti tvrdjom svojom i nepokajanim srdcem sabiraš sebi blago srdžbe* (Božje) *za dan gnjeva* (*Rom.* 2, 4—5). Ili je otvrdnulo srdce tvoje, kao i Faraonovo, zato što odmah nisi bijen, i što ti se dugo odgadja pedepsa? I njemu bi odgadjana, te pretrpje deset biča, ne kao od razsrdjena Boga, nego kao od otca koji ga opominjaše, dokle se naopako ne pokaja,[5] pa za narodom, koga bijaše puštao, ode kroz pustinju, i usudi se ući u more, što ga je samo moglo urazumiti, da valja imati strah od onoga kojemu se i prvostvori[6] pokoravaju. On bijaše rekao: *Ne znam Gospodina, i ne puštam Izraela* (*Ex.* 5, 2). Ugledajući se na nj ti kažeš: *Vidjenje koje taj vidi, daleko je, i on prorokuje za daleko vrieme* (*Ezech.* 12, 27). Zaradi toga isti prorok veli: *Ovako kaže Gospodin Bog: Ni jedna od mojih rieči što ih govorim, ne će se više odgadjati; jer ću reći rieč, i izvršit ću* (*Ib.* v. 28). O bezakonicima i zločincima, medju kojima ti imaš ne mali dio, dapače si kolovodja, sveti David veli, da uživahu sreću na ovome svietu i govorahu: *Kako će znati Bog* (što se zbiva), *i da li Previsoki* (sve) *zna? Eno baš grješnici obiluju* (svakim dobrom) *na svietu, i stekoše bogatstva*[7] (*Ps.* 72, 11—12)! U malo sâm se ne spotaknu na to, i kad mu stopala gotovo popuznuše, jadikovaše se govoreći: *Medjer uzalud ja gledah čistiti srdce svoje, i umivah ruke svoje medju pravednicima* (*Ib.* v. 13). To kaže jer prije bijaše rekao: *Zavidio sam onima koji čine opačinu, videći spokojnost grješnikâ: zašto oni ne misle na smrt svoju, i nesreća, koja ih snadje, nije dugotrajna. Ne podnose nevolja ljudskih i nisu karani kao* (ostali) *ljudi. S toga su se poholili: obtočeni su zloćom i bezakonjem svojim. Kao iz pretiline provrie opačina njihova, i puštaše se po željama svoga srdca. Misle i govore zlo, i na Višnjega*[8] *izgovaraju nevaljalštinu. Usta svoja dižu u nebo, i njihov jezik* (klevećući) *prolazi zemlju* (*Ib.* v. 3—9).

[4] To jest, onih, što su za griehe jednake s njegovim već osudjeni u pakao.

[5] Što je pustio Izraelićane (*Ex.* 14, 5).

[6] *Elementa.* Kao što smo na drugom mjestu vidjeli, ovom latinskom riečju zvahu se one stvari, od kojih su, po starinskoj fizici, sve ostale sastavljene; a to su kako se onda mislilo: ajer, oganj, zemlja i voda. Ne znam je li dobra rieč *prvostvor;* ali će je prosti puk doista bolje razumjeti nego Vukovu *stihiju (στοιχεῖον).*

[7] Protivu obćenitog tumačenja, Jeronim ovdje, kao još na jednom mjestu (*Breviar. in Psal.*, Opp. VII, 1092), meće navedene rieči bezakonicima u usta.

Ne čini li ti se, da je za te spisan vas ovaj psalam? Da, ti si čil, i kao novi antikrstov apostol, kad te u jednom gradu poznadu, prelaziš u drugi. Novca imaš dosta, ne bije te nikakva ljuta nesreća, i ne zaslužuješ biti pokaran s ljudima, koji nisu, kao ti što si, nerazumne životinje (2 *Pet.* 2, 12). Zato si se posilio, i haljine su tvoje gizdavost; pa ne misleći da ćeš umrieti, kao od debele slanine i nekakve masti, rigaš smrtonosne rieči; i poslie nego izdovoljiš putenost, nikad se ne mučiš pokorom. Puštaš se na volju svoga srdca; i da nisi sam koji si zašao s pravoga puta, izmišljaš na sluge Božje, što se ne smije ni izustiti: ne znajući, da na taj način govoriš opačinu na Previsokoga, i dižeš u nebo usta svoja. Nije pak čudo što ti psuješ ma bilo koje Božje sluge, kad su tvoji otci domaćina nazvali Belzebubom (*Matt.* 10, 25). *Nije učenik nad učitelja, ni sluga nad svoga gospodara* (*Ib.* v. 24).

[8] *In excelsum.* Victorius i Vallarsi imaju, kao i Vulgata, *in excelso* (s visokog mjesta). Ali Vallarsi kaže, da se čita takodjer *in excelsum.* A ovo je nedvojbeno prava lekcija; budući da malo niže, Jeronim primjenjući iste rieči na Sabinijana, ne govori *in alto* nego *in altum:* što je isto; jer *altus, celsus, excelsus* imaju isto značenje; a *Excelsus* jest jedno od Božjih imena: kome po tekstu grčkome odgovara naš *Višnji* ili *Previsoki.* U ostalom i sam dotični tekst psalma neki ovako tumače: *„Sunt qui ista explicent, quasi adversus Excelsum locutos dicat“.* **Calmet.**

Ako oni toliko uradiše od sirova drveta, šta ne ćeš ti uraditi od mene drveta suha (*Luc.* 23, 31)?

Kako pomenuti bezbožnici, onako što i narod vjerni, zaveden u zlo, govorio je u Malakiji kao iz tvoga srdca: *Zaludu je služiti Bogu, i šta nam je više što čuvasmo njegove zapoviedi, i hodismo ponizno*[9] *moleći se pred Gospodinom svemogućim? Dakle sada kažemo, da su blaženi tudjinci.*[10] *Sreća napreduje onima koji čine bezakonje. Okrenuše se od Boga,*[11] *a* (od svake nevolje) *izbavljaju se* (*Mal.* 3, 14—15, po LXX). Gospodin zatim prieti im sudnjim danom, i obznanjujući mnogo napried koja će biti razlika izmedju pravednika i nepravednika veli: *Obratite se dakle: i vidjet ćete razliku medju pravednim i nepravednim, medju onim koji služi Gospodinu i onim koji mu ne služi* (*Ib.* v. 18).

Možda će se ovo tebi činiti smiešno, jer se ti naslađuješ komedijaškim i lirskim[12] piscima, i Lentulovim mimskim lakrdijama;[13] premda ti ne bih mogao priznati, da i to razumiješ, jer si preveliki tupan. Drži ti za ništa izjave prorokâ; ali će ti reći Amos: *Za tri i četiri opačine, ne ću li ga od sebe odbaciti, veli Gospodin?*[14] Budući da Damasak, Gaza, Tir, Idumeja, Amonci, Moabci, a i Judejci i Izraelićani ne htjedoše poslušati Božjeg proročanstva, njima često namienjena, e se jednom pokaju, Gospodin objavljuje prepravedne uzroke svoje srdžbe, koju će na nje pustiti, govoreći: *Za tri i četiri opačine, ne ću li ih od sebe odbaciti?* Zlikovačka je stvar veli, misliti zlo; ipak to sam popustio. Još je gore htjeti izvršiti zle misli; a ja sam, zarad svoga milosrdja, i u tome blag bio i kroz prste gledao. Da li je trebalo i djelom grieh izpuniti, i ponosito gaziti moju dobrotu? Pa opet i poslie čina, jer volim grješnikovo pokajanje nego smrt (*Ezech.* 33, 11), onome koji je padnuo pružam ruku, i onoga koji je poprskan svojom krvlju[15] pobudjujem, da se svojim suzama izpere: *zašto zdravi ne trebaju liečnika nego bolestni* (*Luc.* 5, 31). Ali ako ni tako ne će da se pokaje, i pošto se ladja s njim razbi, ne će da se uhvati daske, kojom bi se mogao spasiti, usilovan sam da rečem: *Za tri i četiri opačine, ne ću li ga od sebe odbaciti, veli Gospodin?* jer smatra za pedepsu što koga odturi od sebe; čim se grješnik ostavlja na svoju volju. S toga uzroka za otačke griehe Bog plaća do trećega i do četvrtog koljena (*Ex.* 20, 5). Ne htijući odmah da pokara grješnike, nego praštajući prve griehe osudjuje posljednje. Inače, kad bi poslie grieha odmah pokarao, crkva doista ne bi imala ni Pavla apostola, ni mnogih drugih.

---

9 *Supplicantes*, po Sedamdesetorici (ἱκέται). U Vulgati je: *tristes* (žalostni).

10 *Alienos.* Ovom se rieči ovdje označuju ljudi koji ne žive po zakonu Božjemu. **Huré**, O. c. I, p. 188, n. 6.

11 *Adversati sunt Deo.*

12 *Lira* je muzička sprava sa žicama, u koje se prstima udara da daje glas. Pjesme što se uz liru mogu pjevati zovu se *lirske*, a pisci takovih pjesama *lirici*. Jeronimu su ovdje na pameti oni pjesnici koji opievahu ljubaznike i ljubaznice, pohvale bogova i polubogova itd.

13 Lentul, pisac mimskih lakrdija (**Luebeck**, O. c. p. 200). — Takove lakrdije izvodile su se deklamacijom, kretanjem tiela, izrazom lica, uz ples i sviranje: a zadaća im je bila podražavati tudjem vladanju i riečima, da pobude smieh. Dakako, to je podražavanje ponajviše bilo gadno i zazorno. Vidi i Posl. XXXVI, bilj. 24.

14 Ovom rečenicom Bog kaže, da će napokon istinito pokarati one narode koje prorok pobraja (*Am.* 1, 3. 6. 9. 11. 13 : 2, 1, 4. 5). *Tri* i *četiri* brojevi su neodredjeni. Ovdje tri znači *mnoge* (opačine); a četiri znači *posljednju*, koja, dodana k mnogim prvima, čini da Bog pušta svoju pedepsu na one, koji ne će da se od svojih opakih djela pokaju. Rečenica oblikom drugčije glasi u našemu tekstu nego u drugima. *Nonne*, veli Jeronim: *aversabor eum?* A drugi vele: *Non (οὐκ) convertam eum* (Ne ću ga k sebi prizvati.). Značenje je isto; jer tko kaže: Zar ga ne ću od sebe odbaciti? veli istu stvar kao da reče: Ne ću ga k sebi prizvati.

15 Ovdje Jeronim ima u vidu rieči Božje upravljene preko Ezekijela (16, 6. 9. 22) na Jeruzolim, to jest, na sinagogu, starinsku Božju zaručnicu: *Vidjevši te gdje se valjaš u svojoj krvi*, to jest, da si toliko izranjena, te si već morala umrieti, *ja sprah s tebe tvoju krv*, i nadarih te svakojakim milostima.

Prorok Ezekijel, koga sam prije spomenuo, javljajući ovu rieč Božju što mu dodje: *„Otvori usta i pojedi što ću ti dati“*, kaže: *I vidjeh, a to ruka pružena k meni; i u njoj knjižni svitak. I razvi ga preda mnom, i u njemu, sprijed i odzad, bijaše napisano naricanje i pjesma i jaoh* (*Ezech.* 2, 8—10). Prvo pismo[16] tiče se tebe, samo ako hoćeš da činiš pokoru poslie grieha: drugo tiče se svetih, koji se pozivlju da pjevaju Bogu pjesan; jer hvaljenje nije liepo u grješnikovim ustima: treće ide na one što su kao i ti, koji izgubivši ufanje predadoše se nečistoći (*Eph.* 4, 19) i bludnosti i trbuhu (*Rom.* 1, 29: 16, 18), i ostalome što je s tim u svezi; koji misle, da sve dospieva smrću, i po smrti da nema ništa, pa govore: *Ako nastane oluja,*[17] *ne će doći na nas* (*Is.* 28, 15). — Ona knjiga što je prorok guta, jest vas niz svetog Pisma: u kome je oplakan pokornik, i pjesmom se slavi pravednik, i proklinje se onaj koji se odriče ufanja. Ništa se toliko ne suproti Bogu, koliko srdce nepokajano. To je jedino zločinstvo, koje se ne može prostiti. U istinu ako se iza grieha prašta onome koji je prestao griešiti, ako umoli sudca onaj koji moli, ako takodjer svaki nepokornik gnjevi sudca, sama opačina neufanja ne da se izliečiti. Sada pak da vidiš kako Bog svaki dan pozivlje na pokoru grješnike (koji ako ostanu u svojoj tvrdji, od milostiva čine ga oštrim i strašnim), čuj Izaiju gdje kaže: *U onaj dan Gospodin nad vojskama zva ih da plaču, i nariču, da obriju glavu i pripašu kostriet; a oni učiniše radost i veselje, ubijajući teoce i koljući ovce, da jedu meso i piju vino; i govorahu: jedimo i pijmo, jer ćemo sutra umrieti* (*Is.* 22. 12—13). Za ovim drzkim riečima opakih duša, Pismo kaže: *I ovo dodje u uši Gospodina nad vojskama,*[18] (koji reče): *Ne će vam se taj grieh oprostiti do*

[16] To jest, naricanje.

[17] *Tempestas* (*καταιγὶς*, LXX). U Vulgati je: *flagellum inundans*.

[18] Po Sedamdesetorici. U Vulgati je: *I dodje u uši moje glas Gospodina nad vojskama.*

smrti (*Ib.* v. 14). Jer ako umru griehu, onda će im se prostiti grieh: koji im se ne prašta, dokle u njemu žive.

Poštedi, molim te, dušu svoju. Vjeruj da ima biti sud Božji. Sjećaj se kakav te je biskup redio djakonom. A nemamo se čuditi što se on, premda čovjek svet, prevario u izboru čovjeka, kad se i Bog pokaja što je pomazao Saula za kralja (1 *Reg.* 15, 11), i kad se u dvanaest apostola nadje Juda izdajnik, i jošte kada izmedju ljudî tvoga reda, o Nikoli iz Antiokije (*Act.* 6, 5) govori se, da bi osnivač svih nečistoća, i krivovjerstva nikolinaca.[19]

Ne ću ti sada opisivati kako se glasa, da si mnoge djevojke oskvrnio, da vlašću državnom bijahu pogubljene plemićke žene,[20] koje si ti obezčastio, da ti, bludnik i proždor, hrleći hodio si po nepoštenim kućama. Sve su to stvari svojom težinom velike; ali prema onome što ću sada navesti postaju vrlo lagane. — Ama pitam ja: koliko je to bezakonje, kad skvrnjenje djevojaka i preljubočinstva mala su stvar, ako se s njim porede? O najnesrećniji medju ljudima! U onu spilju gdje se rodi Sin Božji, i istina niče iz zemlje, i zemlja dade plod svoj (*Ps.* 84, 12—13), ti ulažaše da se dogovaraš o silovanju! Kako te ne bijaše strah, da ne zaplače Djetešce u jaslama, da te ne vidi porodilja Djeva, da te Majka Gospodinova ne gleda? Andjeli vapiju, pastiri trče, zviezda odozgo sjaje, mudraci klanjaju se, Irud se straši, Jeruzolim drhće, a ti se u sobu Djevice Marije uvlačiš, da prevariš jednu djevicu! Plašim se jadan, i groza poduzima mi dušu i tielo, kad hoću da ti metnem pred oči tvoje djelo. Sva crkva pri noćnom bdjenju pjevaše hvale Krstu Gospodinu, i jezicima raznih naroda jedan duh pripievaše pohvale Božje. A ti postavljaše ljubavne listove kod vrata negda od Gospodnjih jasala, a sada od

[19] O mnienju Jeronimovu i o nikolincima, vidi Posl. XIV., bilj. 41.

[20] *Nobilium violata matrimonia, publico caesa.. gladio.* Što se tiče abstraktne rieči *matrimonia*, ona je upotrebljena mjesto konkretne *uxores*. (Cf. **Gölzer**, O. c. p. 395).

*

oltara, da poslie ona nesretnica, kad klekne, kao da će se pokloniti, nadje ih i čita. Odmah zatim ti stajaše u pjevačkome zboru, i bezsramnim namigivanjem s njom se razgovaraše!

Ah strahote! ne mogu da idem dalje. Jecanje iz prsiju mi prodire prije nego rieči, i od srdnje isto kao i od žalosti disanje mi se u grlu zaustavlja. Gdje si more slavne Ciceronove rječitosti? Gdje si nagla rieko Demostenova? Obadva biste doista u ovakim okolnostima zamuknuli, i vaš bi se jezik ukočio. Saznade se stvar, koju nikakva rječitost ne bi bila kadra pripovjediti. Odkri se zločin, što ga ni mimik ne bi mogao prikazati, ni lakrdijaš predstaviti, ni atelanski glumac[21] izreći.

U misirskim i sirskim manastirima adet je, da djevice i udovice, koje se Bogu zavjetovaše, i odričuć se svieta prezreše svako svjetovno uživanje, dadu sebi odstrići kosu od manastirskih matera: jer će iza toga hoditi ne gologlave, unatoč apostolovoj naredbi (1 *Cor.* 11, 5), nego podvezane i pokrivene glave. A to, osim onih koje strigu i striženih, nitko kao očevidac ne zna: samo što je, jer sve tako rade, svakome poznato. Ovo je s dva uzroka od običaja u narav prešlo: da ih ne pritisnu male živinice, koje se obično zakote u zapuštenoj kosi,[22] i sljepljen glib, uzrokovan ili tim što ne idu u kupelji, ili što ne znaju za ulja ni na glavi ni u ustima. Da vidimo dakle, vrli čovječe, što si još uradio. U onoj poštovanja dostojnoj spilji, primio si, kao neko jamstvo za buduću ženidbu, kosu i ubruščiće one nesretnice, i pojas, zalog prćije, kunući joj se, da ne ćeš ljubiti nijedne druge kao nju. Odletio si po tom k *mjestu pastirâ*, i dok se nad njim razliegaše jeka

[21] O atelanskim predstavama, i o lakrdijama, vidi Posl. XXXIII., bilj. 11. i Posl. XXXVI, bilj. 24. — Za ono što je ovdje spomenuo Demostena, vidi Posl. LIV., bilj. 5.

[22] *Inter incultum crinem.* Izabrao sam ovu lekciju veronskog rukopisa (**Vallarsi**) mjesto obične: *inter cutem et crinem* (medju kožom i kosom).

andjeoskog pjevanja, istim si joj riečima ljubav zasvjedočio.[23] Ne kažem ništa više, da si naime navalio da je cjelivaš i grliš. Sve se do duše može o tebi vjerovati; ali čast prema jaslama i onome mjestu, ne da mi misliti na što drugo, već da si samo voljom i željom propao.

Nesretniče! Kad stade s njom se sastajati u spilji, ne smrče li ti se pred očima, ne utrnu li ti jezik, ne klonuše li ruke, ne zadrktaše li prsi, ne uzkoleba li se hod? Poslie nego je u crkvi svetog Petra Isukrstovom koprenom bila posvećena,[24] poslie nego je u svetim mjestima križa, uskrsnuća i uzilaženja Gospodinova iznova se zavjetovala, da će živjeti u manastiru, ti se usudi uzeti vlase njezine, kao čeljadeta koje će s tobom spavati; vlase što ih za Krsta bijaše odrezala u spilji! Po tom od večera do jutra ti sjedjaše joj pod prozorom; i jer, radi visine, ne bijaše vam moguće baviti se na blizu, ti po konopcu i nešto primaše, i nešto natrag davaše. — Promisli kolikom pomnjom pazi gospodarica,[25] te nikad djevice nisi vidio, osim u crkvi; i pored svega što vas oboje željaste, ne imadoste prilike razgovarati se nego noću kroz prozor. Sunce, kako sam poslie doznao, za te granjivaše preko

[23] Do hiljadu koračaja od Betlema nalazi se mjesto, gdje andjeli naviestiše pastirima Isusovo rodjenje. Tu je sveta Jelena Križarica sagradila crkvu, koje već nema (**Quaresmius**, *Elucid. Ter. S.*, Venet. 1881, IV, p. 513). Zgoda, koju ovdje Jeronim opisuje, zbila se je na Božić, kad u mnogom narodu, i pri raznim funkcijama one svete noći, lakše se dvoje ljubovnika mogaše sastati. Istu noć išlo se iz crkve betlemske u crkvu pastirâ: te Sabinijanu i nevoljnici podje za rukom — pomažući im sotona — izmaknuti se, i do crkve na samo se razgovarati; pa dok se u kući Božjoj pjevaše: *Slava na visini Bogu* itd. oni ugovarahu buduće vjenčanje, zasvjedočavajući Sabinijan svoju ljubav istim riečima, koje joj prije u betlemskoj crkvi bijaše rekao (Cfr. **Thierry**, *S. Jér.* p. 471).

[24] Iz ovoga se vidi, da je nevoljnica bila Rimljanka, i da se je Bogu najprije obećala u crkvi sv. Petra. — Za ono što kaže o kopreni vidi Posl. LV., bilj. 151.

[25] *Domina.* Ovako se zvaše ona koja u manastirima upravljaše drugim sestrama. **Vallars**

tvoje volje. Da se o tebi ne bi što posumnjalo, ti, bez krvi, uvenuo, blied, kao djakon pažljivo čitaše Krstovo Evandjelje. Ja držah da je bljedoća od posta, i tvome licu u kome ne bijaše krvi, protiv tvoga načina života i običaja, divljah se kao da su ga satrla sveta bdjenja. Već si pripravljao i ljestve, po kojima ćeš spustiti nesretnicu; već si bio razredio način putovanja, naručio ladju, ugovorio dan, proučio način biega; pa gle, andjeo, onaj vratar Marijine sobe, čuvar Gospodinove bešike, nosilac Krsta-Djeteta, andjeo, pred kojim ti činjaše onolika zla, on te sam odade.

Ah tužne moje oči! Ah predostojni svakog proklinjanja dane! u koji prestrašenom dušom pročitah one tvoje listove, što ih sada zadržavam. Kakove su ondje sramote, kakova ulagivanja, koliko klicanjâ od veselja za utanačeni bludni grieh! To li je djakon mogao ne kažem govoriti, nego i znati? Rdjo jedna! gdje si onako što naučio, ti koji se hvaljaše da si u crkvi odhranjen? Samo što se u istim listovima kuneš, da nikad nisi bio čist, nikad djakon! Ako ovo zaniečeš, tvoja će te ruka obličiti, tvoje će pismo na te vikati. Medjutim ovo nek bude dobit tvojoj opačini, da ja ne mogu na te nametnuti što si sam napisao.

Pao si s toga preda mnom na koljena, i molio si — upotrebit ću tvoju rieč — za polić krvi:[26] i jadan ti si, ka' i jesi, ne hajući za sud Božji, mene sama bojao si se kao osvetnika! Izpoviedam da sam ti prostio. A što bih ti, ja kršćanin, mogao drugo učiniti? Svjetovah te, da činiš pokoru, da se u kostrieti i pepelu valjaš, da ideš u pustinju, da živiš u manastiru, da neprestanim suzama prosiš Božje milosrdje. Ali ti, podporo dobre nade,[27] zmijinjim

[26] Sabinijan videći se u opasnosti, — jer po gradjanskim zakonima onog vremena mogaše platiti glavom, — moljaše se Jeronimu da se smiluje na nj, koji nije nego polić *(hemina)* krvi: to jest, čovjek čiji život posve malo vriedi.

[27] Ironički daje mu ovaj epitet.

žalcima razdražen, postade mi luk izkrivljen[28] (*Os.* 7, 16; *Ps.* 77, 57); te puštaš na me striele svojih psovaka. Ja ti postah neprijatelj, govoreći istinu. Ne žalostim se s tvojih psovaka:[29] jer tko ne zna, da tvoja usta hvale samo što je sramno? Plačem s toga, što ti ne plačeš za sebe samoga, što ne osjećaš da si mrtav, što, kao gladijator[30] spreman za smrt, sam se kitiš za svoj pogreb. Zaogrćeš se platnom, nagomilavaš prstenje na prste, tareš zube praškom, na crvenkastoj lubanji uredjuješ ono malo kose. A šija ti, kao u bika, mesnata i naduta od debeline, ne priginje se, ako i jest nju oslabio razpušten život. Osim toga, vonjaš mirisavim uljem, mienjaš kupališta, i rveš se s dlakama, koje nanovo izrastaju.[31] Razuzdanik namazan i ugladjen provijaš se po tržištima i po ulicama. *Stekao si lice nepoštene ženetine, i ne umiješ se*[32] *stidjeti* (*Jer.* 3, 3). Obrati se, jadniče, ka Gospodinu, da se Gospodin obrati k tebi (*Zach.* 1, 3). Pokaj se, da se i on pokaje za sva zla, koja je rekao, da će ti ih učiniti (*Jer.* 26, 3. 13. 19).

Zašto, zanemariv svoju ranu, trudiš se da druge ozloglasiš? Zašto mene, koji sam te dobro i smotreno svjetovao, kao da si se pomamio, ujedaš i komsaš? Nek sam ja razkalašen, kako ti pred svietom često spominješ, barem čini sa mnom pokoru; nek sam klevetnik, kakova me ti

[28] Vidi Posl. LIX., bilj. 71. Ovaj — izraz, kojim Bog u Pismu veli Izraelićanima, da luk što ga sam na neprijatelje bijaše naperio, oni okrenuše suprot njemu, puštajući na nj striele psosti (**Hieron.** *Os.* Opp. VI, 924), ovdje se upotrebljava u drugome smislu. Jeronim hoće da kaže: mjesto da se mojim proštenjem i svjetovanjem okoristiš, ti protiv moga očekivanja, puštaš na me striele svojih psovaka.

[29] *Non doleo de maledictis.* — Ovo je lekcija Viktorijeva.

[30] *Gladiator* (borac mačem u krvavim rimskim igrama). Gladijatori bijahu robovi ili zločinci, ali kadšto i slobodni ljudi, koji bi za novce ili iz očajanja bivali dionici onakovih igara.

[31] Gizdelinima i razbludnim ljudima ne bijaše dosta brijati lice, nego i dlake (koje se na šire pomaljahu) vadjahu iz klice. Za to bijahu osobita kliještaca, koja se zvahu *volsella* (od glagola *vellere* — čupati).

[32] Mjesto *noluisti* (nisi htio), Jeronim kaže *nescis* (ne umiješ).

opisuješ, ugledaj se na klevetnikove suze. Zar su moji grieši tvoje kreposti? Ili cieniš da će biti olakšanje tvojim mukama, ako ih se nadje mnogo, koji su kao i ti? De neka ti malo suze iz očiju poteku na svilu i platno, po kojima cieniš, da si sjajan i prikladan. Poznaj da si go, razdrpan, i prljav prosjak. Pokajanje nije nikad kasno. Premda si sašao iz Jeruzolima i bio izranjen na putu, Samarjanin, posadivši te na kljuse, odanle će te odnieti u gostionicu, da budeš liečen (*Luc.* 10, 30 ss.). Pa ako i mrtav ležiš u grobu, Gospodin će ipak i usmrdjena uskrsnuti (*Joan.* 11, 39 s.). Ugledaj se bar na one sliepce, rad kojih Spasitelj, ostavivši kuću svoju i baštinu svoju (*Jer.* 12, 7), dodje u Jerik (*Matt.* 20, 30). Njima, koji sjedjahu u tami i u osjenu smrtnome, zasvietli svjetlost (*Is.* 9, 2); te čuvši da prolazi Gospodin, stadoše vapiti: *Sine Davidov, smiluj se na nas* (*Matt.* l. c.). I ti ćeš progledati, ako zavapiš; ako, pozvan od njega, zbaciš sa sebe nečiste haljine (*Marc.* 10, 50). *Kad se obratiš i staneš uzdisati, spasit ćeš se; i onda ćeš znati gdje si bio*[33] (*Is.* 30, 15). Neka sada dirne rane tvoje, neka ti opipa tragove negdašnjeg tvoga očinjeg vida. Ma da si taki izašao iz utrobe, i da je u griehu zašla tobom u breme mati tvoja, on će te poškropiti isopom, i očistit ćeš se: umit će te, i bit ćeš bjelji od sniega (*Ps.* 50, 5. 7). Rad šta zgrčen prianjaš za zemlju, i čitav ležiš u glibu? Ona koju sotona bijaše držala u okovima osamnaest godina, poslie nego je Spasitelj izlieči, pogleda na nebo (*Luc.* 13, 11—13). Što bi rečeno Kajinu, drži da je tebi rečeno: *Sagriešio si: prestani*[34] (*Gen.* 4, 13). Zašto ideš dalje od lica

[33] Po Sedamdesetorici. Rečenica: „onda ćeš znati gdje si bio" (*καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα*) znači: onda ćeš znati u koje si zlo bio zapao.

[34] Podpuno značenje ove izreke imamo u Crkovnjaku: *Fili peccasti? Non adjicias iterum* (*Eccli.* 21, 1). Ali da je ono rečeno Kajinu, to nema nigdje u svetome Pismu. Vallarsi cieni da je ipak ta izreka nalazila se u starinskoj *Itali* na svome mjestu, to jest, *Genes.* 4, 13. Ali kako nju prije Jeronima spominje Teofil aleksandrijski, koji se

Božjega, i živiš u zemlji naidskoj[35] (*Ib.* v. 16)? Zašto se dušom i tielom kolebaš na morskoj pučini,[36] a ne stavljaš na kamen noge svoje (*Ps.* 39, 2)? Pazi da te Fines ne probode kopljem, dok griešiš s Madijankom (*Num.* 25, 6. 8). Zašto, kad si okaljao djevicu Tamaru, ti brat joj i rod po krvi[37] (2 *Reg.* 13, 14), pretvoriv se u Absalona, hoćeš da ubiješ onoga koji plače za tobom odmetnikom i mrtvim (2 *Reg.* 18, 33)? Viče na te krv Nabotova, i ište osvetu nad tobom vinograd jezraelski (to će reći vinograd sjemena Božjega,)[38] koji si preokrenuo u razbludni vrtao za povrće putenosti. Šalje ti se Ilija, da ti oglasi muke i propast (3 *Reg.* 21, 19). De se ponizi i obuci se za malo u kostriet, pak će Bog i o tebi reći: *Jesi li vidio, kako se Akab poboja mene? Ne ću zadati* (ona) *zla za života njegova* (*Ib.* v. 29).

Ali može biti da sam sebe zamamljuješ, da te je onaki biskup redio za djakona. Već sam prije kazao, da se ne kara ni otac za sina, ni sin za otca.[39] *Jer duša koja sa-*

sigurno nije služio latinskim prievodom sv. Pisma? I on je navodi kao da je Mojsije rekao; a ne kaže gdje (*Inter Hieronym. Ep.* C. n. 3, p. 815).

[35] Kao Kajin: *ἐν γῇ Ναΐδ.* LXX.

[36] More, sa svoje nestalnosti i opasnosti, slika je življenja na ovome svietu; a kamen je Isukrst, na koga se oslanja kršćanska duša, koju je Božja milost izbavila od grieha.

[37] Tamara je bila po otcu sestra Amnonova. Kad Jeronim kaže, da je Sabinijan bio brat one nevoljnice, dakako to veli u duhovnome smislu; jer su svi kršćani medju sobom braća (1 *Cor.* 12, 1), buduć da nemaju nego jedinoga otca-Boga (*Matt.* 23, 8—9); i svi su takovi postali kroz neprocjenjenu krv Isusovu. Napose Sabinijan kao kaludjer bio je onoj kaludjerici, po svetom zavjetovanju, brat. Što tekst kaže *brat i rod po krvi,* to je pjesnička figura endijada, to jest, jedna stvar, i jedan isti pojam podieljen u dvoje.

[38] *Jezrahel* znači: *Semen Dei* (Božje sjeme). Vinogradom Božjim, u prenesenom smislu nazivlje djevicu, koju je Sabinijan prekovratio.

[39] Što ovdje veli da je gore više kazao, toga nema u ovoj Poslanici. Ali je ovo istina, da je o tome govorio u Posl. XXXV, a jest i u Posl. LIII. Ovdje je samo, primjerima Saula, Jude i Nikole iz Antiokije tražio opravdati Sabinijanova biskupa.

grieši, ona će umrieti (*Ezech.* 18, 4). I Samuel imade sinove, koji izgubiše strah Božji i dadoše se na lakomstvo i opačinu (2 *Reg.* 8, 3). I svećenik Heli bi svet; ali imade sinove, koji — kao što čitam u židovskim knjigama — činjahu blud sa ženama u šatoru Božjemu (1 *Reg.* 2, 22), i bezobrazno, kao što i ti, prisvajahu sebi službu Božju. Poradi toga zatamani se i samo mjesto šatora, i za griehe Božjih svećenika bi zapuštena kuća Božja.[40] Nego i sam Heli, jer bijaše odviše blag djeci, uvriedi Boga. Ne samo pak da pravednost tvog biskupa ne može tebe izbaviti, već se još valja bojati, da zbog tebe ne padne sa svoje stolice i ne slomi vrat.[41] Ako levit Oza, koji je sam morao nositi kovčeg Gospodnji, bi udaren zato što ga uzdrža kad se obaraše (2 *Reg.* 6, 6—7), šta će biti od tebe, koji si preduzeo bio da strmorom okreneš Gospodnji kovčeg,[42] kad se on ne micaše? Koliko je bolji biskup koji te je redio, toliko si ti prokletstva dostojniji što si onakog čovjeka prevario. — Dogadja se, da zlo koje nam je u kući, mi sami najposlie saznamo, i ne vidimo mane djece i žena što o njima susjedi glasno pripoviedaju.

Znala te je sva Italija. Svak je žalio što ti služiš pred Isukrstovim oltarom. I ti ne bijaše toliko lukav, da vješto kriješ svoje griehe. Tako si nečistom strasti plamtio; tako tebe upaljena i razuzdana tamo amo vucijaše pohotnja, te si izticao kao neko slavlje i pobjedu griehâ, kad bi gnusne požude zasitio. Najzad nečista vatra odnese te sred stra-

[40] *Sanctuarium.* Zove se tako mjesto sveto, u kome se štuje Bog i koje Bog svojom nazočnosti posvećuje.

[41] Smjera na ono što se Heliju dogodilo (1 *Reg.* 4, 18). — Što sam preveo, *slomi vrat*, u tekstu je grčka rieč *ὀπισθοτόνῳ*, koja znači grčevito stezanje tiela nauznako *(ὀπισθόνος* ili *ὀπισθονία)* od nekakve bolesti, te glava pada natrag i ukoči se. O istome Heliju Sedamdesetorica kažu, da je pao *οπισθίως* (nauznako), te da mu se slomiše ledja *(συνετρίβη ὁ νῶτος αὐτοῦ).*

[42] Djevicu posvećenu Bogu zove Gospodnjim kovčegom *(Arcam Domini).*

žarskih mačeva barbarskog oženjena čovjeka,[43] i to čovjeka mogućnoga. Nisi se plašio učiniti preljubu u onoj kući, gdje ti se bez sudca uvriedjeni muž mogaše osvetiti. Strast odvuče te u malu zabavnu bašću, odmami te na poljsko dobro blizu grada.[44] Tako si se bezobzirno i nepristojno podnosio, te dok muž bijaše daleko, cienio si da imaš ženu, a ne preljubočinicu. Kad ova bi uhvaćena, ti odanle, kroz neke podzemne hodnike, izmače. Tajom udje u Rim, sakri se medju vojnike najamnike iz Samnija,[45] i na prvi glas o njezinu čovjeku, da je, kao novi Hanibal za te, sašao s Alpâ, ti se izruči nepouzdanoj ladji; i tolikom nagološću pobježe, da si i morsku oluju sigurnijom smatrao nego suhu zemlju.

Bilo kako mu drago, došao si u Siriju. Obećavao si da ćeš odanle prieći u Jeruzolim i služiti Gospodinu. Tko ne bi primio čovjeka koji se posvećivaše kaludjerskome životu, osobito kad se nije znalo za grdna njegova djela, a bijaše se pročitalo preporučno pismo tvoga biskupa na druge biskupe? Ali se ti, nevaljali čovječe, pretvaraše u andjela svjetlosti (2 *Cor.* 11, 14); i sluga sotonin gradjaše se sluga pravde. Pod ovčijim odielom ti vuk sakrivaše se (*Matt.* 7, 15); i poslie preljubočinstva sa ženom jednoga čovjeka, zahtievaše činiti preljubu s Isukrstovom zaručnicom!

Ovo sam zato kazao, da ti cielu sliku tvojih djela, kao na maloj daščici, nacrtam, i tvoje dogadjaje metnem ti pred oči, e ne bi milosrdje i preveliku dobrotu Božju

[43] *Inter gladios barbari mariti, et excubias etc.* I ovdje nedvojbeno imamo endijadu (V. gore bilj. 37): jedno podieljeno u dvoje. Tako je u Vergiliju: *Aurum fraenosque momordit*, to jest, *fraenos aureos momordit*, i ona druga: *Molemque et montes insuper altos imposuit*, to jest, *molem altorum montium imposuit.*

[44] *Ad suburbana pertraheris.* Razumije se blizu grada Rima, gdje je onaj barbar imao svoje poljsko dobro. Od ovoga bi se dalo nagadjati, da se isti barbar bijaše okućio u jednom od onih gradova blizu Rima koji se zvahu *suburbani* (Aricija, Laurento, Lavinio, Tivoli i Palestrina).

[45] *Samnium*, planinska zemlja, kojom se protežu Apenini, na sjever Kampanije do Jadranskog mora.

držao za prigodu griešenju; te nanovo u samome sebi propinjao Sina Božjega i izlagao ga ruženju[46] (*Hebr.* 6, 6), ne pazeći na ovu posljedicu: *U istinu zemlja koja se često natapa daždem što na nju pada, kad radja povrće koristno onima koji nju rade, prima blagosov od Gospodina: ali ako radja trnje i čičak, na odmet je, i prieti joj* (njegovo) *prokletstvo; pa je najposlie on sažeže* (*Ib.* v. 7—8).



[46] Onakovi kršćani u sebi svojim težkim griesima iznova pribijaju na križ Sina Božjega, i uzrok su da se oni koji nisu kršćani rugaju Isukrstu, njegovu zakonu i crkvi njegovoj: kao što se Židovi rugaše propetome Spasitelju.

Poslanica LXI.[1]

Gaudenciju.[2]

O odgajanju majušne Pakatule.

Sadržaj. — *Obćenite pouke za uzgajanje Pakatulino. Kaže, i odobrava što čine neke matere kad zavjetuju Isusu djevičanstvo malenih kćeri; dodajući razloge što protiv toga nekoji iznose. Imajući u vidu budućnost male Bogu posvećene, jednom digresijom udara na osobe koje ne čuvaju kako treba svoju čistoću. Zatim u kratko, ali jezgrovito, nastavlja pouku. Na svrhi žali za uzećem Rima, jadikujući za obćenitim nevoljama, i cvileći za prijateljima, što mu ih smrt bijaše ugrabila.*

Težko je pisati za malo diete, koje ne razumije što mu govoriš, kome ćudi ne poznaješ, o koga volji jezivo je da što pouzdano prorečeš: tako da po glasovitoj rečenici[3] slavnoga govornika, valja ti više u njemu hvaliti ono

[1] Pisana oko g. 411. Vidi niže bilj. 25.

[2] Tko je bio taj Gaudencije, koga roda, i koja mu je bila domovina, ništa ne znamo. Nedvojbeno je pripadao odličnijemu družtvenom staležu; a bio je prijatelj Jeronimov, kao što se vidi iz završetka ove poslanice; te sam bijaše zamolio svetca, da ga pouči kako će odgojiti svoju malu Pakatulu, koju je odredio za Isusovu zaručnicu.

[3] *Secundum exodium.* Ova rieč prema grčkoj *ἐξόδιον,* uprav znači svrhu, izlaz, kraj. Njom se označivala šaljiva završna igra, koja se poslie glavnog komada predstavljala. Jeronim pak nju ovdje upotrebljuje *pro insigni aliqua sententia* (**Forcellini-De Vit.**). Što bi opet mogla značiti Lechnerova njemačka rieč *Schlusstext?*

čemu se nadaš, nego ono što jest.[4] Zašto bih ja nagovarao na uzdržljivost diete koje hlepi za kolačima, koje u majčinu krilu blebeće i muca, kome su draži sladkiši nego rieči? Da ti zar sluša apostolovu duboku mudrost, kad se više nasladjuje babljim pripoviedkama? Da ti razbira proročke priče, kad njega uznemiruje nešto sumorno lice njegove dadilje? Da dokučuje veličanstvo Evandjelja, koga sievanje čini protrnuti u čovjeku sva čuvstva? Hoću li ga svjetovati da bude pokorno roditeljima, kad ono malom ručicom bije mater koja se tome smije?

Dakle naša Pakatula nek primi ovo pisamce, što će ga kasnije čitati. Sad medjutim neka dobro nauči azbuku, nek sastavlja slogove, nek uči imena,[5] nek sjedinjava rieči; i da se u tome zvečnim glasom vježba, treba joj, za nadarje, obećavati slatkih pogačica, medovine[6] i što je god ugodno kusu: nek hiti da dobije što je god liepo u cvieću, što je god sjajno u biseru, što je god drago u lutkama.[7] Kad i kad takodjer neka kuša majušnim palcem presti: nek često prekida konce, da ih jednom ne bude prekidati. Poslie radnje nek se razveseljava igrom, nek visi o majčinu vratu, nek otimlje poljubce rodbini. Nek pjeva psalme za plaću. Nek uči iz ljubavi ono što joj treba učiti; da joj ovo bude ne trud nego naslada, ne za nevolju nego za dobru volju.

Nekoje čim zavjetuju kćerku za buduću djevicu, imaju običaj obući je u mrku haljinu i pokriti je zagasitim plaštem, odnieti joj plahte s postelje, ne dati joj nikakva zlata ni na vratu ni na glavi. Ovo je doista pa-

[4] Cielo Ciceronovo mjesto glasi: *Fanni, causa difficilis laudare puerum: non enim res laudanda, sed spes est. — De Repub.* frag. 7. (*Oeuvres de Cic.* XXXII, p. 254).

[5] Vidi Posl. LIII, bilj. 27.

[6] Pravo reći *mulsum* znači vino zamedjeno. U stara vremena kod bogatijih i raskošnijih ljudi to je bilo vrlo cienjeno i ugodno piće.

[7] Ovo je način kojim matere maloj djeci obećavaju kad hoće da od njih što postignu.

metno: da se u djetinjstvu ne nauči nositi što će poslie biti usilovana sa sebe skinuti. Drugima se pak protivno svidi: „Pa što, vele, ako sama takovih stvari ne bude imati na sebi, zar ne će vidjeti da ih nose druge? Kićenje je ženskima po naravi, i znamo mnoge, baš izredne čistoće, da se rado kite, premda ne za ikakva čovjeka, nego za se. Dapače neka se izdovolji nošenjem; a nek čuje hvaliti druge koje onoga ne nose: jer je bolje da izdovoljena prezre, nego ne noseći da zaželi nositi. Vidimo da je i Gospodin nešto tako učinio puku izraelskome, željnu misirskoga mesa, davši im jata prepelica, dok im se ove ne ogadiše, i ne počeše ih bljuvati (*Ex.* 16, 13: *Num.* 11, 18—19 : 31—32). Tako mnogi ljudi, od prije svjetovni, lakše bivaju bez putenih uživanja pošto ih kušaše, nego li oni koji od djetinjstva ne znaju za putenost: budući da jedni preziru znano, a drugi žele neznano: jedni, kajući se, uklanjaju se od zasjeda pohotnosti kojih se kloniše; drugi, misleći da će naći med u putenosti, koja mami prijatnim škakljanjem tiela, nalaze ubitačni otrov: jer kako Pismo veli, *s usana bludnice kaplje med: koji je za neko vrieme prijatan onima što se njim hrane, a poslie se pokazuje gorči od žuči*[8] (*Prov.* 5, 3—4). S toga uzroka med se ne prinošaše u žrtvama Gospodnjim (*Lev.* 2, 11); i odbačen bivši vosak, u kome stoji med, u Božjoj crkvi goraše ulje (*Ex.* 25, 6 : 35, 8. 38), što se izažima iz gorkih maslina. I vazam jedjaše se s gorčinom[9] (*Ib.* 12, 8) i *s priesnim krusima čistoće i istine* (1 *Cor.* 5, 8): koju istinu i čistoću tko bude u sebi imao, bit će progonjen. S toga prorok i pjeva otajstveno: *Sjedjah sam, jer sam napunjen gorčine*[10] (*Jer.* 15, 17).“

[8] Po Sedamdesetorici. Malko slobodnije sam preveo tekst.

[9] To jest s gorkim zeljem.

[10] Po Sedamdesetorici. Mjesto *amaritudine,* u Vulgati imamo *comminatione* (prietnjom). Jeronim hoće da kaže, kako u prorokovoj rečenici ima otajstveni smisao. Ali taj smisao sam ne tumači. Prorok ovdje govori o sebi, da se odvojio od onih koji se smiju, igraju i

Što zar dakle treba raskošno živjeti u mladosti, da se poslie jače mrzi na raskoštvo? Sačuvaj Bože, vele, da bi to bila istina![11]

Svak neka ostane u stanju u kom je pozvan (1 *Cor.* 7, 20). *Je li tko bio pozvan* (kad bijaše) *obrezan,* to jest djevac, *nek se ne gradi neobrezan* (*Ib.* v. 18), i nek ne traži ženidbenih kožnih haljina (*Gen.* 3, 21), u koje bi obučen Adam poslie nego bi izagnan iz raja djevičanstva.[12] *Je li tko bio pozvan* (kad bijaše) *neobrezan* (1 *Cor.* l. c.), to jest oženjen i zaodjeven ženidbenom kožom, nek ne traži golote djevičanstva i vječite čistoće, kad je onu golotu jednom prestao imati; već neka upotrebljava u svetinji i čistoći sud svoj (1 *Thes.* 4, 4), i pije vodu iz svoga studenca (*Prov.* 5, 15), a ne traži onu iz izprovoljivanih čatrnja (*Jer.* 2, 13), koje ne mogu da drže prebistre vode čistoće.[13]

Nego i sam Pavao, u istom poglavlju, govoreći o djevičanstvu i ženidbi, nazivlje robovima tiela one koji su oženjeni, a slobodnima one koji bez ženidbenog jarma svom slobodom služe Gospodinu (1 *Cor.* 7, 32. 34). — Što govorim, ne govorim u obćeno, nego nešto mećem

---

uživaju, pa da je sjedio sam, davši se na pokorni život, označen gorčinom. Otajstveni dakle smisao navedenih rieči, mogao bi biti ovaj: svi oni koji hoće da žive po Bogu, mrzeći na putene slasti, treba da se svojevoljno osame, i dadu se na pokoru.

[11] Ovdje se dovršuje prigovaranje protiv nekićenja djeteta zavjetovana djevičanstvu: te ono što odmah dolazi u tekstu nije s istom stvari ni u kakvoj svezi, niti je njezino objašnjenje ili potvrda, kao što bi trebalo misliti po alineaciji i interpunkciji štampanih knjiga (*Vallarsi, Migne*); a što bi stvaralo krivi smisao cieloga konteksta, pobrkalo pojmove, i još bi se protivilo glavnoj misli onoga što je kazano o *zavjetovanom djevičanstvu* djeteta. Ovdje dakle Jeronim počinje govoriti u svoje ime. — Pa će digresijom — kakovih obično ima u Jeronimu — prieći na stvar koja mu je bila na srdcu zbog družtvenih prilika nekojih kršćana ondašnjeg vremena.

[12] Naziva tako raj zemaljski, jer Adam i Eva, dok u njemu boravljahu, bijahu djevci.

[13] U ovome periodu govori se da čovjek oženjeni mora se zadovoljavati svojom jedinom zakonitom ženom.

pred oči: niti kažem to o svakome, nego o nekima. Moja riеč upravljena je na ljude i na žene; a ne samo na slabi sud (1 *Pet.* 3, 7). Ako si djevac, zašto ti je milo drugovati sa ženskim čeljadetom? Zašto puštaš u silne valove krti i loše načinjeni čamac,[14] i mećeš se bezbrižan na veliku pogibao nepoznate plovitbe? Ne znaš šta želiš! A ipak tako se s njom družiš, kao da si je prije želio, ili, da upotrebim najblažu rieč, kao da ćeš je poslie željeti. „Ali žensko je sposobnije za službu.“ Odaberi dakle staricu ružnu, odaberi onu koja je čistoće prokušane u Gospodinu. Zašto ti je draža mlada djevojka, zašto ljepotica, zašto raskošna? Ideš u kupališta, koža ti se svietli, rumene ti se obrazi, hraniš se mesom, obiluješ bogatstvom, obučen si u skupocjene haljine, pa još misliš da možeš bez straha spavati kraj smrtonosne guje! „Ali ne prebivaš u istome stanu.“ Samo noću. U ostalom ciele dane provodiš razgovarajući se s njom. Zašto sjediš sam sa samom a ne pred svjedocima; te kad ti ne griešiš, drugima se čini da griešiš; i rdjavim ljudima daješ primjer, da grieše pod ugledom tvoga imena? — A i ti djevice ili udovice, čemu se zadržavaš u dugom razgovoru s čovjekom? Kako se ne strašiš kad ostaneš sa samim? Bar neka te naravna potreba[15] usiluje izaći na dvor, da za tu svrhu ostaviš onoga prema kome vladaš se slobodnije nego prema rodjenom bratu, i mnogo bezstidnije nego što si se vladala prema mužu. Kažeš da ga imaš nešto pitati o svetom Pismu. Pitaj svakome na očigled; nek čuju služkinje, nek čuju tvoje pratilice. *Sve što* (stvari) *objavljuje, jest svjetlost* (*Eph.* 5, 13). Pošteno govorenje ne traži skrovitog mjesta, nego se raduje pohvalama što mu se pristoje i svjedočanstvu

---

[14] Tekst kaže: *sutilem ratem* (sašiveni splav). — Kod nekih starinskih naroda upotrebljavahu se ladje od koža sašivenih. Jeronim upotrebio je pridjev *sutilis* po Vergiliju, koji zove Karonovu ladju *cymba sutilis* (*Aeneid.* VI, 414 s.).

[15] U tekstu je: *alvi et vessicae necessitas.*

mnogih. Ala mi izvrstnog učitelja, koji prezire ljude, drži braću za ništa, i muči se da potajno nauči jednu ženicu!

Poradi drugih, ja se malko udaljih od svoga predmeta, i kad poučavam, da, i njegujem malenu Miru,[16] iznenada zavojštih na mnoge, koje su slabo sklone na mir sa mnom. Sad ću da se vratim na glavnu stvar.

Pakatula, kao žensko, nek se druži sa ženskima. Nek ne zna, dapače nek se plaši igrati se s dječacima. Nek ne poznaje nikakve sramotne rieči; i ako bi se u džagorenju sluga, koji tamo amo trče, štogod čulo, to neka ne razumije. Mig majčin nek drži za rieči i opomene, i za zapovied. Neka majku ljubi kao mater, nek joj se pokorava kao gospodarici, nek je se boji kao učiteljice. Kada pak nevješta i bezuba djevičica uhvati sedmu godinu, pa se počne stidjeti i znati što će premučati, i sumnjati što će reći, nek uči na pamet psaltir, i dokle odraste nek pribavi srdcu svome blago, Salamunove knjige, Evandjelja, Apostole i Proroke. Iz kuće nek ne izlazi odveć slobodno, i ne traži uviek crkava koje su mnogo pohadjane. Nek je njojzi sva milina u sobi svojoj. Nikad nek ne motri mladićâ, nikad onih kojima su zakovrčeni vlasi. Valja uklonjati od nje sladke glasove,[17] koji kroz uho zadaju rane duši; takodjer obiestne djevojke, od kojih se mučnije krstiti koliko slobodnije pristupaju, te potajno uče čemu se same naučiše: pa Danaju, u kuli zatvorenu,[18] skvrne prostačkim razgovorom. Učiteljka nek joj je pratilica, uzgojilja,[19] čuvarica: koja se ne predaje odveć vinu (*Tit.* 2, 3),

[16] *Pacatula.* Mira, ipokoristički od Mirosava. — Jeronim ovdje igra riečima po svome običaju.

[17] To jest pjevače i pjevačice.

[18] Danaja, mati Persejeva od Jupitera, koji k njoj zatvorenoj u mjedenoj kuli dodje u vidu zlatne kiše.

[19] *Sit ei magistra comes, paedagoga custos.* — Kao što muška djeca imadijahu svog pedagoga, koji bijaše im i pratilac i čuvar života i vladanja *(morum)*; tako iz ovog mjesta Jeronimova vidimo, da us i ženska gospodska djeca imala svoju pedagogu. — Po običnoj

koja nije, kako apostol reče, bezposlena i govoruša (1 *Tim.* 5, 13), nego triezna, ozbiljna, vunom zabavljena, i samo ono govori što djevojačku dušu napućuje na krepost. Jer kao što voda na liji ide za prstom koji tvori brazdu, tako nježna i mladjana dob daje se na jednu i na drugu stranu pregibati, i pušta se voditi ma kuda hoćeš. Nestašni i mladi gizdelini, kroz dojilje i uzgojilje,[20] laskanjem, prijaznošću, darcima, traže dobiti pristup; pa kad se polagano uvuku, od varnica zapale vatru, i malo po malo dolaze do bezsramnosti: te im se nikako ne može na put stati, obistinjavajući se onaj redak iz knjige: „Težko ćeš popraviti što pustiš da postane navika".[21]

Stidim se kazati, a ipak treba da kažem: odlične gospodje, koje odbiše vrlo odlične prosce, udaju se za ljude najniže ruke i za mlade robove; a kadšto, pod izgovorom svetinje i pod vidom čistoće, takove Jelene ostavljaju svoje muževe, da idu za Aleksandrima, ne bojeći se Menelajâ.[22]

interpunkciji u našem tekstu imamo označena dva lica: *učiteljku* i *pedagogu.* Ali zašto će biti učiteljka pratilica *(comes)*, kad je to posao pedagoge? Pa što je trebalo kazati, da joj ova bude čuvarica *(custos)* kad se to po sebi razumije, budući da je to pedagogova služba? Nego, što je najviše, Jeronim odmah kazuje svojstva koja mora imati samo jedna osoba: *non multo vino dedita, etc.* A je li moguće, da dok je sve ono kazao o pedagogi, ne bi bio ni jednom rieči kazao kakva treba da bude učiteljka? Mislim dakle da Jeronim govori o jednome licu, i to o prvome koga je spomenuo, tako da je ovo smisao: učiteljka nek je njoj i pratilica, i uzgojilja, i čuvarica. — Ovo sam htio zabilježiti, jer, koliko mi je poznato, isto se mjesto obćenito uzimlje za dva subjekta: što mi se čini da je pogriješno.

[20] *Alumnas.* Klotz ne da nikako da *alumnus* (ili *alumna*) može imati aktivno značenje; pa stoga veli, da rieč uviek znači pitomac (pitomica, hranjenica). Ali ima primjera (cf. **Forcellini-De Vit.**), koji nedvojbeno dokazuju, da se ona rieč upotrebljava ne samo u pasivnom nego i u aktivnom značenju.

[21] *Aegre reprehendas quod sinis consuescere.* — Isti navod vidjeli smo u poslanici LIII.

[22] Poznata je basna o Jeleni, ženi Menelaja kralja spartanskog, koju je od njezinog muža kradom odveo Paris (Aleksandar) u Troju, i time povod dao trojanskoj vojni.

*

Ove se stvari vide i žale; a nisu karane, jer mložija prestupnika daje slobodu da se prestupa.

Ah strahote! Vas koliki sviet propada, a griesi u nama se ne zatiru. Slavni grad, glava rimskog carstva, jednim jedinim požarem izgorje. Nema nikakve zemlje da se u njoj ne nalazi rimskih prebjega! Nekadašnje svete crkve soriše se, i preobratiše u prah i pepeo: pa opet dajemo se na lakomstvo! Živimo kao da ćemo sutra umrieti, a gradimo kao da ćemo zauviek na ovome svietu živjeti. Zlatom sjaju zidovi, zlatom tavani,[23] zlatom oglavlja stupova, a Isukrst u siromašku go i gladan umire nam pred vratima! Čitamo da se svećenički poglavar Aron oprie žestokom ognju, i zažegavši kadionicu ublaži gnjev Božji (*Num.* 16, 47). Veliki svećenik stade izmedju života i smrti, i vatra ne smjede proći mimo njegove noge (*Ib.* 48). Bog govori Mojsiju: *Pusti me, i utamanit ću ovaj narod* (*Ex.* 32, 10). Kad veli: *pusti me,* pokazuje da ga se može uzdržati, e ne izvrši svoju prietnju: jer slugine molitve zaustavljaju moć Božju. Tko je taj pod nebom, koji bi sada bio kadar suzbiti Božju srdžbu, i oprieti se ognju, pa reći s apostolom: *Željah sâm biti odlučen* (od Isukrsta) *za braću svoju* (*Rom.* 9, 3)? Stada ginu s pastirima: jer *kako narodu, tako* (će biti) *i svećeniku* (*Os.* 4, 9). Mojsije iz sažaljavanja govoraše: *Ako praštaš narodu svome, prosti; ako li ne, izbriši me iz knjige svoje*[24] (*Ex.* 32, 31—32). Želi poginuti s onima koji ginu, ne zadovoljavajući se samim svojim izbavljenjem: jer *je kraljeva slava u množtvu naroda* (*Prov.* 14, 28).

U ovim se nepovoljnim okolnostima rodi naša Pakatula. Medju ovakim igračkama provodi svoju najprvu dob: te će prije znati što su suze nego li smieh, i prije osjetiti cvil nego veselje. Još nije početak, a već je kraj života. Nek misli da je sviet uviek ovaki bio: nek ne zna prošlosti, nek se kloni sadašnjosti, nek hlepi za budućnosti.

[23] V. Posl. XXIX, bilj. 54.

[24] Po Sedamdesetorici.

Tvoja me ljubav, brate Gaudencije, potaknu, da ovo neuredjenim govorom kažem pisaru u pero, i po smrti prijateljâ, i u neprestanoj tuzi, iza dugoga vremena iznovice stanem pisati,[25] ja starac za diete! Pa onome koji iskaše, volim dati malo, nego baš ništa: jer prvo jest dokaz ljubavi obrvane žalošću; a drugo bi bilo dokaz nehajanja za prijateljstvo.



[25] *Longo postliminio.* Rieč *postliminium* znači pravo što kome pripada, da se vrati u svoj zavičaj i u svoje povlastice, i da dobije od tudjinca svoju stvar i vrati je u priješnje stanje. Adverbijalno u ablativu, kadkad se upotrebljava značenjem *opet, iznova.* Nije daleko od toga značenja, što je zabilježeno o crkvenim piscima, to jest, da zovu *postliminium* kad se vraćaju na kakav rad, što ga bijahu prekinuli ili ga odustavili (*Glossae veteres ad Prudentium. Hamartigenia,* v. 852. Opp. I, 852). Glavno što meni treba opaziti jest: da bi se iz ovog teksta moglo izvesti, da je ovom poslanicom Jeronim nanovo prihvatio svoj književni rad, što ga s prevelike žalosti bijaše prekinuo (*Ep.* CXXV, n. 2; *Comm. in Ez.* Prol. Opp. v. 15 s.). I tako bi ova poslanica bila pisana ne oko g. 413., kako Vallarsi bilježi, nego puno prije, možda u početku g. 411.; a svakako prije one što je pisana Principiji o sv. Marceli.

Poslanica LXII.[1]

Djevici Principiji.[2]

Pogrebna besjeda o svetoj Marceli.[3]

Sadržaj. — *Iza kratkog predgovora, kaže kako Marcela, ostavši udovica sedam mjeseci poslie nego što se bijaše udala, ne htjede nipošto više udati se. Opisuje njezino krepostno vladanje, i kako se ona prva izmedju rimskih gospodja pokaludjeri; te se i druge za njom povedoše. Kazuje kako je sam njojzi bio učitelj svetog Pisma, i koliko je u tome napredovala. Iztiče njezin trud i zaslugu za vjeru protiv origenizma. Na koncu kaže koliko je pretrpjela kad Goti osvojiše i opljačkaše Rim, i kako je do malo liepom pravedničkom smrću preminula.*

[1] Pisana g. 412.

[2] Tko bijaše Principija? Za njezin rod i roditelje ništa se ne zna. Izmedju onih izabranih duša s kojima se Jeronim bijaše upoznao za svog boravljenja u Rimu (382—385), nedvojbeno bila je i Principija (**Tillemont**, XII, p. 64; **Vallarsi**, *Vita* c. 15). Ali valja da je onda bila odveć mlada djevojka, kad je g. 410 još bila dosta mlada, kao što vidimo iz ove poslanice. Po odlazku Jeronimovu iz Rima, Marcela je uze k sebi, i drža je kao kćer i nerazstavnu drugaricu sve do svoje smrti. Obadvjema bijaše jedan stan, da, i jedna ista spavaća soba. Jeronim nju zove svojom u Isukrstu kćeri, i cvietom Isusovim zbog njezina djevičanstva (*Ep.* LXV, n. 1, 2). Još za žive svete Marcele, pisao joj je poslanicu, kojom razlagaše psalam 44 (*Ep.* LXV, p. 622—639). — Bollando meće na 31 januara Principiju u broj blaženih djevica.

[3] Marcela, ostavši malašna bez otca, bi uzgojena u duhu Božjemu od svoje majke Albine, gospodje vrlo visokoga roda, koju Jeronim, pišući Azeli, s najvišim poštovanjem pozdravlja, nazivljući je svojom materom. Marcela izašavši djevojka, urešena najljepšim svojstvima duše i srdca, a vanjštinom naočita i pristala, udade se za čovjeka prema sebi: ali nakon sedam mjeseci ostade i ona udovica, i već se ne htjede udati; premda prosaca, kao što se možemo domisliti, nije nedostajalo. Medju ovima bijaše i konzul Cereal. Marcele je voljela Bogu posvetiti svoje udovištvo. Ona najprva u Rimu posveti se redovničkome (kaludjerskome) zvanju, i povuče za svojim primjerom mnoge odlične Rimljanke, živeći u svojoj kući na Aventinu (*Ep.* 47, n. 3), kao u manastiru. Kad Jeronim boravljaše u Rimu, za pape Damasa, po svoj prilici bijaše na konaku u njezinoj polači; a svakako bi joj učitelj sv. Pisma. Marcela je bila prijateljica Pavlina i učiteljica Eustokijina; te je ovu kod sebe držala u istoj svojoj sobi. Djevica Principija, kojoj je ova poslanica upravljena bi njezina nerazstavna drugarica. Njezinim nastojanjem i trudom bijahu obličeni origenisti u Rimu; i tim se na vrieme stade zlu na put. Jeronim ne samo u ovoj pohvalnoj besjedi, nego na mnogo mjesta nju pravo u zviezde kuje (Opp. VII, 469. 331—332. 507), i pisa joj mnoge poslanice, ponajviše o velikim pitanjima vjere i sv. Pisma. Do nas ih je doprlo sedamnaest, i osamnaesta pisana Pamakiju i njojzi skupa. Ova velika žena umrie nekoliko dana poslie nego što Goti osvojiše Rim (g. 410.), i pošto od njih bijaše sačuvala istu Principiju. — Crkva štuje njezinu uspomenu na 31 januara (*Martyrol.*).

Principija, Isukrstova djevice, često i često išteš, da poslanicom proslavim spomen svete žene Marcele, i opišem dobro što ga mi poduže uživasmo, da ga i drugi poznadu, i na nj se ugledaju. Upravo mi je žao da bez potrebe potičeš me na ono što i sam nakan sam da uradim,[4] i misliš da me valja za to moliti, kad što se tiče ljubavi prema njoj, ni samu tebe ne puštam preda se; i veću ugodnost samom ću sebi pribaviti nego li je drugome učiniti, spominjanjem onolikih kreposti. Što pak do sada nisam ti odgovorio, već sam dvie godine mukom mučao, to nije bilo od

[4] Ovu misao tekst izrazuje trima riečima: *hortaris sponte currentem.* Poslovica *currentem hortari* (onoga koji trči svjetovati da trči) hoće reći, bez potrebe nagoniti koga na koju stvar. Tu je poslovicu Jeronim mnogo puta upotrebio u svojim poslanicama.

nemara, kao što ti krivo misliš, već radi nevjerovane žalosti, koja me je toliko ubila, te sam sudio, da mi je bolje u ovakim prilikama mučati, nego li besjediti kako se ne pristoji njezinim pohvalnim djelima.

A i ne ću po retorskim pravilima slaviti tvoje, dapače moje, ili bolje rekavši naše Marcele, čuvene dike svih svetih,[5] kao što i njezina grada Rima: te ne ću govoriti o slavnoj njezinoj porodici, ni o dostojanstvu uzvišenog plemena, ni o viencima njezinih starih,[6] koji jedan od drugoga izlaze od prokonzulâ do prokonzulâ, od zapovjednikâ do zapovjednikâ carske tjelesne straže. Ja u njoj ne ću ništa hvaliti, već što je njezino vlastito, i tim je izvrstnije, što sama prezrevši bogatstvo i plemstvo, siromaštvom i poniznošću postade slavnija.

Ostavši sirota bez otca, izgubi i muža sedmi mjesec po vjenčanju. Poradi mlade dobi, i starinske obitelji, i izredne tjelesne krasote, u čemu osobito ljudi nalaze dragost, a i zbog umjerenosti vladanja, proseći je s prevelikim obzirom Cereal, čije ime na glasu je medju konzulima,[7] i obećavajući joj, kao čovjek vremenit, svoje bogatstvo, koje htijaše na nju ne kao na ženu već kao na kćer darovštinom prenieti; a žudeći joj i majka Albina postići onaku znamenitu zaštitu svojoj udovičkoj kući, ona odgovori: „Kad bih se htjela udati, i kad ne bih željelja posvetiti se vječitoj čistoći, svakako bih tražila muža, a ne baštinu." A kad joj Cereal poruči, da starci mogu dugo živjeti, a

[5] Onih to jest koji služe Bogu u kaludjerskome zvanju. (V. Posl. LV, bilj. 130).

[6] *Stemmata.* Rieč *stemma* znači *vienac,* kojim su Rimljani kitili slike svojih starih od voska načinjene i smještene u atriju. Isti su vienci oko slika tako bili namještani, te se njima označivalo srodstvo raznih lica. Ovdje se isti vienci metonimično uzimlju za same Marceline stare.

[7] Cereal bio je brat Gale, matere cesara Gala. Pošto bijaše zapovjednik grada Rima, bi učinjen za konzula g. 358 (**Tillemont,** *Memoires,* XII, p. 630, not. 24).

mladići brzo umrieti, ona se fino našali: „Mlad dakako može brzo umrieti, ali star ne može dugo živjeti." Odbijen ovom riječi, Cereal služio je drugima za izgled, da se ne uzdaju imati je za ženu.

U Evandjelju po Luki čitamo: *I bijaše Ana proročica, kći Fanuelova, od koljena Aserova: koja bijaše ostarjela, i* (nije) *živjela* (nego) *sedam godina s mužem svojim od djevičanstva svoga; a bijaše* (tada) *udovica od osamdeset i četiri godine, i ne odlažaše od crkve, i postom i molitvama dan i noć služaše Gospodinu* (*Luc.* 2, 36—37). I nije se čuditi što zasluži vidjeti Spasitelja, kad ga onolikim trudom iskaše.

Poredimo sedam godina sa sedam mjeseci, očekivanje Krsta s imanjem njega, izpoviedanje rodjena s vjerovanjem u razpeta, priznavanje malena s radovanjem što on u podpunoj čovječjoj dobi kraljuje. Ne pravim nikakve razlike medju ovim svetim ženama, kao što je neki nepametno činjahu izmedju svetih ljudi i crkvenih poglavara, nego tvrdim ovo, da kojima je jednak trud, jednaka je i plaća.

U gradu opadljivu, još k tome u gradu koga nekadašnji stanovnici bijahu ljudi iz svega svieta, gdje se proslavljaju griesi kudjenjem poštene čeljadi, i poganjenjem onoga što je čisto i sveto, težko je na se ne navući kakav rdjav glas svjetine. S toga, kao stvar odveć mučnu i skoro nemoguću, prorok više je želi nego joj se nada, govoreći: *Blaženi oni koji su neoskvrnjeni u* (svome) *putu, koji hode u zakonu Gospodnjemu*[8] (*Ps.* 118, 1). Neoskvrnjenima na putu ovog svieta zove one, koje nikakav dah ružna glasa nije ubrljao; i koji ne slušaju klevetâ na bližnjega svoga (*Ps.* 14, 3). O takovima Spasitelj veli u Evandjelju: „Budi prijazan protivniku svome (ili: Dobro misli o protivniku

[8] Težko je razumjeti kako ovdje pristaju navedene rieči iz psalma, osobito uz Jeronimovo tumačenje što za njima dolazi. Isto tako ne vidi se u kakvoj svezi s istim tumačenjem i s glavnom misli cieloga perioda stoje one rieči psalma 14: *Koji ne slušaju klevet*a itd. Nešto tako kazat ćemo i u idućoj bilježki.

svome),[9] dok si na putu s njime" (*Matt.* 5, 25). Ali tko igda o ovoj ženi ču što nepovoljno, pa je povjerovao? Tko povjerova, da bolje samoga sebe nije proglasio za zlobna i sramotna?

Ona najprva postidje neznabožački sviet, dok svakome očevidno postade što je kršćansko udovištvo, kome se bijaše zavjetovala i savješću i odielom. Jerbo neznabožačke udovice mažu lice rumenilom i bjelilom, kite se svilenim haljinama, sjaju dragim kamenjem, nose zlato na vratu, objesaju o probušenim ušima veoma dragocjena zrna Crvenog mora,[10] vonjaju moškovim mirisom,[11] muževe plaču tako, da im je radost što napokon ostadoše bez gospodara nad sobom, i traže druge, kojima će ne služiti po Božjoj odredbi (*Gen.* 3, 16), već kojima će zapoviedati. Zato izbiraju neimućne, da ovi imaju samo ime muževa, koji će strpljivo podnositi takmace: ako li bi zamrmljali, da ih onaj čas odagnaju. Naša udovica obučena bijaše u haljine take kakvim da se čuva od studeni, a ne da odkriva ude tiela;[12] odbacivši zlato, ne izuzev ni pečatnoga

[9] Dotični tekst Evandjelja u Vulgati glasi: *Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo* (složi se — ili nagodi se — s protivnikom svojim brzo dok si na putu s njime). Ali za rieč *consentiens* grčki tekst ima *εὐνοῶν* (*benevolus;* blagonaklonjen, prijazan): i zato Jeronim ovdje kaže: *Esto benevolus.* Pa, kao medju zaporcima, dodaje tumačenje iste rieči; jer kad je čovjek kome prijazan, naravno i dobro misli o njemu. — Opazit ću medjutim, da Isusova rieč nije zgodno primienjena na one koji ne slušaju kleveta na bližnjega svoga.

[10] To jest, velika zrna bisera, o kojima smo vidjeli (Posl. LIX, bilj. 16) da govori Plinije. Isti pisac kaže: *Principium culmenque omnium rerum pretii, margaritae tenent . . . Praecipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri* (IX, 54).

[11] *Fragrare mure. Mus* hoće reći *miš.* Ali u miševe stari brojili su i druge neke životinje, kao, n. pr. kune, hermeline (*mus ponticus*) i zibete. — Zibet je afrikanska životinja, iz koje se vadi osobita mast što je upotrebljavaju ljekarnici i mirisari, a vonja moškom. I kožice od onakovih životinja liepo mirišu: te baš na ove Jeronim ovdje misli.

[12] Kao što i danas čine nekoje ženske glave, koje se slabo umiju stidjeti. Za ono što se dodaje o prstenu, treba znati, da su rimski

prstena; ili bolje reći sahranivši sve ne u toboce nego u trbuh potrebnjakâ. Nigdje je ne bijaše bez matere. Nikad bez svjedokâ ne posjeti nijednog čovjeka crkovnog reda ili kaludjera: što joj kadkad trebovaše za poslove njezina odličnog doma. Djevice i udovice, a i ozbiljne žene bijahu uviek njezina družba; jer znadijaše da po obiesti djevojaka sviet često sudi o vladanju gospodarica, i kakva je koja da u onakovu družtvu i uživa.

Nevjerovano je koliko bijaše zaljubljena u sveto Pismo, pa uviek popievaše: *U srdce svoje sakrih tvoje rieči, da ti ne sagriešim* (*Ps.* 118, 11), i ono o čovjeku savršenome: *U zakonu Gospodnjemu nalazi ugodnost svoju, i o zakonu njegovu razmišlja dan i noć* (*Ps.* 1, 2). A razmišljanje o zakonu uzimaše ne za premišljanje onoga što je napisano, kako ciene židovski farizeji, nego za izvršivanje zakona, po onoj apostolovoj: *Ili jedete, ili pijete, ili što radite, sve činite na slavu Božju* (1 *Cor.* 10, 31), i po prorokovoj izjavi: *Od zapoviedih tvojih postadoh razuman* (*Ps.* 118, 104); jer znadijaše, da će onda zaslužiti razumievanje svetog Pisma, kad izvrši zapoviedi. S toga se na drugom mjestu čita, da *Isus poče tvoriti i učiti* (*Act.* 1, 1). U istinu stidi se čovjek, ma koliko izredne učenosti bio, ako ga savjest kori; i uzalud jezikom slavi siromaštvo, i uči da se čini milostinja onaj, koji je bogat kao Krezo, a zaogrnut lošim plaštem bori se sa moljcima tudjih svilenih haljina.[13]

plemići nosili na četvrtom prstu lieve ruke, prsten od zlata, s kakovim dragim kamenom, na kom su bila urezana slova njihova imena; te im je prsten služio za pečat. U tekstu je kazano, da je Marcela pometnula zlato *usque ad annuli signaculum* (do pečatnog prstena). Istina je da se *usque ad* kadkad uzimlje u smislu ekscepcije. Pa je s toga Reinkens o Marceli pisao, da je ona zabacila zlato, *mit Ausnahme ihres goldenen Siegelringes, den Sie immer am Finger hatte* (*Die Einsiedler*, p. 146). Ali ne znam zašto bi Marcela, osobito kao kaludjerica, i to bila pridržala.

[13] Onakovi se propovjednici uzalud trude, šibajući lakomstvo bogatih svjetovnih ljudi. Slika uzeta je od toga što se šibkom udara po haljinama kad se hoće da ih se izčisti od praha i od moljaca.

Njezin post bijaše s pravom mjerom: od mesa se uzdržavaše: vino, poradi želudca i čestih bolesti (*Tim.* 5, 23), više mirisaše nego kušaše. Riedko izlažaše na dvor, i osobito se uklonjaše od kuća odličnih gospodja, da ne bude usilovana vidjeti što bijaše prezrela.[14] Potajno pohadjaše crkve apostolâ i mučenikâ, da se moli kad u njima ne bijaše navale ljudî. Materi toliko bi poslušna, da kadšto činjaše što ne hotijaše. Tako majka, ne imajući sinova ni unučadi, a ljubeći svoj rod, želiaše sve dati bratovoj djeci. Marcela izjavljaše želju, da bi se sve dalo sirotasima: ali opet nije htjela suprotiviti se materi; i tako svoj nakit, i što god bi pokućstva, odredjena da propadne, dade bogatima; voleći izgubiti imetak,[15] nego srdce roditeljke ožalostiti.

U ono vrieme nijednoj od plemićkih gospodja u Rimu nije bilo po ćudi kaludjerstvo; i jer je stvar bila neobična, nijedna ne smjedijaše nazvati se imenom sramotnim[16] — kako se onda mišljaše — i vriednim preziranja kod svieta. Od aleksandrijskih svećenika i pape[17] Atanasija, a kasnije od pape Petra,[18] koji uklonivši se od progonstva arijanskih krivovjeraca, bijahu pribjegli u Rim, kao u najpouzdaniju luku svoje crkvene zajednice, Marcela dozna za život svetog Antonija, koji tada još bijaše živ,[19] takodjer za

[14] To jest raskoštvo u odjeći i pokućstvu, i svu ostalu taštinu rimskih vlasteoka.

[15] Kad govori o pokućstvu bogate Marceline polače i o njezinu ženskome nakitu, valja misliti na nešto veliko što se vriednosti tiče; jer sam onakov nakit rimskih vlasteoka, u zlatu, biseru, dijamantima, smaragdima, jaspidima i drugome dragom kamenju, predstavljao je u pojedinim slučajevima, vriednost od mnogih milijuna franaka.

[16] To jest imenom kaludjerice (*monacha*).

[17] Za naziv *papa*, v. Posl. VII, bilj. 19; Posl. XLVII, bilj. 2.

[18] Atanasije bio je u Rimu za pape Julija (oko god. 341.), a Petar za pape Damasa. Onaj Petar (II) bio je aleksandrijskim patrijarom od 373—380. O njemu pišu: Sokrat (H. E. IV, 37) i Sozomen (VI, 39).

[19] Sv. Antonije umrie g. 356. — Marcela je dakle za nj doznala najprije po Atanasiju, i po onim dvama nitrijskim kaludjerima, Amo-

uredbu Pakomijevih manastira u Tebajidi, i manastirâ djevicâ i udovicâ. I ne postidje se očitovati, da je i sama ono, što bijaše saznala da je ugodno Isukrstu. Poslie mnogo godina ugleda se na nju Sofronija i druge, na koje sasvim pravo može se primieniti ona Enijeva: „Kamo sreća, da nisu nikada!“[20] Častna Pavla uživala je njezino prijateljstvo. U njezinoj sobi bi odgojena Eustokija, ures djevičanstva: pa se može lako promisliti, kakva bijaše učiteljica, kad imade ovake učenice.

Nevjeran čitalac možda će mi se rugati, što se zabavljam hvalama ženicâ. Taj ako se sjeti svetih žena pratilica Gospodina Spasitelja, koje mu imanjem svojim služahu (*Luc.* 8, 3), i triju Marija koje stajahu pred križem, takodjer Marije pravo *Mandaline,* koja s marljivosti i goruće vjere, dobi to ime, što latinski znači *Turrita*[21] (kulom oskrbljena), i najprva — prije nego apostoli — zasluži vidjeti Isukrsta uskrsla; taj, velju, prije će sebe prokazati da je ohol, nego li mene osuditi za djetinjarije: jer ja pro-

niju i Izidoru, koji s njime bijahu došli u Rim. Dakako Marcela je onda bila diete; ali je čula gdje pred njom ovi stvar pripoviedaju njezinoj majci Albini (Cf. **Thierry**, *S. Jérome*, p, 18—22).

[20] *Utinam ne in nemore Pelio* (O da nisu u dubravi na Peliju!). Na gori Peliju u Tesaliji argonauti bijahu usjekli japiju za svoj brod, da idu u Kolkidu i otmu zlatno runo. Na ovu se zgodu odnosi navedeni polustih iz Enijeve Medeje, koji je Jeronim valjda uzeo iz Cicerona (*Ad Herennium* II, 22), ako isti nije bio postao pučkom poslovicom u Rimu. — Nije izvjestno u kom je ovdje značenju Jeronim izreku upotrebio; ali je najnaravnije misliti, da je njom nišanio ne na Sofroniju i druge djevice manastira Marcelina, nego na neke lažne kaludjerice, na koje se i u drugim poslanicama tuži.

[21] *Turritae nomen accepit.* — Grad gdje je Marija Mandalina odprije stanovala zvaše se *Magdalum:* što znači *turris* (kula). Jeronim alegoričnim tumačenjem, veli, da je ista Marija prava *Mandalina,* i da je ovim imenom prozvana to jest „Kulom oskrbljena“ (*Turrita*), poradi marljivosti kojom je Isusa služila i poradi žive svoje vjere: premda rekavši pravo, *Magdalene* židovski znači *Magnifica* (veledušna, plemenita). Dodat ću da nazivom *Turrita* ili *Turrigera* pogani označivahu božicu Cibelu, koja u slici nošaše na glavi kulu za krunu.

cjenjujem kreposti ne po spolu nego po značaju, i držim za vrlo veliku slavu preziranje plemićkog rodjenja i bogatstva. S toga i Isus veoma ljubljaše Ivana evandjelista, koji poradi plemićkog roda[22] bijaše poznat kod svećeničkog poglavara, i ne bojaše se da će mu Židovi raditi o glavi, pa je i Petra uveo u dvor, i k tome on jedini izmedju apostolâ stajaše pred križem, a i mater Spasiteljevu uze k sebi,[23] da baštinu Gospodina djevca, majku djevicu, primi sin djevac.

Marcela na taj način provede mnoge godine svog vieka, te prije opazi da je starica, nego li se sjeti da je bila djevojčica, cieneći onu rieč Platonovu koja kaže,

---

[22] *Propter generis nobilitatem.* Znamo da je apostol Ivan bio ribar, kao što i otac mu (*Matt.* 4, 21), pa nas zabunjuje ova Jeronimova, da Ivan bijaše plemićkog roda. — Na čemu se osniva ta čudna tvrdnja? . . . Ja cienim da je Pisca prevarila izjava, da je *onaj učenik bio poznat kod poglavara svećeničkog* (*Joan.* 18, 15, 16). Biti poznat s kime, već pokazuje neku pouzdaniju svezu: što opet potvrdjuje činjenica, da je isti učenik rekao vratarici nek uvede Petra; te ga ona poslušala. Jeronim dakle bit će onda ovako razložio: onaj učenik bio je Ivan evandjelist. Ali da ovaj bude bio čovjek prostak, jamačno takoga poznanstva ne bi se moglo ni zamisliti medju njim i svećeničkim — te i narodnim — poglavarem. Valja dakle reći, da je bio odličnog roda. — Mimogred opazit ću, da baš s toga neki tumačitelji svetog Pisma misle, da onaj učenik nije bio Ivan, već kakav drugi potajni Isusov učenik, a *odličan* čovjek. Ovo je i vjerovanije: jer dok s jedne strane Evandjelje ne kaže, da je to bio *Ivan;* s druge strane, kako bi Ivan i smio, ili kako bi mu se dopustilo ući u polaču svećeničkog poglavara? Ivan je za tri godine javno uz Isusa pristajao, pa kakvo mogaše biti poznanstvo medju njim i zakletim Isusovim neprijateljima? Ta oni već bijahu odredili, da svi pristaše Isusovi budu odlučeni od sinagoge (*Joan.* 9. 22), to jest izobćeni. Stoga Tirin veli: *Probabilius ergo alii putant fuisse e nobilioribus et primatibus quempiam, quorum multi credebant* (*Ib.* 12, 11) *in Christum, sed occulte.*

[23] *In sua reciperet.* Prema onome što se čita u Evandjelju (*Joan.* 19, 27): „*In sua, εἰς τὰ ἴδια: in domum suam* . . . Alii explicant: *ad se,* quae explicatio praeplacet“ (**Corluy**, ap. **Knabenbauer**, *Evang. Joannis* p. 546).

da je filozofija razmišljanje smrti.[24] S toga i naš apostol veli: *Svaki dan umirem za vaše spasenje*[25] (1 *Cor.* 15, 31); a i Gospodin — kako se u starinskim rukopisima štije: *Ako tko ne nosi križa svoga svaki dan,*[26] *i ne sliedi mene, ne može biti moj učenik* (*Luc.* 14, 27). Još k tome Duh sveti mnogo prije preko proroka bijaše rekao: *Radi tebe ubijaju nas svaki dan, jer smo smatrani kao ovce što su za klanje* (*Ps.* 43, 22; *Rom.* 8, 36). Zato i jest ona znamenita rieč iz mnogo kasnijih vremena: *Sjećaj se svedjer dana smrti svoje, i nikad ne ćeš sagriešiti*[27] (*Eccli.* 7, 40), s kojom se slaže napomena vrlo rječitog satirika: „Živi opominjući se smrti; (jer) vrieme bježi: oduzimlje mu se i ovi čas što govorim“.[28] Tako je, kao što već bijah započeo kazivati, Marcela svoj viek vjekovala, i živjela uviek misleći na svoju smrt. Tako bijaše obučena, te je odjeća podsjećaše na grob; a sebe prinošaše u žrtvu živu, razumnu, ugodnu Bogu (*Rom.* 12, 1).

Kad crkvena nevolja[29] i mene napokon dovede u Rim sa svetim biskupima Pavlinom i Epifanijem (prvi od kojih upravljaše crkvom antiokijskom, a drugi salaminskom na Cipru), dok se ja smjerno klonjah plemićkih gospodja, ona nastoja oko mene po apostolovoj rieči i u nevrieme i u dobro vrieme (2 *Tim.* 4, 2), te svojom brižljivošću predobi moju stidljivost. I jer se onda mišljaše, što se tiče znanja svetog Pisma, da ja nešto vriedim, nikad sa mnom nije govorila, da nije što o Pismu pitala; i ne zadovoljavaše se odmah,

---

[24] Vidi poslanicu XXXVII, bilj. 48.

[25] *Propter vestram salutem.* U Vulgati je: *per vestram gloriam.* Razlika je velika izmedju *propter* i *per.* U lekciji Vulgate imamo pravu zakletvu: *Tako mi.* Vidi istu Posl. bilj. 49 (Cf. **Cornely,** 1 *Cor.* p. 485).

[26] Za izreku *svaki dan,* izporedi: *Luc.* 9, 23.

[27] Židovski tekst, koga se prije ne puno godina (1896. i 1897.) nadje nekoliko komada, kaže: *In omnibus operibus tuis, memento finis et in aeternum non peccabis* (**Knabenbauer,** *Ecclesiasticus,* p. XIV—XV).

[28] *Vive memor leti, fugit hora: hoc quod loquor, inde est.* **Persius,** V. 153.

[29] Ta nevolja bijaše antiokijski razkol, o kome vidjeli smo da Jeronim govori u Posl. XV.

već pravljaše prigovore, ne da se prepire, nego da se razpravljanjem nauči rješavati ih; znajući, da se mogu kao protivni razlozi navesti.[30] Kakvih sam u njoj kreposti vidio, kakvo oštroumlje, kakvu svetost, kakvu čistoću, strašim se reći, da se ne bi činilo nevjerovano, i da ne zadam veće žalosti tebi, koja se sjećaš koliko si dobro izgubila. Samo ću ovo kazati, da što god u meni dugim učenjem bi sabrano, i postojanim mozganjem gotovo prešlo mi u narav, to ona povadi, to nauči i posvoji: tako da, po mome odlazku, ako bi se zapodjelo prepiranje o kakvom svjedočanstvu svetog Pisma, idjaše se k njoj kao k sudcu. A jer bijaše vrlo pametna, i znaše ono što filozofi zovu pristojnost,[31] to jest nek se pristoji što ćeš da činiš, odgovaraše na pitanja tako, te i ono što je bilo njezino, govorila bi ne da je njezino, nego moje ili drugoga koga mu drago: u samome poučavanju priznajući se za učenicu: — očito da ne bi na žao učinila ljudima, a kadšto i svećenicima, koji je zapitivahu za stvari nerazumljive i sumnjive; jer znadijaše da je apostol rekao: *Ženi ne dopuštam da uči* (1 *Tim.* 2, 12).

Čuo sam, kako si ti mene odmah zamienila,[32] i njojzi pridružila se; te da se nikad od nje, štono se kaže ni koliko je širok nokat nisi udaljila; u istoj kući, u istoj spavaćoj

[30] O tome na drugom mjestu Jeronim ovako piše: *Certe cum Romae essem, nunquam tam festina me vidit, ut non de Scripturis aliquid interrogaret. Neque vero more Pythagorico quidquid responderam, rectum putabat: nec sine ratione praejudicata apud eam valebat auctoritas: sed examinabat omnia, et sagaci mente universa pensabat, ut me sentirem non tam discipulam habere, quam judicem* (*Prol. in Ep. ad. Gal.* Opp. VII, 331 s.).

[31] U tekstu, grčka je riječ: *τὸ πρέπον.*

[32] Iz ovoga mjesta možemo držati za istinu, da Jeronim, za svoga boravka u Rimu, bijaše Marcelin gost: kao što smo vidjeli, da je sveti Epifanije bio gost Pavlin. Što se tiče pristojnosti, sjetimo se, da su polače velike rimske gospode bile kao gradovi. A ovo nam objašnjuje takodjer, zašto je naš svetac Marceli u Rimu pisao iz svoga stana, mjesto da joj ustmeno odgovara. Cf. **Tillemont**, *Mem.* XII, p. 59.

sobi s njom da si prebivala: te u Rimu punu svieta svakome bi poznato, da si ti stekla mater, a ona kćer. Njezino selo na domak grada bi vam kao manastir, krasno polje kao pustinja. I na taj način dugo vrieme živjeste; pa se ja radovah što dobrim življenjem mnogih, koje se na vas ugledaše, Rim postade Jeruzolim. Tu bijahu mnogobrojni manastiri djevica, i bezbrojno množtvo kaludjera; tako da s množine Božjih sluga, što je odprije bilo priekorno, poslie bijaše slavno. Medjutim jer bijasmo daleko jedno od drugoga, mi se tješismo medjusobnim razgovorom, i što ne mogosmo tielom, činjasmo duhom. Poslanicama svagda jedno drugome idjasmo na susret, jedno drugo prestizasmo ljubavlju, jedno drugo pretjecasmo pozdravima. Što ne bijasmo jedno kod drugoga, nije nam bilo na veliku štetu, jer nas neprestana pisma združivahu.

Dok bijasmo u tišini i služasmo Gospodinu, krivovjerska oluja, koja se zavrže u ovim krajevima, uzmuti sve, i takovim biesom uzkipje, te ne poštedje ni sebe, ni kakva poštenog čovjeka. Pa kao da bijaše malo što je ovamo svakoga uznemirila, dovede u rimsku luku ladju punu psostî.[33] A lonac odmah nadje poklopac; te kalom uprljane

[33] Jeronim ovdje ima u vidu Rufina, koji, pošto kriva Origenova nauka bijaše uznemirila crkve po Iztoku, dodje u Rim, i tu objelodani svoj prievod Origenova djela *O početcima,* i obrlati mnoge, koji uza nj pristadoše. O tom smo nešto kazali u Predgovoru. Izreka o ladji punoj psostî ima svoj osobiti uzrok. Bijaše onda u Rimu, ili bolje rekavši u Pinetovu manastiru u rimskome polju, čovjek odličan i dobar, a zvanjem kaludjer, po imenu Makarije, koji je u ono vrieme pisao knjigu *Contra Fatum,* to jest, protiv astrologâ, koji gataju po zviezdama. Naišavši na razne znanstvene mučnosti, ugleda u snu brod koji iz daleka dolažaše po moru; dok mu bi rečeno (od Boga kako on mišljaše), kad brod stigne u luku, da će mu razmrsiti sve težkoće. U to stiže Rufin, kome on odmah kaza svoje vidjenje, i zapita ga (bar tako sam Rufin kazuje) kako bi se po Origenu ona pitanja riešila (**Rufinus,** *Apol.* I, n. 11. Opp. p. 548). Jeronim ovdje ima u vidu taj Makarijev san i kaže, da je ladja bila puna psostî, jer je Rufin donio Origenove knjige pune krivih načela.

noge zamutiše prečisti izvor rimske vjere. Što po ulicama i na tržištu lažljivi gatalac bije po stražnjici bedake, i čim hoće da ga ujedu, udara ih štapom po zubima,[34] nije se tome čuditi, kad otrovna i gadna nauka nadje u Rimu koga će prevariti. Onda se pojavi zloglasni prievod knjigâ „O početcima“;[35] i pomoli se učenik Srećko, koji bi pravo bio *srećan,* kao što mu ime kaže,[36] da se ne bude namjerio na onakoga učitelja. Tada naši objelodaniše pobijanje one knjige,[37] i smete se sekta farizejska. Tada Marcela, koja se dugo bijaše uzdržala, da se ne bi činilo da radi što iz natjecanja s drugima, spazivši kako se u mnogima kvari vjera, ustima apostolovim pohvaljena (*Rom.* 1, 8), i kako kriva nauka k sebi privlači i svećenike, i neke kaludjere, a najviše ljude svjetovne, k tome kako varaju prostotu biskupa,[38] koji po sebi druge mjeraše, Marcela, velju, javno se uzprotivi: voleći ugoditi Bogu nego ljudima.

[34] Opisuje čaratane, koji po ulicama i sajmovima zavaravaju glupu svjetinu, i uzrokuju smieh, kao što, n. pr., kad pruže prst da im ga ugrizu, i kad tko stane da to uradi, oni štapom, što ga u drugoj ruci iza sebe drže, vješto ga ošinu po zubima.

[35] U tekstu je grčki nadpis Origenova djela: *Περὶ ἀρχῶν*: o kome vidi u Predgovoru, str. XLVII.

[36] Tekst kaže: *"Ολβιος, vere nominis sui.* — Govori o Makariju (Vidi gore bilj. 33), koga Rufin bijaše u svoju mrežu ulovio, pa mu posvetio prievod rečenog djela. *"Ολβιος* znači što i *μακάριος* (blažen, srećan); a zove ga onako, da ga pravim imenom ne spomene.

[37] *Tunc nostrorum διάλυτος contradictio:* kao da bismo rekli, pobijajuće pobijanje. Rieč *διάλυτος* izvedena je iz glagola *διαλύω*, koji znači *razriešiti, pobiti, oprovrći.*

[38] Razumije papu Siricija (384—398). Posljednje godine njegova pontifikata (a umr'o je 26. novembra) Rufin je došao u Rim, i tu se je zavrgla origenistička razpra. Papa je bio čovjek sveta življenja: što mu Jeronim priznaje kad piše protivu Rufina: *Siricii jam in Domino morientis profers epistolam* (*Apol. cont. Ruf.* L. III, n. 21. Opp. II, 494). — O rečenici: *in Domino morientis,* cf. **Pagi,** *Critica in Annal. Baronii,* a. 397, n. 16. — A bio je čovjek od one prostote srdca, koju sam Bog hvali (*Job* 12, 4; *Prov.* 11, 3 : 20, 7 : 28, 6; 2 *Cor.* 1, 12; *Eph.* 6, 5; *Col.* 3, 22). Medjutim s takove svoje prostote, Siricije nije mogao vje-

Spasitelj u Evandjelju hvali nevjernog dvornika, koji dakako zakinu gospodara, ali ipak za se mudro učini (*Luc.* 16, 8). Učiniše tako i krivovjerci, koji vidjevši da se od male iskre velika vatra razpaljuje, i da oganj, malo prije podmetnut, već je planuo dovrh krova, te da se ne može sakriti ono što mnoge bijaše prevarilo, zaiskaše i dobiše crkveno pismo, nek se misli da se digoše na put budući u zajednici s crkvom.[39] — Iza malo vremena nasliedi svećeničko poglavarstvo Anastasije,[40] odličan čovjek, koga Rim ne bi dostojan dugo imati, da svietu ne bude odrubljena glava za onakoga biskupa.[41] Dapače i zato bi uzet i prenesen,[42] da svojim molitvama ne traži preokrenuti Božje odsude kad je već izdana; jer je Gospodin rekao Jeremiji: *Ne moli se za taj narod, i ne moli se za* (njegovo) *dobro: zašto, ako će i postiti, ne ću uslišiti njihove molbe; ako će i prinieti žrtve paljenice i druge žrtve, ne ću ih primiti. Jer ću mačem i gladom i kugom pomorit ih* (*Jer.* 14, 11—12).

Moglo bi se valjda pitati: kako to ulazi u pohvalu Marcelinu? Evo kako. Od nje započe osudjenje krivo-

rovati, da Rufin i njegovi pristaše, koji se sdvornjom svetošću odlikovahu, šire bludnje protivne katoličkoj nauci. K tome, jer ove bludnje ne bijahu još podpuno odkrivene, prema pravilu — koga se sveta Stolica uviek drži — da u znamenitim stvarima treba postupati polako i s najvišim oprezom, Siricije nije htio ni mogao odmah osuditi origeniste. Pa je zato dao Rufinu, kad je ovaj pošao iz Rima, pismo crkvene zajednice *(litteras communicatorias).*

[39] U staro doba kršćanima nije bilo slobodno putovati bez crkvenog pisma *(litterae* ili *epistolae formatae)* svoga biskupa: kojim pismom crkvena vlast svjedočaše, da je dotični kršćanin u zajednici s crkvom. Bez toga u drugim krajevima, on ne mogaše biti primljen u takovu zajednicu. Ovdje Jeronim razumije Rufina, koji je tada ostavio Rim i pošao u Konkordiju, svoju otačbinu. Vidi prošlu bilježku.

[40] Anastasije bi izabran u početku prosinca 398.

[41] To jest, da za njegova života barbari ne osvoje Rima. Anastasije umrie u prosincu g. 401.

[42] Bi prenesen u život vječni.

*

vjeraca:[43] jer izvede svjedoke, koji prije od njih bijahu naučeni, a poslie se usavjetovaše i ostaviše krivovjersku zabludu; jer pokaza mložiju prevarenih; jer iznese priepise od pogubnog djela *O početcima,* na kojima se mogaše poznati, da su popravljeni skorpijinom[44] rukom: dočim krivovjernici, mnogim listovima pozvani da se brane, ne smjedoše pristupiti; i tolika bi sila savjesti, te su voljeli da ih osude nenazočne, nego da ih nazočne obliče. Ovakova slavna pobjeda potekla je od Marcele; a ti, najprvi početak ovoga dobra,[45] znaš da istinu govorim: kao što znaš, da od mnogoga čega objavljujem tek malo, da ne bi čitaocu dosadilo neugodno ponavljanje, a i da se zavidljivcima ne bi činilo, da prilikom tudje pohvale izlivam svoj jed.

Sad ću da besjedim o ostalom. Sa Zapada prešavši vihar u Iztok, mnogima priećaše propast. Tada se izvrši ona rieč: *Kada dodje Sin čovječji, mislite li da će naći vjeru na zemlji* (*Luc.* 18, 8)? Ohladiv se ljubav mnogih (*Matt.* 24, 12), ono ih malo što im bijaše mila istina vjere prionuše za me, čija se glava javno iskaše, i na koga se iznalažahu svi načini da se smakne; tako da i Barnabu[46]

[43] Osudjenje bi proglašeno od pape Anastasija g. 400.: kako je to sam dao na znanje milanskome biskupu Simplicijanu (Jaffé, *Reg. Rom. Pont.* I, p. 43).

[44] To jest, Rufinovom.

[45] *Tuque caput horum et causa bonorum.* Ovom udvornom rieči, Jeronim pripisuje i Principiji zaslugu pobjede nad origenistima, izjavljujući, da je sama nagovorila Marcelu, neka preduzme korake, što ih je i preduzela.

[46] *Barnabu* nazivlje nekoga koji mu odprije bijaše prijatelj, kao Barnaba Pavlu (*Act.* 15, 36—38). Je li to bio Rufin, ili jeruzolimski biskup Ivan? Na temelju dokazâ sv. Pisma, što ih Jeronim ovdje navodi u svezi s onim što je kazao da su mu origenisti radili o glavi, moglo bi se držati, da je Barnaba sam Rufin. Istim se dokazima označuje nečija smrt; ovo je nedvojbeno. A Rufin već je bio preminuo u Siciliji (410.); dok je Ivan jeruzolimski bio u životu sve do godine 417. Osim toga, Jeronim u svojoj Apologiji *Contra Rufinum* (L. III, n. 1. 2. 8. 41), više puta ponavlja, da mu je Rufin prietio smrću, i da će njega (Jeronima) tužiti svjetovnome sudu (*Ibid.* n. 8). S toga

dobiše na svoju ruku za ono licemjerstvo,[47] dapače za očito bratoubojstvo, koje izvrši ne rukom nego srdcem. Ali gle, duhnuvši Gospodin, sva oluja utoli, i izpuni se proročanstvo: *Odniet ćeš im duh, i u prah svoj vratit će se* (*Ps.* 103, 29). *Onaj dan nestat će svih njihovih misli* (*Ps.* 145, 4). Izpuni se i ona evandjelska: *Budalo, ovu noć ugrabit će ti dušu tvoju, a što si nabavio čije će biti* (*Luc.* 12, 20)?

Dok se ovo zbivaše u Jeruzolimu, dopadahu nas sa Zapada strašni glasi, da je Rim obsjednut, i da gradjani zlatom izkupljuju život; pa oglobljeni do gole duše, da su nanovo obsjednuti, nek izgube i život kad izgubiše imanje[48] .... Jezik mi zapinje, a jecanje presieca mi kazivanje

Jeronim veli mu: „Nije ti triebe, da me tužiš, rizikajući sam glavom. Podplativši kakva razbojnika, možeš nadovoljiti svoje srdce“ (*Ibid.* n. 42). — Uzgred ću opaziti, da tužitelj sam rizikaše glavom, ako bi se na sudu dokazalo da je obtuženika krivo tužio: i to je htio kazati Jeronim. A što se tiče same tvrdnje, on nju temelji na poslanici što mu Rufin bijaše pisao (koja na žalost do nas nije doprla): *In extrema parte epistolae, denuntiata morte me deterres etc.* (*Ibid.* n. 1). Moguće je, da mu Rufin nije prietio smrću, nego tim što je u istoj poslanici — da zaplaši svog protivnika — rekao, da će, ili da bi ga mogao tužiti sudu (n. 8); pa je možda pridodao, da bi na taj način (po ondašnjoj legislaciji) Jeronim mogao platiti glavom; osobito, kad on zna njegova zločinstva, koja mu je sam, kad bijahu najpouzdaniji prijatelji, odkrio; te koja će očitovati, ako Jeronim ne umukne (n. 41). Ovo, po svoj prilici, znače Jeronimove rieči: *Terres me gladiis tuis, et accusationem non jam ecclesiasticam, sed tribunalium comminaris* (n. 8) .... *Si quid in te asperum dixero, statim mihi proscriptionem et gladios comminaris* (n. 21).

[47] Budući da nam nisu poznate sve Jeronimove prilike onoga vremena, ne možemo reći na što nišani govoreći o licemjerju na koje bijaše pristao Barnaba. Sva je prilika, da mu je bila u vidu kakva urota njegovih neprijatelja, koja se imala izvesti osobitim licemjerstvom; kako bi oni došli do svoga cilja, i njega pogubili.

[48] Prva je obsada Rima bila g. 408.: koju Alarik diže za odkup od 5000 librica zlata, 30.000 librica srebra, 30.000 librica bibera, 4000 svilenih odiela, 3000 peča finoga skerleta. Pri drugoj obsadi (g. 409.), Alarik proglasi za rimskoga cara Atala. Treći put (24 kolovoza 410.) udje u Rim, koji bi strašno oplienjen.

pisaru u pero. Osvojen je Rim, koji bijaše osvojio vas cieli sviet; i još pogibe od glada prije nego od mača, pa jedva malo ih se nadje, koji mogahu biti zarobljeni. Od ljutog glada čeljad posezahu rukom na neizkazana jela, i jedan drugome ude razkidivahu, a majka ne štedjaše djetešca od sise, i natrag uzimaše u trbuh koga malo prije bijaše rodila![49] .... Obnoć bi uzet Moab, obnoć se razkopaše njegovi zidovi (*Is.* 15, 1)... *Bože, narodi dodjoše u baštinu tvoju, oskvrniše svetu crkvu tvoju. Obratiše Jeruzolim u kolibu čuvarâ voća. Mrtva tjelesa sluga tvojih dadoše pticama nebeskim da ih jedu; tjelesa svetih tvojih zvjerima poljskim. Proliše krv njihovu kao vodu oko Jeruzolima, i ne bijaše nikoga da ih pokopa* (*Ps.* 78, 1—3)! „Tko bi mogao riečima pripovjediti pokolj i izgibiju one noći? tko dovoljno naplakati se za onim jadima? Starinski grad ruši se, grad koji je mnogo viekova kraljevao! Silesija mrtvaca na sve strane, po ulicama i po kućama, leže; i gledaš razne oblike smrti".[50]

Kad eto, za onog prevelikog meteža, kao što se bilo nadati, krvopija pobjeditelj srće i u Marcelinu kuću .... „Nek mi je slobodno spomenuti što sam čuo"[51] i objaviti što svojim očima vidješe sveti ljudi, koji se ondje nahodjahu. Oni kažu kako si i sama s njom bila u pogibli. Priča se dakle, da je neustrašiva dočekala divljake kad rupiše u kuću. A kad iskahu od nje novce i blago zakopano, da se pravdala svojom rdjavom haljinom; ne mo-

[49] Povjest nam kaže, da se tako što dogodilo za obsade Jeruzolima. Jeronim će biti, samo za retorski ukras govora, ono primienio i na obsadu Rima.

[50] *Quis cladem illius noctis, quis funera fando*
Explicet, aut possit lacrimis aequare dolorem (mj. *labores*)?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos;
Plurima perque vias sternuntur (mj. *sparguntur*) *inertia passim*
Corpora, perque domos, et plurima mortis imago (*Aeneid.* II, 361—365. 369). — Primjenjuje na Rim Vergilijeve stihove o uzeću Troje.

[51] *Sit mihi fas audita loqui* (*Ib.* VI, 266).

gavši ih ipak uvjeriti o svome svojevoljnom siromaštvu. Kad je bijahu štapima i kamdžijama, govori se, da nije osjećala mukâ; nego plačući i klečeći pred njihovim nogama za ovu se jedinu stvar starala, da tebe ne razstave od nje, da ne bi mladost pretrpjela, čega se njezinim starim godinama nije bilo bojati. Isukrst umekša njihova tvrda srdca, i medju krvavim mačevima sažaljavanje nadje mjesta. A kad divljaci i nju i tebe odvedoše u crkvu svetog Pavla, da vam u njoj bude ili spas, ili smrt,[52] kaže se, da je nju tako velika radost obuzela, te Bogu zahvaljivaše što joj tebe neoskvrnjenu sačuvao; što sužanjstvo nju ne učini siromašicom nego nadje; što ne imadijaše svakidašnje hrane; što nasićena Isukrsta ne osjećaše glada; što riečju i djelom mogaše kazati: *Gola izadjoh iz utrobe matere svoje, gola ću se i vratiti. Kako je Gospodin našao za dobro, onako se je i dogodilo: da je blagoslovljeno ime Gospodnje* (*Job* 1, 21).

Poslie nekoliko dana, u tielu zdrava, čila i krepka, ostavljajući ono malo svoga siromaštva tebi, ili bolje reći kroza te ubogima, zaspa u Gospodinu, sklopivši oči u tvojim rukama, izpuštavši dušu u tvojim cjelivima: dok sviest dobroga življenja, i nadarje na drugome svietu činjaše da se smieši, kad ti kod nje suze prolivaše.

Za te, častna Marcelo, a i za te, kćeri Principija, jednim kratkim noćnim radom ovo sam iz usta pisaru kazao, ne ljepotom rječitosti, nego osjećanjem osobite zahvalnosti prema vama; a i želeći ugoditi Bogu i čitateljima.

[52] Alarik bijaše izdao naredbu vojsci, da crkve, osobito one sv. Petra i sv. Pavla, imaju smatrati za mjesta sveta, u kojima nikome ne smije biti nanesena bilo kakva uvreda. Zato su vojnici, pošto im Bog, kako veli Jeronim, omekša srdce, odveli u crkvu sv. Pavla Marcelu i Principiju, kao u utočište, dok mine opasnost. Ali kako je ova mogla dugo trajati, ne imajući one čim se izdržavati, mogaše im u crkvi biti i smrt. Ovo cienim da je misao Jeronimova, kad veli: *et vel salutem vobis (barbari) ostenderent, vel sepulcrum.* — I Sozomen kazuje znameniti dogadjaj o nekoj rimskoj ženi, koju ne mogavši oskvrniti jedan od Alarikovih vojnika, sam je odvede u crkvu sv. Petra, da joj čistoća bude sigurna (*Hist. Eccl.* IX. 10).

Poslanica LXIII.[1]

Demetriji.[2]

O obdržavanju djevičanstva.

Sadržaj. — *Iztaknuvši težinu zadatka, kojim se misli baviti u ovoj poslanici, i kazavši kako se je udivio njezinu posvećenju Isusu, živim bojama opisuje pojedine okolnosti toga*

[1] Pisana god. 414.

[2] U prvoj desetini petoga vieka življahu skupa u Rimu dvie udovice, svekrva i nevjesta, od najvišeg družtvenog staleža, po imenu Proba i Julijana, a bogatstvom nadilažahu svaku drugu obitelj u svemu rimskome carstvu. Julijana bila je žena pokojnog Olibrija, Probina sina, konzula u god. 395. Obadvie bijahu jednako dobrotvorne, pobožne i krepostne; te pohvaljene od svetog Ivana Zlatousta (*Ep.* 168. 169. Opp. III, 709). Demetrija bijaše Julijanina i Olibrijeva kći. Baba i majka nju namjeravahu udomiti prema visokom njezinu staležu; a ne zna se da je tome bila protivna djevojka. — Kad Goti uzeše Rim (410.), sve tri, pošavši im za rukom izmaknuti se iz Rima, sa više drugih svetih djevica i udovica, prebrodiše more i stigoše u Afriku. Tu se poznadoše, prije listovima pa lično, sa svetim Augustinom. Kroz njegove rieči taknu Bog srdce Demetrijino, kad već bijaše prispjelo vrieme njezina vjenčanja (**Augustinus**, *Ep.* 188. Opp. II, 849); pa se ista zavjetova djevičanstvu, i svečano u crkvi primi od biskupa Aurelija blagosovljenu koprenu *(flammeum)*. Kolika bijaše Augustinova radost s toga, vidi se iz poslanice, što ju je tom prilikom pisao Probi i Julijani (*Ep.* 150, l. c. 645). Ali nije sam Augustin tome se radovao, nego je viest, kako kazuje Jeronim, napunila veseljem cielu kršćansku Afriku, i sva ostrva izmedju Afrike i Italije, pa čak i crkve po Iztoku. Nakon nekoliko vremena, vratiše se sve tri u Rim. Proba medjutim i Julijana obratiše se Jeronimu molbom, da napiše pouku za Demetriju, i sveti otac povolji im ovom poslanicom, koju bismo mogli na-

dogadjaja, što ih bijaše saznao od nekih galskih gospodja, i spominje radost, kojom se s toga obradova gotovo vas kršćanski sviet. Prelazeći na pouku, najprije svjetuje na postojanstvo. Opominje da pazi na napasti neprijatelja paklenoga, koji potiče na grieh nečisti. Daje joj naputke o učenju, o pošćenju, o posluhu, o drugovanju; i u svezi s ovom posljednjom stvari označuje čeljad, koje se ima kloniti.

Izmedju svih zadataka, što sam o njima od mladosti do ove dobi, bilo svojom ili hitropisara rukom pisao, ni jedan mi ne bi teži od ove radnje. Jer kad mi je pisati kršćanskoj djevici Demetriji, koja je plemstvom i bogatstvom prva u rimskome svietu, ako kažem sve što odgovara njezinim krepostima, mislit će se da laskam: ako što izostavim, e se nebi činilo nevjerovano, svojim ću žapanjem okrnjiti njezina pohvalna djela. Šta dakle da radim? Njezina baba i majka, izredne ženske glave, tolikim svojim ugledom ovo mi nalažu, tolikim pouzdanjem ištu, tolikom uztrajnošću izmamljuju, da ne smijem odreći, što nisam kadar izpuniti. One, naime, od mene — čiji um više puta malaksa u ovakovim zadatcima — ne iziskuju nešto novo i odlično; već, koliko sam kadar, nek ne izostane moj glas u razlaganju njezinih kreposti; dok u njoj — da upotrebim

zvati razpravom o savršenoj čistoći. Kasnije i zloglasni Pelagije usudi se pisati Demetriji (*Inter Opp. s. August.* II, 1099—1120): te Augustin zajedno sa svetim Alipijem, pisa Julijani o krivim nazorima, što se u onom spisu nalaze (*Ep.* 188, *ib.* 848—854). Demetrija još je bila u životu oko polovine petoga vieka, kao što se vidi iz poslanice nepoznatog crkvenog pisca (*Inter Opp. S. Prosperi*, Bassani 1782, I, p. 501—509), njoj upravljene: gdje, medju ostalim pohvalama, čitamo da ga je ona zamolila, e je pouči kako će napredovati u savršenosti kršćanskoj. Posljednji spomen kaže, da je sv. Leon Veliki, poslie nego što je Genserik, vandalski kralj, opljačkao Rim (455.), nagovorio Demetriju, *službenicu Isukrstovu*, da sagradi jednu crkvu u čast svetom Stjepanu, na svojoj zemlji na latinskoj cesti, tri milje od Rima (*Ap.* **Tillemont**, *Memoires* XIII, p. 635).

rečenicu slavnoga govornika — više treba hvaliti ono čemu se nadamo, nego ono što jest; premda je sama živom vjerom nadvisila djevojačke svoje godine, i odanle započela, gdje dovršiti jest drugima[3] podpuna i savršena krepost.

Daleko bilo klevetanje; nek se ukloni mržnja! Nek me ne krive za umiljavanje. Nepoznatoj — dakako po tjelesnom licu — nepoznat pišem. U ostalom naš iznutrašnji čovjek (*Rom.* 7, 22) dobro se jedan s drugim poznaje[4] onim znanjem, kojim je Pavao apostol znao Kološane i mnoge druge vjerne, što ih prije ne bijaše vidio (*Col.* 2, 1).

Kolika je u mojim očima vrstnoća naše djevice, i još kako nju smatram za čudo, može se suditi po tome, što, zabavljen tumačenjem crkve Ezekijelove — što je baš najmučnija stvar u cielome svetom Pismu — i onog diela svete zgrade, gdje se opisuje svetinja nad svetinjama i kadioni oltar (*Ezech.* 43, 10 ss.), volim za časak ostaviti glavni svoj posao, da priedjem od oltara k oltaru, te posvetim vječitoj čistoći žrtvu živu, bogougodnu i bez ikakve mane (*Rom.* 12, 1). Znam da je djevičanska koprena,[5] uz biskupov blagosov, pokrila joj svetu glavu, i da se svečano proslavila ona znamenita apostolova rieč: *Hoću da vas sve* (kao) *djevicu čistu izručim Krstu* (2 *Cor.* 11. 2), kad kraljica, u zlatnoj haljini, raznim svojim nakitima ukrašena, stade s desne njegove[6] (*Ps.* 44. 10.). U tako šarenu haljinu, izatkanu od mnogih različitih kreposti, bijaše obučen Josip (*Gen.* 37, 3. 23); a i kraljevske kćeri njom se zaodievahu (2 *Reg.* 13, 18). Zato i sama zaručnica svetog Pisma veseli se, i kaže: *Uvede me kralj u ložnicu svoju* (*Cant.* 1,

[3] *Ubi aliis desisse.* Ovako se čita u izdanju Viktorijevu. Vallarsi ima drugojačiju lekciju: *unde alias desisse.* Za navod iz Cicerona, vidi Posl. LXI, bilj. 4.

[4] To jest, mi se znamo izmedju sebe, ako se i nismo vidjeli.

[5] *Flammeum virginale.* Vidi Posl. LV., bilj. 151.

[6] Kad duša, zaodjevena raznim krepostima, svečano zavjetuje Bogu svoje djevičanstvo, ona postaje zaručnica kralja Isusa, te i sama biva kraljica. S toga primjenjuje na Demetriju rieči Psalma.

3); a zbor njezinih druga odgovara: *Sva je slava kraljeve kćeri iznutra* (*Ps.* 44, 14). Znam, velju, da je blagosovljena koprena pokrila njezinu glavu; ali će i moj govor štogod koristovati. Konji bolje trče kad čuju odobravanje, vika povladjivanja pobudjuje hrabrost boraca, vojvodina besjeda razpaljuje ubojne redove, i čini ih da trgnu sablje u desnice. Dakle i u našem slučaju, baba i mati posadiše; ali ću ja zaliti, a Gospodin će dati da uzraste (1 *Cor.* 3, 6).

Kad ti je koga veličati, retorska nauka uči,[7] da ga kitiš djedovima i pradjedovima mu, i svom prošastom slavom; kako ćeš rodnim korienom nadoknaditi nerodnost ogranaka, i što nemaš u plodu, da možeš s čudjenjem gledati u stablu.

Naravno meni bi sada trebalo započeti od slavnih imena Probâ i Olibrijâ, i od glasovitog plemena Anicijâ,[8] od koga je malo tko, te nije zaslužio postati konzul. Ili bar valjalo bi da iztaknem Olibrija, otca naše djevice, za čijom preranom smrti Rim je ljuto cvilio. Ne usudjujem se više što o njemu reći, da svetoj majci ne pozliedim rana, i spominjanjem njegovih vrlina, ne ponovim joj žalosti. Ljubežljiv sin, milokrvan muž, milostiv gospodar, prijazan gradjanin, i u dječjoj dobi[9] konzul, a dobrotom vladanja

[7] Zabilježit ću za prostog čitatelja, da je *retorika* ona znanost, koja uči zgodno govoriti, kako će čovjek druge poučiti i osvjedočiti, ugoditi im svojim riečima, i u srdce ih dirnuti.

[8] U porodici Probâ jest najpoznatiji Demetrijin djed *Sextus Petronius Probus,* koji bi prokonzul u Africi (god. 351.), četiri puta prefekt Italije ili Galije, zapovjednik carske tjelesne straže u Iliriku, konzul s carem Gracijanom (371.). Imanje mu je bilo neizmjerno, i razasuto po svem rimskom carstvu. Kuća Olibrijâ spadala je takodjer u najodličnije senatorske; a još više kuća Anicijâ, od koje bijaše car Marko Aurelije. Sve tri ove porodice rodbinskim svezama bijahu se stopile u jednu (**Tillemont**, *Memoires* XIII, p. 620; *Hist. des Empereurs,* Valent. I, art. 18—20, V, p. 41—49).

[9] Kako sam i na drugom mjestu zabilježio, dječja dob kod Rimljana redovno se razumievaše do 17 godine. U posebnim slučajevima i do 20 godine.

veoma slavan senator: — eto to bijaše Olibrije. Srećan sa smrti svoje, jer ne vidje propasti domovine, a još srećniji s pomladka svoga, jer, vječitom čistoćom kćeri Demetrije, izvrstnijom učini odličnu prababu Demetriju.

Nego što ja činim? Zaboraviv svoj zadatak, diveći se mladici, pohvalih nešto svjetovnoga dobra, kad mi treba hvaliti našu djevicu zato što za sve to nije marila, što je mislila ne da je plemićka, ne da je veoma bogata, nego samo da je čovječje stvorenje. Što je ona u biseru i svili, u množtvu hadumaca i djevojaka, u vrevi laskavih i udvornih robova, kod odabranih jela, kakovih ih bijaše izobila u sjajnome domu, što je, velju, ona željela tegobu posta, oštre haljine, uzdržanje od hrane, to je nevjerovana jačina duha. Bijaše bo čitala rieči Gospodnje: *Koji meku odjeću nose, u kraljevskim su dvorovima* (*Matt.* 11, 8). Divljaše se načinu života Ilijinu i Ivana Krstitelja, od kojih jedan i drugi kožnim pojasom stegnu i umrtvi bokove svoje; a o drugom se kaže, da je došao predteča Gospodnji u duhu i kreposti Ilijinoj, te je prorokovao u materinoj utrobi, i izjavom vječnoga Sudca, prije dana sudnjega, bio pohvaljen (*Luc.* 1, 7. 17. 26—28. 41; *Matt.* 11, 11). Divljaše se gorućnosti Ane kćeri Fanuelove, koja do krajnje starosti molitvom i postom služaše Gospodinu u crkvi (*Luc.* 2, 38). Bijaše je želja za zborom četiriju djevica Filipovih kćeri, koje djevičanskom čistoćom postigoše dar proročanstva (*Act.* 21, 8—9), i žudjaše biti jedna izmedju njih. Ovim i ovakim se mislima nasladjivaše; a ničesa toliko nije bojala se, koliko da će učiniti na žao babi i materi; jer dok je njihov izgled na to pobudjivaše, prijaznost i ljubav njihova zadavahu joj strah: — ne kao da njima bijaše neugodan kaludjerski život,[10] nego ne smjedijahu

[10] *Sanctum propositum.* Jeronim obično zove prave redovnike (kaludjere) svetima, a njihov način života (*propositum*) življenjem svetim. Iz onoga što je prije kazao vidi se, da je Demetrija već bila odredila posvetiti se onakovu životu; ali nije smjela tu misao očitovati materi i babi.

ovo željeti ni za ovim težiti, jer je to stvar velika. Mlada Isukrstova novakinja bijaše u zabuni. Mržaše na svoj nakit kao i Estera, koja govoraše Gospodinu: *Ti znaš, da mrzim na obilježje glave svoje* (to jest na diademu,[11] koju je nosila kao kraljica), *i brojim ga u nečistoću, kao krpe žene kad ima vrieme* (*Est.* 14, 16). Častne gospodje, što ih s galskih obala biesna oluja natjera,[12] da, preko Afrike, dodju se nastaniti u sveta mjesta, koje nju vidješe i s njom se poznaše, kazuju kako obnoć potajno — sa znanjem samih Božjih djevica koje bijahu u pratnji njezine matere i babe — nikada ne upotrebljavaše plahtâ i mekanih perina,[13] već joj za postelju bijaše mala kostriet na goloj zemlji; kako padaše u duhu Spasitelju pred noge i neprestano prosipaše suze niz obraze, da joj primi namjeru i izpuni želju, i da gane babino i materino srdce.

Što ću više razvlačiti? Kad se već približavaše dan pirni i za ženidbu koja imadijaše biti spravljaše se spavaća soba, na samo i bez gledalaca, tješeći se noćnim mrakom, kažu da se ovakim pomislima naoružala: „Što „činiš, Demetrija? Zašto braniš čistoću tolikim strahom? „Hoće se voljnosti i srčanosti. Ti, koja se na miru to„liko bojiš, što bi uradila da ti je pretrpjeti mučeništvo? „Ti, koja nisi vriedna podnieti pogleda svojih, kako bi „podniela sud progoniteljâ? Ako ne mogu da te pobude „primjeri ljudî, nek te ohrabri i učini bez bojazni, blažena „mučenica Janja, koja nadjača svoju mladu dob i nasil„nika, i mučeništvom posveti častno ime čistoće. Ne znaš, „jadna, ne znaš za koga si dužna čuvati djevičanstvo „svoje. Nije davno bilo kad si drhtala medju barbarskim „rukama, kad te baba i majka svojim širokim haljinama i „plaštima zaklonjahu. Vidjela si, da si već robinja, i da

[11] O *dijademi* vidi Posl. LIII., bilj. 14.

[12] Goti usrnuše u Galiju g. 412.

[13] Ovo se razumije od kada se Demetrija zakani, po savjetu sv. Augustina, da će posvetiti Bogu svoje djevičanstvo.

„sama ne bijaše gospodarica svoje čistoće. Groza te po- „duzimaše od divljih neprijateljskih lica. Tajno cvileći „spazila si gdje odvode Božje djevice.[14] . . . Tvoj Rim, „negdašnja glava svega svieta, grobnica je rimskoga na- „roda, a ti ćeš se u libijskome primorju[15] udati za uskoka, „kad si i sama protjeranica? Tko će ti biti jengija?[16] Tko „će ti biti svatovi? Piskom puničkog jezika izpjevat će ti „se gnusne fescenijske pjesme...[17] Da se nisi više ska- „njivala. *Savršena Božja ljubav odgoni strah* (1 *Joan.* 4, 18). „Uzmi štit vjere, oklop pravde, kacigu spasenja (*Eph.* 6, „16—17), idi u boj. Sačuvana čistoća ima i ona svoje mu- „čeništvo. Šta se bojiš babe? Šta se plašiš roditeljke? „Može biti da i same žele ono, što misle da sama ne „želiš."

Ovim i mnogim drugim poticanjima razdraži se i baci sa sebe vas tjelesni ukras i svjetovno odielo. Skupocjeni djerdani, preskupa zrna bisera i žarko drago kamenje ostavljaju se u skrinje. Oblači se u lošu haljinu, pokriva se lošijim plaštem;[18] pa neočekivana, iznenada pada na koljena pred babu, i samo plačem i naricanjem kaže joj se tko je. Začudi se sveta i poštovana žena videći neobično odielo na unuci. Majka od radosti bijaše zabunjena. A jedna i druga ne vjerovahu da je istina, što željahu da istina bude. Jezik im prianjaše za grlo, i dok im

[14] Da su Goti usrnuli i u polaču Anicijâ, samo sobom razumije se (**Baronius**, a. 410 n. 41). Pojedinosti toga dogadjaja nisu nam poznate; te ne znamo na koji način Proba, Julijana i Demetrija izbaviše se od njihovih ruku. Ali iz ovoga što Jeronim kaže, vidi se da su barbari više djevica odveli iz Probine polače.

[15] Libija, onda se zvaše sjeverna Afrika. — V. Posl. LIX, bilj. 11.

[16] U tekstu je *pronuba* (žena koja je sa strane nevjestine pripravljala što potrebovaše za pir). To nije dakle što je kod nas jengija; ali sam upotrebio ovu rieč, jer ne mogu naći bolje.

[17] Tako prozvane od grada etrurskog *Fescennia*. Onakove pjesme, koje ondje postadoše, u početku bijahu vesele naravi, ali se izvrgoše u veoma nećudoredne.

[18] U takovo se odielo oblačahu kaludjeri i kaludjerice.

od straha i veselja popadaše lice crvenilo i bljedoća, različne misli vrtijahu im se po pameti.

Ovaj predmet nadvisuje moje snage, pa ne ću ni da kušam opisivati, što bi kazivanjem umalio. Pripovjediti veličinu nevjerovanog veselja jedva bi mogao prebogati um Ciceronov, a i Demostenove izreke, žestoke i pune poleta, ovdje bi sporije i slabije tekle. Zbi se tada što bi god um mogao zamisliti, što bi god rieči mogle izreći. Majka i baba utakmice navališe da unuku i kćer[19] cjelivaju. Od veselja prolivaju obilne suze, klečeću podižu sa zemlje, uplašenu grle. Priznaju svoju misao u njezinoj namjeri, i izjavljuju radost, što djevica svojim djevičanstvom plemenitijom čini plemićku porodicu; i govore, da je ona našla što će dati svome rodu, što će učiniti da se ponešto zaborave razvaline Rima. — Dobri Isuse, koliko bi onda veselje u svem domu!

Kao iz plodnog koriena nikoše na jedanput mnoge djevice, i za primjerom zaštitnice i gospodarice povede se gomila zasticćenica i službinja.[20] Po svim kućama pomnjivo se obdržavaše obećano djevičanstvo: i takovim djevicama, premda izvanjim položajem ne bijahu jednake jedna s drugom, jednaka bijaše plaća za čistoću. Malo je što

[19] Prvo se čitalo: *Certatim in oscula neptis, et filiae mater, et avia ruunt* (**Victorius**). Vallarsi kaže, da je nespretna takova lekcija; ali nije manje nespretan njegov izpravak: *Certatim in oscula neptis, et filia, mater, et avia ruunt* (Navališe da se cjelivaju unuka i kći, mati i baba.). Ja smjerno mislim, da se ima čitati: *Certatim in oscula neptis et filiae* (dva genitiva) *mater et avia ruunt.* — Kad bismo, po Vallarsijevu izpravku, u rečenici imali tri (po gramatici četiri) subjekta, onda bi o svim trima jednako moralo se razumjeti i ono što sliedi: a svak vidi, da to ne može biti.

[20] *Exemplumque patronae et dominae secuta est clientum turba atque famularum.* — *Patronus,* u kasnije doba carstva, bijaše *zaštitnik,* koga medju velikašima sebi izabirahu ljudi nižega družtvenog staleža, te se prema njemu zvahu *clientes* (klijenti, štićenici), i bijahu zavisni od njega, ali po svojoj volji. — Ovo nam tumači kako je Demetrija imala gomile štićenica.

rekoh. Svekolike crkve po Africi zaigraše od radosti. Ne samo po gradovima, varošima i seocima, nego i po kolibama,[21] svuda se pronese glas. Po svim otocima izmedju Afrike i Italije ista se viest razširi: i veselje, bez zapreke na putu, odletje dalje. Italija svuče tada sa sebe crninu, i u pola porušenim zidovima Rima vrati se nešto negdašnjeg sjaja: jer se cienilo, da im se Bog umilostivio u savršenom obraćenju one, koju je Rim odgojio. Bi rekao da se i gotski čopori utamaniše, i da Gospodin, zagrmjev odozgo, svojim gromovnim munjama pobi izmet odmetnika i robova.[22] Nije se ovako Marcelovom odlučnom bitkom kod Nole,[23] puk rimski ohrabrio, prvi put poslie Trebije, Trazimena i Kana,[24] kod kojih mjesta hiljade rimske vojske bijahu sasječene. Manje je negda bilo veselje zlatom odkupljenog plemstva, i onih što za razplod rimskog roda nalažahu se u tvrdjavi, kad obaznaše, da su galske čete ametice potučene.[25] Glas o ovom dogadjaju dodje u iztočne obale; pa se i u gradovima unu-

[21] *Magalia.* Punska rieč; a znači kolibe, što ih numidski čergaši na kolima prenošahu čas ovdje čas ondje.

[22] Iste Gote zove odmetnicima i robovima, jer ih car Teodosije Veliki, g. 379. bijaše svladao i pokorio carstvu (**Cantù**, *St. Un.* Ed. X. Tor. III, p. 808 s.).

[23] Nola, grad u Kampaniji, gdje Marcel u drugoj polovini god. 216. suzbi Hanibala, i gdje ga druge godine (215. pr. Is.) nadvlada. — Što ovdje kaže Jeronim, uzeo je iz Cicerona (*Brutus,* n. 3), koji ga ne upotrebljava hiperbolično kao što on.

[24] Trebija, rieka u gornjoj Italiji, kod Piacence, na glasu s Hanibalove pobjede (g. 217. pr. Is.). Trazimen, jezero u srednjoj Italiji *(Lago di Perugia),* gdje je iste godine Hanibal nanovo pobiedio Rimljane. — Kane, selo u Apuliji, gdje je (g. 216.) Hanibal porazio Rimljane.

[25] Jeronim kazuje po pričanju Tita Livija (V, 49), koji je poraz Rimljana eufemistički pretvorio u pobjedu; jer Gali, pošto osvojiše Rim (390 ili 388) pristadoše na ovo, da će ga ostaviti za hiljadu librica zlata. — Tvrdjava, koja se ovdje spominje, bila je na Kapitoliju, i najbolji junaci bijahu se u nju zatvorili da brane Rim.

trašnje zemlje začu pobjeda kršćanske dike.[26] Koja se od Isukrstovih djevica ne pohvali njezinim družtvom? Koja mati ne zavapi, da je blago utrobi tvojoj, Julijana? Neka nevjernici dvoume o plaći na onome svietu; ti si, djevice, medjutim više primila nego li si poklonila. Za koju, kao vjerenicu jednog čovjeka, znaše samo jedna zemlja, za nju, kao Isusovu djevicu, ču vas sviet.

Rdjavi roditelji, a kršćani nesavršene vjere, jer ne nalaze zetova prema sebi, posvećuju djevičanstvu ružne i u kakovu udu sakate kćeri. Ako toliko, štono se kaže, vriedi staklo, koliko vriedi biser?[27] U istinu oni kojima se čini da su pobožniji, pošto djevicama dadu malo novca, kojim se jedva jedvice mogu prehraniti, svekoliko imanje razdiele svojoj svjetovnoj djeci, mužkoj i ženskoj. Ovo nedavno učini u ovome gradu neki bogati svećenik; tako da ostavi u siromaštvu dvie kćeri zavjetovane djevičanstvu, a pobrinu se za svakojako izobilje raskošja i slastî ostaloj djeci. Na žalost isto učiniše mnoge ženske našega kaludjerskog života; i kamo sreća, da su to riedki slučaji! Ali koliko se češće dogadja, toliko većma blago onima, koje se ne povedoše ni za izgledom mnogih.

[26] Demetriju zove *kršćanskom dikom.*

[27] *Tanti, ut dicitur, vitrum, quanti margaritum?* (S upitnikom čitaju Victorius i Gravius). Jeronim na više mjesta upotrebljava ovu izreku kao poslovicu (V. Posl. XLV, bilj. 36, i LIII, bilj. 50); a valjda je nju uzeo iz Tertulijana, jer je i kod ovoga nalazimo: *Si tanti vitrum, quanti margaritum?* (*Ad Martyres,* c. 4. Opp. I, 626). Pri ovom Tertulijanovu mjestu Lacerda primjećuje, kako je pisac istom prekorečicom hotio iztaknuti ogromnu razliku izmedju stvari što ih ondje opisuje, to jest, medju slavom zemaljskom, koja se velikim trudom i mukom dobiva na svietu, i slavom što se mučeništvom postiže na nebesima. Prenesavši opazku na naš tekst, valjda je Jeronim ovo htio kazati: ako i onakov dar (posvećenje ružnih i sakatih kćeri) nije Bogu neugodan, i ima svoju vriednost; koliko je veći i ugodniji dar, kad roditelji s plemenitog i svetog uzroka posvećuju svoje kćeri, ili se ove same djevičanstvu obećavaju, a imaju sve u duši i tielu, te bi se izvrstno mogle udati?

Kaže se, a to svi kršćani hvale i slave, da što god bijaše spremljeno za udadbu, onaj sveti Isukrstov par[28] izruči djevici, nek nije krivo zaručniku,[29] i prenese na nju sve priješnje bogatstvo, da s mirazom ona k njemu dodje; i propadljivim svjetovnim dobrima da podpomaže domaće Božje (*Eph.* 2, 19), koji su u potrebi. Tko bi vjerovao? Ona Proba, ličnost slavnija od svih visokih državnih činovnika i od svih plemića rimskoga svieta, koje svetost i dobrotu svakome podatljivu, i sami barbari veoma poštovahu,[30] koju ne oslabiše redovni konzulati[31] triju sinova, Probina, Olibrija i Proba,[32] poslie nego je sve popaljeno i razgrabljeno, i Rim osvojen, govori se da sada prodaje imetak, što ga je posjedovala, te nepravednim bogatstvom, da pribavlja sebi prijatelje, koji će je primiti u vječne šatore (*Luc.* 16, 9): e se ljudi crkovni, kojeg mu drago službenog čina, i oni koji su samo po imenu kaludjeri, zastide kupovati nepokretne imovine, dočim ih onakova vlasteoka prodaje.

---

[28] Proba i Julijana.

[29] Isukrstu.

[30] Evo kako suvremeni poganski pjesnik Klaudijan opisuje vrline naše Probe: *Sic Proba . . .*
Quae decorat mundum . . .
. . . . Credas ex aethere lapsam . . .
Stare Pudicitiam . . ,
. . . .
Talem nulla refert antiquis pagina libris,
Nec Latiae cecinere tubae, nec Graeca vetustas:
Conjuge digna Probo . . . (*Panegyris in Probini et Olybrii fratrum consulatum,* 192—199. *Corpus Poetar.* Francofurti 1833, p. 1269).

[31] Prema tome što je konzulâ bilo od dvie vrste redovnih *(ordinarii)* ili zamjenikâ *(suffecti)*, to jest izabranih mjesto redovnih, kad bi ovi u roku svoje službe umrli, ili bi nezakonito bili izabrani, ovdje se govori o konzulatima prve vrste. — Za ono što kaže, da tri konzulata ne oslabiše Probe, valja znati, kad tko stupaše u službu konzulsku, da mu troškovi bijahu tako ogromni, te ih mi trudno možemo pojmiti (**Tillemont**, *Mem.* XIII, p. 621).

[32] Dva prva bijahu konzuli g. 395., a posljednji god. 406.

Tek ona bijaše umakla iz neprijateljskih ruku, i tek što bijaše oplakala djevice silom iztrgnute iz njezina zagrljaja,[33] nenadno je zadesi nesnosni udarac — od koga nikada nije bila u strahu — ostavši bez sina preljubaznoga.[34] Ali uzdanjem u dobra vjekovita odolje smrtnoj rani, dokazavši sama sobom, da je istina što u pohvalu pravedniku lirska pjesma veli: „Ako se sviet sruši, u (nj) neustrašiva udarat će ruševine“.[35] — U Jobovoj knjizi čitamo: *Dok ovaj još govoraše, dodje drugi glasnik* (*Job* 1, 16. 17. 18); takodjer u istoj: *Kušanje je* ili (kako je bolje u židovskome) *vojevanje je život čovječji na zemlji* (*Ib.* 7, 1). Jer s toga trudimo, i na pogibli smo vojujući na ovom svietu, da budemo viencem okićeni na onome. Nije čudo da ovako biva ljudima, kad je i sam Gospodin bio kušan (*Matt.* 4, 3 ss.). I o Abramu Pismo svjedoči, da ga je Bog kušao (*Gen.* 22, 1 ss.; *Hebr.* 11, 17; *Jac.* 2, 21). Zato i govori apostol: *Radujte se u nevolji* (*Rom.* 12, 12); i: *Znajući da nevolja proizvodi strpljivost; strpljivost kušanje; kušanje ufanje; a ufanje ne će* (nas) *zastidjeti* (*Ibid.* 5, 3—5); pa i na drugom mjestu: *Tko će nas razlučiti od ljubavi Božje? Nevolja, ili neprilike, ili progonstvo, ili glad, ili golotinja, ili pogibao, ili mač? Kao što je napisano: poradi tebe ubijaju nas svaki dan: drže nas kao ovce što su za klanje* (*Ibid.* 8, 35—36). Izaija pak hrabri takove ljude govoreći: *Vi kojima se više ne daje mlieko, koji ste odbijeni od sise, čekajte nevolju na nevolju, nadanje na nadanje*[36] (*Is.* 28, 9—10). Ali

---

[33] Vidi gore bilj. 14.

[34] Vara se Vallarsi, da se to ima razumjeti o Olibriju, otcu Demetrijinu, koji da je preminuo oko g. 409: jer je ovdje govor o sinu koga Proba izgubi poslie nego umače iz Rima: dakle poslie kolovoza 410. A po tom valja priznati s Tillemontom, da ovo bijaše njezin sin po imenu *Probin* (*Memoires* XIII, p. 622).

[35] *Si fractus illabatur orbis,*
Impavidum ferient ruinae (**Horatius**, *Carm.* III, 3, 7—8). Iste je stihove naveo u poslanici VI i LVII.

[36] Po Sedamdesetorici.

*

patnje sadašnjeg vremena nisu ništa prema budućoj slavi, koja će se (jednom) *u nama odkriti* (*Rom.* 8, 18).

Zašto sam ovo razložio, vidjet će se iz onoga, što ću odmah da kažem. Ona, koja je s morske pučine vidjela dim, što se dizaše iz spaljena joj zavičaja — jer slabom čamcu bijaše povjerila spas svoj i svoje čeljadi — na afrikanskoj obali naidje na veće nemilosrdje. Bi uhvaćena od onoga o kome ne znaš, da li je lakomiji ili nečovječniji bio,[37] kome ništa ne bijaše milo osim vina i novca; koji zato što držaše stranku najboljega cara,[38] bijaše najnemilostiviji od svih zulumčara, i — da nešto navedem iz pjesničkih basana — imadijaše, kao Orko[39] u paklu, ne troglavoga, nego mnogoglavog Cerbera,[40] da sve sebi prisvoji i osramoti; koji materama iz krila otimaše kćeri jur zaručene, pa sirskim trgovcima, ljudima najpohlapnijim na uživanje, prodavaše za žene plemićke djevojke; koji ne štedjaše ni sirotâ, ni udovicâ, ni ubogih Isukrstovih djevica, i onima što mu se moljahu više gledaše na ruku nego na lice.[41] Častnoj gospodji, koja bježaše od barbarâ bilo je da se brani od ove neukroćene Karibde i Skile opasane mnogim psima,[42] koji ne praštaju utopljenicima, niti njihovo sužanjstvo može da ih u srce dirne. Bar ugledaj se, nečovječe, na dušmanina rimskoga carstva. Bren našega vremena[43] odnese samo što bijaše našao: ti iziskuješ što ne nalaziš. Pa još protivnici — jer je krepost uviek zavisti izložena — čude se zašto je Proba na tajnoj prodaji[44]

[37] Heraklijan, knez Afrike (408—413).

[38] Honorija.

[39] Orko, u poganskoj mitologiji podzemni bog.

[40] To je bio Heraklijanov zet Sabin.

[41] Gledaše, to jest, koliko mu novca pružaju.

[42] Vidi Posl. LIV, bilj. 9.

[43] Alarika zove Brenom, o kome i o njegovim Galima vidi gore bilj. 25.

[44] *Tacita proscriptione.* Latinska rieč *proscriptio* znači najprije javnu pismenu ponudu prodaje, zakupa ili najma. U našem slučaju nije bilo takove ponude; premda tekst govori o ponudi. Stvar, čini mi se, ovako se može razumjeti: Heraklijan smatrajući Probu i njezinu čeljad kao stvar od koje sam je gospodar, i koju on može prodati, natajno ponudi Probi, da će joj prodati čistoću njezinih djevica, premda je mogao i djevice iste drugima prodati, i prisvojiti blago, kojim bi ona njih kupila.

kupila čistoću onolikih djevica, koje s njom bijahu; — kad je i on, koji mogaše ugrabiti sve, držao za pristojno sebi primiti jedan dio, i kad sama nije smjela zakratiti mu kao knezu, znajući da robuje zulumčaru, pod imenom privatnog oblastnika.[45]

Znam da će me neprijatelji podmuklo napadati, da se tobože udvaram prejasnoj i preodličnoj ženi. Oni me ne će tužiti, ako doznadu, da sam do sada mučao. U istinu nikad ni za života njezina čovjeka, ni poslie njegove smrti, ja ne pohvalih ni starinskog joj koljena, ni velikog bogatstva i moći: što bi valjda drugi plaćenom besjedom slavili. Moja je namjera, da crkovnim perom pohvalim babu naše djevice, i zahvalim joj zato, što je ona svojom voljom ohrabrila njezinu volju. U ostalom manastirska ćelija, prosta hrana, loše haljine, i godine koje se već prikučiše **k** smrti, a i stvari za kratak put potrebite,[46] sve se to uzteže od svakoga sramotnog ulagivanja.

Dakle u ostalim dielima govorit ću samoj djevici, a to djevici plemenitoj, i još plemenitoj ne manje svetošću nego rodom: kojoj, što se na više popela, toliko bi opasnije bilo, da se oklizne.

„Samo ovo, kćeri Božja, ovo jedno nad sve hoću da te svjetujem, i više puta ponavljajući na ovo nagovorim,“[47]

[45] *Privatus* (privatan čovjek), za doba careva, zvaše se svak koji ne pripadaše carskoj porodici, ma on bio i državni oblastnik. Heraklijan dakle bio je privatan oblastnik, premda je u djelu bio pravi zulumčar.

[46] Život je ljudski putovanje k vječnoj domovini. Jeronim dakle kaže, da je njemu još za kratko vrieme putovati, te mu nije potrebe od velike poputbine; a ovu može imati i bez ulagivanja bilo komu.

[47] *Unum illud tibi, nata Deo* (nate Deo), *praeque omnibus unum Praedicam, et repetens iterumque iterumque monebo* (*Aeneid.* III. 435 s.).

da se svetim Pismom zabavljaš s ljubavlju, i ne primiš sjemena ljulja ni divlje zobi u dobru zemlju svoga srdca;[48] jer kad bi zaspao domaćin (a to je razum,[49] ili ti duh uviek prilиepljen za Boga), bojat se je, da bi neprijatelj čovjek po usjevu mogao posijati kukolj (*Matt.* 13. 25). Nego vazda govori: *Noću tražih onoga, koga ljubi duša moja* (*Cant.* 3, 1). *Gdje planduješ* (*Ib.* 1, 6)? i ujedno: *Duša je moja za te prionula; desnica tvoja uzdrža me* (*Ps.* 62, 9); a i ovu Jeremijinu: *Nisam se mučio idući za tobom* (*Jer.* 17, 16): *jer nema muke u Jakova, ni nevolje u Izraela*[50] (*Num.* 23, 21).

Kad ti bijaše svjetovna, ljubila si što je svjetovno. Uljepšavala si obraze rumenilom; mazala si bjelilom lice, kosu liepo si uredjivala, i od tudjih vlasi pravila si toranj na glavi:[51] da ne spominjem tvojih dragocjenih mendjuša, sjajnog bisera, što se vadi iz dna Crvenog mora,[52] zelenih smaragda, plamenitih ceraunskih kamena,[53] ni jacintâ morske

[48] U ono je vrieme pelagijansko krivovjerstvo širilo svoju nauku; pa je zato prva Jeronimova preporuka Demetriji, da čita sv. Pismo i drži čistu i pravu nauku. Da njegov strah nije bio bez razloga, vidi se iz onoga što smo kazali u bilj. 2.

[49] U tekstu je grčka riеč *νοῦς*.

[50] Oba su navoda po Sedamdesetorici. — Vallarsi donosi oba dva kao jedan navod iz Jeremije; a nije tako.

[51] Rimske gospodje od svoje ili tudje kose načinjahu iz taštine na prednjemu dielu tjemena, iznad čela, neku vrstu uresa poput tornja, koji koliko bijaše veći, toliko je ljepši bio smatran. Lukan (*Lucanus*) u Farsaliji spominje matronu koja pritiskuje čelo krunom visokom kao toranj: *Turritaque premens frontem matrona corona* (L. II. 358); a Juvenal ruga se takovim ženicama, koje su vidjeti u visinu veće od srieda, nego od zada (*Satira* VI, 503—504).

[52] Vidi Posl. LIX, bilj. 15, i Posl. LII, bilj. 10.

[53] Stari ljudi mišljahu, da je ovo drago kamenje padalo s neba u ceraunske gore, uzduž epirskog primorja. Izmedju drugih ceraunija, Plinije spominjući onu, koja bijaše u osobitoj cieni kod persijskih svećenika i naučenjaka (maga), veli: *quoniam non alicubi inveniatur, quam in loco fulmine icto* (**Plinius** H. N. XXXVII, 51).

boje,[54] toga svega za čim čeznu i luduju gospodje. A sada jer si ostavila sviet, i s drugoga stupnja, poslie krštenja, učinila pogodbu s protivnikom svojim, rekavši mu: „Odričem se, sotono, tebe i svieta tvoga i gizde tvoje i djela tvojih", drži se pogodbe, što si je učinila, i radi sve onako, kako si počela, čuvajući, dok putuješ na ovom svietu, ugovorene uvjete; da te ne preda sudcu i obliči te, da si što njegovo prisvojila, te ne budeš izručena sluzi — koji je sam i neprijatelj i osvetnik — i bačena u tamnicu (*Matt.* 5, 25; *Luc.* 12, 58) i tmine izvanjske (*Matt.* 8, 12), koje koliko se više od Isukrsta, prave svjetlosti, odvajaju, toliko nas većom grozom okružuju, i odanle ne izadješ dokle ne izplatiš do posljednje pare (*Ib.* 5, 26); to jest dok ne otrpiš muke za svaku najmanju pogrješku: jer ćemo na sudnji dan odgovarati i za praznu riеč (*Ib.* 12, 36). — Ovo rekoh ne da što zlo slutim za te, nego po dužnosti bojazljiva i oprezna opominjača, koji se straši i onoga, u čemu, koliko se tebe tiče, nema nikakve pogibli.

Ako se, veli Pismo, *duh onoga koji ima vlast digne na te, ne ostavljaj svoga mjesta*[55] (*Eccli.* 10, 14). Kao spremni na borbu, svagda stojimo u ubojnom redu. Neprijatelj htio bi nas pomjestiti i iztisnuti iz zgodna položaja; ali treba da se nepomično držimo na svome mjestu, i rečemo: *Postavi* (Gospodin) *na kamen noge moje*[56] (*Ps.* 39, 3); još

[54] *Jacint* je dragi kamen crvenkaste boje. Ali svjetovni pisac trećega vieka, Solin, spominje vrstu jacinta zagasito-plavetnog (kao što je more ili nebo): *nitore caerulo*. Istu boju jacinta spominje i sv. Ambrosije (*hyacintus . . . coeli sereni colorem habens* Opp. IV. 1044). Pa evo i sveti Jeronim nju označuje riečju *pelagus* (Cf. **Vigouroux**, *Dict. de la Bible*, III, 787 s.).

[55] Vidi Posl. XVIII, bilj. 124.

[56] Sveti otci u duhovnom smislu tumače ove rieči o kršćanskoj duši, koja se oslanja na kamen, to jest na Isukrsta (1 *Cor.* 10. 1), i u njemu nalazi svu pomoć da se održi u milosti Božjoj, i da može hoditi putem Božjim. I u drugom svjedočanstvu Pisma, koje dolazi za ovim, kamen znači Isukrsta — dakako u otajstvenom smislu. Pa ka

k tome: *Kamen* (je) *pribježište zecovima* (*Ps.* 103, 18). Za ovu posljednju rieč mnogi čitaju *ježima.* — Jež je mala životinja, hitra na bieg i bodljikama oštrim preobterećena. — Nego Isus je zato bio okrunjen trnjem, i nosio je naše griehe, i za nas je žalostio se, da niknu ruže djevičanstva i ljiljani čistoće iz trnja i nevolja ženskih glava, kojima je rečeno: *U tjeskobi i s mukama, ženo, radjat ćeš djecu, i ti ćeš se obraćati k svome čovjeku,*[57] *i on će ti biti gospodar* (*Gen.* 3, 16). S toga (božanstveni) zaručnik pase medju ljiljanima (*Cant.*2, 16; 6, 2), i medju onima koji ne okaljaše svojih haljina, jer ostadoše djevci (*Apoc.* 14, 4) i poslušaše zapovied: *Biele da su ti uviek haljine tvoje* (*Eccl.* 9, 8); pa kao tvorac i kolovodja djevičanstva pouzdano govori: *Ja cviet poljski i dolinski ljiljan* (*Cant.* 2, 1). Kamen je dakle za zecove, koji za progonstvâ bježe od grada do grada (*Matt.* 23, 34), i ne boje se one prorokove: *Meni već nije biega* (*Ps.* 141, 5); *a visoke su gore za jelene* (*Ps.* 103, 18), kojima su hrana zmije,[58] što ih maleno diete izvlači iz rupe (*Is.* 11, 8): kad već ris i jare leže zajedno, a vo i lav jedu slamu[59] (*Ib.* v. 6—7); ne vo da podivlja, nego lav da se pripitomi.

što zecovi (ili ježi) kad im zaprieti pogibao bježe u kamene razsjeline, tako duša vjerna kad sotonske napasti na nju udare pribjegava kamenu — Isukrstu za pomoć.

[57] *Et ad virum conversio tua* (Po Sedamdesetorici). Za sve svoje želje i potrebe, ti se moraš obraćati svome čovjeku, da ih budeš mogla izpuniti i zadovoljiti im.

[58] Da jeleni jedu zmije, jamačno Jeronim bit će uzeo iz nepouzdana izvora. Plinije kaže da se jeleni rado bore sa zmijama, i s toga da traže rupe, odakle dahom svojih nozdrva izvlače ih na silu: *Iis est cum serpente pugna. Vestigant cavernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes* (*H. N.* VIII, n. 50 ad. fin.) Ali ne veli, da ih proždiru kad ih svladaju.

[59] Sve ove izreke, kojima je prorok u prenesenom smislu, kao u jednoj slici, htio predstaviti *duhovni mir* mesijanskog doba ili kraljevstva, Jeronim navodi, da pokaže kako se nije bojati nikakve sotonske protivnosti onome koji se oslanja na Isukrsta, i u njemu traži pribježište (V. bilj. 56.); budući da je Spasitelj obećao mir pravi dušama koje njemu služe.

Vratimo se na navedenu izjavu Pisma: *Ako se duh onoga koji ima vlast digne na te, ne ostavljaj svoga mjesta.* Iza toga dolaze ove rieči: *Jer će liečenjem*[60] *nestati prevelikih grieha* (*Eccl.* 10, 4). Ovaj kratki redak sv. Pisma znači: Ako se digne zmija u tvoje misli, sa svim mogućim nadziranjem čuvaj srdce svoje[61] (*Prov.* 4, 23), i pjevaj s Davidom: *Očisti me od sakrivenih mojih grieha, i poštedi od opakih ljudi slugu svoga* (*Ps.* 18, 13); pa ne ćeš upasti u grieh preveliki, koji se djelom izvršuje, nego ćeš odmah u pameti utamaniti grješna poticanja, i čeda ćeš babilonska razbiti o kamen[62] (*Ps.* 137, 9), na kome se ne nalazi zmijina traga (*Prov.* 30, 19), i s oprezom ćeš Bogu obećati: *Ako* (ovi griesi) *mnom ne obladaju, bit ću tada bez mrlje, i očistit ću se od grieha prevelikoga* (*Ps.* 18, 14). To je što Pismo na drugome mjestu kaže: *Za griehe otaca, vratit ću sinovima do trećeg i četvrtog koljena* (*Num.* 14, 18); budući da ne kara odmah za naše pomisli i odluke pameti, nego za nje vraća pri potonjima, to jest pri zlim djelima, i kad se uztraje u prestupanju, jer govori preko Amosa: *Za tri ili četiri opačine* toga i toga grada, *ne ću li ga od sebe odbaciti* (*Am.* 1, 3: 2, 4)?

Nek bude dosta ovo cvietaka, što sam na brzu ruku u svetom Pismu, kao na prekrasnoj livadi, za tvoju opomenu, utrgao; kako ćeš i sobu svoga srdca držati zatvorenu, i često čineći na sebi znak križa zaštićivati čelo svoje, da misirski zatirač u tebi ne bi našao mjesta; nego nek se u tvojoj pameti spase prvorodjeni,[63] koji ginu u

[60] *Liečenje* ovdje znači upotrebljavanje onih sredstava, kojima se čovjek bori protiv nutarnjih napasti, i od njih izbavlja se, i ozdravlja ako mu one već kakvu ranu zadadoše: te onakovi liekovi ne dadu da upadne u velike griehe. Vidjet ćemo pak poslie što Jeronim zove velikim, dapače *prevelikim* griehom.

[61] Čuvaj, to jest, srdce svoje više nego bi čuvao svoju kuću, svoje polje, svoje blago, svoju ženu, svoju djecu.

[62] Kamen je Isukrst (V. gore bilj. 56).

[63] U moralnom (tropologičkome) značenju, *prvorodjeni* su prvi početci naših djela. Mi ih spasavamo kad ih Bogu prikazujemo na slavu i poštenje njegovo, te ih on blagosovi i naspori. — Ovako Raban (ap. **A Lapide,** *in Ex.* 13. 2).

Misiraca (*Ex.* 12, 23. 29), i da budeš mogla kazati s prorokom: *Pripravno je srdce moje, Bože; pripravno je srdce moje: pjevat ću i pripievati. Ustani slavo moja, digni se psaltire i citaro* (*Ps.* 107, 1—2). — Tiru, izprobadanu strielama mnogih grieha, naredjuje se da uzme citaru (*Is.* 23, 16), i čini pokoru, i ljage priješnje grdobe izpere suzama, kao što bijahu one Petrove. Ali mi i ne znajmo za pokoru[64] da ne bismo lako u grieh upali. Pokora nek je kao druga daska nevoljnima s kojima se brod razbio. Što se tiče djevice, nek se sačuva čitava ladja. Drugo je tražiti što izgubismo, a drugo je imati što nikad izgubili nismo. Zato i apostol moraše tielo svoje, i činjaše ga robom, da drugima propoviedajući sam ne bude odbačen (1 *Cor.* 9, 27); i kad osjećaše tjelesnu vatru, u ime ljudskog roda govoraše: *Ja jadni čovjek! tko će me izbaviti od tiela smrti ove* (*Rom.* 7, 24)? I opet: *Znam da u meni, to jest u mome tielu ne prebiva dobro: jer hotjeti u meni je; ali učiniti dobro, nipošto* (nije u meni). *Zašto ne dobro koje hoću, nego zlo koje ne ću, ono činim* (*Ib.* vv. 18—19). I još jednom: *Koji žive po tielu, ne mogu ugoditi Bogu. Ali vi ne živite po tielu nego po duhu, ako inače Duh Božji u vama stanuje* (*Ib.* 8, 8—9.).

Poslie najpomnjivijeg čuvanja od mislî, valja ti se latiti oružja posta i pjevati s Davidom: *Ponizih postom dušu svoju* (*Ps.* 34, 13), i ujedno: *Jedoh pepeo kao kruh* (*Ps.* 101, 10), i k tome: *Kad mi dosadjivahu, oblačah se u kostriet* (*Ps.* 34, 13). Radi jela Eva bi izagnana iz raja. Ilija, pošto bijaše četrdeset dana postio, na ognjenim kolima bi uzet na nebo (3 *Reg.* 19, 8; 4 *Reg.* 2, 11). Obćenje i razgovor s Bogom, bi Mojsiju hrana za četrdeset dana i četrdeset noći (*Ex.* 24 et 34): sam se uvjerivši, da je prava istina

[64] Ovim opominje, da se ne obziremo na pokoru, kojom se može dobiti oproštenje griehâ, da ne bismo, ufajuć se u taj liek, lako posrnuli u grieh: nego da svom brižljivošću čuvamo dušu, kao da i ne znamo za onakovu pokoru.

što se kaže: *Čovjek ne živi o samom kruhu, već o svakoj rieči, koja izlazi iz usta Božjih* (*Matt.* 4, 4). Spasitelj roda ljudskoga, koji nam ostavi izgled krepostî i svog življenja, odmah po krštenju bi uzet od Duha, da se bori sa sotonom; te nju nadjačanu i satrtu da izruči učenicima neka je gaze (*Luc.* 10, 17. 19—20). Zato apostol i kaže: *A Bog će brzo satrti sotonu pod noge vaše* (*Rom.* 16, 20). Pa ipak stari neprijatelj za postom od četrdeset dana, pod vidom jela namješta zamku, i govori: *Ako si sin Božji, reci da kamenje ovo hljebovi postanu* (*Matt.* 4, 3). U Zakonu, deseti dan sedmoga mjeseca, pošto bi trublje zatrubile, svemu narodu židovskome bijaše post (*Lev.* 16, 29 : 23, 27; *Num.* 29, 7; *Joel* 2, 15); i ona bi se duša iztriebila iz naroda svoga, koja se voljaše najesti, nego li se od jela uzdržati (*Lev.* 23, 29). U Jobu stoji napisano o aždaji: *Snaga mu je u bokovima njegovim, i jačina mu je iznad pupka*[65] *trbuha njegova* (*Job* 40, 11). Protivu mladićâ i djevojaka, neprijatelj naš upotrebljava vatrenu njihovu dob, i razpaljuje kolo našeg života[66] (*Jac.* 3. 6.); dočim izpunja onu Ozejinu: *Svi su preljubočinci: kao peć* (su) *srdca njihova* (*Os.* 7, 4. 6): srdca koja utišava milosrdje Božje i oštri post. Ovo su sotonske ognjene striele (*Eph.* 6, 16), koje u isti mah i rane zadaju i razpaljuju; koje babilonski kralj, užarivši peć, što se iz nje dizaše plamen četrdeset i devet lakata visok, spremi za tri mladića (*Dan.* 3, 47); a sam imade sedam nedjelja nesreće, što je Gospodin bio odredio da se navrše za njegovo spasenje[67] (*Dan.* c. 4). Nego kao što ondje četvrti, čija

[65] *Super umbilicum* (ἐπ' ὀμφαλοῦ. LXX).

[66] Kolo našeg života, apostol zove vas tečaj našeg zemaljskog življenja, od rodjenja do smrti.

[67] Valjda i ovdje imamo jednu od običnih Jeronimovih alegorija. U broju 49 lakata onoga ognja, što ga za pedepsu trima mladićima bijaše Nabukodonozor odredio, imamo sedam sedmica dana ($7 \times 7 = 49$), koje bi značile ono *sedam nedjelja*, što je Bog odredio Nabukodonozoru za pokoru i obraćenje (*Ib.* c. 4). A ovo sedam nedjelja *(septem hebdomadas)*, naša Vulgata zove sedam vremena *(septem tempora)*, a Sedamdesetorica sedam godina *(ἑπτὰ ἔτη)*.

prilika bijaše kao sina čovječjega[68] (*Ib.* 3, 92), ublaži strašnu žegu, i u vatri razžarenoj u peći, diže plamenu vrućinu, da jedno prieti po vidjenju, a drugo bude po opipu;[69] tako se u djevičanskom srdcu, rosom nebeskom (*Ib.* v. 50) i oštrim pošćenjem trne djevojačka vatra, i u ljudskom tielu postiže se andjeosko življenje. Zato i kaže Sud izabrani za djevice da nema zapoviedi Gospodnje (1 *Cor.* 7, 25): jer je suprot naravi, i još preko naravi ne vršiti ono na što je čeljade od naravi odredjeno, te uništiti u sebi svoj korien, i brati samo voće djevičanstva, ne poznavati ženidbene-postelje, drhtati od svakog obćenja s ljudima, i imajući tielo, živjeti netjelesno.

Ne naredjujem ti ipak pretjeranih posta, ni odveć velikog uzdržavanja od jela; jer nježne osobe odmah od toga sasvim oslabe, i obole prije neg će udariti temelj svetome življenju. I ovdje pristaje filozofska rečenica: „Kreposti su u sredini, mane u pretjeranosti.“[70] Ovo isto možemo drugim riečima kazati: krepost je umjerena; a što prekoračuje način i mjeru, broji se u mane. S toga i reče jedan od sedam mudraca: „Ne pretjerujmo ni u čemu“:[71] rieč koja se tako često spominje, te je nju i komički pjesnik stihom izrazio.[72] Treba ti postiti do te mjere, e ne budeš morala drhtati i jedva jedvice dihati, pa da te nose ili vuku drugarice svojim rukama; nego pošto svladaš volju k jelu, što se tiče čitanja sv. Pisma, pjevanja psa-

[68] U svetom Pismu (židovski tekst, Sedamdesetorica i Vulgata) mjesto sina čovječjega, čita se *sina Božjega*. Ali je sveti Jeronim ovdje htio kazati svoje, inače poznato, uvjerenje, da je sašao u peć Sin Božji, koji je samoga sebe uviek zvao *sinom čovječjim*.

[69] Jer posred peći duhaše razhladjujući vjetar pun rose (*Dan.* 3, 50).

[70] U tekstu su grčke rieči *μεσότητας ἀρετὰς, ὑπερβολὰς κακίας εἶναι*. — Vidi Posl. LV, bilj. 138.

[71] *Ne quid nimis.* Vidi na istom mjestu.

[72] *Apprime in vita esse utile, ut ne quid nimis* (**Terentius**, *Andria*, 1, 1, 34).

lama i bdjenjâ, da možeš vršiti ništa manje nego obično. Nije post savršena krepost, već je temelj ostalim krepostima. Sveta pak čistoća, bez koje nitko ne će Boga vidjeti (*Matt.* 5, 8), pruža ljestve onima, koji se penju na najviši vrh. Pri svemu tome, ni ona, ako je sama, ne će djevicu okruniti. To se čita u Evandjelju o djevicama mudrim i ludim: od kojih jedne ulaze u ložnicu sa zaručnikom, a druge, kojima se žižci utrnuše, jer ne imadijahu ulja dobrih djela, nisu puštene k njemu (*Ib.* 25, 1—12). — Razlagati o postu, široko je polje, na kome sam i sâm više puta trčao. Imamo pak osobite knjige mnogih pisaca, na koje te upućujem, da ih čitaš, i naučiš što je dobra u uzdržljivosti, i naprotiv što je zla u sitosti.

Ugledaj se na zaručnika svoga: budi podložna babi i materi. Nikakva čovjeka, a osobito nikakva mladića, bez njih ne posjećaj. Nemaj poznanstva s nikim, s kim se one ne znaju. Dolazi ovdje na zgodu svjetovna rečenica: „Isto htjeti, i isto ne htjeti, to je baš pouzdano prijateljstvo.“[73] Da se zaželiš djevičanstva, da saznaš za Krstove svjete, da razumiješ što ti je na korist, i što treba da odabereš, to te je njihov izgled naučio, tomu te je kućno sveto življenje naputilo. Ne misli dakle da je samo tvoje što je tvoje, nego drži da je njihovo: jer one od tebe načiniše priliku svoje čistoće, i iz svoje častne ženidbe i neoskvrnjene postelje (*Hebr.* 13, 4) izpustiše tebe, vrlo dragocjeni cviet, koji će donieti rod savršen (*Matt.* 8, 13. 23), ako se poniziš pod moguću ruku Božju (1 *Petr.* 5, 6), i budeš se uviek sjećati, da je pisano: *Gospodin se suproti oholima, a poniznim daje milost* (*Jac.* 4, 6) . . . . Gdje je pak milost, tu nije plaća za djela, nego podatljivost darovatelja,[74] da

[73] *Eadem* (idem) *velle, et eadem* (idem) *nolle, ea demum firma amicitia est.* **Sallustius**, *De Catil. conj.* 20.

[74] Jeronim ovdje ima u vidu jednu od krivih nauka Pelagijevih (Vidi bilj. 48), to jest, da milost, koju Bog daje čovjeku, jest *plaća za naše zasluge*.

se izvrši apostolova rieč: *Ne stoji do onoga koji hoće, ni do onoga koji trči, već do Boga, koji čini milost* (*Rom.* 9, 16). Ipak naše je htjeti i ne htjeti; a i to što je naše, bez milosti Božje nije naše.

U hadumcima, djevojkama i robčadi pazi više na dobro vladanje nego na prikladno lice; jer u svakom spolu i dobi, a i u nasilnoj čistoći osakaćenih ljudi,[75] valja gledati na ćud, kojoj se ne mogu odsjeći udi nego strahom Božjim. Gdje si ti nek nema mjesta šaljenju ni razpuštenom veselju. Nemoj nikad čuti kakve nepoštene rieči; ili ako je čuješ, pazi da se na nju ne namečiš. Ljudi naopakog srdca, često samim riečima, i to blagim, kušaju osvojiti bedem čistoće. Ostavi svjetovnjacima da se smiju i da pobudjuju na smieh.[76] Tebi se pristoji ozbiljnost. Lucilije[77] piše, da i Katon (onaj naime prozvani Cenzorski,[78] negdašnja najvidjenija ličnost vašega grada, koji u krajnjoj starosti nije se kao cenzor stidio učiti grčku knjigu, ni kao starac gubio nade da će naučiti), i Marko Kraso,[79] jedan su se put u životu nasmijali.[80] Ma nek je bila nenaravna ona ozbiljnost, i nek se njom tražila slava i nestalna naklonost svjetine; mi dokle god živimo u ovom tjelesnom šatoru, i u slabu smo put obučeni, možemo zauzdavati požude i strasti, i njima vladati, ali ih od sebe ne možemo ukloniti. S toga i govori psalmotvorac: *Srdite se, ali pazite da ne sagriešite* (*Ps.* 4, 5): što razlažući apostol veli: *Sunce nek ne zadje nad srdžbom vašom* (*Eph.* 4, 26): zašto i naravno je čovjeku naljutiti se, i kršćaninu je dužnost ljutini učiniti kraj.

[75] To jest u hadumcima (uškopljenicima).

[76] *Ridere, et rideri.* Pasivni oblik *(rideri)* cienim da je upotrebljen kao i u Petroniju *(Satius est rideri)* gdje mu je značenje: *risum movere jocis et aliis scurrilibus* (**Forcellini-De Vit**).

[77] *Lucilius,* prvi pjesnik satirâ († 103 pr. Is.)

[78] Vidi Posl. XXXIII, bilj. 22.

[79] V. Posl. VII, bilj. 21.

[80] Vallarsi primjećuje, što se tiče Katona, tako što nigdje da se ne čita.

Mislim, da bi bilo suvišno tebi davati opomene protivu lakomstva, kad je osobitost tvoga roda i imati bogatstvo i za nj ne mariti; i kad apostol uči, da je lakomljenje idolopoklonstvo (*Ib.* 5, 5); i kad Gospodin onome koji ga pita: *Učitelju dobri, kakovo mi je dobro činiti, da dobijem život vječni?* odgovara: *Ako želiš da budeš savršen, idi prodaj sve što imaš, i daj siromasima, i imat ćeš blago na nebesima, pa dodji i sliedi mene* (*Matt.* 19, 16. 21). Najviši je apostolski stupanj i savršena krepost prodati sve i razdieliti siromasima, pa tako, lagan i teretom nespriečen, letjeti s Krstom put neba. Nama, bolje reći tebi, predana je uprava; premda u tom pogledu svakoj dobi i svakome čeljadetu ostavljena je slobodna volja. Kaže: *Ako želiš da budeš savršen.* Ne nagonim, ne zapoviedam, ali stavljam ti pred oči pobjedu, pokazujem ti nadarje: tvoja je dužnost odabrati, ako hoćeš da dobiješ vienac u borbi i rvanju.[81] Promotrimo koliko je mudro Mudrost[82] rekla: *Prodaj što imaš.* Kome se daje ovaj svjet? Bez sumnje onomu kome je rečeno: *Ako želiš da budeš savršen.* Prodaj, ne jedan dio svojih dobara, nego *sve.* A kad prodaš, šta onda? *I daj siromasima.* Ne bogatima, ne rodbini: ne za raskošje, nego za potrebu. Bio taj svećenik ili rodjak i svojta, ne gledaj u njemu ništa drugo, nego siromaštvo. Nek te hvale oni koji gladuju, a ne oni kojima se podriguje od bogatih gostba. Kad još skorašnja bijaše krv našega Gospodina, i nova vjera plamćaše u kršćanima, Djela apostolska kažu, da svi prodavahu imanja svoja, i novce što uzimahu za to, donošahu apostolima pred noge (*Act.* 4, 34—35), da pokažu kako se novac ima gaziti; a davaše se svakome, kako je kome trebalo. Ananija i Safira, bojazljivi kućanici, i još čeljad dvolična srdca, bijahu osudjeni zato što, poslie neg učiniše zavjet, prinesoše kao stvar svoju, a ne onoga

[81] Metafora uzeta iz olimpijskih igara, pri kojima pobjedioci bivahu viencem nakićeni.

[82] Isukrst je Božja mudrost (1 *Cor.* 1. 24).

komu je bijahu jednom zavjetovali, i dio tudjeg imanja[83] sebi zadržaše (*Ib.* 5, 1—10). Bojeći se glada, koga se prava vjera ne plaši, zaslužiše da onaj čas budu pokarani, ne presudom nemilostiva srdca, nego da njihova pedepsa služi drugima za opomenu. Prema tome ni apostol Petar nije njima želio smrti, kao što ludi Porfirije[84] kleveće, nego im je proročanskim duhom naviestio sud Božji, da pedepsa dvaju ljudi mnogima bude za usvjestu.

Od kad si se vječitom djevičanstvu posvetila, tvoja imovina nije tvoja: dapače jest pravo tvoja, jer je postala Isukrstova; a njom valja da upravljaju po svojoj volji baba ili mati dok su žive. Ako li prije tebe preminu, i opočinu snom svetaca (znam, kako i same žele, da ih ti nadživiš), kad dosegneš zrelije godine, te volja bude jača i odluka stalnija, činit ćeš kako ti se svidi, ili bolje reći kako ti Gospodin naredi, i razumjet ćeš da ne ćeš ništa imati, nego što potrošiš na dobra djela. Drugi neka grade crkve, i oblažu im zidove mozaicima; neka dovoze silne stupove i pozlaćuju im oglavlja,[85] koja ne osjećaju skupocjenog nakita; neka slonovom kosti i srebrom ukrašuju dvokrilna vrata, a dragim kamenjem pozlaćene oltare. To ne kudim, to ne ću da ne bude, svak nek se vlada po svojoj pameti (*Rom.* 14, 5). A i bolje je to činiti, nego sjediti na blagu sahranjenu. Ali je druga tvoja namjera: odievati Isusa u siromasima, pohadjati ga u bolestnicima, hraniti ga u gladnima, primati ga u bezkućanicima, osobito u

[83] *Tudjeg imanja;* jer stvar kad je Bogu zavjetovana, prestaje biti onoga koji je nju zavjetovao; a postaje Božja.

[84] Porfirije grčki pisac III. vieka, koji je pisao protiv kršćana. — Zove li ga Jeronim s toga ludim jer nije poznao istine, a poznavao je kršćanske knjige; ili s toga što je Porfirije zbilja više puta upadao u ludilo, kako to proizlazi iz raznih činjenica (V. *Biografia Universale*), ne može se istinito kazati. O rieči *stultus* vidi jošte Posl. XIV, bilj. 51.

[85] U tekstu je *capita:* rieč koja kad se govori o stupovima znači oglavlja *(kapitele)*. Pa kako živo stvorenje glavom osjeća, tako Jeronim igra istom riečju.

onima, koji su po vjeri domaći Gospodnji (*Gal.* 6, 16), izdržavati djevice po manastirima, brinuti se za Gospodnje sluge i za uboge duhom (*Matt.* 5, 3), koji dan i noć služe tvome Gospodinu; koji nalazeći se na zemlji ugledaju se na andjeoski život, i ni o čem drugom ne zbore osim onoga što pripada k slavi Božjoj; i kad imaju hranu i odjeću, raduju se s takova bogatstva (1 *Tim.* 6, 8); koji ne će da više imaju: ako inače bez povrede čuvaju kaludjersko zvanje. U protivnom slučaju, to jest ako što više žele, pokazuju da su nedostojni i onoga što je potrebito.

Ovo sam govorio djevici bogatoj i djevici plemenitoj. Sad ću da govorim samoj djevici, imajući jedino pred očima ono što je u tebi, a ne što je izvan tebe. Osim reda psalama i molitava, što treba da svagda obslužuješ u treći, šesti i deveti sahat, pred noć, u ponoći i jutrom, odredi koliko ćeš sahati čitati sveto Pismo, koliko vremena baviti se drugim štivenjem, ne da se tim izmoriš, već da ti bude na ugodnost i pouku duši. A kad svršiš što je za te rokove odredjeno, i duševna brižljivost pobudi te da često pokekneš, nek ti je vuna uviek u rukama: ili palcem predi predju, ili obrći vretena da s njih naviješ potku u čunjke;[86] i što su druge oprele ili motaj u klubka, ili snuj za tkanje. Pregledaj što je otkano; opominji za ono što nije učinjeno naoposlom: odredjuj što se ima raditi. Budeš li zabavljena toliko različnim poslom, nikad ti dani ne će biti dugi: naprotiv ma koliko oduljali za Ilijnskoga sunca, činit će ti se kratki; jer i tada nešto radnje nije izvršeno. Vladajući se na taj način, spasit ćeš i samu sebe i druge (1 *Tim.* 4, 16), i bit ćeš učiteljica svetog života; te čistoća mnogih bit će tvoj dobitak: jer Pismo kaže: *Sva je duša* (čovjeka) *lienoga u željama*[87] (*Prov.* 21, 26).

[86] To jest: opredenu potku odvijaj s vretenâ, da je navijaš na cievi, koje se meću u čunjke.

[87] *In desideriis est omnis anima otiosi.* Ovi se navod po samim riečima ne slaže ni s Vulgatom ni sa Sedamdesetoricom (koji opet

I nemaš počinuti od rada zato što po Božjoj milosti ničesa ne potrebuješ: nego valja s toga da radiš s ostalima, te poslujući posao ni o čem drugom ne misliš, nego o onome što pripada k službi Gospodnjoj. Reći ću iskreno. Ma da bi i razdala siromasima sve svoje blago, pred Isukrstom ništa ne bi bilo dragocjenije od onoga što sama svojim rukama načiniš, bilo za svoju potrebu, ili za primjer ostalim djevicama; ili što ćeš babi i majci prikazati, da od njih dobiješ veće novaca za pokrepu ubogih.

Malo ne izostavih što je uprav glavno. Kad ti bijaše malo diete, a biskup Anastasije, svetog i blaženog spomena, vladaše rimskom crkvom, krivovjernička biesna oluja, koja se otisnu od iztočnih strana, pokuša opoganiti i upropastiti pravu vjeru apostolovom riečju pohvaljenu (*Rom.* 1, 8). Ali čovjek prebogatog uboštva i apostolske brižljivosti smjesta udari pogibeljnog osnivača, i hidri[88] koja šikaše sputi usta. Pa jer se bojim, a jesam i čuo da ono krivovjerstvo još u nekima živi, i da pušta iz sebe otrovne klice, cienim da te pobožnom ljubavi imam opomenuti, nek se držiš vjere svetog Inocencija, koji je nasljednik i sin apostolske stolice, i prije pomenutog Anastasija[89] te ne primaš tudjinske nauke, ma ti se i činilo da si pametna i oštroumna. Onakovi bo ljudi imaju običaj po nuglima šaptati, i gotovo izpitivati pravdu Božju: „Rad šta se ona duša rodila u onoj zemlji? Zašto se jedni radjaju od kršćanskih roditelja, a drugi ne, već medju neotesanim i vrlo divljim narodima, gdje se ne zna za Boga?“ A kad ovim, kao skorpijinim ujedom, zadadu ranu, kojoj mu drago pro-

imaju nešto drugčiju lekciju nego je Vulgatina) ni sa židovskim, koji glasi: *(piger) tota die concupiscit concupiscentiam:* ali u stvari i smislom svi se slažu.

[88] Hidra je basnovita mnogoglava zmija iz jezera Lerne, koju je Herkul ubio. — Govori o origenizmu osudjenu u Rimu (V. Posl. LXII, bilj. 43).

[89] Sveti Inocencije I. stupio je za Anastasijem na Petrovu stolicu u prosincu 401. g.; i vladao je crkvom do ožujka g. 417.

stoj čeljadi, postigavši zgodu, kroz cjevčicu iste rane razlivaju otrov. „Malo diete, koje tek od smieha i vesela lica poznaje mater,[90] i još nije učinilo nikakva dobra ni zla, zar je bez razloga obuzeto od sotone, napadnuto od žutice, i trpi što vidimo da ne trpe opaki ljudi, a podnose sluge Božje? Ako su, vele oni, Gospodnji sudovi istiniti i pravedni u sebi (*Ps.* 18, 9), i ako u Boga nema ništa nepravedna, sam nas razum nagoni da vjerujemo, da duše bijahu na nebesima, i za neke priješnje griehe, da su osudjene, i tako rekavši ukopane u ljudska tjelesa; te u plačevnoj dolini, da mi činimo pokoru za stare griehe. S toga prorok i kaže: *Prije neg bijah ponižen, ja sagrieših* (*Ps.* 118, 67); i ujedno: *Izvedi iz tamnice dušu moju* (*Ib.* 141, 8). Još k tome: *Ili ovaj sagrieši, ili roditelji njegovi, te se sliep iz utrobe rodi*“ (*Joan.* 9, 2)? I drugo što tako.

Ova prokleta i ubitačna nauka nalažaše se negda u Misiru i u iztočnim krajevima; a sada tajno se održava, poput aspida u rupama, u podosta ljudi, i skvrni čistoću tih krajeva, te kao nasljedno zlo neopažljivo i polagano širi se u nekolicini, da dopre do mnogih. Uvjeren sam, da je ti ne ćeš primiti, ako ti dodje do ušiju: jer imaš pred očima Božjim učiteljke, kojih vjera tebi je pravilo nauke. *Ti razumiješ*[91] *što kažem: zašto će ti Gospodin dati razum u svemu* (2 *Tim.* 2, 7). Odgovor na tu odveć strašnu herezlju i na stvari puno gore od onih što sam ih spomenuo, za stalno ti ne ćeš od mene iziskivati, da te ne bih više zlu naučio,

[90] *Qui vix matrem risu et vultus hilaritate cognoscat.* Po Vergilijevu stihu: *Incipe parve puer, risu cognoscere matrem* (*Ecl.* 4, 60). Ovaj *risu* može se uzeti kao *ablativus instrumenti* i kao *ablativus causae.* Na prvi ga način uzimlje čuveni gramatičar V. vieka, Servije; ali drugi ciene, da je on krivo shvatio pjesnikovu misao, koju sami tumače ablativom *causae.* Ja sam odabrao ovo posljednje, jer odmah zatim pjesnik govori o smiešenju roditeljâ prema djetetu: *cui non risere parentes* (*Ib.* v. 62).

[91] *Intelligis.*

nego li te od njega zaštitio;[92] dok ova knjiga ide na to da pouči djevicu, a ne da pobija krivovjerce. U ostalome sve njihovo lukavstvo i potajne majstorije, kojima se naprežu srušiti istinu, drugim sam spisom, s pomoću Božjom, oborio.[93] Taj spis budeš li htjela, opremit ću ti ga brzo i drage volje: jer se kaže da zaudara roba, koja se nudi, a nije pitana; i trgu, koji se lakše može nabaviti, više spada ciena, a naprotiv koliko ga je manje, toliko mu više ciena skače.

Ima nekih, koji se prepiru, je li bolje živjeti u samoći ili u družtvu s mnogima. Prvo se dakako većma cieni nego li drugo. Ali ako je po ljude jezivo, jer se bojati, kad se odvoje od družtva, da će ih nečiste i naopake misli napadati; još k tome da će postati puni ponosa i oholosti, te prezirati svakoga, i s jezikom probadati kao s mačem, klevećući bilo na ljude crkovne ili na druge kaludjere; tako da je vrlo pravo o njima rečeno: *U sinova ljudskih zubi su oružje i striele, a jezik njihov mač je oštri* (*Ps.* 56, 5); ako je, velju, jezivo po ljude živjeti u samoći, koliko veće mora da bude po ženske, u kojima nepostojana i nestalna volja, ako je sama sebi gospodar, brzo se omakne u gore? Ja sam poznao neke jednog i drugog spola, osobito od onih što stanovaše u vlažnim i hladnim ćelijama, koji šenuše pameću sa suvišnjeg pošćenja, te ne znadijahu ni šta da rade, ni kud da se okrenu, ni što da govore, ni o čemu da muče. U istinu, oni koji nisu vješti svjetskoj književnosti, ako što pročitaju iz knjiga

[92] *Ne non tam prohibuisse videar, quam commonuisse.* Fraza je Ciceronova. Kad pitahu Solona, zašto u svojim zakonima nije odredio pedepse za otcoubojstvo, odgovori, da nije mislio, da bi takovo zlo djelo itko mogao učiniti. Ciceron opažajući, kako je Solon mudro uradio što ništa nije odredio o stvari koju do tada nitko ne bijaše učinio, navodi ovi razlog: *ne non tam prohibere, quam admonere videretur* (*Pro Sex. Roscio,* n. 25): dakle zato što se bojao, da bi zabrana mogla pobuditi u kome misao na onakovo zločinstvo.

[93] U poslanici pisanoj Avitu (*Ep.* CXXIV. 1059—1672).

učenih ljudi, a nemaju znanja svetog Pisma, nauče samo brbljati; i po starinskoj mudroj rieči, ne umijući govoriti ne da im se šutjeti, te poučavaju druge svetom Pismu, koje sami ne razumiju; i kad koga uvjere, posile se kao da su učeni: postavši učitelji neznalicâ, prije nego bijahu učenici naučnih ljudi. Dobro je dakle slušati starije, pokoravati se poglavarima, i što se tiče puta života primati od drugih pouku, koja se podudara s pravilima Pisma, a ne držati se najgorega učitelja, to jest pretjeranog pouzdanja u sama sebe. O pomenutim ženama i apostol kaže: *Koje zanosi svaki vjetar* (ljudskih) *mnienja* (*Eph.* 4, 14): *koje se uviek uče, a nikada ne dopiru do poznanja istine* (2 *Tim.* 3, 7).

Kloni se obćenja s gospodjama, koje služe muževima i svietu, da se krv ne uzbuni, i da ne čuješ što je čovjek rekao ženi, ili žena čovjeku. Otrovni su ovakovi razgovori; koje osudjujući apostol, upotrebi svjetovni stih i učini ga crkovnim: *Zli razgovori kvare dobro življenje* (1 *Cor.* 15, 33). — Latinski prievod ovoga jambskog stiha, dok se drži riečî, ne izrazuje grčkog metra.[94] — Izaberi sebi za drugarice ozbiljne ženske glave, osobito udovice i djevice, kojih je življenje izvrstno, govor razborit, čednost sveta. Prodji se obiestnih djevojaka, koje kite glavu, sprieda spuštaju pletenice, glade kožu, mažu se ličilom, nose tiesne rukave,[95] odjeću bez mrske, a cipele namrskane,[96] da pod djevičanskim imenom skuplje propadnu. Takovih se, velju,

[94] Stih je Menandrov, glavnog pjesnika novije atičke komedije († oko 290 pr. Is.): a glasi: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala* (*φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί*). U grčkome, sastavljen je od jambskih metričkih stopa; a takova je stopa od dva sloga, kratkoga i drugoga, kao n. pr. *vĭrōs, rŏgās.*

[95] *Manicae,* dugi rukavi od tunike, koji su i ruku pokrivali, i služili za rukavice.

[96] *Soccosque crispantes.* — Victorius dodaje: „*Crispantes dixit, quia multis plicis supra pedem sacci instar, unde est illi (socco) nomen, assurgebat*“. — *Soccus* je u obće nizka laka obuća, koju su Grci (a i medju Rimljanima mekušci) po kući nosili. Osobito glumci u komediji nosili su taku obuću. S toga *soccus* često znači i *komediju.*

prodji; jer po vladanju služkinja i drugarica sviet ponajviše sudi o vladanju i o težnjama gospodaricâ. Ona nek ti je pristala, ona nek ti je milokrvna, onu broji u druge svoje, koja ne zna da je pristala, koja ne mari za dar ljepote, i kad izlazi na dvor ne odkriva prsiju ni vrata, i ne pokazuje šije zavraćajući plašt; nego krije lice, i jedva drži odkriveno jedno oko, što joj je potrebito da može hoditi.

U sumnji sam bih li nešto očitovao. Ali htio ne htio, jer se često zbiva, treba da kažem: ne da me je strah što se tiče tebe, koja možda tako što i ne znaš, i da nikad za to nisi čula; nego jer treba druge poučiti, kad imam priliku tebi da pišem. Kao od kuge i otrova čistoće, nek se djevica uklanja od mladića, koji imaju kosu s načinjenim viticama, i gvoždjem uzkovrčenu, koji vonjaju moškom, za koje vriedi ona Arbitrova:[97] „Ne miriše liepo, tko svagda liepo miriše:“ da ne spominjem ostalih, koji bezobzirnim svojim posjetima i sebe sramote i druge;[98] pa nek se i ne čini ništa zlo, ipak ovo je baš preveliko zlo, davati bez potrebe uzrok neznabožcima da grde i kleveću. Ne velju ovo o svakome, nego o onima, što ih sama crkva kori, i još kadkad od sebe odbacuje, te biskupi i svećenici oštro s njima postupaju, buduć da s njih, obiestnim djevojkama skoro je pogibeljnije hoditi u kuću Božju, nego na ulicu. One, koje žive u manastirima, a ima ih skupa veliki broj, nikad same nek ne izlaze, nikad bez majke.[99] Jastreb više puta od jata golubova razstavi jednoga, na koga odmah nasrne i izmrcvari ga, da se nasiti od njegova mesa i krvi. Bolestne ovce izostaju za svojim stadom, i upadaju u vučje žvale. Znam svetih djevica, koje u svetac, poradi

[97] To jest Petronijeva: *Non bene olet, qui bene semper olet.* Ali ova izreka nije Petronijeva, nego Marcijalova (*Epigr.* 2, 12). Cf. Luebeck, O. c. p. 193.

[98] Onakovi mladići sramote sebe i djevice ka kojima često dolaze u pohode.

[99] Bez starješice.

mnogoga svieta, stoje u kući; i ne izlaze onda kada treba bolje se čuvati, i sasvim kloniti se javnosti.

Sad je nekako trideset godina, da sam izdao knjigu *O čuvanju djevičanstva,*[100] u kojoj bilo mi je od potrebe udariti na duševne mane; i za pouku djevice, kojoj davah opomene, odkriti zamke sotonine. Ona knjiga uvriedi mnoge; dok svaki od ovih videći u sebi što se ondje kazivaše, mjesto da me dragovoljno posluša kao opominjača, zamrzi na me kao na opadača svojih djela. Ali što im je pomoglo da su naoružali čitavu vojsku vikačâ, i zlovoljom pokazali ranu svoje savjesti? Knjiga ostaje, a ljudî nestade. Spisao sam takodjer pomanje književne radnje[101] za mnoge djevice i udovice, i od svega što se moglo kazati, obrano je za ona djelca; tako da bih ili bez potrebe isto ponavljao, ili bih s velikom štetom sada izostavio. Doista i blaženi Ciprijan izdade izvrstni spis o djevičanstvu; a jesu i drugi mnogi, tot latinskim tot grčkim jezikom. Još k tome, život čisti[102] bi proslavljen jezicima svih naroda, osobito u crkvama. Ali ovo nek je za one koje još ne odabraše djevičanstva, a trebaju opominjanja, da znaju kakova je stvar što je imaju odabrati. Nama je obdržavati što odabrasmo, i hoditi nam je medju skorpijama i zmijama; da opasani i obuveni i sa štapom u ruci[103] (*Ex.* 12, 11) putujemo kroz zasjede i čari ovog svieta; e bismo doprli do sladke vode Jordana, i unišli u zemlju obećanu, pa uzašli u kuću Božju i rekli

[100] *Ad Eustochium.* Posl. XVIII.

[101] U tekstu je *Σπουδάσματα.* Victorius opaža: „*Sophronius opuscula sic vocat: Vox Graeca: studia, resque studiose elaboratas significat.*“

[102] U tekstu je Grčka rieč *ἁγνὴ vita.* Ovako je Vallarsi tekst izpravio.

[103] Kao Židovi, kad imadijahu iz Misira putovati preko pustinje u zemlju obećanu. — Dakako, to je sve u prilici rečeno: te ćemo biti opasani, ako pokornim življenjem budemo čuvati svetu čistoću; obuveni, ako putujući na ovom svietu k zemlji obećanoj, budemo paziti, da nas zmije i skorpije napastî ne ujedu, i ne zadadu nam smrtnih rana. Štap će nam biti u ruci, ako se od sotone i od raznih napasti budemo braniti onim oružjem, što nam je Bog u tu svrhu dao.

s prorokom: *Gospodine ja sam ljubio ljepotu kuće tvoje, i mjesto gdje prebiva slava tvoja* (*Ps*. 25, 8): i ovo: *Samo jedno iskao sam u Gospodina, i to ću* (jedino) *tražiti, da stanujem u domu Gospodnjemu sve dane života svoga* (*Ps*. 26, 4). Blago li se onoj savjesti, blago li se onoj djevici, u koje srdcu nema druge ljubavi nego prema Isukrstu, koji je mudrost, čistoća, strpljivost, pravda i ostale kreposti. Blago onoj djevici, koja nikad ne uzdiše kad se sjeti čovjeka, niti ga želi vidjeti, niti bi htjela ne pustiti ga kad ga vidi. — Nekoje što se dobro ne vladaju, sramote sveto djevičansko zvanje i slavu nebeske i andjeoske obitelji. Njima valja otvoreno izjaviti, nek se udaju, ako se ne mogu uzdržati, ili ako ne će znati za udaju, nek se uzdrže (1 *Cor*. 7, 9). — Stvar je koja zaslužuje da joj se smijemo, o ne, već da nad njom plačemo: službkinja djevica,[104] kad joj kud idu gospodari, pred njima hodi kao provijuša, pa s veoma povjerljivog obćenja s njima, čovjek bi poumio gospodarica da je ona, koju je prije nespretnu vidio. — Nekoje traže stan odvojen, da mogu bez svjedokâ živjeti razuzdanije, ići u kupališta, činiti što im je od volje, a da to mnoge ne bi obaznale. — Ovo vidimo i trpimo; i još, ako nam zlatni novac sine pred očima, brojimo onakove stvari u dobra djela!

Dovršujem što sam započeo: i nije mi dosta što sam jednom opomenuo. Ljubi sveto Pismo; pa će sama mudrost tebe ljubiti. Ova nek ti je mila, i spasit će te.[105] Poštuj nju, i ona će te zagrliti. Taj ukras nek je zapet o tvoje prsi i o uši tvoje. Jezik nek ne zna ništa, osim Isukrsta: nek ne može ništa glasiti, nego što je sveto. Svagda nek je u tvome govoru babino i majčino umilje. Ugledanje na nje, kalup je kreposti.

[104] Govori o službkinjama, koje su Bogu posvetile svoje djevičanstvo.

[105] Naravno ovdje se razumije ona mudrost, o kojoj govori apostol Jakov (*Jac*. 3, 17), koja stoji u strahu Božjemu i od njega je nerazstavna (*Deut*. 4, 6; *Job* 4, 21 : 28, 28; *Ps*. 18, 8 : 110, 10; *Prov*. 1, 2. 7; *Sap*. 1, 4. 6 : 6, 1).

Poslanica LXIV.[1]

Augustinu.[2]

Sadržaj. — *Daje mu na znanje, da je po Orosiju primio dvie knjige što ih je njegovu imenu posvetio, i izgovara se s česa mu nije na iste odgovorio. Uvjerava ga o svome stalnom prijateljstvu, i za pozdravima, obavješćuje ga o nekim svojim prilikama.*

Pravo svetoga gospodina, i svake ljubavi i časti dostojnoga papu Augustina, Jeronim pozdravlja u Isukrstu.

Čestitog čovjeka, svog brata svećenika Orosija, a sina tvoga dostojanstva, primio sam, i jer on to zasluživaše, i jer je taka bila tvoja volja. Ali nastadoše veoma nepovoljne okolnosti,[3] pa mi je bolje mučati nego govoriti: te prestade

[1] Pisana g. 416.

[2] Augustin bijaše posiao u Palestinu k Jeronimu španjolskog svećenika Orosija, potonjeg pisca *Historiarum adversum paganos* (*Patr. Lat. Migne*, XXXI, 663—1174) i Apologetika protiv Pelagija (*Ibid*. 1173—1212), da mu on razjasni neka pitanja, što mu ih sam nije mogao razjasniti: *Docui hominem quod potui: quod autem non potui, unde discere posset admonui; atque ut ad te iret hortatus sum* (**S. Augustinus**, Opp. II, 721). Po istome Orosiju bijaše poslao Jeronimu dvie svoje knjige: *Liber de origine animae hominis* i *Liber de sententia Jacobi: Qui offenderit in uno etc.* (L. c. 720—742), koje ne htijaše objelodaniti, dok ne čuje o njima Jeronimovo mnienje. O tome se može vidjeti što je sam Augustin po Jeronimovoj smrti pisao (*Retract*. L. 2, c. 45. Opp. I, 649).

[3] To jest, nevolje njegovih manastira u Betlemu i progonstvo od strane Pelagijevih pristaša, štićenih od jeruzolimskog biskupa Ivana. Vidi iduću Posl., bilj. 5.

moj znanstveni rad; a progoni me pasja rječitost, kako bi to rekao Apije.[4] I tako na tvoje dvie knjižice, koje se odlikuju velikom učenošću i svestranim ukrasom rječitosti, i koje si mome imenu posvetio, nisam u svoje vrieme mogao dati odgovora. A nisam ga dao, ne kao da mislim da je što u njima, čemu bi valjalo zamjeriti; nego što cienim po apostolu, *da se svak može držati svog uvjerenja; jedan ovako, a drugi onako* (*Rom.* 14, 5; 1 *Cor.* 7, 7). U istinu što se god moglo reći, i velikim umom zahvatiti iz izvorâ svetog Pisma, ti si naveo i razložio: — a molim poštovanost tvoju, pretrpi časkom što hvalim tvoje oštroumlje.

Mi bismo mogli medju sobom razpravljati, da se bolje izučimo. Ali naši protivnici, a osobito krivovjerci, ako bi vidjeli da smo različnog mišljenja, krivo bi u sebi sumnjali, da to izlazi iz mržnje što nam je u srdcu. Ja sam pak odredio, da ću te ljubiti, da ću te poštovati, da ću te častiti, da ću ti se diviti, i da ću braniti tvoje rieči kao svoje. Doista i u *Dijalogu,*[5] što sam ga nedavno izdao, sjetio sam se tvoga blaženstva, kao što se pristojalo. Bolje je dakle da nastojimo, kako će se iz crkve izkorieniti preškodljivo krivovjerstvo,[6] koje uviek hini da se kaje,[7] samo

[4] *Appius* ili *Attius,* ili jošte *Accius,* historičar i tragičar († 79. pr. Is.). Djela su mu propala, ali im se mnogi ulomci sačuvaše u Makrobiju i Priscijanu; a ima koješta i u Ciceronu, u Geliju i Noniju. Jeronim je uzeo onu rečenicu iz Laktancija. Cfr. **Luebeck**, O. c. p. 121. — A njom označuje bodljivo i zagrižljivo klevetanje svojih suparnika.

[5] *Dialogus contra Pelagianos,* L. III, n. 19. Opp. II, 616—618.

[6] To jest, kriva Pelagijeva nauka.

[7] Kad je na sastanku u Jeruzolimu (28 jula 415.) svećenik Orosije (koji se spominje u ovoj poslanici) obličio Pelagija pred biskupom Ivanom, krivovjerac je nešto priznao i opozvao one bludnje; a nešto je opet lukavo u smislu katoličkom iztumačio. Tako je isto uradio kasnije (mjeseca decembra 415.) u saboru od četrnaest biskupa u Diospolu (Lidi). — Eto zašto sv. Jeronim veli, da pelagijanstvo uviek hini da se kaje, lažno poričući svoje bludnje.

da ima zgodu poučavati u crkvama: jer kad bi se bjelodano pokazalo, te bilo izagnano na dvor, boji se da bi crklo.

Svete i častne tvoje kćeri Eustokija i Pavla[8] žive kao što prilikuje njihovu plemenu, i prema tvojoj opomeni; i osobito pozdravljaju tvoje blaženstvo. Pozdravljaju takodjer sva braća, koja sa mnom zajedno nastoje služiti Gospodinu Spasitelju. Za posao prvih dviju opremio sam lani u Ravenu, a odanle u Afriku i Siciliju svetoga svećenika Firma: koji cienim da sada boravi u afričkim krajevima. Molim da kažeš moj pozdrav i poklon svetima[9] koji su uza te. Šaljem jošte častnome svećeniku Firmu svoj list: koji ako dodje u tvoje ruke, ne budi ti težko odpravit mu ga. — Gospodin Isukrst podržao te u zdravlju, i dao da me se spominješ, pravo sveti gospodine i preblaženi papa.

A ozdol.

U ovoj zemlji sasvim je malo latinskih stenografa; pa s toga ne mogu te poslužiti onim što mi nalažeš, osobito što se tiče izdanja Sedamdesetorice, obilježena zvjezdicama i ražnjićima:[10] jer mi nečijom varancijom propade mnogo od onoga što prije bijah izradio.[11]

[8] Pavla mladja, unuka blažene Pavle. Iz onog što veli, da se Eustokija i Pavla vladaju prema opomenama Augustinovim, možemo za cielo držati, da im je Augustin bio pisao.

[9] To jest, kaludjerima.

[10] To jest, izdanja Jeronimova od god. 405. — Za prostog čitatelja treba opaziti, da je Origen obilježio zvjezdicom (*) mjesta što se nalažahu u židovskome izvorniku svetog Pisma, a nedostajahu u grčkome tekstu Sedamdesetorice, kojemu ih sam pridoda iz prievoda Teodocionova: dok je mjesta Sedamdesetorice, što nedostajahu u židovskome, obilježio ražnjićem (-:-). **Hieronymus**, *Ep.* CVI, n. 7.

[11] Jeronim je ovim htio kazati, da mu je neko ukrao više priepisa od rečenoga djela, što ih bijaše dao izraditi. **Tillemont**, *Mem.* XII, p. 334.

Poslanica LXV.[1]

Ripariju.[2]

Sadržaj. — *Odpisuje mu i obavješćuje ga, kako je napokon Pelagije, koga zove Katilinom, usilovan bio ostaviti Jeruzolim i Palestinu. Kaže mu što je sâm od krivovjeraca pretrpio, i kako ga je Isukrstova desnica sačuvala. Preporučuje mu zatim, da uztraje u obrani crkve, i šalje mu pozdrave.*

Iz tvog pisma, a i po kazivanju mnogih obaznah, da ratuješ ratove Isukrstove s neprijateljima katoličke vjere, a da su ti okolnosti nepovoljne, i da oni koji bi morali biti svjetovni branitelji,[3] zaštitnici su propasti, na medjusobnu pogibao. Ipak znaj, što se ove stvari tiče, da bez ikakve ljudske pomoći, i pravo Isukrstovom odlukom, Katilina bi protjeran ne samo iz grada, nego iz sve Palestine.

[1] Pisana oko g. 417.

[2] Riparije bijaše jedan od onih dvaju svećenika iz Gaskonje, pokrajine južno-zapadne Francuzke, koji se prije mnogo godina obratiše k Jeronimu, da im svojim perom priteče u pomoć suproć zabluda, što ih blizu njihovih crkava (parokijâ) širaše treći na žalost svećenik, po imenu Vigilancije, čineći veliki kvar njihovim vjernima. Jeronim je onda Ripariju odgovorio (*Ep.* 109); a do nekoliko spisao knjigu protiv Vigilancija (Opp. II, 353—368). U novoj borbi protiv pelagijanaca, Riparije pokaza se neustrašljivi zatočnik prave vjere. Jamačno o takovim je borbama pisao sada Jeronimu, koji mu ovom poslanicom odgovara.

[3] Razumije državne oblastnike, koji štiteći protivnike katoličke nauke, bivahu sebi i njima na duhovnu pogibao.

Samo žalim u velike što s Lentulom ostadoše mnogi urotnici, koji se zadržavaju u Jopi.[4] Ja sam pak našao za bolje da promienim mjesto, a ne vjeru istinitu, da izgubim liepe zgrade i ugodno boravište, nego da se oskvrnim o zajednicu s onima od kojih ili se valjalo za sada ukloniti, ili doista s njima se svaki dan boriti ne riečima, nego mačevima.[5] A koliko sam pretrpio, i kako je uzvišena Isukrstova ruka, za moju obranu žestoka se protiv neprijatelja

[4] Da Jeronim Pelagija zove Katilinom, ne može se o tome dvoumiti, pored svega što tkogod drugčije mišljaše (Cfr. **Tillemont**, *Mem.* XII, p. 339). Ali tko je drug toga Katiline, Lentul? Jeruzolimski biskup Ivan već je bio umr'o, kad se dogodilo što Jeronim ovdje spominje. Ako je dakle i štitio Pelagija, ne znajući što mu je u duši (V. Posl. LXIV, bilj. 7), ne možemo na nj misliti. K tome govor je o urotnicima, koji bijahu s Lentulom u Jopi. Da to dakle nije ondašnji jopski biskup Fidus (oko 415—431), koga se ime uzdrža u spomenicima (**Gams**, *Series Epporum*, p. 453), a o kome inače ništa nam nije poznato? Svakako mora da je bila ličnost, koja je nešto mogla u onome gradu. — Ne znamo ni što znači ono, da je *pravo Isukrstovom odlukom* Pelagije bio protjeran. Je li Jeronim imao u pameti ukor što je papa Inocencije u početku godine 417. svojim pismom poslao Ivanu jeruzolimskome (*Inter Hieronymianas, Ep.* CXXXVII)? Ili to nišani na samu smrt istoga biskupa, koja se do malo dogodila (17. I. 417. **Gams**, O. c. p. 452)? Ali je ovo istina, da je njegov nasljednik Prajil, odmah prve godine svoga biskupstva prognao Pelagija iz svetih mjesta; premda ga je odprije i i sam branio (**Tillemont**, O. c. p. 339. 344).

[5] Jedne noći (g. 416.) četa zlikovaca, koju vodjahu pelagijanci, navali na manastir Jeronimov, te ga orobiše i zapališe. Jednoga Jeronimova djakona ubiše; mnogo drugih kaludjera i sluga izmlatiše i izraniše. Jeronim po čudu Božjemu izmače, i spasi se u neku utvrdjenu kulu, koju, kako Thierry misli, sâm bijaše sagradio do manastira, za obranu protiv arapskih haramija (*S. Jerôme*, p. 512). Druga četa, oružana sulicama i s gorućim zubljama, provali vrata manastira djevicâ, kojih bijaše do pedeset. Eustokija, Pavla i druge u strahu i užasu izletješe na dvor, te ih sluge i kaludjeri i Betlemićani izpratiše do sigurna zaklona (V. Predgovor st. LVII.); dok im zločinci pljačkahu sveti dom prije nego će ga ognjem zapaliti. — Ovo je što nam kazuje sveti Augustin (Opp. X, 358) i papa sv. Inocencije I. (*Ep. ad Joannem Hierosolymitanum. Inter Hieronymianas* col. 1164). Dodat ću, kako nam

pokazala,[6] cienim da si sve saznao po glasu što se je svuda raznio.

Molim te dakle, dokončaj djelo, koga si se poduzeo; i ne daj, gdje si ti, da Isukrstova crkva bude bez branioca. Istinito svak zna, da si ti tomu podoban, koliko čovjek može: jer se treba boriti ne snagom tjelesnom, nego duhovnom ljubavi, koja se nikad ne može nadvladati.

Sveta braća, koja su uz moju malešnost, mnogo te pozdravljaju. Mislim pak, da će i sveti brat djakon Alencije, tvome dostojanstvu sve vjerno pripovjediti. Da ti Isukrst, naš svemogući Gospodin, podrži zdravlje, i dade, te me budeš imao na pameti, pravo sveti gospodine, i udivljenja dostojni brate.



spomenici na žalost ne kažu ime mjesta, gdje se bijahu sklonili Jeronim, Eustokija, Pavla i drugi betlemski prognanici, ni koliko su vremena ondje proveli, ni kako su pogradili svoje manastire i u nje se vratili.

[6] Ne znamo na što ni na koga ovo smjera; — ako nije valjda na smrt Ivana jeruzolimskoga.

Poslanica LXVI.[1]

Aproniju.[2]

Sadržaj. — *Odgovara Aproniju, koji ga bijaše obaviestio o propasti neke odlične obitelji. Hvali ga što gorljivo radi za pravu vjeru, protiv krive nauke Pelagijeve, i svjetuje ga da dodje u sveta mjesta.*

Ne znam s koje se sotonske napasti dogodilo, da ni tvoj trud, ni staranje svetog svećenika Inocencija,[3] ni moja želja očito za sada baš ništa ne mogu učiniti.

Zahvaljujem Bogu čujući da si zdrav, i da goriš ognjem vjere usred samih kušanja duha paklenoga.[4]

[1] Pisana oko g. 417.

[2] Apronije, koga svetac broji u svoje sinove, bijaše mu pismom javio, da neka ugledna i dobra obitelj, kojoj su obojica bili prijatelji, sasvim je propala. Sva je prilika, da ta obitelj jest pravo ona, na koju se Jeronim prije dvie godine bijaše obazreo u poslanici Ktezifontu protivu Pelagija (*Ep.* CXXXII: 1147—1161), moleći onog odličnog Rimljanina, nek učini na znanje *čeljadi svete i odlične kuće*, da kaljaju svoju prošlu slavu, kad svojim bogatstvom pomažu krivovjerce; koji po taj način lakše umnožavaju neprijatelje Isukrstu. Aproniju dakle, kao čovjeku gorljivu za pravu vjeru, Jeronim piše ovu poslanicu, žaleći najprije što ni njegovim (Apronijevim) nastojanjem, ni onim svećenika Inocencija ništa se nije moglo postići kod pomenute obitelji.

[3] Tillemont misli (*Mem.* XII, p. 340), da je to onaj isti Inocencije, o kome ćemo vidjeti da Jeronim govori u Posl. LXVIII (Vidi ondje bilj. 3).

[4] Iz ovog se vidi, da je Apronije ne samo borio se za pravu vjeru, nego da je za istu trpio nekakvo progonstvo, što ga je na nj sama sotona podigla.

Ovo je moja radost kad čujem da se moji sinovi bore radi Isukrsta. A tu gorućnost nek utvrdi u nama onaj u koga vjerujemo, da dragovoljno prolijemo krv za vjeru njegovu.

Žao mi je odlične kuće, koja propade sasvim. Nisam pak mogao obaznati koji je tome uzrok: jerbo knjigonoša reče da ne zna.[5] Zaradi toga možemo žaliti zajedničke nam prijatelje, i za nje se moliti dobrome Isukrstu, koji je sam moguć i gospodar (1 *Tim.* 6, 15): premda u nekom pogledu zaslužujemo biti u nemilosti kod Boga, zato što pomagasmo neprijatelje Gospodnje.[6]

Ti ćeš najbolje učiniti ako ostaviš sve, i kreneš put Iztoka, a upravo put svetih mjesta: jer ovdje je sve mirno. Ako i ne izbaciše otrova iz srdca, opet se ne usudjuju otvorati bezbožnih usta; već su kao aspide gluhe, koje zatiskuju uši svoje (*Ps.* 57, 5).[7]

Pozdravi svetu braću. Naša pak kuća, koju su, što se tiče vremenih dobara, sasvim uništila progonstva krivovjeraca, po milosti Isukrstovoj puna je duhovnog bogatstva: jer je bolje jesti (sama) hljeba,[8] nego izgubiti vjeru.



[5] Može se cieniti, da je Apronije u svome listu samo nahrcio dogadjaj, i rekao da će mu potanje ustmeno kazati knjigonoša.

[6] Ovo je dakako namienjeno članovima rečenog doma; a iz časti i ljubavi prema njima upotrebljen je finiji i blaži oblik.

[7] Govori o pelagijancima, i kaže da su oni kao zmije aspide, koje zatiskuju uši svoje, jer ne će da čuju nauku istine.

[8] *Melius est enim panem manducare.* Vallarsi opaža, da bi valjda trebalo dodati *cibarium* (crni hljeb).

Poslanica LXVII.[1]

Augustinu.[2]

Sadržaj. — *Kazuje Augustinu preveliku ljubav koju ima prema njemu, i čestita mu što se je njegovim nastojanjem izkorienila opaka Pelagijeva nauka.*

Svetom gospodinu i preblaženome papi Augustinu, Jeronim.

Čašću koja ti se pristoji uviek sam štovao tvoje blaženstvo, i ljubio sam Gospodina Spasitelja koji u tebi prebiva;[3] ali sada vršku moga poštovanja i ljubavi, nešto — ako je to moguće — dodajem, i savršeno ga dopu-

[1] Pisana valjda pri svrhi g. 418.

[2] Papa Zozim, svojom poslanicom, upravljenom, nekako u proljeću g. 418., na sve biskupe, bijaše već osudio pelagijance. Biskupi, prema njegovoj naredbi, izim nekolicine (njih 18 na broju), svojim podpisom potvrdiše osudu. A koji ne podpisaše, kao skizmatici, bijahu svrgnuti i osudjeni. Tim biše konačno potvrdjeni priješnji zaključci afričkih sabora o novoj hereziji, i slavom okrunjeni Jeronimovi i Augustinovi trudi. Kad je sveti starac u Betlemu to obaznao, zaboravljajući svoje zasluge, i progonstvo što je pretrpio od pelagijanaca (V. Posl. LXV., bilj. 5), u velikoj radosti pisa ovu kratku, ali znamenitu poslanicu: koja, ne znaš da li je na veću slavu Augustinu i njegovoj nauci, ili samome piscu, i njegovoj ljubavi i poniznosti.

[3] To jest, ljubio sam te kao čovjeka, u kome prebiva naš Spasitelj Isus.

njam;[4] tako da ne propuštam ni same jedne ure, da te ne ću spomenuti: jer si gorućom svojom vjerom ostao nepomičan na svom mjestu unatoč protivnim vjetrovima. Koliko je do tebe bilo, ti si volio sam se izbaviti iz Sodome,[5] nego boraviti medju onima koji propadahu. Tvoja mudrost zna šta hoću da rečem. — Srećan bio! vas te sviet veliča. Katolici štuju te kao popravitelja stare vjere, i gledaju u te s udivljenjem; a što je znak veće slave, svi te krivovjerci proklinju. — Na me takodjer jednakom mržnjom mrze: te kad nas ne mogu pogubiti mačem, ubijaju željom.

Gospodin Isukrst po svojoj dobroti čuvao te u zdravlju, i dao ti da me se sjećaš, gospodine dostojni poštovanja, i preblaženi papa.

[4] *Cumulo aliquid addimus.* Rieč *cumulus* znači sve što kakvu hrpu ili gomilu završuje ili dopunja. *Cumulus* je dakle vršak i ništa mu se ne može dodati, bilo da ga uzmeš u materijalnome ili u prenesenome smislu. Ali Jeronim veli, da taj isti vršak — ako je moguće — on sada dopunja i savršeno dovršuje.

[5] Evo što o tome opaža Tillemont: „Govoreći (Jeronim) o protivnosti, na koju istina bijaše naišla . . . služi se riečima, po kojima se može cieniti, da je sv. Augustin bio izjavio, kako se voli odreći biskupstva, nego li pristati na oprostnu presudu Pelagija i Celestija" (**Memoires**, XII, p. 759). — Nije nevjerojatno nagadjanje Tillemontovo, jer dok se u Rimu proučavalo pitanje pelagijansko, isti papa Zozim bijaše dao na znanje, poslanicom od 21 septembra 417., afričkim biskupima, da je stiglo svetoj stolici Pelagijevo pismo sasvim pravovjerno, pa i pismo jeruzolimskog biskupa Prajila, koji svjedočaše, da je nauka i vjera Pelagijeva pravoslavna: i s toga dodavaše papa, da se imaju odbaciti tužitelji koji iz Afrike bijahu došli u Rim (**Migne**, *Patr. L.* XX, 654; *Jaffé* I, p. 49, n. 330). Naravno to je moralo konsternativno djelovati na Augustina i druge biskupe u Africi; te pobojav se, da bi Celestije i Pelagije svojom himbenom ortodoksijom mogli zavarati svetu stolicu, i ne biti osudjeni, moguće je, da je Augustin onakovu izjavu učinio.

Poslanica LXVIII.[1]

Alipiju[2] i Augustinu.

Sadržaj. — *Kazujući im svoju ljubav, čestita im što je pelagijanska kriva nauka njihovim trudom utamanjena: takodjer izpričava se, što još nije odgovorio na knjige Pelagijeva pristaše, Anijana djakona.*

Gospodu istinito svetu, i pravo dostojnu poštovanja i svake ljubavi, Alipija i Augustina, biskupe, Jeronim pozdravlja u Isukrstu.

Sveti svećenik Inocencije, koji vam nosi ovaj list, lani, jer mišljaše da se neće vratiti u Afriku, ne uze moga

[1] Pisana na izmak godine 419. — Izmedju svih Jeronimovih poslanica koje do nas dopriieše, Baronio (a. 419, n. 98) cieni, da je po vremenu ovo najposljednja.

[2] Vidjeli smo u drugim poslanicama pisanim Augustinu, kako Jeronim pozdravlja Alipija. Da upoznamo čitaoca i s ovim Jeronimovim prijateljem, evo o njemu malo rieči. Alipije koliko je bio malena tiela, toliko je bio velike duše i srdca. On imade sreću ne samo da mu Augustin bude učitelj svjetovne i božanstvene knjige, nego i pouzdani prijatelj. Alipije i Augustin, za svega svoga života ljubljahu jedan drugoga kao svoju dušu. Alipije prije neg će postati biskup u Tagasti, svojoj otačbini, pohodi svetu zemlju, i poznade se s Jeronimom. — Preko njega betlemski pustinjak nauči se štovati i ljubiti Augustina; a tako isto Augustin Jeronima. Alipije bi čovjek veoma ponizan, čist dušom i tielom, baš i onda kad pripadaše manikejskoj herezijі, k tome naučan i riečit. Poslie sv. Augustina, moramo ga smatrati za prvog branitelja milosti Božje (Cfr. **Tillemont**, XII, p. 580). Crkva štuje njegov spomen 15. kolovoza.

*

pisma za vaše dostojanstvo.[3] Zahvaljujem ipak Bogu, što se tako dogodilo; te vi svojom poslanicom prekinuste moje mučanje. U istinu meni je preugodna svaka prilika, kojom mogu pisati vašoj poštovanosti; i Bog mi je svjedok, kad bi mi moguće bilo pozajmiti u golubice krila, da bih poletio, e se s vama zagrlim: što sam svagda želio s vaših vrlina, a sada po gotovu, kad je vašom pomoću i vašim potaknućem uništeno Celestijevo krivovjerstvo,[4] štono je toliko okužilo duh mnogih, koji premda vide da su nadjačani i osudjeni, ipak ne će da izbace otrova iz srdca; i mrze na nas — a to je sve što mogu — misleći, da smo mi uzrok što izgubiše slobodu učiti krivovjerstvo.

Što pak pitate, jesam li pisao suprot knjigama Anijana lažidjakona iz Celede, koji je vrlo dobro hranjen da tudju psost svojim malovriednim riečima zaodieva,[5] znajte da sam, nije tome puno vremena, dobio iste knjige na papirnim listićima, što mi ih posla moj sveti brat, svećenik Evsebije.[6] Ali od onda i s bolestî, koje me napadoše, i sa smrti svete i častne vaše kćeri Eustokije,[7] kao što sam

[3] Inocencije bijaše svećenik ne znamo koje afričke crkve. God. 418. bijaše došao u sveta mjesta; i kad Jeronim htjede po njemu pisati Augustinu i Alipiju, on mu reče, da putuje na drugu stranu, te se ne će svraćati u Afriku. Druge godine po nalogu velikog kartaginskog sinoda, koji bi otvoren 1. maja 419. isti Inocencije, s drugim jednim svećenikom, bi odaslan u Carigrad, Aleksandriju i Antiokiju, da potraži vjerne priepise od nicejskih kanona (**Baronius**, 419, n. 97; **Hefele**, *Conciliengesch.* II, p. 123—125); i tom zgodom opet dodje u Jeruzolim i donese Jeronimu Augustinovu i Alipijevu zajedničku poslanicu.

[4] Celestije, pristaša Pelagijev, takim je vatrenim nastojanjem širio po Africi učiteljevu krivu nauku, da je ista u onim krajevima bila prozvana Celestijevim krivovjerstvom.

[5] Cieni se da je Pelagije u spisivanju svojih knjiga obično se služio ovim Anijanom, kog je u tu svrhu vrlo dobro plaćao. Što se kaže da Anijan bijaše iz Celede, valjda treba misliti na Celenu (*Celenna)* grad Kampanije, o kome govori Vergilije (*Aen.* VII, 739).

[6] Evsebije Kremonac, koji je neko vrieme (394—398) živio u Betlemu sa svetim Jeronimom (**Tillemont**, XII, 345—351).

[7] O Eustokiji i njezinoj svetoj smrti, vidi Posl. XVIII, bilj. 2.

silno stradao, tako sam i držao da mi gotovo ne treba za nje hajati: zašto im je pisac u istoj (Pelagijevoj) zabuni; pa, izim zvučnih i brižljivo potraženih rieči, ništa nova ne kaže. Opravili smo ipak mnogo; jer kušajući on odgovoriti na moju poslanicu,[8] otvorenije odade se, i pokaza svakome svoje psosti; budući da u ovom djelu priznaje[9] što god u onom kukavnom diospolskom saboru niekaše da je rekao. I nije velika stvar pobiti njegove vrlo neslane ćulavije. Ali ako me Gospodin životom daruje, i budem imao na ruku hitropisarâ, odgovorit ću malim radom od nekoliko noćî, ne da dokažem laž izumrle herezije, već da svojom besjedom oborim njegovo neznanje i psost. A bilo bi bolje da ovo učini vaša svetost, te sâm ne budem usilovan protiv krivovjeraca navoditi svoje stvari.[10]

Naša zajednička sveta djeca Albina, Pinijan i Melanija[11] vrlo ljubazno pozdravljaju vas. — Ovo pismo iz svetog Betlema izručujem častnome svećeniku Inocenciju, da vam ga ponese. — Vaša unuka Pavla plačući[12] moli vas, da se nje sjećate, i puno vas pozdravlja. — Nek vas dobrota Gospodina našega Isukrsta uzdrži zdrave i vesele, i dade da mene ne zaboravite, gospodo pravo sveta, i častni otci dostojni svačije ljubavi.

[8] Na poslanicu pisanu Ktezifontu (*Ep.* CXXXII, col. 1147—1161).

[9] Jeronim zaboravljajući Anijana s uzroka prije kazanoga (Vidi gore bilj. 5), govori ovdje o samome Pelagiju; te veli da je u pomenutom djelu odkrio psosti, koje u diospolskome sinodu (415) bijaše himbenim izjavama i krivim tumačenjem razložio u katoličkom smislu.

[10] Jeronim bijaše već oprovrgao pelagijanske dokaze, ne samo pomenutom poslanicom Ktezifontu, nego još više svojim veoma proslavljenim djelom u tri knjige, kome je nadpis: *Dialogus contra Pelagianos* (Opp. II, p. 517—618): djelom koje je i sam pelagijanac Julijan priznao da je „divnom krasotom“ *(mira venustate)* spisano (Opp. *S. August.* X, 1389).

[11] Melanija, razumije se mladja, koja sa svojim čovjekom Pinijanom i s materom Albinom, ostavivši Rim dodje u Jeruzolim: gdje se svi nastaniše. Ne treba kazivati o njihovu visokom rodu i velikom bogatstvu. Melanije mladje i muža joj Pinijana, rimski martirologij bilježi svetkovinu na 31 prosinca.

[12] Mlada Pavla onda plakaše za tetkom Eustokijom.

SADRŽAJ.

Strana.

Strana.

Strana.

Strana.



Neke štamparske pogrješke.

Str.	27	redak	3	*ozdo*	32	mjesto	35
„	30	„	8	„	XXXII	„	XXXIII
„	33	„	2	*ozgo*	ja	„	ja,
„	„	„	6	*ozdo*	bih	„	bi
„	39	„	10	„	862	„	363
„	50	„	8	*ozgo*	želje	„	želje,
„	66	„	5	„	daleko	„	daleku
„	68	„	3	*ozdo*	kreditotrom	„	kreditorom
„	72	„	16	*ozgo*	pisući	„	pišući
„	78	„	18	*ozdo*	naočekivano	„	neočekivano
„	83	„	13	*ozgo*	najmanja, novčića	„	najmanja novčića
„	83	„	25	„	*Besitzer*	„	*Besitzes*
„	96	„	16	„	Nabuzurdan	„	Nabuzardan
„	101	„	13	*ozdo*	*se se*	„	*se*
„	103	„	10	*ozgo*	Nabutovu	„	Nabotovu
„	105	„	11	*ozdo*	žnači	„	znači
„	118	„	13	*ozgo*	svjedočanstu	„	svjedočanstvu
„	123	„	16	*ozdo*	umilostoviti	„	umilostiviti
„	148	„	2	*ozgo*	**Augustinu**[2]	„	**Augustinu**
„	„	„	10	„	Presidiju	„	Presidiju[2]
„	180	„	1	*ozdo*	*Regi* (Deo)	„	*Regem* (Deum)
„	183	„	1	*ozgo*	Agamnenona	„	Agamemnona
„	188	„	15	*ozdo*	*hodoepericon*	„	*hodoeporicon*
„	201	„	2	„	tri	„	dva
„	„	„	6	„	imala	„	imao
„	202	„	8	„	o	„	otvoraju se dvie
„	212	„	12	*ozgo*	šavršenosti	„	savršenosti
„	215	„	3	*ozdo*	rabote	„	rabota
„	221	„	6	„	da tumače	„	tumače
Str.	248	redak	21	*ozgo*	*načiniste*	mjesto	*načinite*
„	255	„	3	*ozdo*	kakvo	„	kakva
„	268	„	5	*ozgo*	bodljiku[28]	„	bodljiku
„	„	„	11	„	*ove*	„	*ove*[28]
„	285	„	6	*ozdo*	učinio,	„	učinio
„	299	„	4	*ozgo*	bašću	„	bašču

U Posl. XLIII. bilj. 12., iza rieči R a p s a c do rieči S v a k a k o, izpravi: Malom varijantom u imenu *(Rabsaces)*, sv. Pismo spominje i njega (4 *Reg.* 18, *passim; Eccli.* 48, 20; *Is.* 36, 2. 4. 12 : 37, 4).



Cijena 4 Krune.